

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἔστιά

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Θ'

ΙΟΥΝΙΟΣ 1960

ΤΕΥΧΟΣ 98ον

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ ΑΓΩΝΕΣ

ΚΑΘΩΣ ΧΑΡΑΖΕ Η ΛΕΥΤΕΡΙΑ*

Τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, τὰ σημειώνει ἔντονα στὴν Ἡπειρο, ἢ λεγομένη τότε «Βερολίνειος γραμμὴ».

Τὴ θυμᾶμαι τὴ γραμμὴ αὐτὴ —χωρὶς καὶ νᾶχα καὶ πραγματικὴ συνείδησὴ τῆς —ἀπὸ τὰ πολὺ μικρὰ μου χρόνια:

Ἦμουν δὲν ἦμουν στὸ Σχολαρχεῖο κι' ὄλοι τότε μιλοῦσαν γιὰ τὴν περίφημη αὐτὴ γραμμὴ ὄλοι, ἐκεῖ τὰ εἶχαμε σκλαβωμένα, καὶ νοῦ καὶ ψυχῆ. Μικροὶ καὶ μεγάλοι, σοφοὶ κι' ἀγράμματοι, φτωχοὶ καὶ πλούσιοι, μιλοῦσαμε γι' αὐτὴ, σὰν γιὰ κάτι πού, κάποτε εἶχαμε βρεθῆ πολὺ, πολὺ κοντὰ του, μὰ πού, ἀπὸ ἀδικία κᾶποιων μεγάλων, δὲν τὸ κερδίσαμε, δὲν τὸ χαρήκαμε, δὲν τὸ ἀπολαύσαμε· κι' ἄς τὸ καρτερούσαμε ἀπὸ καιροῦς.

Καὶ πάντοτε τ' ἀποζητούσαμε, σὰν κᾶποιο παράδεισο, πὺν τὸν εἶχαμε σὲ χρόνια χάσει μακρονά.

—Νᾶρθη τὸ Ρωμέϊκο!..., ὅπως λέγαμε, τότε τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα.

—Νᾶρθη ἡ λευτεριά!... Νὰ σωθοῦν τῆς σκλαβιάς τὰ βάσανα!... Νὰ δοῦμε τὴ γαλανὴ σημαία, νὰ κυματίξῃ λεύτερα στὸν ἀέρα μας!...

—Νὰ γίνουμε Ἕλληνες!...

Πολὺ ἀργότερα ἔμαθα ὅτι, σὲ κᾶποιο Συνέδριο πὺν ἔκαναν οἱ μεγάλες Δυνάμεις στὸ Βερολίνο, εἶχαν ἀποφασίσει νὰ δώσουν τμῆμα τῆς Ἡπείρου στὴν Ἑλλάδα, ἴσαμε τὸν ποταμὸ Θύαμι, τὸ γνωστὸ Κалаμα: Κι' αὐτὴ ἦταν ἡ περίφημη ἢ «Βερολίνειος» γραμμὴ. Μὰ οἱ ἴδιες πάλι οἱ Δυνάμεις, γιὰ χάση τῆς Τουρκιάς, τὴν κατέβασαν στὸν Ἄραχθο κι' ἔτσι μείναμε ἐμεῖς ξανὰ σκλαβωμένοι.

Τὸν εἶχα τότε περάσει τὸν Ἄραχθο, τῶχα περάσει —στὰ 1904— τῆς Ἄρας τὸ Γιοφύρι... Καὶ τῶχα γνωρίσει τὸ Ρωμέϊκο, δέκα χρονῶν παιδάκι.

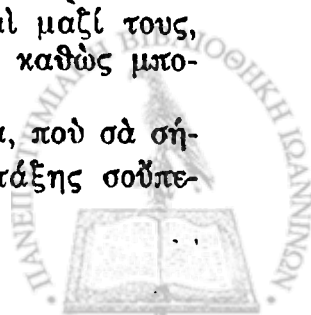
Ἦταν τότε ἡ Ἀθήνα, μιὰ χούφτα κόσμος: στὴν ὁδὸ Σταδίου, κυκλοφοροῦσαν τράμι μὲ ἄλογα.

Ὅμως ἐκεῖ, φυσοῦσε ἀλλοιώτικος ἀέρας!...

Ὅλος ὁ κόσμος φοροῦσε ἐκεῖ καπέλα· καὶ κάθε μεσημέρι, κατέβαινε στὸ Παλάτι ἢ μουσικὴ, γιὰ ν' ἀλλάξῃ μὲ κάθε μεγαλοπρέπεια ἢ φρουρά. Χαιρετοῦσαν οἱ στρατιῶτες τὴ σημαία, καὶ μαζί τους, ὄλος ὁ κόσμος μὲ εὐλάβεια, καθὼς μποστά τοὺς προσπερνοῦσε.

Ἦταν ἐκεῖ μεγάλα σπήτια, πὺν σὰ σηκωνες τὸ κεφάλι νὰ τὰ κυττάξῃς σοῦπεφτε τὸ φέσι.

(*) Δὲς σχετικὰ ἐπιστολὴ Δ. Σαλαμάγκα, τὴν «Ἡπειρ. Ἔστιά» 1960, σελ. 270.

Σὰ γύρισα στὰ Γιάννινα, ὅλοι μὲ ρωτοῦσαν γιὰ τὸ Γιουνάνικο· καὶ —θυμᾶμαι— ἔλεγα, ἔλεγα... καὶ δὲ σταματοῦσα.

Κι' ἐκεῖνοι, μ' ἄκουγαν ἀμίλητοι καὶ μαγεμένοι· ὅμως τὰ μάτια τους, πετοῦσαν σπίθες καὶ λαχτάρεις:

—“Αἰ!... πότε θάρθη τὸ Ρωμέϊκο!... Πότε θὰ ἰδοῦμε τὸ Σταυρὸ νὰ κωματίζη στὸ Κονάκι!...”

Κατόπι, ἄρχισαν τ' ἀντάρτικα.

Στὴ Μακεδονία, εἶχε ἀνοίξει σκληρός, μὲ τοὺς Βούλγαρους κομιτατζήδες ὁ ἀγῶνας. Ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ὠργάνωσαν σώματα, περνοῦσαν τὰ σύνορα, κι' ἄρχιζαν οἱ συμπλοκές.

Σκοτώνεται ὁ Παῦλος ὁ Μελάς, καὶ κάθε μέρα κρεουργοῦνται καὶ δολοφονοῦνται λαϊκοὶ καὶ παππάδες.

Οἱ συγκρούσεις γενικεῖονται.

Στὴν Ἠπειρο δροῦσε εἰδικώτερα ἢ Ρουμάνικη προπαγάνδα.

Σκοτώνεται στὴν Κορυτσᾶ ὁ Μητροπολίτης Φώτιος καὶ στὸ μνημόσυνο ποῦ τοῦ γίνεται στὴν πόλη μας, καταθέτονται εἰκοσι ἑννέα στέφανοι, ποῦ κατάσταση συνταγμένη ἀπὸ τὴ Μητρόπολη, βρίσκεται στὸ Ἀρχεῖο τοῦ πατέρα μου. Οἱ ταινίες τους, τὸν γράφουν, «ἔθνομάρτυρα», «πρόμαχο πίστεως καὶ ἔθνους», «στρατιώτη τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Γένους», κ.ἄ.

Ὁξύτερος ἐπίσης ἐκδηλώνεται στίς περιοχές μας ὁ ἀνταγωνισμὸς ἀνάμεσα Ἰταλῶν καὶ Αὐστριακῶν.

Ἡ ἀντάρτικη δράση, ἐπεκτείνεται κι' ἐδῶ.

Καμουφλαρισμένος σὰν ὑπάλληλος τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου, ζῆ στὰ Γιάννινα ὁ ὑπολοχαγὸς Τσιριγώτης· ἄλλος Ἕλληνας στρατιωτικός, στέκει —τάχα Ἀρχιμανδρίτης— στὸ Μοναστήρι τῆς Στούπαινας, ὅπου ὑπηρετοῦσε τότε κι' ὁ παππα Παῖσιος: κάποιος ἄλλος, μένει στὸ Μοναστήρι τοῦ Ἀη-Νικόλα, κοντὰ στὴ Τζιόρα, κι' ἄλλος, ξυρισμένος σὰ γκέγκας, κάνει τὸ χαλβατζῆ στὰ Γιάννινα.

Ἡ διευθίνουσα τὴν ὄλη κίνηση ἐπι-

(*) Δὲς καὶ «Ἠπ. Ἐστία» 1953, 245 καὶ ἑπ.

τροπή, ἔδρα τῆς εἶχε τὰ Γιάννινα.

Τὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ, στὴ δούλεψη τῶν ταμπακαριῶν τῶν θειῶν μου, ἦταν —θυμᾶμαι— κι' ἓνα νεαρὸ παιδί, γεμᾶτο ἐνθουσιασμοὺς καὶ λαχτάρει γιὰ τὸ Ρωμέϊκο: Ὁ Γιώργος, ὁ γνωστός κατόπι, στὰ κατὰ παράδοση, ἀπὸ στόμα σὲ στόμα ἱστορικὰ τοῦ τόπου, μὲ τὸ παραγκῶμι Μακαρόνας. Στὰ 1912, ἔπεσε ἡρωϊκὰ πολεμῶντας τοὺς Τουρκαλβανοὺς στὴ «Σκάλα» τῆς Παραμυθιάς.*

Ἦταν τότε, οἰκειότατός μου· κι' ἀξίζει νὰ μάθοιμε τὴν ἱστορία του.

Ὁ Γιώργος, ἦταν ἓνα φτωχόπαιδο γέννημα καὶ θρέμμα τῆς Λούτσας τῶν Γιαννίνων, καὶ τὸ σπῆτι του ἦταν στὴ σημερινὴ ὁδὸ Χαόνων.

Στὸ χαμηλὸ καὶ φτωχικὸ αὐτὸ σπητιάκι, ζοῦσαν ὁ πατέρας του, Χρήστος Ζωγράφος κι' ἡ μάννα του Φώτω, θυγατέρα τῆς Ἀνθίτσας, μὲ τὰ δυὸ παιδιά τους.

Κανένας σήμερα δὲ σώζεται ἀπὸ τοὺς σοῖ τους· καὶ τὸ χαμηλὸ σπητιάκι, ἡ Φώτω, σὰν πέθαναν τὰ δυὸ παιδιά τῆς, ἀφιέρωσε στὴν Περίλεφτη, γιὰ νὰ μνημονεύονται τὰ ὀνόματά τους.

Τὸ «Ζωγράφος» κανένας δὲ μπόρεσε νὰ πῆ ἂν ἦταν ἐπώνυμο ἢ «παραγκῶμι». Στους παλιούς καιρούς, οἱ εὐτράτελοι Γιαννιώτες, τὸν κάθε συντοπίτη τους τὸ ἐξατομίζεσαν καὶ τὸν ἔκαναν «τύπο». Καθένας τους εἶχε τότε τὸ παραγκῶμι τοῦ μ' αὐτὸ πὺς πολὺ διακωμίζετο γειτονιά του.

Τὸ Γεῶργο, τὸν πρωτογνώρισα ἐπὶ τῶν μαγαζιῶν καὶ τοῦ ταμπακαριῶν τῶν Γλιναβαίων, κι' ἡ δουλειά του ἦταν οἱ μεταφορὲς πετσιῶν καὶ παραγωγῶν τους, καθὼς καὶ τὰ «θελήματα».

Στὴν ἐποχὴ ποῦ ἱστοροῦμε, ὁ Γεῶργος θὰ ἦταν ἐκεῖ γύρω στὰ 15, 4 ὡς 5 χρόνους μεγαλύτερός μου, καὶ τὸν θυμᾶμαι ἄρτι τώρα πολὺ ζωηρά, σὰν νὰ τὸν ἔχω μπρὸστά μου. Ἦταν πάντα του γελαστός, κεφᾶτος, πρόθυμος γιὰ κάθε ἐξυπηρέτηση καὶ φιλότιμος. Δὲν ξέρω πῶς, μὰ τὸν γαποῦσαν ὅλοι ὅσοι τὸν πλησίαζαν.

Ὁ Γεώργιος ἦταν ἕνας τύπος γεμάτος ἐνθουσιασμούς κι' ἀφοσιώσεις.

Ἦταν πολὺ τίμιος καὶ φλογερὸς πατριώτης.

Ἄκουε ἀντάρτικο, κι' ἀναβαν φλόγες μέσα του.

Στὰ 1906, μὲ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς, δὲν ξέρω πῶς, τὰ κατάφερε νὰ πάη στὴν Ἀθήνα.

Γύρισε ἄλλος ἄνθρωπος.

Ὅπου κι' ἂν στεκόταν, ὅπου κι' ἂν βρισκόταν, σχεδίαζε ἀντάρτες καὶ σημαῖες

Σ' ἕνα ἀπὸ τοὺς τοίχους τῆς ἀπέραντης κρεββάτας τοῦ ταμπακαριοῦ τοῦ Μώλου, εἶχε ζωγραφίσει μὲ καραμπογιά, ἕναν τεράστιο ἀντάρτη, μὲ στολή σὰν αὐτὴ ποὺ φοροῦσε ὁ καϊμένος ὁ Μελάς, καὶ δίπλα του, δυὸ διασταυρούμενες ἑλληνικὲς σημαῖες: μιὰ μὲ τὸ μεγάλο λευκὸ σταυρὸ καὶ μιὰ τοῦ Ναυτικοῦ.

Σ' αὐτὴ ἀπάνου - κάτω τὴν ἐποχὴ (1907), συναντοῦμε καὶ τὸν τομαρᾶ Νικόλα τοῦ Λαῖου, τὸν τόσο πολὺ γνωστὸ καὶ σὲ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς σύγχρονους μας, γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ μιλήσουμε πῶς κάτω.

Μὲ τὸ Νικόλα, συνεργάζονται τὴν ἐποχὴ αὐτὴ κι' ἄλλοι πολλοὶ μνημένοι στὴν Ἡπειρωτικὴ Ἐταιρεία καὶ τοὺς σκοποὺς της: στενώτερα ὅμως, ὁ ἐπίσης τομαρᾶς Γεώργιος Καζάξης ἀπὸ τὰ Γιάννινα, κι' ὁ παππα Νικόλας ἀπὸ τὸ Μπρακμάδι· ἐργάστηκε ἐπίσης μαζὺ του, κι' ὁ Στέφος Γκλίναβος.

Μονάχα πολὺ ἀργότερα ἔμαθα ὅτι κάτω ἀπὸ τὸ μῦλο τοῦ ταμπακαριοῦ τῶν Γκλιναβαίων ὅπου ἄλεθαν τὰ πεῦκα καὶ τὰ βελανίδια γιὰ τὴν κατεργασία τῶν πετσιῶν, καθὼς καὶ στὶς δοσρέχες τῆς σκεπῆς τῆς κρεββάτας του, ἦταν κρυμμένα ἕνα σωρὸ ντουφέκια.

Ὁ Γεώργιος, ὅσο κόρωναν οἱ ἀγῶνες στὴ Μακεδονία, δὲ βαστιόταν μὲ κανένα τρόπο: Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τὸν βρῖσκομε καταταγμένο στὸ σῶμα τοῦ Καπετὰν Βάρδα.

Μὲ τὸ Τούρκικο Σύνταγμα βγῆκαν οἱ κρατούμενοι ἀπὸ τὶς φυλακὲς καὶ δόθηκε

ἀμνηστία. Κι' ὁ Γεώργιος τότε, γύρισε στὰ Γιάννινα.

Τὸν θυμᾶμαι, πανύψηλο καὶ στεγνὸ, μὲ τὴν ἀντάρτικη, τύπου Παύλου Μελά στολή του, τὰ σταυρωτὰ φουσεκλίκια, τὸ ντουφέκι στὴν πλάτη καὶ τὴν τεράστια κάμα στὸ πλευρὸ, ἀκριβῶς ὅπως στὶς ζωγραφιές του.

Μὲ τὴν ἀμνηστία καὶ τὴν ἀδελφοσύνη τοῦ Συντάγματος, ὁ Γεώργιος, ξεντύθηκε καὶ ξαναγύρισε στὰ ἀστικά του ἔργα: Ξανάγινε ἐργάτης.

Μὰ ἡ ἱστορία του δὲν τελειώνει ὡς ἐδῶ.

Ὁ Γεώργιος ἦταν παλληκάρι, καὶ τῶδειχνε παντοῦ καὶ πάντοτε· ἦταν ἕνας ντελῆς.

Ὅταν τὸν Ἰούλιο τοῦ 1908 ἀνακηρύχτηκε στὴν Τουρκία τὸ Σύνταγμα, οἱ Ρωμιοὶ —μιλῶ πάντοτε γιὰ τὰ Γιάννινα— κόντεψαν νὰ παλαβώσουν ἀπὸ τὴ χαρὰ τους. Εἶχαν φανταστῆ ὅτι ἦρθε κι' ὅλας τὸ Ἑλληνικὸ. Πολυάνθρωπα συλλαλητήρια χαρᾶς καὶ ξέφρενου ἐνθουσιασμοῦ, σὰν ὀρηκτικὰ ποτάμια γέμιζαν τοὺς κεντρικοὺς τῶν Γιαννίνων δρόμους.

Σὰν τώρα θυμᾶμαι, τὸ μικρὸ τότε ἐαυτοῦλη μου, ἀνακατεμμένο στὸ πλῆθος ποὺ ἀλάλαζε, νὰ ξελαρυγγίζεται φωνάζοντας:

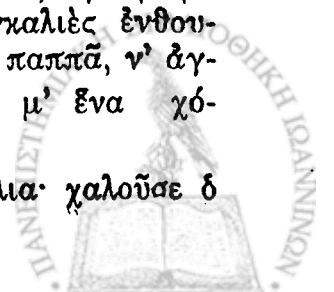
—Γιασιασὶν κανουνιγιέ!... Γιασιασὶν χουριγιέ!... (Ζήτω τὸ Σύνταγμα, ζήτω ἡ ἐλευθερία).

Ἐνας Τούρκος μπῆμπασης —χιλάρχος — εἶχε ἀνεβῆ ἀπάνου στὸ ρολοῖ τῆς πλατείας —ποὺ τότε, ἦταν στημένο μπροστὰ στὸ Ξενοδοχεῖο «Ἀβέρωφ»,— τότε «Ἰσχανιέ» — κι' ἀνάγγειλε μὲ βροντερὴ φωνὴ τὴν ἀνακήρυξη τοῦ Συντάγματος:

—Μποὺ γκιούν, μπῆρ τελεγκράμ γκελντι!.. (σήμερα, ἦρθε ἕνα τηλεγράφημα!...).

Τούρκοι, Ρωμιοί, Ὀβρέοι, γινήκαμε ἀμέσως ἀδέρφια: φιλιὰ, ἀγκαλιές ἐνθουσιασμοί: εἶδαν τότε, κι' ἕναν παππᾶ, ν' ἀγκαλιάζεται καὶ νὰ φιλιέται μ' ἕνα χότζια.

Μουσικὲς, βιολιά, νταούλια· χαλοῦσε ὁ

κόσμος!...

Κι' ἡ τουρκογμαννιώτικη μοῦσα, γαιρέτισε κι' αὐτὴ μὲ τὶς συνθέσεις της, τὴν καινούργια κατάσταση τῆς ἀδερφοσύνης:

Κατφουρνάαν στοῦ παζάρι
γλιέπου κόσμου κι' ντουνγιά
κι' τοῦ μπίμπασι καθάλλα
νά φουναζ' Ὀλητιριά!

Ὅμως, μερικὰ πράγματα, θάπρεπε, ἀπὸ τότε, νὰ μᾶς εἶχαν μετριάσει κάπως τοὺς ἐθνουσιασμοὺς, καὶ νὰ μᾶς γάνουν περισσότερο ἐπιφυλακτικοὺς.

Ἀνάμεσα στὰ λάβαρα καὶ στὶς σημαῖες, κυκλοφοροῦσε —σὰ νὰ τὴ βλέπω καὶ τώρα μπροστὰ μου— καὶ μιὰ ὀλομέταξη κίτρινη ἄλθανικὴ σημαία, μὲ μαῦρο δικέφαλο ἀετό, καὶ μεγάλα ἄλθανικὰ γράμματα, «ΡΟΦΤ ΛΤΡΙΑ» (ζήτω ἡ ἐλευθερία).

Κι' ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες, καρφώθηκε στὸ ρολοῖ τῆς πλατείας μιὰ ἐπιγραφή μὲ τὸ καινούργιο ὄνομά της —Ὁμόνοιας ἢ Ἐλευθερίας, δὲ θυμάμαι καλά— σὲ τέσσερες ὅμως γλώσσες: Τούρκικα, Ἑλληνικά, Ἀλθανικά καὶ Ρουμάνικα.

Μειονότητες βέβαια κι' αὐτὲς μέσα στὴν Ἑλληνικότητα ἤπειρο καὶ τὰ Γιάννινα, πὺ βρῆκαν ὅμως τώρα τὴν ἐνκαιρία, μὲ τὴν ὑστερόβουλη ἀνοχὴ τῶν Τούρκων, νὰ ὑπογραμμίσουν ἔντονα τὰ δποιαδήποτε δικαιώματά τους.

Μὰ οἱ Ρωμηοί, εἴμαστε καὶ λιγάκι παλαβοί.

Ὅταν τὸν Ὀκτώβριο τῆς Ἰδίας χρονιάς, ὁ Ράλλης τῆς Ἀθήνας, μαζί μὲ δύο ἄλλους βουλευτὲς, ξεκίνησαν γιὰ περιοδεῖα στὸ γειτονικὸ ὑπόδουλο ἑλληνισμό, κι' ἤρθαν καὶ στὰ Γιάννινα, τί ἦταν ἐκεῖνο τὸ κακὸ πὺ ἔγινε; πνίγηκε ὁ κόσμος στὸ γαλάζιο!...

Βγήκαν, ἐπίσημοι, ἄρχοντες, πρόκριτοι, σκολειὰ νὰ τοὺς ὑποδεχτοῦν στὸ δρόμο τῆς Πρέβεζας, καὶ γενικὸς συναγεμὸς τῶν Χριστιανῶν, πλημμύρισε ἀπὸ κόσμον τὴν Πλατεία. Φουστανελλάδες μὲ ἑλληνικὲς στολές, τριγύριζαν ἐδῶ κι' ἐκεῖ—«ἀδελφωμένες» βέβαια μὲ τούρκικες— μεγάλες ἑλληνικὲς σημαῖες.

Θὰ ἤμουν τότε στὸ Γυμνάσιο καὶ, θυμάμαι, εἶχα βγῆ μαζί μὲ τὴν τάξη μου σὲ προσπάντηση τοῦ «Σατραζάμη» —δπως εἶλεγαν οἱ Τούρκοι τὸν Πρωθυπουργὸ— τῆς Ἑλλάδας.

Ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους, βγήκε γιὰ ὑποδοχὴ τοῦ Ράλλη καὶ ἡ ὀραιότατη κόρη τοῦ Γεωργίτη. Βασιλοῦλα, ἔχοντας στ' ἀμάξι τῆς μονάχα τὴν Ἑλληνικὴ σημαία. Συνοδὸς τοῦ ἀμαξιτοῦ, ὁ Μακαρόνας.

Κάποιο ἐπεισόδιο εἶχε γίνε καὶ στὸν «Αἴ-Γιάννη τῆς Μπουνύλλας, χωρὶς ἐκεῖ συνέγεια.

Ὅταν ὅμως τὸ ἀμάξι ἔφτασε κοντὰ στὸ ρολοῖ, Τούρκοι στρατιῶτες, πὺ φανατικοὶ Τουρκογμαννιώτες, τοὺς ὑπέβαλαν ὅτι ὁ Σατραζάμης τῶν Γιουσνάνηδων, ἤρθε νὰ παραλάβη τὰ Γιάννινα, ἀπόσπασαν καὶ ποδοπάτησαν τὴν Ἑλληνικὴ σημαία.

Ὁ Γεῶργος ἔγινε θηριότραβᾶει τὸ μαγαῖρι ἀπὸ τὴ μέση καὶ χύνεται γιὰ σιοσιωμό.

Ἡ ἀτμόσφαιρα τότε ἦταν πολὺ ἠλεκτριζομένη· δὲν εἶλεπε παρὰ μονάχα ὁ σπινθήρας· μὰ μπῆκαν στὴ μέση μερικὸι —ἀνατολίτες— ἀξιοματικοὶ καὶ προλήφθηκε τὸ μακελειό.

Χαρακτηριστικὸ τοῦ θράσους τῶν ρωμηῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εἶναι ἐπίσης καὶ κάποιο ἀντίστοιχο τόλμημα, πὺ μὺ τὸ ἀφηγήθηκε ὁ συμπατριώτης μας (συνταξιῶχος τώρα) καθηγητῆς, ἀδερφὸς τοῦ τότε Γραμματέα τοῦ Ἀυτοκρατορικοῦ Προξενείου. Ὁρέστη, Γεῶργης Ἰωαννίδης:

Σὰν εἶδε αὐτὸς νὰ ποδοπατιέται ἡ σημαία μας, κατευθύνθηκε τολμηρὰ πρὸς τὸ Κονάκι ὅπου γινόταν ἡ ὑποδοχὴ τῶν Ἑλλήνων ἐπισήμων, καὶ μπροστὰ σὲ δλους φώναξε θαρραλέα:

—Κύριε Πρόεδρε, κατακατιέται ἡ σημαία μας!...

Μέσα στὸ σῦρε κι' εἶλα, καὶ τὴ φασαρία τῆς ὑποδοχῆς, φάνηκε, σὰν νὰ μὴν ἔδωσαν προσοχὴ στὴν τολμηρὴ του διαμαρτυρία.

Τὴν ἐπόμενη ἡμέρα, ὁ —φίλος!

του— Γεν. Γραμματέας του Βαλαετιού, τὸν εἰδοποίησε μὲ τρόπο νὰ ἀναμερίση, γιὰ τὸ θὰ τὸν ἔπιαναν.

Γιὰ λίγες, λοιπὸν μέρες, ἔκανε χρῆση τῆς ἀσυλίας τοῦ προξενικοῦ ἀδελφοῦ του· κατόπι, φυγαδεύτηκε γιὰ τὸ Ρωμῆϊκο.

Ἄλλὰ κι' ὁ Γεῶργος ξανάκανε τὸ θάμμα του:

Ἐχοντας ξεφύγει τὴ σύλληψή του στὴν Πλατεία, τὴν ὥρα τῆς δοξολογίας ποὺ γινόταν στὴ Μητρόπολη γιὰ τοὺς Ἑλληνας ἐπίσημους, ξεπέταξε ἀπὸ τὸ καμπαριό της μιὰ γαλανόλευκη.

Ἐτρεξαν νὰ τὸν πιάσουν, μὰ τοὺς τῶσκασε καὶ πάλι.

Ὁ Γεῶργος ἦταν «ντελῆς».

Μὲ τὴν προοπτικὴ τῶν καιρῶν ποὺ πέρασαν, σὺλλογιέμαι τώρα, πόσο ἀνεκτικὴ ἦταν ἡ στάση τῶν Τούρκων· μὰ σκέπτομαι ταυτόχρονα, πῶς, αὐτὸ, μπορεῖ νὰ μὴν ἦταν καὶ τόσο, συνταγματικὴ —τάχα— ψυχραιμία· μὰ πὺ πολὺ, πραγματικὸς φόβος: Λίγοι σχετικὰ Τούρκοι, μέσα σὲ μιὰ πολυπληθέστατη χριστιανοσύνη, ποὺ παραηροῦσε ἀπὸ πατριωτικὸ ἐνθουσιασμό, καὶ ποὺ —οἱ Τούρκοι τὸ ἤξεραν αὐτὸ— εἶχε στὰ χέρια της ἓνα σωρὸ ντουφέκια.

Γι' αὐτὸ, ἀναγκαστικά, στὶς ἀρχὲς τοῦ Συντάγματος, οἱ Νεότουρκοι, περιορίστηκαν μονάχα στὸ νὰ παρατηροῦν καὶ νὰ σημειώνουν. Ἀργότερα ὅμως, ἄρχισαν νὰ παίρνουν τὰ μέτρα τους· κι' ὁ Ρωμηὸς κατίλαβε τότε τὸ λάθος του.

Μὰ πάλι, πῶς μποροῦσε ὁ καῦμένος νὰ κρατήσῃ τὸν ἐνθουσιασμό του;

Στὸν ἀέρα, σὰ νὰ φτερούγιζε κάτι ἀνήσυχο.

Τὰ κοιτάτα συνέχιζαν τὴ δράση τους.

Οἱ σκοποὶ τῶν Νεότουρκων, ἦταν καθαροί: Δίνοντας Σύνταγμα, καὶ —δῆθεν— ἰσοπολιτεία στὶς δεσποζόμενες ἐθνότητες τῆς Βαλκανικῆς, στὴν οὐσία, ἀγωνιζόταν νὰ τὶς κρατήσουν ἀκόμα σκλάβες, καὶ νὰ σώσουν ἀπὸ διαμελισμὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία. Αὐτὸ, κατέληξε ὅπως ξέρουμε, ἐν σὲ συμμαχία τῶν Βαλκανικῶν, καὶ στὸν πόλεμο τοῦ 1912—1913, μὲ τὰ γνωστά

τοῦ ἀποτελέσματα.

Ὁ Γεῶργος Μακαρόνας, μὲ τὴν κήρυξή του, ξαναντύθηκε τ' ἀντάρτικα.

Δροῦσαν τότε στὰ ἡπειρώτικα βουνὰ ὁ Καπετὰν Πουτέσης, ὁ Καπετὰν Κρομμύδας, ὁ Καπετὰν Φουρτούνας ἀπὸ τὴ Σωτήρα τῆς Β. Ἡπείρου, ὁ Ζαγορσίσιος σχολάρχης Σακελλαρίου ἐπὶ κεφαλῆς ἑκατὸ παληκαριῶν, καὶ κάποιος ἄλλος, ἱεροκῆρυκας, ποὺ φοροῦσε γαλόνια ἀξιωματικοῦ ἀλλὰ ποὺ ἐπίμονα εἶχεν ἀρνηθῆ νὰ πῆ ποιὸς ἦταν κι' ἀπὸ ποῦθε καταγόνταν.

Ὅλοι αὐτοί, καὶ τὰ σώματά τους, ἡ δράση τους, περιμένουν τὸν ἱστορικὸ τους.

Στὴ Σκάλα τῆς Παραμυθιάς, ὁ Καπετὰν Ἀρκούδας, κατεῖχε τότε γραμμὴ στὴν ἀριστερὴ πτέρυγα τῆς παράταξης, μαζί καὶ μ' ἄλλους καπεταναίους της.

Σὲ μιὰ ἐπίθεσή τους κατὰ τῶν Τουρκαλβανῶν —ἕστερα ἀπ' τὴν ὁποία οἱ τελευταῖοι ἀναγκάστηκαν νὰ τὸ βάλουν στὰ πόδια— ὁ Γεῶργος Μακαρόνας, πολεμῶντας παλληκαρίσια, γοργὸς κι' ἀκράτητος, ἀνεβαίνει στὶς ἀπόκρημνες κορφές, κι' ὑψώνει ἀνεμίζοντας περήφανα τὴν ἐλληνικὴ σημαία.

Ὅμως, ἀνάμεσα στοὺς βράχους τοῦ κακοτράχαλου βουνοῦ, ἦταν ἀκίνητοποιημένος ἓνας τραυματίας Τουρκαλβανός, ποὺ στὴ φούρια του, δὲν τὸν εἶχε προσέξει:

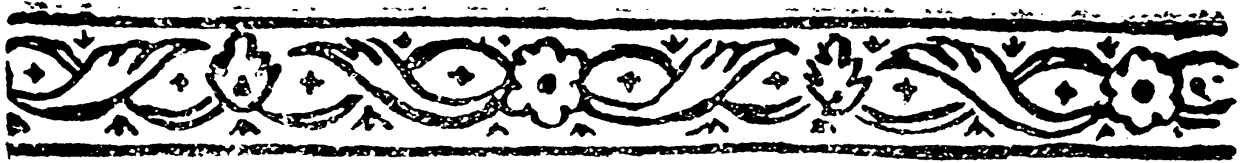
Καὶ χτύπησε τὸ Γεῶργο μπαμπέσικα.

Ἐκεῖ στὰ βράχια, ἀπάνου στὶς κορφές, στὰ πόδια τῆς ἀγαπημένης του σημαίας, ποὺ ἀνέμιζε, στὸ ἄψυχο πιά κορμί του τὴ σκιά της, ἔπεσε ἡρωϊκά, στὸ ἀπόγειο τῆς δόξας του —ἦταν δὲν ἦταν εἰκοσιπέντε χρόνων— ὁ Γεῶργος Μακαρόνας ἢ Ζωγράφος, τὸ ἀσύγκριτο αὐτὸ γιαννιώτικο παλληκάρι.

Οἱ συντοπίτες του, μπορεῖ νὰ μὴν τοῦ στήσαν τάφο, στὴν πατρίδα ποὺ τὸν γέννησε.

Ὅμως, ὁ ἀνώνυμος Ἕλληνας, στὸν τόπο ποὺ σκοτώθηκε, τοῦ ἔστησε λιθοσωριὰ. Κι' ἀκόμα καὶ σήμερα, ἡ περιοχὴ ἐκείνη, εἶναι τοπωνύμιο:

ΣΠΥΡ. ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΤΟ ΜΑΡΓΑΡΙΤΙ

(Ιστορική πραγματεία)

Σημερινή εικόνα

Στὸ γούπατο ποὺ σχηματίζεται στὴ ρίζα τοῦ Μπουζουριοῦ, κακοτρόχαλου καὶ σφηνολίθαραου χαμηλοῦ ραχόβουνου τῆς Θεσπρωτίας, μολώνουν στ' ἀπόσκιο τὰ λιγοστὰ σπίτια, ποὺ ἀπόμειναν, ἀνάμεσα πολλῶν ξρειπίων καὶ χαλασμάτων τοῦ Μαργαριτιοῦ, χτισμένου κατὰ τὸν πονκεβίλη ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς τὸ 1430, τοῦ ὁποίου τὸ κεφάλι βρίσκεται στὸ φύτρωμα τοῦ βουνοῦ, τὰ ποδάρια στὴν ἄκρη τοῦ κάμπου καὶ τὰ χέρια ἀπλώνονται, τὸ ἕνα πρὸς τὴ συνοικία τοῦ Κένταλιου καὶ τ' ἄλλο κατὰ τὴ Μόρφη.

Τὰ ρημασμένα σπίτια κοίτονται σωροβολιό, ἄλλα σκελεθρωμένα, σὰν ψόφια πρόβατα, ποὺ νὰ τὰφαγαν τὰ ὄρνια κι' ἔμειναν τὰ κόκκαλά τους, κι' ἄλλα ἐγκαιροχαλασμένα, ξέσκεπα, μισογκρεμισμένα, κοιλιασμένα, στέκονται σταλαματίς, ἔτοιμα νὰ καταρρέψουν.

Ὁ ἥλιος βρίσκεται ἀκόμα πίσω ἀπὸ τὴ ράχη. Κορυδαλὸς ἀπὸ τὰ χαλάσματα τοῦ κάστρου πετάζεται τ' ἀψήλου νὰ βρεῖ τὸν ἥλιο καὶ κελαιδίχοντας διαγράφει ἀπὸ τὴ χαρὰ του κίκλους στὸν ἀέρα πολὺ ὦρα.

Δυὸ τρεῖς ἀνέρχονται στὸ αὐτοκίνητο στὴν πλατεία, τὸ ὁποῖο κουρναρίζοντας ἀναχωρεῖ γιὰ τὴν Ἡγουμενίτσα καὶ πολλὰ παιδάκια τρέχουν γιὰ τὸ σχολεῖο μὲ τὰ βιβλία παραμάσχαλα.

Γλιστράει στὰ λιθόστρωτα κατηφορι-

κὰ στενόδρομα ἕνας μηδενιστὴς ἀπὸ τὸ φερέοικο λαὸ ποὺ ξεκινημένος πρὸ πολλῶν αἰῶνων ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας γυρίζει δουλοπρεπῆς καὶ ξεπεσμένος ἀνὰ τὸν κόσμον σὰν νὰ τὸν παιδεύει κάποια βαρὴ θεϊκὴ κατάρα. Τὸ πιστὶ τὸν ἔχει καταντήσει ράκος. Ξυπόλυτη ὁμογενὴ του τὸν σηκώνει ἐλεινολογώντας τον: «ὦρε μπουμπουνιασμένε, ἀστραπὴ νὰ σὲ βαρέσει καλλίτερα καὶ νάσαι ξαστεριά, παρὰ νὰ σέρνεσ' ἔτσι» καὶ τραβάει γιὰ νερὸ στὴ βρύση, ὅπου ἀνεμοντυμένες παρθένες μ' ἀσπροκόκκινα ποδάρια καὶ μὲ τὰ τσίτια τῶν χειρῶν καὶ τοῦ λαιμοῦ στὸν ἥλιο, πλύνουν τ' ἄπλυτα ροῦχα πετροβολώντας ἢ μιὰ τὴν ἄλλη μὲ στάλες νεροῦ.

Ἀφοῦ σηκώθηκε ἀπὸ τὸ σιάδι ὁ μηδενιστὴς εὐχαριστεῖ ἐκείνην ποὺ τὸν βοήθησε, ἀπὸ τὴ γῆς ὡς τὸ Θεό, καὶ διευθύνεται πρὸς τὸ κατηλειό, ἀπὸ τὸ ὁποῖο πρὸ ὀλίγου εἶχε βγεῖ.

Ἀπὸ τετιανοὺς ἔχει πολλοὺς τὸ Μαργαρίτι, ποὺ τοὺς εἶχαν σμάσει οἱ ἀγάδες γιὰ περέτια.

Σκεφτικοὶ οἰκογενειάρχες γυρίζουν ἀλάρωτοι τὰ καλτερίμια, σὰν νὰ τοὺς χορεύει ὁ τόπος, ἔχουν βουνὰ στὸ σπίτι καὶ δὲν τοὺς χωράει νὰ κάθονται μέσα. Ρωμωμένες θυγατέρες μένουν ἀνύπαντρες γιὰ τὸ ράφι. Λείπουν τ' ἀπαιτούμενα νὰ τὶς παντρέψουν καὶ τοὺς ἔρχεται τὸ μυαλὸ γύρα. Πάει ἐκεῖνος ὁ καιρὸς ποὺ τὰ παι-

—Στοῦ Μακαρόνα!...

Κάθε ἀγωγιάτης ποὺ περνάει, προσθέτει κι' αὐτὸς τὴν πέτρα του.

Ἔτσι ἀνώνυμα καὶ σεμνὰ δειωνίζε-

ται κι' ἡ μνήμη του.

—Ὁ Θεὸς ἄς ἀναπάψη τὴν ψυχὴ του!...

(Συνεχίζεται)

διὰ ἀρπαζαν κι' ἔκλεβαν τὶς τσοῦπρες καὶ τὸ θηλυκὸ γύριζε σὰν ὁ παρᾶς.

Σιταροπόρσωπη μεσόκοπη λαντζώνα χουχουλίζοντας μελισσοβότανο μαβλάει τὸ ριμμένο μελίσι νὰ κατηβῆ ἀπὸ τὸ κλωνάρι τῆς ἀμυγδαλιᾶς, ποὺ κρέμεται σὰν τσουπωτὸ σταφύλι, στὴν κυψέλη, ἀνασκερώντας τ' ἄδεια κρηνιά, ποὺ μοιάζουν μὲ τὰ ταλάρια, (Ὀμηρικὴ λέξη, Ἰλιάδα Σ. 568). Τὸ παιδάκι τῆς γειτόνισσας ἄπραγο ἀπὸ μελίσι ζυγώνει νὰ ἰδεῖ κι' ἐκείνη ἀπὸ τὸ φόβο μὴ τὸ τσιμπήσει καμμιὰ μυῖγα τοῦ φωνάζει μὲ λαχτάρα : «Φέα μῶρὲ ζαλοκουνημένο καὶ κουτσοουριάκο θὰ σὲ μακηλέσουν τὰ μελίσι», κι' ἐπειδὴ δὲν ὑπακούει κι' ὄλο ξαμώνει, μαλακώνει τὴ φωνή τῆς παρακαλώντας τὸ χνούδαλο : «Φέα, νιάτα μου, ἄ, ρούση μου, ἄ, βλαστάρι τῆς μάνας, γιατί θὰ σὲ φᾶν τὰ βλοημένα καὶ θὰ σκούξεις, καὶ θὰ σοῦ πάρω ἐγὼ ἓνα πλόχερο ζαχαρικά», κι' ἐκεῖνο λίγουνδο στὰ γλυκὰ πιστεύει στίς ὑποσχέσεις κι' ἀπομακρύνεται.

Ἄφου συλλαρώθηκε τὸ μελίσι μπαίνει ἢ γυναίκα στὸ σπίτι κι' ἀκούεται ὡς τὸ παζάρι ἢ μαγγάνα τῆς «σιουὺ μπουφοπιασμένες ποὺ νὰ σᾶς πάρ' ἢ ἄλουποὺ ὀλες» καὶ κνηγάει τὶς κόττες, ποὺ ἄλλες πετάζονται ἀπὸ τὴ θύρα κι' ἄλλες φουρτουλᾶν ἀπὸ τὰ παραθύρια.

Δυὸ χωροφύλακες ὀδηγοῦν στὸ κρατητήριο μισοτσάρουχο χωρικὸ μὲ τὶς χειροπέδες, ἐπειδὴ ἔδειρε τὸν πρόεδρο τοῦ χωριοῦ του, ποὺ δὲν τὸν εἶχε στὸν κατάλογο τῆς δωρεᾶν διανομῆς τοῦ καλαμποκιοῦ, σὰν ἄπορο κι' αὐτόν.

Μελαψὸς ἔφηβος μέσα σὲ μισογκρεμισμένο ἀχυροκάλυβο, ποὺ σουσούλησαν οἱ ψῆλλοι, ἀσκεῖται στὸ κλαρίνο καὶ τὸ ντέφι, σαρακατσάνοι κουβαλοῦν μὲ τὰ μουλάρια καψόξυλα σὲ σπίτια ποὺ ψηλοκρατιοῦνται ἢ δὲν ἀδειάζουν καὶ παραγκυλισσες φιλονικοῦν μὲ τὸ μπακάλη, γιαιὶ μὲ λίγους «παγάδες» θέλουν νὰ πάρουν ὅσα ἔχουν νὰ ψωνίσουν.

Μαυροφούστανες τσάμισσες ρίχνουν σπειριά στὰ καλαμποκοχώραφα πίσω ἀπὸ ἀλιγόσαρκους ἡλιοκαμιμένους ζευγίτες, μὲ τὰ μωρ' ἰ φασκιωμένα παρεκούλα στὸν ὄχτο, κάτου ἀπὸ τὸν ἥσκιο τῆς συκιάς, ποὺ

ὄλο λαχτίζουν καὶ νιαουρίζουν, γιατί τὰ τρώων οἱ μυῖγες κι' ἄλλες νιόπαντρες, μὲ τὴν κοιλιά σιὰ πέρα, φέρουν φαῖ στοὺς κάκοφους ἐργάτες καὶ τὶς κακοζωϊσμένες φτωχοπούλες ποὺ σκαλίζουν τοὺς πεπονόκηπους.

Ὅπως τὰ μηρηῖγκια τὸ καλοκαίρι στοὺς χερσότοπους σκορπισμένα λαβαίνουν στίς δαγκάνες τοὺς ὅ,τι τρώγεται ἀπὸ ταῦτα, καὶ τὸ κουβαλοῦν ἀπὸ μηρημηγκόδρομους, ποὺ ἐπὶ ταυτοῦ κατασκεύασαν τὰ ἴδια, στίς ὑπόγειες κατοικίες τοὺς, ἀπὸ τὴν κωνικὴ πόρτα τῆς φωλιάς, ἔτσι κι' οἱ τσοῦπρες, δυὸ δυὸ, τρεῖς τρεῖς κάπου καὶ μοναχιασμένες, οἱ περισσότερες κοκκινοφορεμένες σὰν παπαροῦνες, δουλεύουν βοτανίζοντας τὰ σπαρτὰ καὶ γυρίζουν τὸ βράδι φορτωμένες τσάκνα γιὰ τὸ προσάναμμα τῆς στιᾶς ἢ γλωρωσιῆς γιὰ τὶς γαζέλες ἢ κι' ἄλλο τίποτες χρειαζόμενο γιὰ τὸ σπίτι.

Δυὸ κωθόνια (ἀτόφια ἢ ἀρχαία σπαρτιατικὴ λέξη κώθων, μὲ τὴν ἴδια σημασία) αἰσχρολογοῦν στὸ σοκάκι πειράζοντας κάπια ζητιᾶνα κι' ἓνα μαγκόπαιδο τεντώνεται ἀπὸ τὸ φράχτη νὰ φτάκει μέσπηλα σὲ ξένο περιβόλι. Ξεμεκλιέται τὸ κλωνάρι τοῦ δέντρου κι' ὁ μάγκας ἀπὸ τὸ ζῶρι πέφτει χάμου. Τὸ βλέπει ἀπὸ τὸ σπίτι ἢ νοικοκυρά, βγαίνει στὴ θύρα καὶ τρέχει νὰ τὸ πιάσει φοβερίζοντας : «στάσου αὐτοῦ καρδοπλυμένο καὶ καρδοσφυγγισμένο, ποὺ νὰ σὲ σηκώσει ἢ ὦρα σου τὰ μεσάνυχτα, νὰ σὲ σιάσω ἐγώ! Ἄντάμα τᾶχομε τὰ μέσπηλα, μωρὲ γουργοθαμένο; Γιὰ νὰ πάω στὴ μάνα σου νὰ τῆς πῶ, νὰ ἰδῶ θὰ σὲ σιμάσει ἢ ὄχι;». Σηκώνεται τὸ καψόπαιδο πηδάει ξυπόλυτο τὴ φράχτη καὶ γίνεται ἀναλημμὸς ἀψηφώντας βάτους κι' ἀγκάθια ποὺ τοῦκαμαν τὰ ποδάρια πέταλλα.

Σταυραητὸς ἀπὸ τὴν Τσοῦκα τοῦ Πρίφτη ψηλὰ ὀρμάει μὲ φούρια στὸ γιδοκόπαδο ποὺ βόσκει στὸ ἀπὸ κάτου πλάϊ κι' ἀρπάξει στάνυχια τοῦ μισοδίγονο ἄσπρο κασίκι. Σκιαζόνται τὰ ζωντανὰ καὶ προντοῦν. Βιάζονται ν' ἀρπάξουν κάτι, ἀσφάκα, χορτάρι, ὅ,τι βροῦν, γιατί ὁ βοσκὸς ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ ζούδιου δὲν τὰ σκαρίζε τὴ νύχτα.

Στίς βουνοπλαγιές με τὸ γύρισμα τῶν ἀπόσειων καὶ τὸ πέσιμο τοῦ ἡλίου, μέσα στὰ σουρίσματα τοῦ ψωμοπάτη (τσοπανάκου) ἀνεβασμένου στὰ κοτρώνια καὶ τοὺς ψηλοὺς γκρεμοὺς καὶ στὰ περδικολαλήματα ἀκούονται λαγαριστὰ καὶ τὰ καθαρίσματα, τὰ γέλια καὶ τὰ τραγούδια ἀπὸ τίς μικρὲς βοσκοποῦλες πὺν ροβολώντας γιὰ τὸ γρέκι καὶ τ' ἄρμεγμα τὰ μπακάτια τους, ἀπὸ πέντε ὡς δέκα γαλάρια, συναγωνίζονται ποιά θὰ μπορέσει νὰ στομώσει τὴν ἄλλη στὸ ἀνταπάντημα:

- » Βλαχούλα (ν) ἔρροβόλαε ἀπὸ μιὰ
(ψηλὴ ραχούλα
- » Μὲ τὴ ροκούλα γνέθοντας τ' ἀδρά-
(χτι της γεμάτο.

Βραχνόφωνα βοσκόπουλα σφίγγουν λιθάρια στίς ἀταχτες μυλιῶρες καὶ τίς πρωτόγεννες καὶ γλυκόλαλες τσοῦπρες με χαϊδιάρικα λόγια σαλαγοῦν τὰ ντομοσιάρικα μανάρια πὺν μένουν πίσω.

Στὴ νότια ἄκρα τῶν σπιτιῶν πὺν δὲν ξέρεις ποιὸ εἶν' ἔρημο καὶ ποιὸ κατοικημένο, ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, τὸ κάστρο κοιτσομπιασμένο, μελισσοκούφαλο λαλιασμένο, με συντροφιά τὴν κοκκουβάγια καὶ τὸ νυχτοκόρακα, ἀγναντεύει στίς ἀπέναντι ἀνηφοριές καὶ τοὺς χωματομαστοὺς τὰ σωριασμένα μεγαλόπρεπα σεράγια τῶν ἀγάδων, τίς κοῦλες τῶν μπτήδων καὶ τὰ παλάτια τῶν πασάδων, κι' ἀκούει τ' ἀχολογήματα στίς πλαγιές καὶ τὰ καθαρίσματα στίς βρύσες καὶ τῶρχεται μεγάλῃ σπλήξη καὶ καταρροή.

Ἀπὸ τίς ραφωματιές, τίς τρύπες καὶ τίς σγισμάδες τῶν τοίγων προβάλλουν τὰ κεφάλια τους τὰ μαιροπούλια ἀπλώνοντας με τὴν ἀπαίσια κραυγὴ τους τὴ θλίψη καὶ τὴ μελαγχολία.

Τίς νύχτες, κάτου ἀπὸ τίς ἐλιές, στὸ μεταξὺ τοῦ κάστρου καὶ τοῦ σιματινοῦ βουνοῦ διάστημα, κοπάδια κωλοφωτιές, σὰν ἀστέρια τῆς γῆς, πετώντας φέγγουν τόσο πὺν διαλύουν τὸ σκοτάδι, ὥστε με τὸ φῶς τους μπορεῖ ἄνθρωπος νὰ βλέπει νὰ περιπατεῖ. Χιλιάδες κερὰ ἀναβοσβήνουν παρέχοντας ἐξαίσιον φασμαγορικὸ θέαμα.

Αὐτὸ εἶναι τὸ Μαργαρίτι σήμερα, πὺν

παλιότερα δὲν τοῦ κόβονταν ἢ τρίχα με τὸ πριόνι, πὺν λέει ὁ λόγος.

Ἄλωση τοῦ Μαργαριτίου ἀπὸ τοὺς Ἑνετούς.

1570. Ραγιάδες ξυπόλυτοι καὶ ραζένδυτοι κουβαλοῦν με τ' ἄλογα καὶ ζάλικα μπαϊλισμένες ἀδύνατες καὶ κτρινιάρες ρωμιές, ἀπὸ τὸ Πρεβεζιάνικο καὶ τὸ Φανάρι ρίζια καὶ καλαμπόκια, κόττες, κι' αὐγὰ στοὺς ἀγάδες τοῦ Μαργαριτιοῦ.

Ἀπὸ τὴν ἀποσταμάρα τοῦ δρόμου τοὺς βγαίν' ἀνάλεμμα (παράγεται ἀπὸ τὸ ἀναλέπω = ξεφλουδίζω) τὸ ριζοπίλιαφο πῶφαγαν τὸ πρῶ στοῦ σούμπαση τὸ κονάκι στὸ χωριό.

Μὲ λιοπύρια πὺν σκάς' ὁ τσίτσιρας καὶ νὰ πηγαίν' ὁ ἴδρος σουβάλα, με βροχὲς καὶ με γαζέπια (καταιγίδες) καὶ με μεγάλες φουρτοῦνες πὺν νὰ τοὺς χτυποῦν τὰ χαλάζια στ' αὐτιά, πάντα αὐτοὶ ξενηστικωμένοι παιδεύονται στοὺς δρόμους.

Σκλάβοι σκλάβων πορρήματα
κι' ἀνθρώποι τελεμένοι,
ἀπ' τὸ Θεὸ εἶν' ἔλεγαν
γιὰ δοῦλοι γεννημένοι.

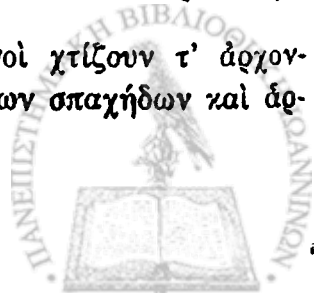
Ἄσα οἱ ἀγάδες ξόδευαν.
στὸ γλέντι μιὰς βραδιάς
αὐτοὶ θὰ οἰκονομούσανε
ψομί ὅλης τῆς χρονιάς.

Ἄλοι οἱ Τοῦρκοι, μ' ὅλες τίς ἀνάγκες τῆς ζωῆς τους, κρέμουνταν ἀπὸ τὴν ἐργασία τῶν Χριστιανῶν. Δὲν ὑπῆρχε ἀπ' αὐτονοὺς οὔτ' ἓνας πὺν νὰ ἀσχολοῦνταν με τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς ἢ νὰ ἀσκοῦσε κάπιο βιοποριστικὸ ἐπάγγελμα ἢ ἐμπορικὴ ἐπιχείριση.

Γι' αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι ἔλεγαν πὺς ὁ Θεὸς στὸ ρωμιὸ χάρισε τὴ δουλειὰ καὶ στὸν Τοῦρκο τὸ ρεχάτι (ἀνάπαψη).

Ἄτσι ὁ ραγιάς ἔχανε τὴν ὄρεξη τῆς δουλειᾶς καὶ γύριζε ἀπογοητευμένος καὶ ἐξαθλιωμένος, σπουπίδι καὶ παραπέταμα τοῦ Τοῦρκου.

Χτίστες Χριστιανοὶ χτίζουν τ' ἀρχοντικά τῶν τουρκεμμένων σπαχίδων καὶ ἀρ-

παγολόγοι επιδρομείς επιστρέφουν φορτωμένοι με βιό, ρούχα, χαλκώματα, άλογα, πρόβατα και άλλα είδησιματα από τα Ένετοκρατούμενα χωριά της Πάργας, κι' από καμμιὰ σκλάβα για τὸ χαρέμι τῶν πασάδων.

Φαραώνικη πληγή, καταστροφικὴ ἀκρίδα, ὀργισμένος μάστακας εἶχαν γίνει οἱ Μαργαριῶτες στοὺς Παργηνοὺς.

Ποῦναισι γιᾶναισι καὶ κάθε τόσο, ἔσκουζαν οἱ καφεροὶ καὶ φώναζαν στοὺς Ένετοὺς γιὰ τὰ κακὰ ποὺ πάθαιναν.

Χαμένες πήγαιναν οἱ διαμαρτυρίες ποὺ ἔκαναν τοῦτοι στὸ βοεβόδα τῆς Μαζαρακιᾶς.

Ἄργότερα ἡ ἔδρα τοῦ Βοεβόδα μεταφέρθηκε, στὸ Μαργαρίτι.

Οἱ Μαργαριτιῶτες εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους ποὺ ἐξισλαμίσθηκαν κι' ἀπ' αὐτὸ εἶχαν προνομιούγο θέση στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Εἶχαν ἀρπάξει καὶ ἰδιοποιήσει ἀπὸ τοὺς Ένετοὺς, τοὺς Ὀθωμανοὺς τῶν Γιαννίνων καὶ τοὺς Χριστιανοὺς ὅλο τὸ Πρεβεζιάνικο, τὸν κάμπο τοῦ Φαναριοῦ καὶ ὅλα τὰ παραλιακὰ μέρη τῆς Ἠπείρου καὶ γιὰ ἀσφάλειά τους ἀπὸ τοὺς Ένετοὺς ποὺ κατεῖχαν τὴν Πάργα ἔχτισαν στὸ νότιο ἄκρο τῆς πόλης ἐπὶ βραχῶδικοῦ λόφου ὄχυρὸ φρούριο.

Πολλοὶ Χριστιανοὶ ἀπὸ τὰ περίχωρα ἐγκαταλείπουν τὰ χωριά τους καὶ καταφεύγουν, ἄλλοι στὰ βουνά, ὅπως ὁ Κιάμος ἀπὸ τὴ Μαζαρακιᾶ, ὁ Λαγκλῆς ἀπὸ τὸ Μαργαρίτι κ.λ.π. καὶ ἄλλοι στὴν Κέρκυρα ὅπως οἱ: Στέλλιος Πετρομούζας, Δῆμος Κόντης (στὴ Σινίτσα ὑπάρχει ἀγρὸς μὲ τὸνομά του), Γιάννης Τούσιας, Γιάννης Σταμάτης, Μπούσης Γκούμας, Γεωργ. Ἀρμόρης καὶ Μύτσιος ἀπὸ τὴ Σινίτσα (τώρα Λευτέρι. Σινίτσα=σιτάρι, σλαβ.), Κουστέσης Σάγκας, Παλέσης καὶ Παλιάρης ἀπὸ τὴ Ντόμπρα (Ντόμπρα=καλὸ σλαβ. Καταστράφηκε ἀπὸ ἐπιδρομείς καὶ οἱ κάτοικοι κατέφυγαν σ' ἄλλα χωριά. Ἄπ' αὐτὸ. κατάγεται καὶ ἡ οἰκογένεια Κακούρη «Γκισούρη» στὸ Μαργαρίτι), Γιάννη Γιαννάκας, Γιάννης Δήμας, Γιάννης Γιανναράκης καὶ τὸ παιδὶ τοῦ Ζερνίτσα ἀπὸ τὴν Ἄγιά, Παῦλος Ζερνίτσα,

Σταμάτης Καίσαρης καὶ Νίκος Δήμας ἀπὸ τὸ Κούτσι, Γεώργ. Μπούφης, Ρεσῆς Γρεβενίτης, Παῦλος Ζεσέρας, Λάζαρος Γρεβενιώτης καὶ Ἄνταλίκας ἀπὸ τὰ Βραχόβανιά (Βραχανά) Παῦλος Λούπαρης ἀπὸ τὸ Γλυποτσάρη καὶ Νίκος Γιακομίδης καὶ Γιάννης Κουρτέσης ἀπὸ τὸ Ἐλευθεροχώρι(;), ἀπὸ τοὺς ἀφτούρηγους κατατρογμὸς καταφεύγουν (1562) στὴν Κέρκυρα.

Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὶς πολλὲς παρακλήσεις τῶν Παργηνῶν ἀποφασίζεται (1571) ἀπὸ τοὺς Ένετοὺς ἡ κατάληψη τοῦ Μαργαριτίου καὶ ἡ ἐπαναφορὰ του στὴν κυριαρχία τους.

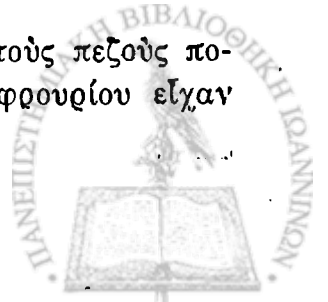
(Ἡ Ένετία ἐμφανίστηκε στὴν ἱστορία τὸ 697 μ.Χ. καὶ χάνεται ἡ ζωὴ της σ μεγάλης δύναμης ἐπὶ μεγάλου Ναπολέοντα τὸ 1797).

Μετὰ τὴν περίφημη ναυμαγία τῆς Ναυπάκτου, κατὰ τὴν ὁποία γιὰ πρώτη φορὰ, μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης νικιοῦνται ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς οἱ Τούρκοι (17 Ὀκτώβρ. 1571) ὁ ναύαρχος τοῦ Ένετικοῦ στόλου Σεβαστιανὸς Βενιέρος στέλλει στὰ παράλια τῆς Ἠπείρου 30 γαλέρες, οἱ ὁποῖες προσορμίζονται στὸ λιμάνι τῶν Συβότων (Μούρτου) ποὺ ἀνῆκε κι' αὐτὸ στὴν κτήση τῶν Ένετῶν, μὲ ἀρχηγὸ τῆς ἐπίθεσης κατὰ τοῦ Μαργαριτίου τὸν Φραγκίσκο Κορνέρο, βάλιο καὶ γενικὸ προνοητὴ τῆς Κέρκυρας καὶ κυβερνήτες τῶν πλοίων τοὺς Γαβριήλ ντὲ Κανάλη καὶ προνοητὴν Κουερίνην. Αὐτὸς ἐπειδὴς ὑπόφερε ἀπὸ τὰ πόδια παράμεινε στὴν Κέρκυρα.

Ὁ Κορνέρος βγάζει ἀπὸ τὸ λιμάνι τῶν Συβότων καὶ ἀποστέλλει ἐναντίον τοῦ Μαργαριτίου 3000 μαχητὲς, Ένετοὺς, Κερκυραίους καὶ Παργηνοὺς ἐθελοντὲς, μὲ διοικητὲς στρατηγὸς τοὺς Παῦλον Ὁρσίνον καὶ Προσπέρον Κολόνα.

Οἱ δυὸ τοῦτοι στρατοπέδεψαν (10 Νοέμβρη 1571) στὸν κάμπο τοῦ Μαργαριτίου κι' ἀπ' ἐκεῖ ἔβαλαν μὲ τὰ τρία βαριὰ κανόνια ποὺ ἔφεραν μαζί τους κατὰ τοῦ φρουρίου.

Οἱ Τούρκοι ἐχτὸς ἀπὸ τοὺς πεζοὺς πολεμιστὲς τῆς ἄμυνας τοῦ φρουρίου εἶχαν καὶ σῶμα ἵππικου.

Ὁ ἐχθρὸς μὲ τὰ πρῶτα χτυπήματα τοῦ Κάστρου ἀπὸ τὸ πυροβολικὸ τρόμαξε τόσο γιατί τέτιο ὄπλο αὐτὸς δὲν εἶχε, ὥστε σήκωσε λευκὴ σημαία καὶ ζήτησε νὰ παραδοθεῖ.

Οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἐνετῶν, ἀπὸ εὐσπλαχνία, ἐπειδὴς ἔβλεπαν τὰ γυναικόπαιδα τοῦ ἐχθροῦ σκορπισμένα στὰ βουνὰ νὰ ὑποφέρουν καὶ νὰ ταλαιποροῦνται καὶ ἐπειδὴς οἱ ὄβιδες τῶν κανονιῶν εἶχαν λιγοστέψει, δέχτηκαν νὰ συνθηκολογήσουν, ἂν καὶ οἱ στρατιῶτες δὲν κρατιούνταν καὶ φώναζαν νὰ μπουὶν πολεμώντας στὴν πόλη καὶ νὰ σφάξουν τοὺς ἀλλαξόπιστους, νὰ μὴν ἀφήσουν οὔτε κοντάβι.

Τέτια διαταγὴ εἶχε δοσμένη κ' ὁ Γενικὸς ἀρχηγὸς Κορνέρος, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἔφτασε στὸν τόπο τῶν ἐπιχειρήσεων μετὰ τὴ συνθηκολόγηση παρατήρησε δρυσμάτα τοὺς στρατηγοὺς γιὰ τὴν εὐσπλαχνία τους αὐτὴ πού ἔδειξαν στὸν ἐχθρὸ καὶ ἐξέφρασε κατ' αὐτῶν πικρὰ λόγια κ' ἄπρεπες γιὰ στρατηγοὺς φράσεις, ἐπειδὴ συμφώνησαν χωρὶς τὴ συγκατάθεσή του, ἀλλὰ τώρα δὲν μπόρει νὰ παρασπονδήσει καὶ νὰ φανεῖ ἄπιστος.

—Δὲν ἔπρεπε, τοὺς εἶπε, νὰ λυπηθῆτε καὶ ν' ἀφήσετε ζωντανὰ τέτια σκυλιά, γιατί οἱ Μαργαριτιῶτες μὲ τὸ ἀλλαξόπιστημα ἔγιναν πολὺ σκληροὶ καὶ πολεμῶχαροι.

Μετὰ τὴν ἄλωση κατεδαφίστηκε τὸ φρούριο, κ' ἡ πόλη μαζὶ μὲ τὴ γύρω περιοχὴ ὑπάχτηκε στὴν Ἐνετία καὶ παρέμεινε στὴν ἐπιτροπεία της ὡς τὸ 1573, ὅποτε κατόπι τῆς γενομένης εἰρήνης μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἐνετῶν ἐπιστρέφτηκε στὴν Τουρκία.

Καταχωρῶ παρακάτω 4 ἐπίσημα ἔγγραφα σχετικὰ μὲ τὴν ἄλωση τοῦ Μαργαριτίου ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν τὸ 1571, πού βρέθηκαν στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἐνετίας, καὶ τὰ ὁποῖα μεταφρασμένα στὴν Ἑλληνικὴ μοῦ παρεχώρησαν πρόθυμα ἀπὸ τὸν γραμματικὸ τῆς κοινότητος Μαργαριτίου Βασ. Κακούρη.

(*Ἐγγραφο πρῶτο)

«1571 2 Νοεμβρίου

(Ὁ Σεβαστιάνο Βενιέρο ἐκθέτει εἰς τὸν Δόγην τὸ σχέδιόν του πρὸς ἐκπόρθη-

σιν τοῦ Μαργαριτίου).

Γράφει ὁ ναύαρχος ἀπὸ τὴν Κέρκυρα.

Γαληνότητε Πρίγκηψ,

Χθὲς ἐν ὀνόματι τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ μὲ ὄλους τοὺς ψήφους τῶν συμβούλων μου, καὶ μὲ τὴν συμμειτοχὴν τῶν ἐνδοξωτάτων Βάιλο καὶ Γενικοῦ προνοητοῦ Κερκύρας καὶ τοῦ κυρίου Πάολο Ὁρσίνο, ἀπεφάσισα νὰ κάνω τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ Μαργαριτίου, ἥτις θὰ εἶναι γιὰ τὸ καλὸ αὐτοῦ τοῦ νησιοῦ καὶ τῆς ἀρμάδας ἐν σχέσει μὲ τὸ κράας καὶ τὸ ψωμί, καὶ θὰ ἐπαρξέσουν 25 γαλέρες καὶ 2000 στρατιῶται. Ἐπεθεώρησα ὅλας τὰς γαλέρας. 40 εἶναι γιὰ ἐπισκευή. Αἱ μεγάλαι γαλέραι θὰ ξανοιγοῦν πρὸς τὴν Ἰστρία ὅταν φτάσουν αἱ δύο πού κρατήσαμε καὶ στείλαμε στὴ Ζάκυνθο γιὰ νὰ φέρουν σιτάρι. Θὰ στείλω δὲ τὸν ἐνδοξώτατον προνοητὴν Κανάλε γιὰ νὰ καθοδηγήσει μέρος τῶν τουρκικῶν ἀφοπλισμένων πλοίων, (ἀπὸ τὴ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου). Τὸ ἄλλο μέρος θὰ ὀδηγηθῆ ἀπὸ τὸν Γενικὸν προνοητὴν Ἀδριατικῆς πού θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ φυλάκιον.

Χρονικὰ Δημοκρατίας, ἔτος 1571

CARTA «σελις» 257

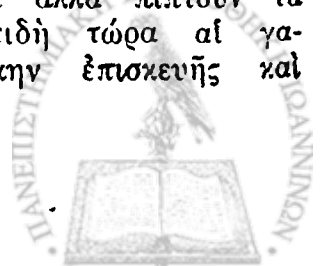
(*Ἐγγραφο δεῦτερο)

«1571 7 Νοεμβρίου

(Ὁ Βενιέρο γράφει εἰς τὸν Δόγην ὅτι μὲ γαλέρες κακῶς ἐπισκευασθείσας καὶ μὲ πλήρωμα ἑλλαττωμένο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ σκέψις γιὰ μεγάλας ἐπιχειρήσεις. Ἀνάγκη νὰ γίνουιν μικραὶ ἐπιχειρήσεις ὅπως ἡ τοῦ Μαργαριτίου. Ὁ Βενιέρο τελειώνοντας γράφει τὸν τρόπον τοῦ θανάτου τοῦ πασᾶ Μωάμεθ Σκιαουράκ).

Γράφει ὁ ναύαρχος ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. Γαληνότητε Πρίγκηψ.

*Ἐλαβα ἐπιστολὰς τῆς Ἰμετέρας Γαληνότητος σχετικὰς μὲ τὴν ἀλεγειαν μεθ' ἧς ἐπληροφορήθης περὶ τῆς εὐτυχοῦς νίκης μας καὶ τὸν σκοπὸν καὶ τοὺς πόθους μου, πού δὲν ἔχουν ἄλλο νόημα ἢ μὴ πῶς νὰ καταστρέψω τὸν ἐχθρὸν, ἔχων κατὰ νοῦν πάντοτε τὴν ἐπιθυμίαν μου τόσον ὅσον ἀκριβῶς σοῦ ἔγραψα καὶ σεῖς μὲ ἀπαντήσατε ἀλλὰ πίπτουν τὰ μέλη (;). Ἄλλ' ἐπειδὴ τώρα αἱ γαλέραι ἔχουν ἀνάγκην ἐπισκευῆς καὶ

είναι σπασμένο ένα κομμάτι στη μια και άλλο κομμάτι στην άλλη δὲν μπορεί νὰ γίνη μεγάλη ἐπιχείρησις μέχρις οὗτου δὲν θὰ ἐπισκευασθῇ ὅλη ἡ ἀρμάθα. Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὰς δυνάμεις μας δὲν εἶναι δυνατὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ γίνη ἄλλη ἐπιχείρησις ἢ μὴ ἐκείνη τοῦ Μαργαριτίου, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ὑπάγη ὁ ἐνδοξώτατος κύριος Φραντζέσκο Κορνέρ Βάιλο, ὁ κύριος Πάουλο Ὁρσίνο καὶ ὁ κύριος Προσπέρο Κολόνα μὲ 3000 φαντάρους καὶ ὁ ἐνδοξώτατος προνοητὴς Κουερίνι μὲ 30 γαλέρες καὶ θὰ ἀναχωρήσουν ἀπόψε.

Γιὰ τὰ σχοινιά, τὰ πανιά καὶ παξιμάδια τῶν Τουρκικῶν γαλερῶν, ποὺ πιάσαμε, ἡ Ὑμετέρα Γαληνότης γνωρίζει ὅτι εἰς τὰς μάχας τὸ πᾶν εἶναι τσουβαλιασμένο. Πρέπει νὰ τοὺς εὐχαριστήσωμε γιὰ τὰ βασάνια, γιὰ τὰ ἔργα τέχνης καὶ τοὺς αἰχμαλώτους. Ὁ καπετὰν Σιρόκκο πῆρε ἀπὸ τὸν μεγαλοπρεπῆ κύριον Τζουὰν Κονταρίνι, μὰ λόγῳ τῶν τραυμάτων του κόντενε νὰ πεθάνῃ καὶ τοῦ πῆρε τὸ κεφάλι.

(Χρονικὰ Δημοκρατίας, ἔτος 1571, σελ. 262)

(Ἔγγραφο τρίτο)

«1571 15 Μαρτίου.

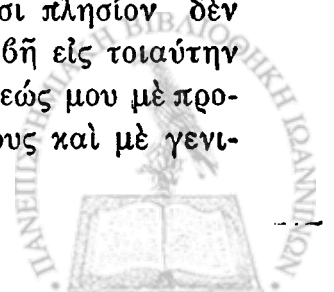
(Ὁ Γενικὸς προνοητὴς Φραντζέσκο Κορνέρ, ὅς τις ἔλαβεν ἐντολὴν ἐκπορθήσεως τοῦ Μαργαριτίου, ἀγγέλλει εἰς τοὺς Λεῖτα τὴν ἄλωσιν τοῦ φρουρίου. Μὰ τὸν στενοχωρεῖ ποὺ ἡ ἄλωσις συνωμολογήθη καὶ συνεκλείσθη, ἐν ἀγνοίᾳ του, μὲ τὸν ἐχθρὸν, σώων προσώπων καὶ ὄπλων ἀπὸ τοὺς καπετάνιους τῶν φαντάρων. Ὁ Πάουλο Ὁρσίνο καὶ ὁ Προσπέρο Κολόνα, γιὰ τὸν Κορνέρ καὶ γιὰ τοὺς Βενετσιάνους ἦτο μισητὸν νὰ βλέπουν νὰ μένη ἕνας μέγας ἀριθμὸς Τούρκων, ἀναξίων κάθε οἴκτου).

«Ἐλαμπρότατοι καὶ Ἐξοχώτατοι Κύριοι.

Ἀπὸ τὰς φήμας θὰ μάθανε αἱ Ὑμετέροι ἐλαμπρόταται αὐθεντῖαι τὸ συμβάν τῆς ἀλώσεως τοῦ Μαργαριτίου, ἐν αἷς, νομίζω νὰ σιωπήσω λόγῳ συμφέροντος σεβασμοῦ, ἐκείνο ποὺ θεωρῶ ἑαυτὸν ὑποχρεωμένον νὰ σᾶς ἀναφέρω διὰ τῆς παρουσίας, δηλαδή, ὅτι ἀμέσως μόλις ἠνώθησαν εἰς τὸν κάμπον τὰ τρία βαρέα τηλεβόλα καὶ

ἤρχισαν νὰ μάχωνται, οἱ ἐχθροὶ ἐξαφανισθέντες, ἅμα τῆς νυκτός, διετεθήσαν νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τὸν κύριον Πάουλο Ὁρσίνο καὶ μὲ τὸν κύριον Προσπέρο Κολόνα, θέλοντες νὰ κρατηθοῦν, σῶα τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ὄπλα, καὶ παρ' ὅτι ἐγὼ ἔστειλα ἀπάντησιν λέγοντας πὼς θὰ εὐρίσκομαι μὲ τοὺς ἐπιφανεῖς καὶ καπετάνιους τῶν πειρατικῶν πλοίων καὶ τὸν ἐπιφανῆ Γκαβριέλ ντὲ Κανάλ καὶ ἄλλους κυβερνήτας γαλερῶν καὶ σκεπτόμενος περὶ τούτου πῆγάμε καὶ ἠῦραμε τοὺς Ὁρσίνο καὶ Κολόνα, μὰ τοὺς ἠῦραμε (μὲ) συνθηκολόγησιν παραδόσεως κλεισμένην.

Περὶ τούτου ἐγὼ πολὺ ὠργίσθην, ποὺ δὲν ἐπῆραν πρῶτα τὴν γνώμην τοῦ πραγματικοῦ ἀντιπροσώπου τῆς αὐθεντίας σας, χρησιμοποίησας λέξεις ποὺ ἐνόμιζα ὅτι σπυροειδῆ δια δημοσίαν ὑπηρεσίαν, καὶ στενοχωρούμενος γι' αὐτὴν τὴν πράξιν, ὁ κύριος Πάουλο γιὰ νὰ δικαιολογηθῇ εἶπεν ὅτι τὸ ἔκαμεν ἐπειδὴ ὁ λαὸς ἦτο ἔξω τῆς πόλεως καὶ ὑπέφερε πολὺ. Ἐπῆρχε κίνδυνος νὰ μὴ ἐνσωματωθοῦν οἱ ἐχθροὶ μὲ τὸ ἵππικόν καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος γιὰ νὰ κάμωμεν κάποιαν ἐπίθεσιν ἀξιόλογον, ὅτι οἱ ἄνθρωποι τῶν ἔσω ἦσαν διατεθειμένοι νὰ πολεμήσουν καὶ εἶχαν μεγάλη καρδιά καὶ θάρρος καὶ οἱ ἰδικοὶ μας ἠθέλαν νὰ πεθάνουν πολεμώντας κάμνοντες ἔφοδον. Ὅτι δὲν ὑπῆρχαν περισσότερες ἀπὸ 12 ὀβίδες διὰ τὸ κανόνι τῶν 30 καὶ ὅτι πρὸς τούτοις εἶχεν ἀποφασίσει (διότι δὲν ὑπῆρχε καλλιτέρα εὐκαιρία) νὰ περιμένη τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν πολεμικῆς ἀμέσου δράσεως. Ἐγὼ τοὺς ἀπήντησα ὅτι ἄνευ γνώσεως ἰδικῆς μου μὲ κανένα τρόπον δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ φτάσουν εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, διότι ἐφαίνετο καθαρὰ ὅτι τὸ πρῶτ' μὲ ὀλίγους πυροβολισμοὺς θὰ ἐπιπτε τὸ φρούριον. Δὲν θὰ μᾶς ἔλειπαν αἱ σφαῖραι, διότι ὥρα μὲ τὴν ὥρα θὰ εἶχαμεν ἀπὸ τὰς γαλέρας κάθε βοήθειαν. Ἡμεῖς δὲ στρατοπεδευμένοι εἰς τοιοῦτον σημεῖον ποὺ δὲν μπορούσαμε νὰ ἀμφιβάλωμεν γιὰ τὸ ἵππικόν, οὔτε ἀπὸ ἄλλα ἐχθρικά στρατεύματα καὶ γενικῶς εὐρισκόμενος ἐγὼ ἔτσι πλησίον δὲν θὰ ἔπρεπε οὐδέποτε νὰ προβῇ εἰς τοιαύτην λύσιν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς μου μὲ προσβολὴν τοῦ Δημοσίου Κύρους καὶ μὲ γενι-

κὴν ἀποδοκμασίαν ὄλων τῶν στρατιωτῶν, οὔτινες γεμᾶτοι ἀπὸ θάρρους δὲν ἤθελον νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὰ χέρια τους ἕνας ἀριθμὸς Τούρκων τόσον γενναίων καὶ ἀναξίων κά-θε εὐσπλαγνίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ γενόμενα δὲν ξεγίνονται μὲ συνετὴν προσποίησιν πέ-ρασα αὐτὴν τὴν δικαιοτάτην ἀγανάκτησίν μου διεξελθὼν πρὸς τούτοις ὄλην αὐτὴν τὴν κατάστασιν μὲ ἀπόρρητον τρόπον.

Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι εὐσεβάστως ἀ-νέφερα ταῦτα εἰς τὰς Ἑμετέρας ἐκλαμπρο-τάτας αὐθεντίας.

Ἀπὸ τὴν γαλέραν, ἐν τῷ λιμένι τοῦ ἁ-γίου Νικολάου τῆς Τσίβιτα (Σύβοτα) 15 Νοεμβρίου 1571.

Φραντζέσκο Κορνέο Βάιλο καὶ γενικὸς προνοητής».

(Ἔπισθεν τοῦ φύλλου εἶναι ἐγγεγραμ-μένον)

«Πρὸς τοὺς ἐκλαμπροτάτους Κυρίους ἀρχηγοὺς τοῦ ἐκλαμπροτάτου Συμβουλίου τῶν Δέκα εὐσεβάστων Κυρίων».

(Κρατικὸν ἀρχεῖον Βενετίας, ἀρχηγοὶ τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα. Ἐπιστολαὶ τῶν RETTORI B 200).

(Ἔγγραφο τέταρτο)

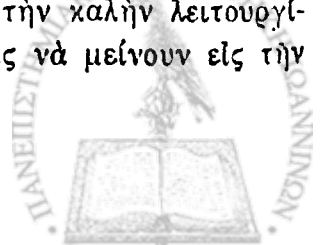
«1571, 22 Νοεμβρίου

(Ἡ Σύγκλητος λαμβάνει μὲ ἱκανοποι-ησιν τὰ σχέδια τοῦ Βενιέρο ἐπὶ τῆς ἀλώ-σεως τοῦ Μαργαριτίου, ἐμπιστευμένη πάν-τοτε ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ παλαιοῦ στρατιώ-του. Πρὸς ἐπανάληψιν ἔπειτα κατὰ τὴν ἁ-νοιξιν τοῦ πολέμου ἐναντίον τῶν Τούρκων ἢ Δημοκρατία δὲν προτιμᾷ ἄλλον ἢ μὴ τὸν Βενιέρο, εἰς ὃν ἀγγέλλει ὅτι ἡ ἀρμάθια θὰ εἶναι ἔτοιμη μετὰ τὸν χειμῶνα, γιὰ νὰ ἐνωθῇ μὲ τοὺς συμμάχους).

Πρὸς τὸν Ναύαρχον.

Ἡμεῖς ἐπληροφόρηθημεν ἀπὸ τὰς μέ-χοι 7ης τρέχοντος ἐπιστολάς σου τὴν ἕμε-τέραν καὶ τῶν συμβούλων σου ἀπόφασιν περὶ τῆς ἀλώσεως τοῦ Μαργαριτίου, πρὸς δὲ ὅτι ἐπιδιορθώνουν τὰς γαλέρας ποὺ ἔ-χουν τόσῃν ἀνάγκῃ, ὡς ἐγράψατε, καὶ σοῦ λέγομεν μετὰ τῆς συγκλήτου, ὅτι εἴμε-θα ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὰς ἐνεργείας σου, γνωρίζοντες ὅτι ἔγιναν κατόπιν συσκέφε-ως, καὶ ὅτι ἀποβλέπετε, ὡς πρέπει πάντο-τε, εἰς τὸ κῆρος τῆς αὐθεντίας μας καὶ εἰς

τὴν ἀσφάλειαν καὶ διαφύλαξιν τῆς ἀρμά-θιας, καθόσον ἐλπίζομεν ἀπὸ τὴν σύνεσιν καὶ τὸ κῆρος σου, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θε-οῦ, ἐκείνας τὰς εὐτυχεῖς προόδους ποὺ δι-καίως δύνανται νὰ ἀναμένονται ὕστερα ἀ-πὸ μιὰ τόσον ἀξιόλογον νίκην, εἰς τὴν συ-νέχειαν τῆς ὁποίας ἐξολέγητε μετ' ἐπαίνου καὶ ἱκανοποιήσεώς μας, ποὺ δὲν ἐννοοῦμε νὰ τοποθετήσωμε στὴ θέσιν σας οὐδένα ἄλ-λον εἰς τὰ πράγματα ποὺ πρέπει νὰ συνε-χισθοῦν ὕστερα ἀπὸ μιὰ τέτοια νίκη, ἐκτὸς ποὺ εἶναι λογικὸν σεῖς ποὺ περάσατε τό-σους κόπους καὶ κινδύνους εἰς τὴν μάχην, νὰ γευθῆτε καὶ τοὺς καρποὺς τῆς νίκης, καὶ ἐὰν ἔγινε τοῦτο, ὡς γράφετε εὐρισκό-μενος σεῖς ἐν ἀδυναμίᾳ καὶ ἀναπηρία τῶν ποδῶν, γνωρίζομε ὅτι εἰσθε πολὺ ὑγιῆς στὴν ψυχὴ καὶ στὸ μυαλό, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ καπετάνιος κυβερνοῦσε μᾶλλον παρὰ μὲ τὸ σῶμα, καὶ εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι δὲν σᾶς εἶναι βαρὺ νὰ συνεχισθε νὰ ὑπηρετῆτε τὴν Πατρίδα σας. Καὶ τοῦτο θὰ μπορέσε-τε βεβαίως νὰ τὸ κάνετε εὐχαρίστως μὲ τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεὸν ὅτι θὰ σᾶς κά-μη καλά, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἡ Θεὸς του Με-γαλειότητος σᾶς θέλει σὰν ὄργανο εἰς τὰ ἐν-δοξα ἔργα γιὰ τὸ καλὸν ὄλης τῆς Χριστια-νοσύνης, καὶ εἰδικῶς τῆς Δημοκρατίας μας. Ἐφ' ᾧ καὶ ὄντως ἀναγκαῖον ὅπως ἡ ἀρμάθια εἶναι ἐν τάξει, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι μὲ τὴν συνήθη ἱκανότητά σας θὰ καταστή-σετε τὴν ἀρμάθια ἀξιόμαχον εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύναται νὰ συμπολεμήσῃ αὐτὴ, μετὰ τὸ πέρας τοῦ χειμῶνος, ὅταν δεῖσῃ μετὰ τῶν ἄλλων ἀρμαθῶν, καὶ πρὸς γνω-σιν καὶ παρηγορίαν σας, νὰ ξέρετε ὅτι εἰ-δοποιήθημεν ἀπὸ τὴν Νάπολη ὅτι Ρήγιοι ἐτοιμάζουν μετὰ σπουδῆς ὅλα τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια διὰ νὰ τακτοποιήσουν τὴν ἀρμάθια τῶν γιὰ νὰ εἶναι ἔτοιμη πρὸς δοῦσιν τὸν Ἰανουάριον. Ἡ θέλησίς μας εἶναι νὰ ἐξο-πλισθοῦν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότεραι γαλέραι, γιὰ νὰ μπορέσωμε νὰ ἔχομε ἀπο-τέλεσμα ἀνάλογον τῆς εὐκαιρίας ποὺ θὰ μᾶς τύχῃ, ἐπὶ δὲ τούτου ἀναφέρατε σχετι-κῶς πόσες γαλέρες θὰ βρῆτε, μὲ τὸν ἀριθ-μὸν τῶν φαντάρων, ὡς καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν πρὸς τελειοποίησιν των, ἐφ' ὅσον βε-βαίως συμφέρει γιὰ τὴν καλὴν λειτουργί-αν τῆς ὑπηρεσίας μας νὰ μείνουν εἰς τὴν

ἀρμάδα ἐκείνοι πὸ ἐπέδειξαν σύνεσιν καὶ ἀνδρείαν εἰς τὴν μάχην, μεταξὶ τῶν τοιούτων εἶναι καὶ ὁ ἐκλεκτὸς εὐγενὴς Ἀντώνιος γτὲ Κανάλ προνοητὴς τῆς ἀρμάδας.

Παραγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι μὴ ἐμποδίζουσης ἄλλης τυχὸν διαταγῆς πὸ ἔχετε ἤδη λάβει, ἐναντίας, ὀφείλετε νὰ τὸν διατηρήσετε εἰς τὴν ἀρμάδα, καὶ ἐὰν κατὰ τύχην ἤδη τὸν ἔχετε ἀπολύσει, τὸν ἀνακαλεῖτε, διότι ἡμεῖς μετὰ μεγάλης ἐπιφυλάξεως σὰς γράφομεν ὅτι πρέπει νὰ μείνῃ, ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως, ἐὰν εὐρίσκεται ἐν ταξιδίῳ, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἀρμάδα μέχρι νεωτέρας διαταγῆς μας.

(Κρατικὸν ἀρχεῖον Βενετίας, κατάστιχον 78 σελ. 39).

Τόσο σπουδαῖο γεγονὸς χαρακτηρίστηκε ἡ ἄλλωσι τοῦ Μαργαριτίου καὶ τόση σημασία δόθηκε ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς, ὥστε ὁ Δόγης ἀνάθεσε στὸν Ἕλληνα ζωγράφο Ἀντώνιο Βασιλάκη, πὸ εἶχε γεννηθεῖ στὸ

νησί τῆς Μήλου τὸ 1556 καὶ πέθανε στὴ Βενετία τὸ 1629 νὰ ἀναπαραστήσῃ σὲ ζωγραφικὸ πίνακα τὴν ἄλωσι καὶ κατεδάφισι τοῦ φρουρίου.

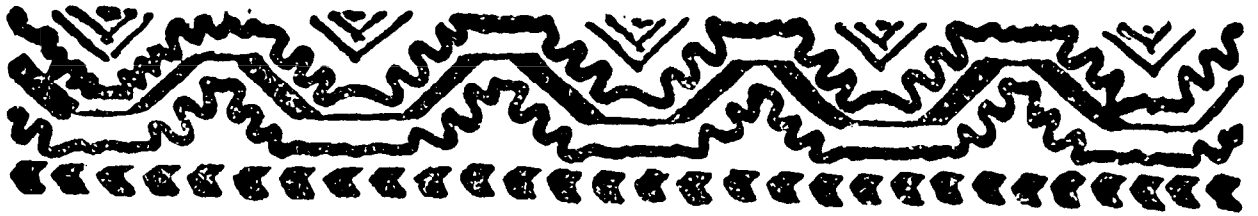
Ὁ πίνακας αὐτός, μὲ ἐξαίσια ζωγραφικὴ τέχνη, μεγάλων διαστάσεων, στολίζει σήμερα τὴν αἴθουσα τοῦ δευτέρου ὀρόφου τοῦ Δουκικοῦ ἀνακτόρου τῆς Βενετίας.

Πιστὸ ἀντίγραφο τούτου διαστάσεων 1,65X1,00 μ. εὐρίσκεται στὸ κοινοτικὸ γραφεῖο Μαργαριτίου.

Εἰκονίζονται σ' αὐτόν, ἵππικὸ προπορευόμενοι σημαιοφόροι, στρατηγοὶ μὲ κράνη, συρόμενα πυροβόλα, στρατιῶτες βαστάζοντας βαρέλια πυρίτιδας κι' ἄλλοι νὰ καταγίνονται στὴν κατεδάφισι τοῦ φρουρίου, ἐπάλξεις καὶ Πύργοι, τζαμί στὸ βάθος καὶ ἡ μεγάλη θολωτὴ πύλη τοῦ Κάστρου.

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

ΚΩΣΤΑ ΑΠ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1854*

ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Ὁ Κριμαϊκὸς Πόλεμος

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν διαπραγματεύσεων μὲ τὴν Ρωσίαν, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἔστειλαν τοὺς στόλους των εἰς τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελίων, διὰ τὰ ἀποκλείουσαν ταῦτα καὶ ἐμποδίσουσαν τὴν διάβασιν τῶν Ρωσικῶν πλοίων ἐκεῖθεν.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐνέργειά των αὐτῆ δὲν εἶχεν ἀποτέλεσμα, διότι ἡ Ρωσία δὲν ὑπεχώρησεν εἰς τὴν πρῆσιν ταύτην, οἱ Συμμαχικοὶ στόλοι προωθήθησαν εἰς Κων]πολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Εὐξείνιον Πόντον.

Ἐπειδὴ οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔφερε καὶ ἡ ἐνέργεια αὐτῆ, οἱ Ἀγγλογάλλοι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον τῆς Ρωσίας. Τὴν 14ην δὲ Σεπτεμβρίου ἐνεργήθη ἀπόδοσις Γαλλικῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Κορρομπέρ εἰς τὴν Κριμαίαν καὶ ἤρχισε τοιοῦτοτρόπως ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος.

Ὁ Τσάρος πιεζόμενος ὑπὸ τῶν Συμμάχων ἐκυκλώθησε τὸ κατωτέρω
Μ α ν ι φ έ σ τ ο ν.

Μ Α Ν Ι Φ Ε Σ Τ Ο Ν

Νικολάου Α΄

Δ ι α κ η ρ ύ σ σ ο μ ε ν π α ν δ ή μ ω ς

Ἐγνωστοποιήσαμε ἤδη εἰς τοὺς ἀγαπητοὺς καὶ πιστοὺς ὑπηκόους Ἡμῶν, τοὺς λόγους τῆς μετὰ τῆς Ὀθωμ. Πόρτας διαφορᾶς Ἡμῶν.

Ἐκτοτε δὲ καὶ οἱ ἐχθροπραξίαι ἤρξαντο, δὲν ἐπαύσαμεν δι' ὅλης τῆς καρδίας ἐπιθυμοῦντες, ὅπως εἰσέτι εὐχόμεθα, νὰ θέσωμεν τέρμα εἰς τὴν χύσιν τοῦ αἵματος.

Ἀλλὰ μυταία ἀπέβη μέχρι τοῦδε ἡ τοιαύτη προσδοκία Ἡμῶν. Αἱ Κυβερνήσεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἔλαβον μέρος ὑπὲρ τῆς Τουρκίας καὶ ἡ ἐμφάνησις τῶν ἠνωμένων στόλων αὐτῶν παρὰ τὴν Κων]πολιν ἐχρησίμευεν ὅπως ἐνισχύσωσι αὐτὴν εἰς τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην τῆς. Ἐπὶ τελους δὲ αἱ δύο Δυνάμεις ἄνευ προηγουμένης διακηρύξεως πολέμου, ἔστειλαν τοὺς στόλους αὐτῶν εἰς Μαύρην Θάλασσαν διαδηλοῦντες τὴν πρόθεσιν αὐτῶν νὰ ὑπερασπίσωσι τοὺς Τούρκους καὶ νὰ ἐμποδίσωσι τὰ πολεμικὰ Ἡμῶν πλοῖα τοῦ νῦν διέρχονται καὶ προστατεύωσι τὰ παρῶν Ἡμῶν.

Μετὰ τοιαύτην διαγωγὴν ἀνήκουστον μεταξὺ ἐπικρατειῶν πεπολιτισμένων, ἀνεκαλέσαμεν τὰς εἰς Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν Πρεσβείας Ἡμῶν καὶ διερορήξαμεν πᾶσαν μετὰ τῶν Δυνάμεων τούτων πολιτικὴν σχέσιν.

Οὕτω συντάσσονται ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Χριστιανω-

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σελ. 181.

σύνης, κατὰ τῆς Ρωσίας πολεμούσης ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἄλλ' ἡ Ρωσία δὲν θέλει ἀπαρνηθῆ τὴν Ἀγίαν Αὐτῆς ἀποστολήν.

Τὴν ἐλπίδα ταύτην ἔχοντες, καὶ προστρέχοντες εἰς τὰ ὄπλα ὑπὲρ τῶν κατὰ πικρὰ ἐξομῶν Ἀδελφῶν Ἡμῶν, τῶν πρεσβευόντων τὴν Χριστιανικὴν Πίσιν, ἀνακρόσωμεν ἐν μιᾷ καρδίᾳ μεθ' ὀλοκλήρου τῆς Ρωσίας.

Ὁ Θεός μου, βοηθός μου καὶ Ρύστης μου.

Τίνα φοβηθήσομαι; Ἀνασιήτω ὁ Θεὸς καὶ διεσκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ Αὐτοῦ.

Πειρούπολις 9—21]2]1854

Νικόλαος Α΄

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Ἀνακατανομὴ Δυνάμεων

(Τέλη Μαρτίου)

Ἡ κατάληψις τοῦ Μετσόβου ὑπὸ τῶν Τούρκων εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνακατανομὴν τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων καὶ τὴν διάταξιν αὐτῶν εἰς νέας θέσεις, εἰς τὸν τομέα τῶν πέριξ τῶν Ἰωαννίνων.

Τοιοιουτρόπως τὸ σῶμα τοῦ Κ. Νίκα μετεκινήθη ἀπὸ τὸ Λοζέτσι εἰς Πέντε Πηγάδια, ὅπου μετέβη καὶ ὁ Γρίβας μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ ἐκ τοῦ Μετσόβου.

Ὁ Ν. Μπότζαρης κατεῖχε τὸ Συρράκον καὶ τοὺς Καλαρρύτες με 500 ἀνδρας.

Ὁ Γ. Τσάμης κατέλαβε πάλιν τὰς παρὰ τὴν Κριτσούνισταν δεσποζούσας θέσεις διὰ τὴν παρεμπόδισιν τῆς ἐπικοινωνίας τῶν Ἰωαννίνων μετὰ τῶν Φιλιππῶν, καὶ ἄλλων μερῶν τῆς Θεσπρωτίας.

Ὁ Ν. Ζέρβας κατέλαβε παρὰ τὰ σύνορα τοῦ Σουλίου τοιαύτας θέσεις, ὥστε νὰ καλύπτῃ ταυτοχρόνως τὴν Λάκκαν καὶ τὰ Πέντε Πηγάδια.

Ἡ Θεσπρωτία κατέχεται ὑπὸ τοῦ Γ. Ζατμη καὶ Δ. Ντόμαρη με 800 ἀνδρας καὶ ἡ Παραμυθιά ὑπὸ τοῦ Βεῖκου.

Ἡ Πλάκα κατέχεται ὑπὸ τοῦ Γ. Βάγια, ὅστις ἀναχωρήσας ἐκ τοῦ Νεοχωρίου Γραμμένου, ἤνωσε τὰς δυνάμεις τοῦ μετὰ τοῦ Ν. Νίκα.

Ἡ ἀνωτέρω διάταξις τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων, συγκρινομένη πρὸς τὴν προηγουμένην, ἀποτελεῖ περιφέρειαν μεγαλειτέρας ἀκτίνος πέριξ τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐπειδὴ ἡ ἡγεσία τῆς ἐπαναστάσεως διεπίστωσε τὴν ἔλλειψιν τῆς στρατηγικῆς ἐνότητος καὶ συνοχῆς τῶν τμημάτων, ἀπεφάσισε νὰ τὴν ἀποκαταστήσῃ.

Διὰ τοῦτο συνέπτυξε τὰ ἔχοντα μικρὸν ἀριθμὸν ἀνδρῶν με ἄλλα ἔχοντα μεγαλειτέραν δύναμιν καὶ ἐδημιούργησε τμήματα με συμπαγῆ ὄγκον καὶ μεγάλον ἀριθμὸν ἀνδρῶν. Τοιοιουτρόπως ἡ ἀντίστασις ἢ ἡ πρῆσις ἐπὶ τοῦ ἐχθροῦ θὰ ἦτο ἰσχυρότερα καὶ θὰ διενεργεῖτο ὑπὸ συμπαγῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖοι ἐπιτυχάνουν καλύτερα ἀποτελέσματα ἀπὸ τὰ τῶν τετμημένων.

Δυστυχῶς παρ' ὄλην τὴν ἀλλαγὴν τῆς συνθέσεως τῶν μονάδων, ἡ ἀμυντικὴ τακτικὴ παραμένει ἡ ἴδια εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ τμήματα, πλὴν ἐκείνων, τὰ ὅποια πολιορκοῦν τὴν Ἄρταν. Ταῦτα διατηροῦν ποῖαν τινὰ ἐπιθετικὴν πρωτοβουλίαν, χωρὶς ὅμως νὰ ἀναπτύξουν τὴν ἀπαιτουμένην δραστηριότητα.

Τοῦτο ζημιώνει ἀφαντάστως τὰς ἐπαναστατικὰς δυνάμεις, διότι ἀνακόπτει τὴν ὁρμὴν τῶν κατὰ ἐμποδίζει τὴν ἐπίτευξιν ἀποφασιστικῶν ἀποτελεσμάτων.

Δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀμυντικὴ τακτικὴ τῶν ἐπαναστατῶν ἢ ὁποῖα ζημιώνει τὰς ἐπαναστατικὰς δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν διαπραγματεύσεων τὴν ὁ-

ποίαν κατώρθωσαν να επιβάλουν οι Πρόξενοι εις την ηγεσίαν τών επαναστατών, παρ' ἄλλην τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Γρίβα, ἡ ὁποία περισσότερον παντὸς ἄλλου ἀφῆρησε ἀπὸ τοῦ ἐπαναστάτας τὸ πνεῦμα τῆς πρωτοβουλίας, καὶ συνετέλεσεν νὰ μηδενισθῇ σχεδὸν ἡ ὁρμὴ τῶν πρώτων ἡμερῶν.

Ἡ πονηρὰ πολιτικὴ τῶν διαπραγματεύσεων καὶ τῆς κωλυσιεργίας ἐπέφε-
ρεν ἄμεσα ἀποτελέσματα εἰς τοὺς Τούρκους. Διότι οὗτοι δραστηρίως κινούμενοι,
κατώρθωσαν νὰ συγκεντρώσουν κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον μεγάλας δυνάμεις ὡς κά-
τωθι:

Φρουρά	Ἰωαννίνων	τακτικοί	2.200	ἄτακτοι	4.000
»	Ἄρτης	»	1.500	»	3.000
»	Πρεβέζης	»	1.000	»	400
Περιφέρεια	Φιλιατῶν		—	»	800
»	Παραμυθιάς		—	»	400
»	Δελδίνου		—	»	400
»	Πρεμετῆς			»	300
»	Ζαγορίου			»	300
Σύνολον		»	4.700	»	9.600

Αἱ ἀνωτέρω Τουρκικαὶ δυνάμεις εἰς Ἡπείρον ὑπερεῖχον ἀριθμητικῶς τῶν
ἐπαναστατικῶν, καὶ τὸ φρόνημά των ἀνεπιτέρωθη μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ Μεισό-
δου. Ἐν τούτοις ἡ Τουρκικὴ ἡγεσία δὲν ἐξεμεταλλεύθη ταῦτα καὶ δὲν ἐπιχείρη-
σε τὴν ἀπόθρῃσιν τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων εἰς εὐρύτερον κύκλον πέριξ τῶν
Ἰωαννίνων.

Αἱ Τουρκικαὶ δυνάμεις περιέπεσον εἰς τρομερὰν ἀδράνειαν, τὴν ὁποίαν ὁ
Χάας ἀποδίδει εἰς τὴν ἔλλειψιν χρημάτων, τὴν πτώσιν τοῦ ἠθικοῦ τῶν ἀτάκτων
καὶ εἰς τὴν βραδύτητα τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Αὐδῆ πασᾶ, ὅστις μόλις τὴν 16ην Ἀ-
πριλίου ἐπανεκάμφεν εἰς Ἰωάννινα.

Μολοντί οἱ ἀνωτέρω λόγοι ἐθάρυνον ἀρκούντως εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς
καταστάσεως ταύτης, νομίζω πῶς τὸ κάτωθι γεγονός συνετέλεσε περισσότερον παν-
τὸς ἄλλου εἰς τὴν ἀδράνειαν αὐτῶν.

Ἐκ τῆς ἐξελίξεως τῶν γεγονότων οἱ Τούρκοι κατενόησαν ὅτι περισσότερον
ὠφελήθησαν ἐκ τῶν Προξενικῶν ἐνεργειῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπετύγγανον τὴν παράλυσιν
καὶ τὴν διάβρωσιν τῶν ἐπαναστατικῶν ἀντιστάσεων, παρὰ ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ στρα-
τοῦ, εἰς τὰς ἀποτυχίας τοῦ ὁποίου προσετίθεντο καὶ αἱ κακαὶ ἐντυπώσεις ἐκ τῶν
ληλασιῶν καὶ διαισπραγιῶν αὐτοῦ καὶ μάλιστα τῶν ἀτάκτων Ἀλβανῶν.

Ὁ Ἄγγλος Πρόξενος Λόγκορθ λαβὼν τὴν πρωτοβουλίαν, ἐπέδειξεν τοιαύ-
την δραστηριότητα, ὥστε κατώρθωσε νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν πρωτοβουλίαν ἀπὸ τὴν Τουρ-
κικὴν στρατιωτικὴν ἡγεσίαν καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ δεσμίαν τῶν ἐνεργειῶν του,
κινῶν τὸν στρατὸν αὐτῆς ὄχι διὰ νὰ κερδίσῃ τὴν στρατιωτικὴν νίκην, ἀλλὰ διὰ νὰ
ἐκβιάσῃ ἕνα ἀποτέλεσμα διὰ τῆς ἀπειλῆς τῆς δυνάμεως του, κατόπιν μιᾶς πολιτι-
κῆς ἐνεργείας του. Ζωντανὴν ἀπόδειξιν τούτου ἀποτελοῦν αἱ ἐνεργεῖαι αὐτοῦ κα-
τὰ τὰς διαπραγματεύσεις διὰ τὴν «εἰρήνευσιν» τοῦ Σουλίου, τὰς ὁποίας θὰ ἐξετά-
σωμεν κατωτέρω.

Ἡ μάχη τοῦ Καντζᾶ

(25—26]2]1851)

Τὴν 25ην Φεβρουαρίου ἀνεχώρησεν ἐκ Πρεβέζης μετὰ 6 πεδινῶν πυροβό-
λων τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἐκ 1600 ἀνδρῶν σώματος, τὸ ὅποσον ἔφερον ἐκ Κων]πόλεως

ὁ Φουάτ ἐφένδης καὶ προώριζε διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς Ἄρτης.

Εἰς τὴν στενωπὸν τοῦ χωρίου Καντζᾶ, ἡ ἐποία σχηματίζεται ὑπὸ τῶν ἀποτόμων ὑψωμάτων τῆς Βαλαώρας καὶ τοῦ ποταμοῦ Λούρου, συνεπλάκη μετὰ τοῦ ἐκεῖ ἐνεδρεύοντος σώματος τοῦ συνίχου Κάσκαρη.

Εἰς βούθειαν τοῦ Κάσκαρη ἔσπευσε καὶ ὁ ἀντιστράτηγος Τζαβέλλας, καὶ ἡ μάχη ἐγενικεύθη, διαρκέσασα δλόκληρον τὴν 26ην Φεβρουαρίου.

Ἐπειτα ἀπὸ μεγάλην προσπάθειαν καὶ ἡρωϊκὸν ἀγῶνα οἱ ἐπαναστάται κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τοὺς Τούρκους καὶ νὰ συλλάβουν καὶ τὰ ἑξ πυροβόλα των. (Ἀνακοινωθὲν Ζυγομαλᾶ. Ἴον. Ἀνθ. 1935).

Διὰ τὴν ἔκβασιν τῆς μάχης αὐτῆς ὑπάρχει καὶ ἡ πληροφορία τοῦ Χάας, ὁ ὁποῖος γράφει σχετικῶς...:

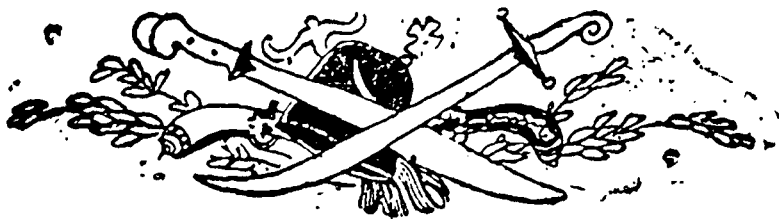
«...Τὴν 25ην Φεβρουαρίου (π.μ.) συνεκρούσθησαν οἱ ὑπὸ τὸν Ζέρβαν ἐπαναστάται παρὰ τὴν θέσιν Καντζᾶ καὶ Λούρον, μὲ τὸ διὰ τὴν Ἄρταν προοριζόμενον σῶμα ἐξ Ἀλβανῶν Τσαμηδῶν καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου μόλις τὸ ἡμῖν κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν.

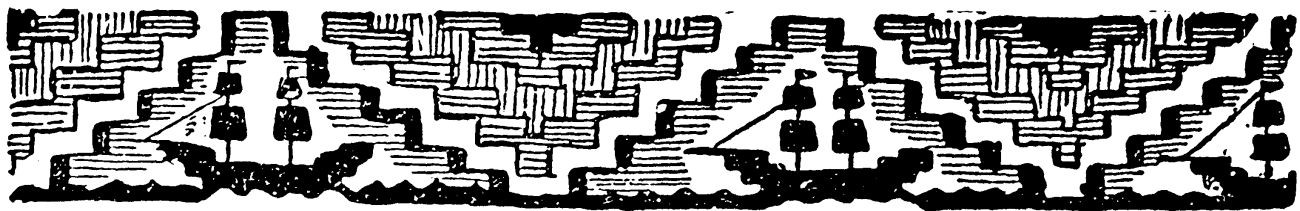
Ἀφοῦ οἱ ἐπαναστάται τὴν 25ην π.μ. συνεκρούσθησαν παρὰ τὸ χωρίον Καντζᾶ καὶ ὑπεχώρησαν πρὸς Λούρον, ἐξετοπίσθησαν κατόπιν πείσιμονος ἀγῶνος καὶ ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς. Κατόπιν τοῦτο τὸ σῶμα διελύθη καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος ἠνώθη μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ Δημητρίου Ντόμαρι, ὅστις ἐπὶ κεφαλῆς πολυαριθμῶν ἀνδρῶν, ἀλεφάνη εἰς τὴν περιφέρειαν Τσαμουργιάς (Θεσπρωτίας) καὶ Φιλιατῶν, δρῶν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν...» (Ἡπ. Χρ. 1932 σ. 91)

Ἡ τελευταία πληροφορία τοῦ Χάας φαίνεται πῶς εἶναι ἀληθής, διότι κατ' ἄλλην πληροφορίαν, ὁ Κάσκαρης «...προσβάλλει τὸ ἐγκατεστημένον εἰς Καντζᾶ σῶμα καὶ φονεύει 6...».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι οἱ ἐπαναστάται ἐξετοπίσθησαν ἐκ τῆς στενωποῦ καὶ αὕτη κατείχето πλέαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡς σπουδαῖος συγκοινωνιακὸς κόμβος διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν των μετὰ τῆς Ἄρτης καὶ Πρεβέζης.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ & μ. τῆς
Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΑΠΟ ΤΑ ΕΝΕΤΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ

ΜΙΚΡΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ*

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Αίματηραι ταραχαί ἐν Σμύρνῃ τὸ 1797

Δημοσιεύομεν, ἐν μεταφράσει, τὴν ἐκθεσιν ποῦ ἔστειλε τὴν 10ην Ἀπριλίου 1797 ὁ ἐν Κωνσταντινῶν Βενετὸς Βαύλος πρὸς τὸν Δόγην περὶ τῶν αἰματηρῶν ταραχῶν ποῦ συνέβησαν εἰς τὴν Σμύρνην τὸν μῆνα Μάρτιον τοῦ 1797. Δὲν γνωρίζομεν ἂν τὰ σοβαρὰ αὐτὰ ἐπεισόδια εἶναι γνωστὰ ἐξ ἄλλων πηγῶν γραπτῶν ἢ ἐκ παραδόσεων. Κρίνομεν ὀπωσδήποτε σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν καὶ τὴν αὐθεντικὴν ταύτην πηγὴν.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ σημειοῦμεν ὅτι κατὰ τὰς πολυετεῖς ἐρεῦνας μας εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας διεπιστώσαμεν ὅτι φυλάσσονται πολλαὶ ἑκατοντάδες ἐπιστολῶν τῶν ἐν Σμύρνῃ Βενετῶν Προξένων αἱ ὁποῖαι καλύπτουν ὀλόκληρον τὸν 18ον αἰῶνα καὶ μέρος τοῦ 17ου.

Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται εἶναι κυρίως ἐμπορικαί, διότι ἡ Σμύρνη ἦτο σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον. Πλὴν αἱ ἐκθέσεις τῶν Βενετῶν Προξένων—ὡς εἶδομεν εἰς ἐκείνας ποῦ ἐδημοσιεύσαμεν ἤδη εἰς τὰ Ἀρχεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας—δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τὸν ἐμπορικὸν τομέα, ἀλλὰ μᾶς κατατοπίζουν καὶ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως καὶ ἀναφέρουν πολλὰ καὶ διάφορα νέα καὶ περιστατικὰ πάσης φύσεως καὶ φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ καταβληθῇ προσπάθεια ὅπως ἀντιγραφοῦν τὰ κυριώτερα ἀποσπάσματα τῶν πολλῶν ἑκατοντάδων προξενικῶν ἐπιστολῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἡμπορεῖ νὰ γραφῇ μιὰ μέρα ἡ ἱστορία τῆς ὀνομαστῆς ἐκείνης «Γκιαούρ Ἰζμίρ».

Τὴν ἀνω ὑπόδειξιν εἰμεθα βέβαιοι ὅτι θὰ ἐπικροτήσῃ ὁ διακεκριμένος ἱστοριογράφος, λογοτέχνης καὶ φλογερὸς πατριώτης, ὁ Σμυρναῖος κ. Χρῆστος Σολωμοῦνιδης, πρῶτην ὑπουργοῦς.

Ἴδου τώρα τὸ πρὸς τὸν Δόγην τῆς Βενετίας ἐγγράφον τοῦ Βαύλου Φραγκίσκου Βενδραμίν.

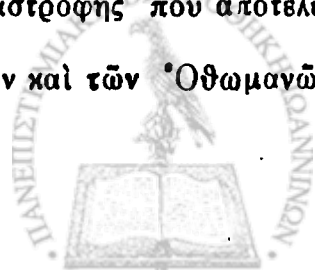
(Ἀρχεῖον τοῦ ἐν Κωνσταντινῶν Βαύλου (DISPACCI) Φάκελλος ἀρ. 243)

Κωνσταντινῶν 10 Ἀπριλίου 1797

«Ἀνεγερθέντος ἐνὸς θεάτρου ἐν τῇ πόλει τῆς Σμύρνης, πρὸ τῆς Πύλης τοῦ αὐτοῦ, τὴν 12ην παλαιθόντος Μαρτίου ἐδολοφονήθη εἰς Γενίτσαρος ὑπὸ ἐνὸς Κεφαλλῆνος ὁ ὁποῖος ἦτο προστατευόμενος τῆς Ρωσσίας, ὡς μοῦ ἀναφέρει ὁ ἐκεῖσε Βενετὸς Πρόξενος καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία τῆς μεγάλης καταστροφῆς ποῦ ἀποτελεῖ τὸ λυπηρότατον θέμα τοῦ παρόντος ἐγγράφου.

Ἀφοῦ ἀπέβησαν μάταιαι αἱ ἐρευναι τῶν Γενιτσάρων καὶ τῶν Ὀθωμανῶν

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 374.

Διοικητῶν πρὸς σύλληψιν τοῦ φονέως καὶ ἀφοῦ παρέμειναν χωρὶς ἀποτέλεσμα καὶ τὰ ἐπανηλημμένα διαβήματα τῶν ἰδίων εἰς τοὺς Πρόξενους πασῶν τῶν ἐθνικοτήτων, οἱ Γενίτσαροι, λυσαλέοι, ἔθεσαν πῦρ εἰς διαφόρους γωνίας τῆς Φραγκικῆς Συνοικίας, προσέβαλον τὰ Προξενικὰ Κτιστήματα, ἐλεηλάτησαν ἀνηλεῶς τὰς ἀποθήκας καὶ τὰς κατοικίας τῶν Φράγκων πού ἠύρισκοντο ἐκεῖ εἰς τὴν Συνοικίαν, διήρπασαν τὰ πάντα, διωσπεύραντες μὲ ἀνήκουστον βαρβαρότητα, ἀπανταχοῦ, τὸν τρόμον καὶ τὸ φόβον.

Δὲν ὑπῆρχεν ἄσυλον διὰ τοὺς Φράγκους οἱ ὅποιοι ἐκινδύνεον νὰ σφαγοῦν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν. Κατ' εὐτυχῆ ὁμως σύμπτωσιν εὐρέθησαν εἰς τὸν λιμένα διάφορα ἐμπορικὰ πλοῖα ἐξωπλισμένα καὶ ἐκεῖ κατέφυγον ἔντρομοι οἱ δυστυχησμένοι, ἵνα σωθοῦν ἀπὸ τὴν αἰμοβόρον ἀγριότητα τῶν στασιαστῶν.

Αἱ λυπηραὶ αὐταὶ εἰδήσεις ἔφθασαν εἰς ἐμὲ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἐδῶ Πρόξβεις τὴν νύκτα τῆς 25 Μαρτίου, ἀποσταλεῖσαι ἀπὸ τοὺς ἐν Σμύρνη Προξένους δι' εἰδικῶν ταχυδρόμων. Καὶ οἱ Πρόξβνοι κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν καὶ νὰ διαπεραιωθοῦν ἐπὶ τῶν ναυλοχούντων ἐμπορικῶν πλοίων, διότι ἠπειλεῖτο καὶ αὐτῶν ἡ ζωή.

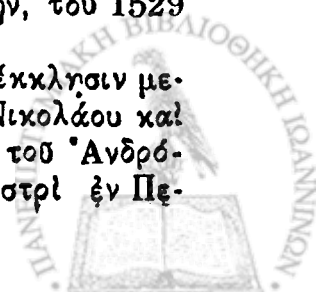
Ὡς ἀναφέρει ὁ ἡμέτερος Πρόξβνος, τὸ θέατρον εἶχε τὴν αὐτοκρατορικὴν προστασίαν καὶ ἐφυλάσσετο ἢ εἴσοδος ἀπὸ ἓνα Γενίτσαρον, ὁ ὅποιος ἀπηγόρευσε τὴν εἴσοδον εἰς τὸν Κεφαλλῆνα καὶ οὗτος τὸν ἐφόνευσεν. Ἐπειδὴ δὲ εἶχε τὴν Ρωσικὴν προστασίαν, ὁ Ὀθωμανὸς Διοικητὴς ἐζήτησε τὴν παράδοσίν του ἀπὸ τὸν Ρῶσον Πρόξβνον. Καίτοι ὁ δολοφόνος ἦτο Βενετὸς ὑπήκοος, δὲν ἐζητήθη ἢ παράδοσις ἀπὸ τὸν ἡμέτερον Πρόξβνον. Μόνον κατὰ τὴν συνάντησιν τῶν Δραγομάνων τῶν Προξενείων μὲ τὸν Διοικητὴν, οὗτος ἐζήτησε κατ' ἀρχὰς τὸν δολοφόνον ἀπὸ τὸν Ρῶσον Δραγομάνον καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν τοῦ Βενετικοῦ Προξενείου καὶ οὗτος ἐπρότεινε νὰ γίνῃ ἔρευνα εἰς ὅλα τὰ ὑπὸ τὴν Βενετικὴν σημαίαν πλοῖα πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ δολοφόνου, ἃν ἦτο ἐκεῖ κρυμμένος καὶ τέλος οἱ Γενίτσαροι ὕστερα ἀπὸ τὴν τριήμερον κραιπάλην, ἐκυρπόλησαν τὴν Φράγκικὴν Συνοικίαν καὶ ἐνήργησαν ἀγρίαν ἐπιδρομὴν κατὰ τοῦ Ρωσικοῦ Προξενείου, πυροβολοῦντες κατὰ τῶν διαφευγόντων ἐκεῖθεν πρὸς τὴν παραλίαν, ὅπως διασωθοῦν.

Ἡ ἀγγελία τῶν ἀγρίων σκηνῶν καὶ καταστροφῶν πού ἐξετυλίχθησαν εἰς Σμύρνην προὐκάλεσαν ἐνταῦθα βαθυτάτην συγκίνησιν. Εἶναι ὀπωσδήποτε εὐχάριστον τὸ ὅτι ὁ δολοφόνος, καίπερ Βενετικῆς καταγωγῆς, ἦτο προστατευόμενος τῆς Ρωσσίας καὶ ὡς τοιοῦτος ἀνεγνωρίζετο καὶ παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν οἱ ὅποιοι ἔβαλον κυρίως κατὰ τοῦ Ρωσικοῦ Προξενείου. Εἶναι ὁμως ἀξιοκατάκριτος ἢ συμπεριφορὰ τοῦ Βενετοῦ Προξένου, ὁ ὅποιος δὲν μετεχειρίσθη κάθε δυνατὸν μέσον ὅπως καθησυχάσῃ τοὺς στασιάζοντας Γενιτάρους κατὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας πού ἐμείναν οὔτοι ἀδρανεῖς... Αἱ ζημίαι τὰς ὁποίας ὑπέστησαν ὅλαι αἱ φραγγικαὶ ἐθνότητες τῆς Σμύρνης ἀπὸ τὰ δραματικὰ ταῦτα συμβάντα ὑπολογίζονται εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια πιάστρες...».

Καὶ πάλιν περὶ Παλαιολόγων

Εἰς τὸ 93 τεῦχος τῆς «Ἡπειρωτ. Ἐστίας» ἐδημοσιεύσαμεν μίαν ἀνέκδοτον ἐκκλησίαν τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου πρὸς τὸ Γαληνότατον Δόγην, τοῦ 1529 καὶ ψήφισμα τῆς Γερουσίας ταυτόχρονον.

Ἐν τῇ μεταξύ ἀνεύρομεν εἰς τὰ Ἀρχεῖα καὶ ἄλλην ἀνέκδοτον ἐκκλησίαν μεταγενεστέραν (1596) ἄλλου Παλαιολόγου, τοῦ Θεοδώρου υἱοῦ τοῦ Νικολάου καὶ ἐγγόνου τοῦ Ἀνδρονίκου ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναφέρεται ὅτι εἰς τὸν πάππον τοῦ Ἀνδρονίκου εἶχε παραχωρηθῆ τὸ 1464 ὡς Φέουδον τὸ κάστρον ὀνόματι Καστρί ἐν Πε-

λοπονιήσῳ, εἰς ἀναγνώρισιν τῶν ὑπηρεσιῶν του πρὸς τὴν Γαληνοτάτην Ἀριστοκρατίαν. Ἐν συνεχείᾳ δὲ ἀναφέρονται καὶ τὰ κατορθώματα ἄλλων μεταγενεστέρων ἀνδρῶν τῆς αὐτῆς ἱστορικῆς οἰκογενείας, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται ὡς καταγομένη ἀπὸ τὸ Ναύπλιον.

Κατόπιν τῆς ἐκκλήσεως ἐξεδόθη ψήφισμα τῆς Γερουσίας τὴν 23ην Μαρτίου 1596.

Ἴδου ἐν πρώτοις ἡ ἐκκλησις ἐν μεταφράσει, ἡ ὁποία ἀνευρέθη εἰς τὸ *SENATO MAR—FILZA 130*).

«Γαληνότατε Πρίγκηψ,

Εἶναι τόσον γνωστὴ εἰς τὴν Ὑμετ. Γαληνότητα ἡ παλαιὰ οἰκογένεια τῶν Παλαιολόγων, τῆς ὁποίας ἐγὼ ὁ Θεόδωρος, ταπεινότατος δοῦλός Της, εἶμαι γόνος, ὥστε θὰ ἀπῆται χρόνον πολὺν ἢ διὰ λόγων ἐξιστόρησις τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων ποὺ διεξήγαγον πολλοὶ ἱππῶται Καπετάνιοι, ἀποθανόντες ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ἐντίμου ὑπηρεσίας των ὑπὲρ τῆς Γαληνοτάτης Κυριαρχου, ἀφίσαντες, οὕτως, εἰς ἐμέ, ἓνα ἐκ τῶν ἀπογόνων των, ἐξαιρετικὰ παραδείγματα πρὸς μίμησιν, μεταξὺ τῶν ὁποίων—παραλειπομένων τῶν ἄλλων—ἀξίζει νὰ μνημονευθῇ ἡ δρᾶσις, τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου μου Ἀνδρονίκου, ἱππότη, ὅστις κατὰ τὴν ἐκστρατείαν εἰς τὸ Ἑξαμίλλι (1) καὶ Κόρινθον μετέσχε μεθ' ἱκανοῦ ἀριθμοῦ ἰδιοσυντηρητῶν ἱπέων, ὡς τὸ ἀναφέρει ὁ Ἐκλαμπρότατος Ἰάκωβος Λορεδὰν Προκαρατάρος καὶ Γενικὸς τότε κατὰ θάλασσαν Καπιτάνιος—ἀλήστου μνήμης—εἰς ἐν προνόμιον παραχωρηθὲν εἰς τὸν ῥηθέντα ἱππότην Ἀνδρόνικον τῆς 27 Αὐγούστου 1464 διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεγνωρίζετο οὗτος καὶ οἱ ἄρρενες νόμιμοι διάδοχοί του καὶ ἀπόγονοι, ὡς Φεουδάρχαι, ἔσασί, τοῦ κασιέλλου Καστρί, ὡς λεπτομερέστερον ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐν λόγῳ προνόμιον.

✱ Τοῦτον μιμούμενος ὁ πατήρ μου Νικόλαος, συγκεντρώσας ἰδίᾳ δαπάνῃ τὸ ἔτος 1522, ἐξῆντα ἱππεῖς, ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸ *Ναύπλιον*, τὴν πατρίδα μας, ἵνα διαπεραιωθῇ εἰς τὴν Ἀπουλίαν καὶ ὑπηρετήσῃ τὴν ὑμετέραν Γαληνότητα, ἐπειδὴ δὲ ἐναυάγησε τὸ πλοῖον ἔξωθι τῆς Κεφαλληνίας, ὁ Νικόλαος, μὴ ἀπωλέσας τὸ θάρος του, ἀπεβιβάσθη εἰς Ζάκυνθον καὶ ἀνασυστήσας τὸν λόγον του ἐξηκολούθησε τὸ πλοῦν.

Ἐκραγέντος τοῦ πολέμου εἰς τὴν πατρίδα μας, ὁ αὐτὸς πατήρ μου μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐπρομηθεύθησαν δι' ἰδίων χρημάτων τροφίμα μετὰ τὰ ὁποία ἐφωδίασαν τὴν πόλιν τοῦ Ναυπλίου καί, καθ' ὃν χρόνον ἐπανήρχοντο εἰς τὸ φερόντων τὸ Καστρί, συνεκρούσθησαν μετὰ τὸν Κασίμ Πασσᾶν, εἰς χεῖρας τοῦ ὁποίου ἔπεσαν αἰχμάλωτοι καὶ ἀφοῦ ὑπεβλήθησαν εἰς ἀνήκουστα βασανιστήρια, τέλος, ἐθανατώθησαν.

Ἀπὸ τοιαύτην γενεᾶν προέρχομαι ἐγὼ ὁ αἰτῶν Θεόδωρος καὶ ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὴν ἰδίαν πίστιν καὶ ἐτοιμότητα, κληρονόμος καὶ μιμητὴς Ἐκείνων μόλις ἔφθασα εἰς ἡλικίαν ποὺ ἠδυνάμην νὰ φέρω ὄπλα, ἀφωσιώθην εἰς τὴν Ὑμετέραν ὑπηρεσίαν ἐν Κύπρῳ, κατὰ δὲ τὸν τελευταῖον Τουρκικὸν πόλεμον ἤμην συμπαραστάτης τοῦ θείου μου Ἰωάννου, ἱππότη, ὅστις κατὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Λευκωσίας ἐφονεύθη μετὰ τέσσαρους υἱοὺς του, ἐγὼ δὲ ἔπεσα αἰχμάλωτος μετὰ τῆς γυναικὸς μου καὶ τῶν παιδιῶν μου εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, οἱ ὁποιοὶ μετὰ τὴν καταναγκαστικῶς κωπηλάτην εἰς κάτεργον καὶ ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐκλαμπροτάτου Ἰωάννου Φαλιέρ, μετήχθημεν εἰς Συρίαν, ὅπου μᾶς ἐξηγόρασαν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ διεπεραιώθημεν εἰς Κρήτην καὶ ἐτοποθετήθημεν ὡς πολεμιστὴς εἰς τὴν Ἀρμάδαν, κατὰ δὲ τὴν εὐτυχῆ ναυμαχίαν (2) κατὰ τῶν ἀπίστων, εὐρέθημεν ὑπηρετῶν ἐπὶ τῆς Γαλέρας τοῦ ἐκλαμπροτάτου Ἰωάννου Λορεδὰν, τοῦ ὁποίου ἔχω πιστοποιητικὸν ὑπηρεσίας ὡς κατέχω καὶ ἕτερον τοῦ ἐκλαμπροτάτου Φαλιέρ.

✱ Μετὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης ἐπιθυμῶ νὰ ἀσκηθῶ εἰς τὴν πολεμικὴν

τέχνην, ὑπηρετήσα, ἐπὶ μακρόν, τὸν Δουκά τοῦ Μονμορανσί, (*) καὶ τὸ ἔτος 1585 ἔλαβα μέρος μὲ τοὺς ἵππεις εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Ἄνω Σαβοΐας, ὡς καταφαίνεται ἀπὸ τὴν πιστοποιήσιν τοῦ αὐτοῦ Δουκός.

Κατόπιν τῶν ἐντίμων ὑπηρεσιῶν τῶν προγόνων μου ὑπὲρ τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας, εἰς τὸν Μωρέαν καὶ τὴν Ἀπουλίαν, (†) τῶν ἰδικῶν μου δὲ εἰς τὸ βασίλειον τῆς Κύπρου καὶ εἰς τὴν Ἀρμάδα καὶ ἀφοῦ ἠγωνίσθην ἐντίμως καὶ εἰς τοὺς πολέμους τῆς Γαλλίας, εὐρίσκομαι τώρα εἰς Ζάραν ὡς ὑπαξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ μὲ μισθὸν 26 Δουκάτων κατὰ τριμηνίαν καὶ δὲν μοῦ ἀπέμεινε τίποτε ἄλλο, μετὰ τὰς καταστροφὰς πού ὑπέστη ἡ οἰκογένειά μας εἰς τὸν Μωρέαν καὶ Κύπρον, παρὰ αὐτὸς ὁ μικρὸς μισθὸς μὲ τὸν ὅποιον εἶναι ἀδύνατον νὰ συντηρηθῶ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι τῆς γενεᾶς μου εἶχον μεγάλας ἀμοιβάς, προσφεύγω εἰς τὴν Ἰ.μ. Γαληνοτήτα καὶ τὴν ἱκετεύω νὰ μὲ ἔχη ὑπ' ὄψιν, ἅμα κενωθῆ μία θέσις διοικητοῦ διμοιρίας ἱππικοῦ εἰς Δαλματίαν ἢ εἰς τὰ νήσους, ὅπως μοὶ παραχωρηθῆ αὕτη καὶ παρακαλῶ ἵνα μοὶ δοθῆ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχω καὶ ἓναν νεαρὸν ὡς ἀκόλουθον ὅπως ἔχουν καὶ ἄλλοι συνάδελφοί μου. Εὐχαριστῶ».

1595. 24 Δεκεμβρίου.

Νὰ παραπεμφθῆ εἰς τοὺς Σαβίους τῶν δύο τάξεων.

οἱ Σύμβουλοι: Βερνάρδος Κονταρίνι, Μπερτούτσις Μπονδουμιέρ, Ἰάκωβος Ρενιέρ, Ἰωάννης Μπέμπο.

Ἴδου τώρα τὸ ψήφισμα τῆς Γερουσίας ἐπὶ τῆς ἄνω ἐκκλήσεως:

SENATO MAR—FILZA 130

23 Μαρτίου 1596

«Ἐπειδὴ ὑπηρετήσα τὴν ἡμετέραν αὐθεντίαν ἐπὶ τόσα ἔτη ἡ οἰκογένεια Παλαιολόγου εἰς τὰς ἐκστρατείας τοῦ Ἐξαμιλλίου καὶ Κορίνθου, εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ Ἀπουλίαν μὲ 60 ἵππεις ἰδιοσυντηρήτους καὶ εἰς ἄλλας ἀκόμη περιστάσεις καθ' ἃς ἔχασαν ἐνδόξως τὴν ζωὴν των πολλοὶ Παλαιολόγοι ἱππῶται καὶ Καπιτάνιοι, προσφάτως δὲ ὁ μακαρίτης Νικόλαος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐθανατώθησαν παρὰ τοῦ Κασὴμ Πασσᾶ, ἐνῶ ἐπέστρεφον ἀπὸ τὴν πόλιν τοῦ Ναυπλίου τὴν ὅποιαν εἶχαν ἐφοδιάσει μὲ τροφίμα καὶ ἄλλα χρειώδη, εἰς τοὺς ὁποίους προστίθεται καὶ ὁ ἀξιὸς καὶ γενναῖος Θεόδωρος, υἱὸς τοῦ ῥηθέντος Νικολάου, συμπαραστάτης τοῦ ἱππότη Ἰωάννου Παλαιολόγου θείου του φονευθέντος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Λευκωσίας μετὰ καὶ τεσσάρων υἱῶν του, ὁ δὲ Θεόδωρος συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ἔχασε τὴν σύζυγον καὶ τοὺς υἱούς του καὶ ἐξηναγκάσθη νὰ ὑπηρετῆ ὡς κωπηλάτης εἰς Τουρκικὸν κάτεργον, ἀφοῦ δὲ ἀπληθευρώθη ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν, εὐρέθη κατὰ τὴν νικηφόρον ναυμαχίαν νὰ πολεμῆ ἐπὶ τῆς Γαλέρας τοῦ Κυβερνήτου εὐγενοῦς Ἰωάννου Λορεδάν,

διὰ ταῦτα

ἔχει καθήκον ἡ Δημοκρατία νὰ τὸν περιβάλλῃ μὲ τὴν εὐνοίαν της καὶ νὰ τῷ ἀναγνωρίσῃ τὴν γενναϊότητα καὶ τὴν προθυμίαν του εἰς τὴν ἡμετέραν ὑπηρεσίαν, λαμβανομένης δὲ ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἐξασκηθείσης ὑπ' αὐτοῦ πολεμικῆς ἱκανότητος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Δουκὸς τοῦ Μονμορανσί, ἀποφασίζεται ἵνα εἰς τὸν εἰρημένον Θεόδωρον Παλαιολόγον παραχωρηθῆ ἡ πρώτη κενωθησομένη θέσις διοικητοῦ λόχου «στραδιότη» ἐν Δαλματίᾳ ἢ ἐν τῇ Ἑγγύς Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῷ μεταξὺ νὰ τῷ δοθῆ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχη ὡς ἀκόλουθον ἓνα νεαρὸν, ὡς ὑπάρχει ἡ συνήθεια καὶ

1) Ἐξαμίλλι ὠνόμαζον τότε τὸν Ἰσθμόν.—2) ἐννοεῖ Ναυμαχίαν τὴν λεγομένην τῆς Ναυπάκτου.—3) διάσημος Γαλλικὴ οἰκογένεια, Δουξ τότε ἦτο ὁ Ἐρρίκος ὁ β.—4) ἐπαρχία τῆς Νοτίου Ἰταλίας.

μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντηρῆ δύο ἵππους διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἡμετέρας αὐθεντίας».

Ψῆφος 159 ναί.— 5 ὄχι καὶ δέκα μὴ εἰλικρινεῖς.

Μουρούζης—Υψηλάντης, Σούτσος—Καλλιμάχης—Ράλλης

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 94 τεῦχος τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» παρεθέσαμεν ἔγγραφα τοῦ ἐν Κων/πόλει Βενετοῦ Πρέσβευς περὶ τοῦ χρηματίσαντος κατὰ τὰ τέλη τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος Πρίγκηπος Βλαχίας Νικολάου Μαυρογένη, τὰ ὅποια ἀνῆρουν μερικὰς ἀνακριθείας τοῦ ἀειμνήστου ἱστοικοῦ Κωνσταντίνου Παπαρρηγοπούλου.

Ἐπειδὴ ὁμοῦ τὰ ἔγγραφα τῶν τότε ἐκεῖσε Βενετῶν Πρέσβευς μᾶς παρέχουν καὶ αὐθεντικὰς εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν ἐπικεφαλίδι ἐγκρίτων Φαναριωτῶν, κρίνομεν σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα ἀποσπάσματα τῶν ἐν λόγῳ ἔγγράφων, διότι ἔχουν ἀναμφισβήτητος, ἱστορικὴν σημασίαν, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὰς ἀκριβεῖς χρονολογίας τῶν συμβάντων:

Φάκελλος 228. ὁ ἐν Κων/πόλει Πρέσβυς Ἱερώνυμος Τζουλιάν γράφει εἰς τὸν Δόγην:

1 Ἰοῦνίου 1788.—«...ὅλα τὰ σημεῖα δεικνύουν ὅτι εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν ἐφθασαν δυσάρεστοι εἰδήσεις, διότι τὸ Ὑπουργεῖον εἶναι πολὺ ἀνήσυχον. Ἐκυκλοφόρησε, χωρὶς καὶ νὰ ἐπιβεβαιουῖται—ἡ φήμη ὅτι ἐκτὸς τῆς Μολδαβίας ἀπωλέσθη καὶ ἡ Βλαχία καὶ ὅτι τὰ φρούρια Μπενδέρ, Κοττιν καὶ Βελιγράδι πολιορκουῖνται στενωῶς καὶ κινδυνεύουν...»

Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, ἀφοῦ ὁ Πρίγκηψ τῆς Μολδαβίας εἶναι αἰχμάλωτος τῶν Αὐτοκρατορικῶν, δώρισε νέον Ἡγεμόνα τῆς Ἐπαρχίας ἐκείνης, καίτοι εἶναι ἔξ ὀλοκλήρου κατειλημμένη ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς της... Ὅλοι οἱ ἐδῶ Ἕλληνες οἱ ὅποιοι τόσον ἐφιλοδόξουν καὶ τόσα χρήματα ἐξώδευον ἵνα ἀποκτήσουν τὸ Πρίγκηπάτον τῆς Μολδαβίας, τώρα μετεχειρίσθησαν τὰ αὐτὰ μέσα καὶ ἔκαμαν τὰς ἰδίας, σχεδόν, διαπάνας ἵνα ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τοιοῦτον διορισμόν. Τέλος διωρίσθη ἓνας ἄθλιος, ὀνόματι Μανῶλ μπέης ὁ ὅποιος καὶ ἀνεχώρησεν ἤδη διὰ τὸ στρατόπεδον μὲ μίαν μετριωτάτην συνοδείαν. Ὁ τέως Πρίγκηψ τῆς Μολδαβίας Ὑψηλάντης, αἰχμαλωτισθεὶς, ἔπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, θεωρηθεὶς προδότης ἢ μᾶλλον χαρακτηρίζεται ὡς τοιοῦτος μὲ σκοπὸν ἵνα τῷ ἀφαιρέσουν τὰ πλούτη του. Διετάχθη ἤδη ἡ σύλληψις πάντων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του ὡς καὶ οἱ ὑπηρεταί του καὶ ὁ υἱός του καὶ κρατιῶνται εἰς τὰς φυλακάς τοῦ Μποστανιζῆ μπάση. Ὁ νέος δραγομάνος τῆς Ὑψ. Πύλης Ράλλης διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι ἔχει σύζυγον τὴν γυναικαδέλφην τοῦ Ὑψηλάντη, ἔπεσεν εἰς δυσμένειαν καὶ ἐστάλη ἐξόριστος εἰς τὴν Καλλιπόλιν...»

Κων/πολις 21 Αὐγούστου 1791 (Φάκελλος 235)

Ὁ Πρέσβυς Νικόλαος Φοσκαρίνι γράφει εἰς τὸν Δόγην:

«...Ἐγνώσθη ὅτι ὁ νέος Πρίγκηψ τῆς Βλαχίας Μιχαὴλ Σούτσος ἐκαλύφθη ἀπὸ μίαν γούναν καὶ ἔλαβε καὶ τὰ διάσημα τοῦ Πρίγκηπάτου, θὰ ἀναχωρήσῃ δὲ διὰ τὴν θέσιν του κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ προσεχοῦς μηνὸς Σεπτεμβρίου...»

Κων/πολις 8 Ὀκτωβρίου 1791.—«...ὁ Σουλτάνος διώρισεν ὡς Πρίγκηπα τῆς Μολδαβίας τὸν Ἀλέξανδρον Μουρούζην, ἄνδρα διακεκριμένον, τοῦ ὁποῦ οὗ ὁ πατήρ εἶχε τιμηθῆ μὲ τὸ αὐτὸ ἀξίωμα. Ἡ Σουλτανικὴ εὐνοία ἐξεδηλώθη καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ του ὁ ὅποιος διωρίσθη Δραγομάνος τῆς Ὑψηλῆς Πύλης...»

Ἐπειδὴ ὁμοῦ εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην εἰς τὸ μετὰ τῶν Ρώσων Συνέδριον, δὲν θὰ ἀναλάβῃ τὸ ἀξίωμα πρὶν ἢ περατωθοῦν αἱ διαπραγματεύσεις διὰ τὴν σύναψιν εἰρήνης μετὰ τῆς Ρωσσίας... Ἴνα ἀνταμείψῃ τὴν μακρὰν καὶ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν τοῦ τωρινοῦ Δραγομάνου τῆς Ὑψηλῆς Πύλης κ. Καλλιμάχη, ὁ Μέγας αὐθέντης τῷ παρεχώρησε ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν ἀπὸ 30.000 πιάστρες, ἐκ τῶν ὁποίων τὰς 20.000 θὰ καταβάλλῃ ὁ Πρίγκηψ τῆς Βλαχίας καὶ τὰς 10.000 ὁ τῆς Μολδαβίας. Ἐκτὸς τούτου ὁ Μονάρχης δι' ἐνὸς «χάτι σιερίφ» τὸν διεβεβαίωσεν ὅτι θὰ τοῦ δώσῃ ἐν ἀπὸ τὰ δύο Πριγκηπάτα μόλις μείνη μία θέσις κενή. Εἶναι μεγάλη αὐτὴ ἡ τιμὴ ποῦ τοῦ γίνεται ἀπὸ τώρα...».

Κ ω ν / π ο λ ι ς 22 Δ ε κ ε μ β ρ ί ο υ 1791 (φάκελλος 236)

«...ἔφθασεν ἐνταῦθα ὁ Πρίγκηψ Ὑψηλάντης ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἦτο Γοσποδάρος τῆς Μολδαβίας καὶ ἔπεσεν αἰχμάλωτος εἰς χεῖρας τῶν αὐστριακῶν ὅταν οὗτοι κατέλαβον τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην...».

Κ ω ν / π ο λ ι ς 25 Α ὐ γ ο ὕ σ τ ο υ 1796 (φάκελλος 246)

Ἄ Π ρ έ σ β υ ς Φ ε ρ ί γ ο Φ ό σ κ α ρ ι γ ρ ά φ ε ι εἰς τὸν Δόγην:

«...ἡ παραίτησις τοῦ Ρεῖτς ἐφέντη¹⁾ καὶ ἡ ταυτόχρονος τοῦ Δραγομάνου τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, προὐκάλεσαν ἔκκληξιν, ὡς ἐκ τοῦ ταπεινωτικοῦ καὶ ἀσυνήθους τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον ἐπραγματοποιήθησαν.

» Μεταβάντες τὴν πρωίαν τῆς 17ης τρέχοντος οἱ δύο ἀνώτατοι λειτουργοὶ εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ἔλαβον τὴν εἰδοποίησιν ἵνα ἐπανέλθουν εἰς τὰ σπίτια των. Ὄταν δὲ ἐπῆγεν ὁ Δραγομάνος νὰ ἀποχαιρετήσῃ τὸν Κιαγιά μπέην, οὗτος, μόλις ἀντίκρουσε μὲ ἀγριον βλέμμα, τοῦ εἶπεν: «ἀκόμη ἐδῶ εἶσαι;»

Φαίνεται ἀκόμη μεγαλυτέρα ἡ ἔκκληξις ὅταν τις ἀναλογισθῇ ὅτι ὁ Ρεῖτς Ἐφέντης ἦτο εὐνοούμενος τοῦ Σουλτάνου, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε καὶ διδάσκαλος, ὁ δὲ Δραγομάνος Μουρούζη, ἔξ ἄλλου, λόγῳ τοῦ διακεκριμένου «ταλέντου» ποῦ εἶχε καὶ τῶν πολλῶν γνωριμιῶν του μὲ πολιτικούς ἀνδρας, ἔχαιρε μεγάλης ἐκτιμήσεως παρὰ τῇ Κυβερνήσει. Ὁ νέος Ρεῖτς, Ρασίδ Μεχμέτ Ἐφέντης εἶναι ἄνθρωπος χωρὶς προσόντα.

» Εἰς τὴν θέσιν τοῦ Δραγομάνου διορίσθη ὁ Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης, υἱὸς τοῦ παυθέντος Πρίγκηπος τῆς Μολδαβίας. Οὗτος ἔχει πολλὰς γνώσεις ἀλλὰ σιερεῖται πνεύματος καὶ πείρας.

» Ἡ παῦσις τοῦ Δραγομάνου Μουρούζη εἶναι μέγα δι' ἡμᾶς αἰτύχημα διότι ἐξυπηρέτησε πάντοτε τὰ συμφέροντα τῆς Δημοκρατίας, εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους περιστάσεις, ὡς καὶ ἄλλοτε ἀνέφερα εἰς τὴν Ὑμετέραν Γαληνότητα...»

Κ ω ν / π ο λ ι ς 10 Σ ε π τ ε μ β ρ ί ο υ 1796

«... ἡ δυσμένεια εἰς ἣν ἔπεσαν—ὡς ἦδη ἀνέφερα— ὁ Ρεῖτς Ἐφέντης καὶ ὁ Δραγομάνος Μουρούζη, δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὴν παῦσιν των. Ὀλίγας ἡμέρας βραδύτερον, ὁ μὲν πρῶτος μετήχθη εἰς Ρόδον, ὁ δὲ δεύτερος εἰς Κύπρον καὶ τώρα κινδυνεύει ἡ ζωὴ ἀμφοτέρων, διότι ἀπεστάλησαν, κατ' αὐτὰς, ἐκεῖ δύο Καπετῆ μπάσηδες μὲ μυστικὰς διαταγὰς καὶ φαίνεται ὅτι ἐπίκειται ἡ ἐκτέλεσις ἀμφοτέρων... Καθηρέθη ὡσαύτως καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ παυθέντος Δραγομάνου Πρίγκηψ τῆς Βλαχίας, ἀντικατασταθεὶς ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντην ὅστις καὶ ἄλλοτε ἐκυβέρνησεν ἀξιεπαίνως τὰ δύο Πριγκηπάτα...».

* *

Αὐτὰ εἶναι τὰ ἐνδιαφέροντα ἀποσπάσματα τῆς ἀλληλογραφίας τῶν ἐν Κων] πόλει Βενετῶν Πρέσβευων. Ὡς πρὸς τὸν Δραγομάνον Γάλλον ὁ ὁποῖος εἶχε διοριθῆ ὡς Δραγομάνος τῆς Ὑψ. Πύλης, ἐπειδὴ εἶχεν ἀδελφὸν Ἰωάννην Δραγομά-

1) = Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν.

νον τῆς Βενετικῆς Πρεσβείας καὶ οἱ Βενετοὶ ἠθέλησαν νὰ τὸν παύσουν, ἠναγκάσθη ὁ πρῶτος νὰ παραιτηθῆ ἀπὸ τὸ ἀξίωμα. Δὲν γνωρίζομεν τὸ ὄνομα τούτου, γνωρίζομεν ὁμῶς ὅπῃ τὰ ἔγγραφα ὅτι ἀμφότεροι ἦσαν υἱοὶ τοῦ Χριστοφόρου Ράλλη καὶ ὅτι ἄλλος Χριστόφορος Ράλλης ἐμφανίζεται ὡς Δραγομάνος τῶν Βενετῶν τὸ 1723.

Παραθέτομεν τώρα δύο ἄλλα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν ἴδιαν ἀλληλογραφίαν ποὺ περιέχουν δύο λίαν ἐνδιαφερούσας εἰδήσεις:

Φάκελλος 231—15 Μαΐου 1789

Ὁ Πρέσβυς Νικόλαος Φοσκαρίνι γράφει εἰς τὸν Δόγην:

«... Ἐξεδόθη «Χάτι—σιερίφ» τὸ ὁποῖον διατάσσει πάντας τοὺς Ἀρμενίους Ἑλληνας καὶ Ἑβραίους νὰ φοροῦν τὰ συνήθη τῶν ἐνδύματα καὶ νὰ παύσουν νὰ χρησιμοποιοῦν χρώματα ἀπηγορευμένα εἰς αὐτούς, καθὼς καὶ τοῖς ἀπαγορεύεται νὰ φοροῦν παπούτσια κίτρινα τὰ ὁποῖα φέρουν οἱ Μουσουλμάνοι. Οἱ παραβάται θὰ τιμωρηθοῦν δι' ἀποκεφαλισμοῦ. Ὡς πρὸς τοὺς Φράγκους ἡ διαταγὴ εἶναι ἄν δὲν θέλουν νὰ φορέσουν τὰ συνήθη τῶν ἐνδύματα, ἄς φορέσουν ἄλλα... Ἐνὸς Ἑβραίου Πολωνοῦ τὸν ὁποῖον συνήνησε καθ' ὁδὸν ὁ Σουλτάνος ποὺ ἐγύριζε μετῃ φεισμένος καὶ τὸν εἶδε νὰ φορῆ κίτρινα παπούτσια διέταξεν ἀμέσως καὶ τοῦ ἀπέκοψαν τὸ κεφάλι...»

Φάκελλος 233. Ἐγγρ. ἀρ. 165

8 Φεβρουαρίου 1790.

«... Ἐξεδόθη διαταγὴ τοῦ Μεγάλου αὐθέντου ἵνα ἡ Ἑλληνικὴ Ἐθνότης συγκεντρώσῃ ἰδίᾳ δαπάνη 1200 ναύτας διὰ τὴν Τουρκικὴν Ἀρμάδα ἡ δὲ Ἀρμενικὴ 400...»

Ἡ παραγωγὴ τοῦ ἁλατος κατὰ τὸ 1768 στὴν Ἡπειρὸ καὶ Μεσολόγγι

Ἀπὸ μίαν ἐκθεσιν τοῦ ἐν Ἄρτῃ Βενετοῦ ὑποπροξένου πληροφοροῦμεθα ὅτι εἰς τὰς ἀλυκὰς τῆς Κοπράνης καὶ Σαλαχώρας παρήγοντο ἔτησίως 10.000 Καδιὰ ἁλατος. Τὸ κάθε καδι ἐζύγιζε 15 ὀκάδας.—Ἀπὸ τὸ ἅλατι αὐτὸ ἐπρομηθεύοντο καὶ τὰ Γιάννινα διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν. Ἡ ἐκθεσις δὲν ἀναφέρει τὴν τιμὴν εἰς τὴν ἐπωλείτο τὸ ἅλατι. Ἀπὸ ἄλλην ὁμῶς ἐκθεσιν μανθάνομεν ὅτι αἱ μεγαλύτεραι ἀλυκαὶ ἦσαν τότε αἱ τοῦ Μεσολογγίου ὅπου παρήγοντο ἑκατὸ χιλιάδες περίπου καδιὰ κατ' ἔτος τῶν 15 ὀκάδων ἦτοι 1 ἴ, ἑκατομμύριο ὀκάδες, ἡ δὲ τιμὴ ἐκυμαίνετο μεταξὺ 100 καὶ 130 πιάσιρες τὰ 1000 Καδιὰ ἦτοι 15.000 ὀκάδες, δηλαδή περὶ τὸ ἐν ἄσπρον κατ' ὀκάν.

Δ.

Ἡ διαθήκη τοῦ Γεωργίου Καλογερά

1 Μαρτίου 1756

(Συμβολαιογράφος Αἰμίλιος Βέλανος—Δέσμη ἀρ. 1009, διαθήκη ἀρ. 170)

Ἴταλιστὶ ἰδιόγραφος

(Μετάφρασις) «Σκεπτόμενος ἐγὼ ὁ Γεώργιος Καλογεράς τοῦ ποτε Ἀντωνίου τὸ βέβημον τοῦ θανάτου καὶ τὸ ἀβέβαιον τῆς ὥρας ποὺ ἠθέλεν οὗτος ἐπισυμβῆ, ἔχων ἤδη προκεχωρημένην τὴν ἡλικίαν τῶν 79 περίπου ἔτων καὶ ἐπειδὴ, χάριτι θεῶν, εἶμαι ὑγιὴς τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦν, ἀπεφάσισα νὰ γράψω μὲ τὸ ἴδιόν

μου χέρι την παρούσαν μου διαθήκην ἵνα κανονίσω τὰ ὑπάρχοντά μου, ἵνα μετὰ τὸ πέρασμά μου ἀπὸ τὴν παρούσαν ἀθλίαν ζωὴν, ἐκτελεσθῇ ἡ διαθήκη αὕτη ἐπακριβῶς εἰς πάσας αὐτῆς τὰς διατάξεις καὶ θὰ τὴν παρουσιάσω εἰς Δημόσιον Συμβολαιογράφον ἵνα περιβληθῇ τοὺς νομίμους τύπους.

Καὶ πρῶτον, ἐπαφίνω τὴν ψυχὴν μου εἰς Κύριον τὸν Θεὸν τὸν εὐλογημένον πλάστην μου, εἰς τὴν ἀειπάρθενον Μαρίαν, εἰς τοὺς Ἁγίους Γεώργιον καὶ Σπυρίδωνα τοὺς προστάτας μου καὶ εἰς πάντας τοὺς Ἁγίους καὶ τὰς Ἁγίας τοῦ Παραδείσου ἵνα διὰ τῶν πρεσβειῶν των, συγχωρηθοῦν αἱ πολλαὶ μου ἁμαρτίαι καὶ ἰκετεύω ἀπὸ μέσης καρδίας τὴν ἄφεισιν, ἵνα καταξιωθῶ τῆς οὐρανόθεν δόξης.

Ὅταν ἐπέλθῃ ὁ θάνατός μου, ἐπιφορτίζω τὴν κυρίαν Μαρίαν κόρην τοῦ κόμητος Ντάτις, τὴν προσφιλεσιτάτην σύζυγόν μου καὶ ἐπίτροπόν μου νὰ μὲ θάψῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, εἰς μέρος ποῦ θὰ κρίνῃ ἡ ἰδία ὡς κατάλληλον καὶ νὰ ἐνδυθῇ ὁ νεκρός μου μὲ τὸ ἔνδυμα τοῦ μοναχοῦ ὅπως συνηθίζεται ἐν Βενετία καὶ νὰ μεταφερθῇ τὴν 23ην ὥραν τῆς ἐπομένης ἡμέρας κατ' εὐθείαν εἰς τὴν ῥηθεϊαν ἐκκλησίαν, συνοδευόμενος ἀπὸ 4 «τόρτσα» βύρους λιτρῶν 6 τὸ καθέν μὲ τὴν παρουσίαν 25 ἢ 30 ἀπόρων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων ὡς καὶ μὲ τὴν συνοδείαν τῆς σεβασμίας δημηγύρεως τῆς Ἐνορίας ὅπου θὰ εἶναι ἡ κατοικία μου. Εἰς τοὺς ἄνω ἀπόρους νὰ δοθοῦν ἀνὰ 20 σολδία εἰς τὸν καθένα καὶ μία λαμπάδα τριῶν οὐγγίων ἵνα ἀπαγγέλου προσευχὰς ἐνῶ συνοδεύουν τὸν νεκρόν μου, εἰς δὲ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου νὰ ψαλῇ ἡ συνήθως νεκρώσιμος ἀκολουθία.

Ἀπαγορεύω ἐξ ἄλλου κάθε περιττὴν ἐκδήλωσιν καὶ παραγγέλλω ῥητῶς νὰ μὴ φορέσουν πένθιμα οὔτε ἡ κυρία Μαρία σύζυγός μου, οὔτε υἱοί μου, αἱ θυγατέρες μου ἢ ἄλλοι συγγενεῖς μου. Ὅμοίως δὲν θέλω ἐπὶ τοῦ τάφου μου νὰ στηθοῦν τόρτσα ἢ λαμπάδες ἀναμμένες, οὔτε τὴν Κυριακὴν οὔτε κατὰ τὰς ἄλλας ἑορτάς, διότι παρόμοιαι λαμπάδες δὲν ὠφελοῦν τὴν ψυχὴν μου, ἡ ὁποία ἔχει ἀνάγκην μόνον προσευχῶν, θείων λειτουργειῶν καὶ ἐλεημοσυνῶν καὶ δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἡ εἰρημένη σύζυγός μου καὶ ἐπίτροπός μου θὰ διαθέσῃ Δουκάτα 50 διὰ τὴν τέλεσιν τόσων λειτουργιῶν καὶ ἕτερα 50 Δουκάτα ἐφάπαξ, νὰ διανείμῃ εἰς πτωχὰς οἰκογενεῖας ὡς ἐλεημοσύνην, ὅπου ἡ ἰδία ἐγκρίνῃ, ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς μου.

Ἀφίνω ὡς ἐλεημοσύνην εἰς τὰς σεβασμίας μοναχὰς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐφάπαξ Δουκάτα 13 ἵνα μοῦ κάμουν μίαν παράκλησιν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς μου.

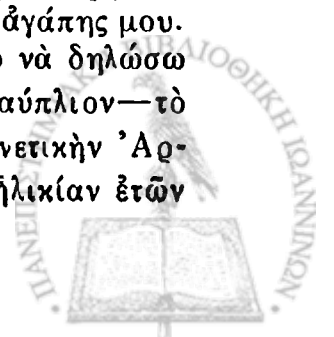
Ὅμοίως ἀφίνω κληροδότημα εἰς τὴν κυρίαν Χριστίαν ἀδελφὴν μου, χήραν, ποῦ διαμένει ἐν Κερκίρα, μόνη χωρὶς καμμίαν βοήθειαν, Δουκάτα 200 ἐφάπαξ καὶ ἡ ῥηθεῖσα σύζυγός μου θὰ ἔχῃ τὴν καλωσύνην νὰ τῆς τὰ στείλῃ εἰς Κέρκυραν, ἂν βεβαίως εὑρίσκεται ἐν τῇ ζωῇ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου μου.

Ὡσαύτως ἀφίνω εἰς τὰς δύο θυγατέρας μου κ. Ἐλένην χήραν καὶ μοναχὴν Εὐφρασίαν τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων Δουκάτα 30 εἰς ἑκατέραν καὶ ἐφάπαξ.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὰς κυρίας Μαρινέτταν καὶ Μαρία θυγατέρας τοῦ μακαρίτου ἀδελφοῦ μου Ἰακώβου καὶ ἀνεψιάς μου, Δουκάτα δέκα εἰς τὴν κάθε μίαν καὶ ἐφάπαξ.

Ὡσαύτως ἀφίνω ἄλλα δέκα Δουκάτα εἰς τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς ἀνεψιούς μου Δὸν Δημήτριον, Δὸν Ἀλμορό, Ἀγγελον καὶ Ἀλέξανδρον, υἱοὺς τοῦ ῥηθέντος μακαρίτου ἀδελφοῦ μου, ἐφάπαξ καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀγάπης μου.

Προκειμένου περὶ τοῦ μακαρίτου ἀδελφοῦ μου δὲν παραλείπω νὰ δηλώσω ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός μας, ἐπισυμβάντα τὸ 1686 εἰς τὸ Ναύπλιον—τὸ ἔτος δηλαδὴ ποῦ ἐξεδιώχθησαν οἱ Τούρκοι—ὅστις ὑπηρετεῖ εἰς τὴν Βενετικὴν Ἀρμάδα, ἐμείναμεν ἡμεῖς οἱ δύο υἱοὶ ἤτοι ὁ ῥηθεὶς ἀδελφός μου εἰς ἡλικίαν ἐτῶν

13 περίπου και ἐγὼ ἐννέα ἔτων, ἐστερημένοι περιουσίας, ἕνας δὲ θεῖος μας τότε, ὕστερα ἀπὸ ὀλίγα χρόνια, μᾶς ἐτοποθέτησε ὡς βοηθοὺς εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ λογιστηρίου και ὅταν ἐνηλικιώθημεν—μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Παναγίου Θεοῦ—ἐγίναμεν λογισταὶ και ἐξήσαμεν κἀντίστοιχα χωριστά, ἕκαστος δὲ ἐξ ἡμῶν προσεπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἐντίμως και ἀξιοπρεπῶς ὡς ἐπέβαλλον αἱ ὑποχρεώσεις μας και ἡ θέσις μας. Ἐγὼ ὑπηρετήσα εἰς τὴν πολιτοφυλακίαν τῶν ἐξοχωτάτων Στρατηγῶν και Διοικητῶν και ἐν ὥρᾳ πολέμου και ἐν ὥρᾳ εἰρήνης τόσον εἰς τὸν Μορέαν ὅσον και εἰς Δαλματίαν μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς μου, πάντοτε μὲ ἰδρωτῆς και κόπους και τέλος εἰς τὴν ἐνταῦθα Γαληνοτάτην Κυρίαρχον.

Ὁ εἰρημένος ἀδελφός μου μὲ τὰς ὑπηρεσίας πού προσέφερεν ἐν ὥρᾳ πολέμου και εἰρήνης ἐπὶ τῆς Ἀρμάδας, εἰς τὴν Δαλματίαν, εἰς τὸν Μορέαν και ἀλλαχοῦ και μὲ τὰ χρήματα, πού συνεκέντρωσεν, ἠγόρασεν ἀκίνητα εἰς τὴν Κέρκυραν και εἰς Δαλματίαν και διέθεσε τὰ ὑπάρχοντά του ὑπὲρ τῶν υἱῶν του, ὡς προκύπτει ἀπὸ τὴν διαθήκην του τῆς 28 Μαΐου 1736 τὴν γενομένην ἐν Κερκύρᾳ ὑπὸ τοῦ νοταρίου Ἀντωνίου Πιέρη και δι' ἐκείνης ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἔχει μαζί μου κἀνένα ἐκκρεμῆ λογαριασμόν.

Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὀφείλω, χάριν τῆς ἀληθείας, νὰ εἶπω ὅτι ἔχω νὰ λάβω παρὰ τοῦ ἰδίου ἀπὸ τοὺς λογαριασμοὺς πού ἐκάμαμεν εἰς Δαλματίαν και οἱ ὁποῖοι ἐδόθησαν εἰς τὸν ἴδιον ἀδελφόν ὅταν ἐπέστρεψε τὸ ἔτος 1721 ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ λογιστοῦ πού κατεῖχεν ὑπὸ τὸν Γαληνότατον Μοτσενίγον, τότε Γενικὸν Προβλεπτήν εἰς ἐκεῖνας τὰς ἐπαρχίας, καθ' ὃν χρόνον ἐγὼ ἐν Βενετίᾳ ἐφρόντιζα διὰ νὰ συμφέροντά του, ἐνόσφ ὁ ἀδελφός μου κατεῖχε τὴν θέσιν ἐκείνην. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν θέλω οἱ κληρονόμοι μου νὰ ζητήσουν τίποτε ἢ νὰ ἐνοχλήσουν ὅπωςδήποτε τοὺς εἰρημένους ἀνεψιούς μου και τοῦτο πρὸς χάριν τῆς ἀγάπης πού ἔχω πρὸς αὐτούς.

Δηλῶ ἐπὶ πλέον διὰ τὴν δέουσαν ἐξασφάλισιν τῆς εἰρημένης κυρίας Μαρίας, συζύγου μου, ὅτι τὴν ἐνεμφεύθη τὸ ἔτος 1709 ἐν Ναυπλίῳ και ὅτι ἔλαβον ὡς προῖκα παρὰ τοῦ νῦν μακαρίτου κόμητος Πέτρου Ντάτις, πατρός της και πειθεροῦ μου, Δουκάτα ἕξ χιλιάδας (6.000) ἐκ λιρῶν 6 και σολδίων 4, ἀξία Ἀνατολῆς, μὲ τὸ τζεκίνι πρὸς λίρας 27 και 6 σολδία, ὅπως ἔτρεχε τὸν καιρὸν ἐκεῖνον. Ἡ ἐν λόγῳ προῖκα συνίστατο εἰς μετρητά, κοσμήματα, χρυσόν, ἄργυρον, ἐνδύματα, ἀσπρόρουχα και ὀλίγα ἀκίνητα ἀξίας 500 Δουκάτων περίπου, τὰ ὅποια 6.000 Δουκάτα ἀξία Ἀνατολῆς, ὑπολογιζόμενα εἰς ἀξίαν Βενετίας μὲ τὸ τζεκίνι πρὸς λίρας 22 κἀμμουν δουκάτα 4.870 τῶν λιρῶν 6. 4 ἀξία τῆς ἐδῶ Ἀγορᾶς.

Τὸ πραγματικὸν προικοσύμφωνον ἔμεινεν εἰς τὴν Μεθώνην, ὅταν ἀπωλέσθη ἐκεῖνο τὸ Φρούριον κατὰ τὸ ἔτος 1716, ὅπου ἤμην λογιστὴς ἐκείνης τῆς Ἐπαρχίας και ἔμειναν ἐκεῖ και ἄλλα πράγματα μου και διάφορα ἀτομικά μου χαρτιά και τὸ πᾶν ἐχίθη, περιελθὸν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ὅμως μαρτυρῶ μεθ' ὅρκου ὅτι ἡ προῖκα παρελήφθη παρ' ἐμοῦ εἰς τὴν ἄνω ἀναφερθεῖσαν ποτὶτητα, μάλιστα κατὰ μερικὰς ἐκιστοντάδες Δουκάτων ἐπὶ πλέον, διὰ δῶρα πού τῆς ἔκαμεν ἡ μητέρα της, συνεπῶς ἐννοῶ και θέλω ἵνα ἡ ὀφειθεῖσα σύζυγός μου παραλάβῃ ὀλοκληρον τὸ ποσὸν τῆς προικός της χωρὶς καμμίαν ἀμφισβήτησιν ἢ ἀφαίρεσιν, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ὑποχρέωσή μου, διότι αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἡ λογικὴ, ἡ δικαιοσύνη και ἡ θέλησίς μου.

Διὰ τὴν μοναχὴν Εὐφρασίαν, κόρην μας, κατέθεσα τὸ ἔτος 1744 χίλια δουκάτα πραγματικά τὰ ὅποια ἐξισοῦνται μὲ Δουκάτα 1290.8, ἀγοραίας ἀξίας, παρὰ τῆ Ἐξοχωτάτη Ἀρχὴ τῶν Κρεοπωλείων μὲ τόκον 4%, $\frac{1}{2}$ εἰσησίως, πού κἀμμουν Δουκάτα 58 τρεχούμενα, εἰσόδημα τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι πρὸς ὄφελός της ἐφόσον θὰ εὐρίσκειται ἐν ζωῇ. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν εἶναι ἐπαρκῆ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς συντηρή-

σεως της, θέλω μετὰ τὸν θάνατόν μου νὰ δίδωνται εἰς τὴν ἐν λόγῳ κόρην μου ἔτερα 12 Δουκάτα τρεχούμενα ἐτησίως καὶ ἐφόσον ζῆ, παρὰ τῆς ἐκτελεστρίας μου κυρίας Μαρίας συζύγου μου, ἂν εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὰ καταβάλλῃ, ἀλλὰ χωρὶς ἄλλα δῶρα ἐτησίως εἰμὴ μόνον τὸ ἔσοδον τῶν 70 Δουκάτων, ὡς ἄνω ἐλέγχθη καὶ δηλῶ ὅτι ἡ ἰδία πρέπει νὰ ἀρκεσθῆ εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο καὶ νὰ μὴ προβάλλῃ ἄλλην τινὰ ἀξίωσιν.

Ὅμοίως διατάσσω καὶ θέλω οὔτε ἡ ἄλλη κόρη μου Ἑλένη, ὑπανδρευθεῖσα καὶ χηρεύσασα, νὰ προβάλλῃ ἄλλην ἀξίωσιν ἐπὶ τῆς κληρονομίας μου καὶ νὰ ἀρκεσθῆ εἰς τὴν προῖκα τὴν ὁποίαν τῆς ἔδωκα ὅταν ὑπανδρευθῆ.

Εἰς τὸν υἱόν μου Ἀνδρέαν ἐδάνεισα Δουκάτα 1500 τῶν λιρῶν 6 καὶ σολιδίων 4 τρεχουμένης ἀξίας, μὲ τὰ ὁποῖα ἠγόρασεν οὗτος τὴν θέσιν τοῦ λογιστοῦ εἰς τὴν Ἐξοχωτάτην Ἀρχὴν ἐπὶ τῶν χρημάτων, τὴν ὁποίαν ἔξασκεῖ καὶ εἶχεν ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μοῦ τὰ ἐπιστρέψῃ ὡς διαλαμβάνει ἡ ἀπόδειξις τοῦ τῆς 22 Μαρτίου 1755. Εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο θέλω νὰ προσιεθοῦν παρὰ τῆς ἐκτελεστρίας μου ἄλλα 200 Δουκάτα τρεχούμενα καὶ νὰ τῷ δοθοῦν καὶ 100 οὐγγίαις ἀσημικὰ ἀπὸ τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὸ σπίτι καὶ τὸ χρυσοῦν μου ὠρολόγιον πού μοῦ ἐστοίχισεν τσεκίνια 35—καὶ τώρα ἔχει μεγαλυτέραν ἀξίαν. Ὅμοίως προσθετέα καὶ τὰ 60 ἀργυρᾶ δουκάτα πού τοῦ ἐδάνεισα πρὸ τριῶν ἐτῶν καὶ δὲν μοῦ τὰ ἐπέστρεψεν. Ὅλα αὐτὰ κάμουν Δουκάτα 2100 καὶ τὸν καθιστῶ κληρονόμον μου καὶ νὰ τοῦ ἀνήκουν, μαζὶ μὲ τοὺς δουλευμένους τόκους ἐπὶ τῶν 1500 Δουκάτων τοὺς ὁποίους εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ μοῦ δώσῃ ὡς ἡ ἀπόδειξις του διαλαμβάνει. Αὐτὰ εἶνε πού τοῦ διορίζω ἀπὸ τὴν ὀλίγην περιουσίαν μου τὴν ὁποίαν ἀπέκτησα μὲ κόπους, καὶ μόχθους καὶ κινδύνους καὶ ἐπικαλοῦμαι τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ ἐπ' αὐτόν, ἵνα ἡμπορέσῃ νὰ βελτιώσῃ τὴν οἰκονομικὴν του κατάστασιν καὶ ζήσῃ ἐντίμως ὡς καλὸς Χριστιανός, συνιστῶν ἅμα εἰς αὐτὸν νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ σέβηται τὴν μητέρα πού τὸν ἐγέννησε κατὰ τὴν ἐντολὴν Κυρίου τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἡμπορεῖ νὰ ἐλπίζῃ εὐεργεσίαν τινά.

Διὰ τὴν ὑπόλοιπον περιουσίαν μου τὴν ὁποίαν θὰ ἀφίσω κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου μου ὡς καὶ ὅ,τι ἄλλο ἡμπορεῖ νὰ μοῦ ἀνήκῃ, ἐγκαθιστῶ καὶ θέλω νὰ εἶναι γενικὴ κληρονόμος μου τὴν εἰρημένην κυρίαν Μαρίαν σύζυγόν μου, κόρην τοῦ κόμητος Νιάντις, τὴν ὁποίαν ὡσαύτως διορίζω Ἐπίτροπον καὶ ἐκτελέστριαν τῆς παρούσης διαθήκης μου καὶ τελευταίας θελήσεώς μου. Καὶ νὰ ἐκτελέσῃ ἐλακρικῶς πᾶν ὅ,τι δέταξα, χωρὶς νὰ δίδῃ λόγον εἰς οἰοδήποτε. Καὶ ἐννοῶ νὰ ἐκτελέσῃ τὰς θελήσεις μου, ἐν ἧ περιπτώσει θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὸ κάμῃ, ἄλλως, ἂν εὐρεθῆ μετὰ τὸν θάνατόν μου εἰς οἰκονομικὰς δυσχερείας εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ δύναται, ἐλλείπει μέσων, νὰ προβῆ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διατεταγμένων, τὴν ἀφίνω ἀπὸ τοῦδε ἐλευθέραν νὰ κανονίσῃ τὰ πάντα συμφώνως μὲ τὴν κατάστασιν καὶ δυνάμειν της.

Καὶ τὴν παρακαλῶ ἐν τέλει νὰ ἐπιδείξῃ τὴν αὐτὴν ἀγάπην μὲ τὴν ὁποίαν μὲ περιέβαλε καθ' ὅλα τὰ ἔτη τοῦ συζυγικοῦ μας βίου καὶ νὰ ἱκετεύῃ τὴν Θεῖαν Μεγαλειότητα μὲ προσευχὰς καὶ λειτουργίας διὰ τὴν ψυχὴν μου καὶ Κύριος ὁ Θεὸς εἶθε νὰ τὴν εὐλογῇ καὶ νὰ τῆς χαρίξῃ μακρὰ ἔτη ὑγείας καὶ σωτηρίας.

Ἐγὼ Ζώρξης Καλογεράς τοῦ ποτὲ Ἀντωνίου ἔγραψα μὲ τὸ ἴδιόν μου χέρι τὴν παρούσαν διαθήκην καὶ τελευταίαν μου θέλησιν καὶ τὴν ἐπιβεβαιῶ εἰς ὅλα αὐτῆς τὰ σημεῖα, πρὸς αἶνον καὶ δόξαν Κυρίου τοῦ Θεοῦ. Ἀμήν.

τῆ 16 Ἰανουαρίου 1757

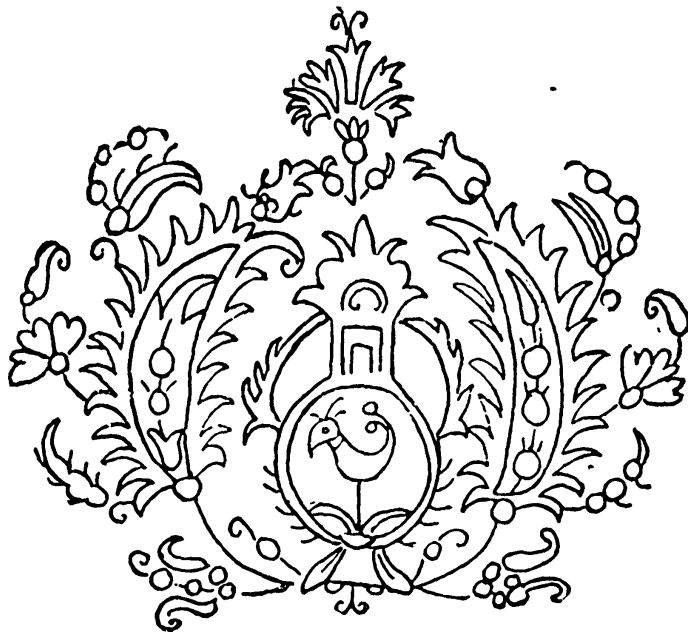
Ἐδημοσιεύθη ἡ ὡς ἄνω διαθήκη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ εἰρημένου κ. Ζώρξ. Κα.

λογερά κατ' αἴτησιν τοῦ κ. Ἀνδρέα Καλογερά υἱοῦ του.

Εἰς τὴν συνήθη πράξιν τῆς παραλαβῆς τῆς διαθήκης, τὴν γενομένην τὴν 21ην Ἰουνίου 1756 ὁ Συμβολαιογράφος δὲν ἀναφέρει — ὡς συνήθως — τὴν πατρίδα τοῦ Καλογερά, ἡ ὁποία δὲν ἀποκαλύπτεται οὔτε ἀπὸ τὴν διαθήκην, ὅπου ἀναφέρονται τὸ Ναύπλιον, ἡ Κέρκυρα, ἡ Δαλματία, κ.λ.π. Μόνον μία ἀδελφὴ του διέμενεν ἐν Κερκύρα καὶ ὅτι ὁ ἀδελφὸς του εἶχεν ἀγοράσει ἐκεῖ κτήματα καὶ εἶχε κάμει καὶ διαθήκην ἀπὸ Κερκυραίου Συμβολαιογράφου. Πιθανῶς ἡ πατρίς των νὰ ἦτο ἡ Κέρκυρα. Πάντως ἀξιοσημείωτον γεγονός εἶναι ὅτι ὁ Ζώρζης Καλογεράς ἦτο λίαν ἐγγράμματος καὶ ἐγνώριζε κάλλιστα τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν εἰς ἣν καὶ ἔγραψεν ἰδιοχέρως τὴν διαθήκην του. Ἡ δὲ γραφὴ του εἶναι εὐάγνωστος καὶ καλὴ.

(Συνεχίζεται)

ΑΙ ΣΛΑΥΙΚΑΙ ΔΙΕΙΣΔΥΣΕΙΣ ΕΝ ΑΓΙΩ, ΟΡΕΙ*

Σκοπὸς τοῦ Βασιλέως ἦτο—φαινομενικῶς ἀσφαλῶς—ἡ ἐκπλήρωσις τῶν θρησκευτικῶν του καθηκόντων. Πράγματι προσηυχίθη ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἁγίου Συμεῶνος καὶ μετὰ φανεράν ἐξομολόγησιν ἐκοινωνήσε. τῶν ἀχράντων μυστηρίων. (1) Αὐτὸς ὁμως δὲν ἦτο ὁ πραγματικὸς του σκοπός. Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν θρησκευτικῶν του καθηκόντων ἦτο δυνατὴ καὶ ἐν Βελιγραδίῳ καὶ ὅπου ἤθελε τῆς Σερβίας. *Ἡ ἀφιξίς του εἰς Ἅγιον Ὄρος σκοπὸν ἀποκλειστικὸν εἶχε τὴν ἀναζωπύρωσιν τοῦ αἰσθήματος τῶν ἐν τῇ Μονῇ μοναζόντων Βουλγαροφρονούντων πατέρων καὶ ἡ ἀνασύστασις τῆς παλαιᾶς μετ' αὐτῶν σχέσεως τῶν Σέρβων ἡγεμόνων, οἵτινες ἦσαν καὶ οἱ κτήτορες αὐτῆς.* Τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὴν Μονὴν ἐμόναζον 92 Βουλγαρόφρονες καὶ 13 μόνον Σέρβοι.

Μετὰ πενθήμερον παραμονὴν ἀνεχώρησε διὰ Πειραιᾶ, ἐπιβιβασθεὶς τῆς Βασιλικῆς θαλαμηγοῦ «Σφακτηρία» ἀποσταλείσης πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α. (2)

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Βασιλέως Ἀλεξάνδρου, διὰ τὴν Μονὴν Χελανδαρίου ὑπῆρξαν πενιχρά, ὡς παρακατιόντες θέλομεν ἴδῃ.

Ἡ πρόσκλησις τοῦ Σέρβου ἡγεμόνος εἰς Ἀθήνας προεκάλεσεν ἀμέσως τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἐν τῇ Μονῇ Βουλγαρικῶν στοιχείων, ὧν ἡγεῖτο ὁ Ἱερομόναχος Πάτριων ἐκ Ξερνόβης—Νευροκοπίου, δι' ὑπομνήματός των δὲ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Σόφιας, ἐπέτυχον τὴν ἐνίσχυσίν των διὰ 10.200 φράγκων. (3)

Ἄμα τῇ ἐπανόδῳ του εἰς Σερβίαν ὁ Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ὁ Α. ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Μονὴν Χελανδαρίου λάβαρον, εἰς τὸ πρόσθιον ἰμῆμα τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἐπιγραφή εἰς τὴν Σερβικὴν γλῶσσαν. «*Τῇ Σερβικῇ Βασιλικῇ Λαύρᾳ τοῦ Χελανδαρίου, ὁ τῆς Σερβίας Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος Α. ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τῆς ἐλευσεῶς του τὴν 21—25 Μαρτίου 1896.*» (4) Ἡ ἀφιέρωσις τοῦ λαβάρου ἦτο καὶ τὸ μόνον θετικὸν ἐπίτευγμα τῆς Μονῆς ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Βασιλέως Ἀλεξάνδρου.

Ἡ μεταφορὰ καὶ ἐπίδοσις τοῦ λαβάρου ἀνετέθη εἰς τὸν ἐπίσκοπον Σάμπας (πρώην Νύσσης) Δημήτριον, ὅστις ἤρχετο καὶ δι' ἄλλον σκοπὸν εἰς τὸ Ἅγι-

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 388.

1. Βλ. Ἅγιον Παῦλον τ. 54 σελ. 142.

2. Σχολιάζον τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Σέρβου Βασιλέως Ἀλεξάνδρου, τὸ Ἁγιορειτικὸν περιοδικὸν «Ἅγιος Παῦλος» τ. 54 σελ. 141, παρατηρεῖ, ὅτι «ᾠφελε νὰ προηγηθῇ ἐπίσκεψις τῶν Ἑλλήνων Βασιλέων καὶ ἄλλων ἐπίσημων προσώπων τῆς Ἐλευθέρας τότε Ἑλλάδος καὶ ὑπῆρξαν πρὸς τοῦτο πολλαὶ καὶ κατάλληλοι στιγμαὶ» καὶ συνεχίζον παρατηρεῖ, ὅτι ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ Μοναχισμὸς ἐκράτησαν τὸ ὅσα καὶ ἱερά τῆς φυλῆς μας ἐπὶ τέσσαρας ὅλο κλήρους αἰῶνας, μέχρις ὅτου ἔλθῃ ἡ στιγμή τῆς ἐλευθερίας. Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ ἐνταῦθα νὰ σημειώσωμεν ἐπ' αὐτοῦ τὰς ἡμετέρας ἀπόψεις, διότι τοῦτο καθίσταται ἐπιβεβλημένον διὰ τὴν πληρότητα τῆς ἀνά χεῖρας μελέτης. Δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ γνωρίζωμεν τοὺς λόγους δι' οὓς οἱ Ἕλληνες ἐπίσημοι δὲν ἐπεσκέφθησαν τὸ Ἅγιον Ὄρος, πλὴν φρονοῦμεν ὅτι ἐκ τῆς μὴ ἀποδοχῆς τοῦ Ἑλληνος ὑποπροξένου (κατωτέρω παραγ. 60) δὲν θὰ ἦτο ἴσως τότε καὶ πολὺ ἀρεστὴ εἰς τοὺς Ἀγιορείτας ἡ ἐπίσκεψις αὐτῆ. Ὡς πρὸς τὴν διατήρησιν τῶν ὁσίων ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας οὐδεμίαν γενναίαν ἀμφοισβήτησις. Ἄλλως τε ἡ Ἐλευθέρα Ἑλλάς, οὐδέποτε ἐπαυσε ἐκδηλοῦσα τὴν ἀπέραντον πρὸς αὐτὴν εὐγνωμοσύνην τῆς.

3. Βλ. Ἅγιον Παῦλον τ. 54 σελ. 142.

4. Ἅγιος Παῦλος σελ. 143, ὅπου ἀναβιβάζει τὴν ἀξίαν τοῦ λαβάρου εἰς 10.000 φράγκα. Βλ. καὶ Σμυρνάκη σελ. 267 καὶ 495.

ον "Όρος. Πράγματι τὸ Λάβαρον μετεφέρθη ἀτμοπλοϊκῶς εἰς τὸ λιμένα τῆς Δάφνης "Αγίου "Όρους τὴν 27ην Μαρτίου 1900, αὐθημερόν δὲ εἰς τὴν Μονὴν Χελανδαρίου, ὅπου καὶ φυλάσσεται. (1)

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀπὸ τῆς Βασιλικῆς ἐπισκέψεως, οἱ Σέρβοι διέπραξαν τὸ σφάλμα τῆς ἀποσιολῆς τοῦ "Επ σκόπου Ζίτσικης Σάββα, ὅπως ἀποκατασταθῆ εἰς τὴν Μονὴν ὡς κυρίαρχος καὶ ἵνα χρησιμοποιεῖται μελλοντικῶς ὡς σύνδεσμος μεταξὺ τῆς Μονῆς καὶ τῆς Σερβικῆς Κυβερνήσεως, πλὴν οἱ Χελανδαρινοὶ μοναχοὶ δὲν ἐδέχθησαν τοῦτον, ἀλλὰ μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Μονὴν ὡς ἀπλοῦς ἐπισκέπτης. (2)

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Σερβίας, τότε, ἤρχισεν ἐπιδεικνύουσα ζωηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν τύχην τῆς Μονῆς Χελανδαρίου, ἤρχισαν δὲ ἅμα καὶ αἱ πιέσεις τῶν θρησκευτικῶν ἡγετῶν ἐπὶ τῶν πολιτικῶν τοιούτων. Οὕτως ὁ τότε Μητροπολίτης Ρουσσουκίου Γρηγόριος ἐπιμόνως ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς Μονῆς Χελανδαρίου καὶ ἡξίου τὴν ἐνεργὸν αὐτῆς δράσιν. Ἐκμεταλλευθέντες τότε οἱ Σέρβοι πολιτικοί, ἀναγραφείσαν εἰς τὸν Βουλγαρικὸν τύπον πληροφορίαν, ὅτι ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας Βερδινάρδος θὰ ἐπισκέπτετο τὸ "Άγιον "Όρος καὶ ὅτι ἐγένοντο εἰς αὐτὸν παρατηρήσεις ἐκ μέρους τοῦ Βελιγραδίου, ἐνήργησαν δυναμικῶς καὶ ἐπλήρωσαν τὸ χρέος τῆς Μονῆς, ἀνερχόμενον εἰς 6.000 χρυσᾶς λίρας καὶ οὕτως οἱ μονάζοντες ἐκεῖ ἀνεκουφίσθησαν καὶ ἐκέρδισαν τὴν συμπάθειαν τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν τῆς Μονῆς. Πράγματι δὲ ἡ τύχη τῆς Μονῆς ἐκρίθη ὑπὲρ τῶν κτητόρων της, τῇ σοβαρᾷ ὑποστηρίξει τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν Ἄρχιμ. Χρυσάνθου ἐκ Νεοχωρούδας Θεσσαλονίκης, Προϊσταμένου τῆς Μονῆς καὶ Ἀγαθαγγέλου μοναχοῦ ἐκ Σερρών, γραμματέως αὐτῆς. (3)

Παραλλήλως ὅμως, ὡς εἶδμεν ἀνωτέρω, τὸν Μάρτιον τοῦ 1900 ἐστάλη εἰς "Άγιον "Όρος ὁ πρῶην Νύσσης καὶ τότε Ἐπίσκοπος Σάμπατς Δημήτριος, μὲ σκοπὸν ἐμφανῆ, τὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἀφιερωθέντος Λοβάρου εἰς τὴν Μονὴν Χελανδαρίου, μὲ κύριον καὶ ἀποκλειστικὸν ὅμως σκοπὸν τὴν ὀριστικὴν τακτοποίησιν τῶν ζητημάτων τῆς Μονῆς. Μειαβὰς ἐκεῖσε, ἤρχισεν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ Βασιλικοῦ δώρου, τὰς ἐνεργείας τοῦ πρὸς εἰσαγωγὴν νέων Σέρβων μοναχῶν, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἀνήρχετο τότε εἰς 13, ἔναντι 92 Βουλγαροφώνων καὶ 220 περίπου Ρώσων, διὰ τῆς πειστικότητός του δὲ καὶ τῆς ὑποσχέσεως πληρωμῆς παντὸς μὴ εἰσέτι πληρωθέντος χρέους, ἐπέτυχε τὴν κοινοβίασιν τριῶν Σέρβων Ἄρχιμανδριτῶν καὶ ἄρχαίς καὶ πολλῶν νέων κατοπίων ἐλθόντων ἐκ Σερβίας. (4)

Οἱ τρεῖς Ἄρχιμανδρίται ἀπετέλεσαν τὸ θεμέλιον, ἐφ' οὗ ἐστηρίχθη ἡ ἀναγέννησις τῆς Μονῆς ταύτης. Ἐχοντες οὗτοι μακρὰν μοναχικὴν πείραν ἐν Σερβίᾳ,

1. Τὴν γνωστοποίησιν τῆς ἀφιερώσεως τοῦ Λοβάρου τούτου, ἐνήργησεν ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 54918—2—1900 γράμματός του πρὸς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα, ἔχοντος οὕτω: *Ἡ Ἀ. Μ. ὁ εὐσεβέστατος Βασιλεὺς τῆς Σερβίας Ἀλέξανδρος Α' ἠδὲκκησε ἀφιερῶσαι τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Χελανδαρίου Λάβαρον, ὡς ἀνήγγειλεν ἡμῖν ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Βελιγραδίου καὶ Μητροπολίτης Σερβίας κ. Ἰννοκέντιος, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐν ἔτει 1896 προσκυνήσεως τοῦ εὐαγοῦς τούτου Σκηνώματος. Ἡ ἐπίδοσις τοῦ αὐλικοῦ δώρου, ἀνετέθη τῷ Ἐπισκόπῳ τῆς Θεοσώστου ἐν Σερβίᾳ ἐπαρχίας Σάμπατς κ. Δημητρίῳ, ὃς προσεχῶς ἐλεύσεται καὶ ὅτι ἔχει παρ' ἡμῶν τὴν ἄδειαν τοῦ Ἱεροῦργεῖν κατὰ τὴν αὐτόθι διαμονὴν αὐτοῦ καὶ προτρέπομεν ὅπως ἐκδηλώσῃ τὴν οἰκείαν τῷ Ἱερῷ τόπῳ Χριστιανικὴν φιλοξενίαν* Ἐν Σ μ υ ρ ν ἄ κ η σελ. 267.

2. Βλ. Ἄ γ ι ο ν Π α ὐ λ ο ν σελ. τ. 54 σελ. 142

3. Βλ. Ἄ γ ι ο ν Π α ὐ λ ο ν σελ. 142—143. Τὸ γεγονός τοῦτο μαρτυρεῖ, ὅτι τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον τῶν μοναχῶν τῆς Μονῆς ἦτο λίαν χαμηλόν, ὥστε νὰ ἀναδεικνύωνται προϊστάμενοι καὶ γραμματεῖς αὐτῆς ἐκ τῶν ὀλιγαριθμῶν μοναζόντων Ἑλλήνων.

4. Βλ. Ἄ γ ι ο ν Π α ὐ λ ο ν σελ. 143 καὶ Σμυρνάκην σελ. 267. Ὑπὸ τῆς Μονῆς ἐχορηγήθη εἰς τὸν ἐπίσκοπον Δημήτριον, διὰ λογαριασμὸν τῆς Σερβικῆς Κυβερνήσεως ἀποδείξεις εἰς ἣν ἀνεγράφητο, ὅτι ἐξωφλήθη τὸ χρέος μετὰ τῶν τόκων αὐτοῦ εἰς λίρας. Βλ. εἰς Σμυρνάκην σελ. 268 μετάφρασιν τῆς δοθείσης ἀποδείξεως.

κατώρθωσαν να διοικήσωσι τὰ τῆς Μονῆς κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν εἰσοδογὴν νέων ὁμοφύλων των, ὅπερ καὶ ἐγίνετο συνεχῶς. (1) Μετὰ τὸν γάμον ὁμως τοῦ Βασιλέως Ἀλεξάνδρου, ἤρχισε νὰ νεκροῦται ἡ ὑπόθεσις τῆς Μονῆς, θεωρηθείσης ὡς ὑπατίου τῆς Βασιλείσης Δράγας, καίτοι ἀπίθανον οὐδόλως εἶναι νὰ ὑπῆρξεν αὐτῇ ὑπεύθυνος. (2) Πάντως γεγονὸς εἶναι, ὅτι διὰ τῆς εἰσόδου τῶν μοναχῶν αὐτῶν, ἡ Μονὴ περιῆλθεν οὐσιαστικῶς εἰς χεῖρας τῶν Σέρβων. (3)

23. ΟΙ ΣΕΡΒΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Κ. ΑΙΩΝΑ

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ. αἰῶνος οἱ Σέρβοι μοναχοὶ τῆς Μονῆς τοῦ Χελανδαρίου ἀνέρχονται πάλιν εἰς 13, ἔναντι 60 Ἑλλήνων 220 Ρώσων καὶ 92 Βουλγάρων. Ἐπίσης τρεῖς Σέρβοι εὐρίσκονται εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Κουτλουμουσίου. Ἐκτοτε ὁμως ἀρχίζει ἡ εἰσοδογὴ νέων Σέρβων μοναχῶν, ὥστε ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν εὐρίσκει τοὺς Σέρβους ἀνερχομένους εἰς 151 ἐξ ὧν 75 εἰς τὴν Μονὴν Χελανδαρίου καὶ 75 εἰς τὰ λοιπὰ Μοναστηριακὰ ἔξαρτήματα. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους οὐδεμίαν ἔντονον δρασίαν παρουσιάζεται εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Χελανδαρίου.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, μετὰ τῶν λοιπῶν μοναχῶν ὑπέγραψαν τὰ διάφορα Ἱερὰ ψηφίσματα—ἀτινα β' ἔπε εἰς οἰκείαν θέσιν—ἔλαχε δὲ ὁ κληρὸς, εἰς τὴν Μονὴν ταύτην, διὰ τοῦ ἐν τῇ Ἱερᾷ Κοινότητι Πρωτοεπιστάτου, ἀδελφοῦ τῆς Μονῆς, Κλήμεντος, νὰ ἀπευθύνῃ τὸ χαιρετιστήριον τῆς ἀπελευθερώσεως μῆνυμα εἰς τὸν τότε Βασιλέα ἀείμνηστον *Στρατηλάτην Κωνσταντῖνον*. Ὡς δὲ εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν θὰ ἴδωμεν, ἡ *στάσις τῆς Μονῆς κατὰ τὰς περὶ αὐτοδιαθέσεως τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ρωσικὰς ἐνεργείας, ὑπῆρξεν εὐμενῆς διὰ τὰς Ἑλληνικὰς προσπαθείας*.

Ὡς μόνῃ ἐπιλήψιμος ἐνέργεια τῶν Σέρβων μοναχῶν, ὑπῆρξεν ἡ προβληθεῖσα ἀντίδρασις κατὰ τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν ἐκτὸς τοῦ Ἁγίου Ὄρους γαιῶν, διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐλθόντων προσφύγων. Καὶ ἐνῶ οἱ Σλαῦοι συνεφώνησαν μετὰ τὰς ἀπόψεις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, οἱ Σέρβοι προέβαλον τὸ πτωχὸν ἐπιχείρημα τῆς ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης ἐκ μέρους ταύτης. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἤτις συνέτασσε τὸ σχετικὸν νομοσχέδιον, ἀνέκοψε τὰς ἐργασίας τῆς φοβουμένη περιπλοκὰς μετὰ τῆς Σερβικῆς Κυβερνήσεως. Τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν μετὰ μακρὰν ἀναμονὴν ἀποτελεσμάτων ἐπὶ τῆς γενομένης βολιδосκοπήσεως τῆς Σερβικῆς Κυβερνήσεως, ἔδωκεν ἔντολὴν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν πρὸς περαιώσιν τῆς καταρτίσεως τοῦ Νομοσχεδίου, ὅπερ πράγματι καταρτισθὲν, κατετέθη εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ἐψηφίσθη ἀμέσως. (4) Ἡ Σερβικὴ Μονὴ πρὸ τετελεσμένου γεγονότος εὐρεθεῖσα, ὑπεχώρησε.

Μετὰ τοῦτο καὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1940 δτε ἐξεργάγη ὁ Ἑλληνοἰταλικὸς πόλεμος οἱ Σέρβοι μοναχοὶ, διῆγον φιλησυχῶς, ἀσχολούμενοι μετὰ καθαρῶς θρησκευτικὰ αὐτῶν ἔργα. Ἐπίσης καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν δὲν ἐξεδηλώθησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν καὶ ἐν γένει τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἡ διαγωγὴ των ἀπὸ πάσης ἐπόψεως δύνатаι νὰ θεωρηθῇ ἄψογος. Χάριν τῆς ἱστορίας θὰ ἀναφέρωμεν ἐδῶ, λαβόντα χώραν γεγονότα, οὐδεμίαν ἐπιφέροντα διαταραχὴν εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν με-

1. Οὐχὶ εἰς μεγάλον βεβαίως ἀριθμὸν, διότι τὸ ἔτος 1913 μόλις ὑπερέβησαν τοὺς 75

2. Βλ. Ἁ γ ι ο ν Π α ὐ λ ο ν τ. 54 σελ. 143. Τοῦτο παρ' οὐδεμιᾶς ἑτέρας πηγῆς ἐπιβεβαιούται.

3. Σ μ υ ρ ν ἄ κ η ς σελ. 502.

4. Βλ. Γ. Γ. Ἡ λ ι ἄ κ η «Προσσχὴ εἰς τὸ Ἁγιον Ὄρος» σελ. 11—12. Ὁ Νόμος οὗτος ὑπ' ἀριθμὸν 5377/1932 ἐξακριβώθη ὡς οἰκονομικὰ σύμβασις Κράτους καὶ Ἁγίου Ὄρους. Ἐδημοσιεύθη τὴν 8—4—1932, τὸ δὲ ἐκτελεστικὸν διάταγμα μόλις τὴν 10—4—1933.

τὰ τῶν ἡμετέρων.

Κατὰ τὸ ἔτος 1950 ὁ ἐξόριστος Βασιλεὺς Πέτρος ἐπαρασημοφόρησε, διὰ τοῦ παρασήμου τοῦ Ἁγίου Σάββα, τρεῖς τῶν μοναχῶν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Χελανδαρίου, διὰ τὴν ἀφοσίωσιν αὐτῶν εἰς τὸν Βασιλικὸν Θεσμόν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1954 ἡ Κυβέρνησις Τίτο, ἐδώρησεν εἰς τὴν Μονὴν Χελανδαρίου γεωργικὰ τινὰ μηχανήματα, ἅτινα εἶχεν ἐκθέσει εἰς τὴν Διεθνῆ Ἐκθεσιν Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο. *Ἡ δωρεὰ αὕτη εἶναι ἡ πρώτη ἐπίσημος πράξις μεταξὺ τῆς Μονῆς Χελανδαρίου καὶ τῆς Σερβικῆς Κομμουνιστικῆς Κυβερνήσεως.*

Ἐτερον γεγονός, τὸ μᾶλλον σημαντικὸν διὰ τὴν Μονὴν τοῦ Χελανδαρίου ὡς καὶ δι' ὅλοκληρον τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως, εἶναι ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου τῆς Σερβίας Βικεντίου. Ἐπιβαίνων πολεμικοῦ σκάφους, ἀφίχθη τὴν 5ην Νοεμβρίου 1955 εἰς τὴν Δάφνην Ἁγίου Ὄρους ὁ Πατριάρχης Βικέντιος, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν α) Ἐπισκόπου Βανάτου Βησσαρίωνος, β) Ἐπισκόπου Βουδαπέστης Γερμανοῦ, γ) Πρωθιερέως Σμιλιανίτς Βουλευτοῦ, τέως Ὑπουργοῦ Γεωργίας, δ) Πρωθιερέως Χριστόφορι Σφέτκο, Ὑπουργοῦ Κιβερ ἡπεως Σκοπίων, ε) Πρωθιερέως Ραντέκα, ζ) Πρωθιερέως Βάσιτς, η) Ἀρχιδιακόνου Γιούνιτς καὶ θ) Διακόνου Μπράγγοβιτς Σβετομίρ, καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βελιγραδίου, ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Καρυάς, Μονὴν Βαταπεδίου καὶ εἶτα εἰς τὴν Μονὴν Χελανδαρίου. Τὴν 10ην ἰδίου μηνὸς ἀνεχώρησε διὰ Σερβίαν.⁽¹⁾ Ἡ ἐπίσκεψις αὕτη δὲν εἶχε πολιτικὸν χαρακτῆρα.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ε .'

ΟΙ ΡΩΣΣΟΙ ΕΝ ΑΓΙΩ ΟΡΕΙ

24. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ἡ εἴσοδος τῶν Ρώσων εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν πεπολιτισμένων Εὐρωπαϊκῶν λαῶν, εὗρισκει τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ὑπόδουλον εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν. ⁽²⁾ Συνεπῶς αἱ πρὸς τὸν δοῦλον Ἔθνος ἐπαφαί του ἢ θὰ ἐσκόπουν τὴν παροχὴν βοήθειας πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ ἢ θὰ ἐξειδήλουν τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς διατήρησιν αὐτοῦ. *Ἡ Ἱστορία μαρτυρεῖ, ὅτι ὀλίγοι εἶναι αἱ προσπάθειαι ἐνισχύσεως τοῦ ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ καὶ πλούσιαι αἱ εἰς βάρος αὐτοῦ Ρωσικαὶ δολιότητες.* ⁽³⁾

Σκοποῦσα τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὀνείρων τοῦ Μεγάλου Πέτρου ⁽⁴⁾ ἡ Ρωσσία, ἐξεμεταλλεύθη τὸ πρὸ πολλοῦ χρόνου δημιουργηθὲν εἰς τὴν Ν.Α. Εὐρώπην, —τὴν ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας κατεχομένην— περιόφημον Ἀνατολικὸν Ζήτημα, τὸ ὁποῖον συνίστατο εἰς τὴν ρύθμισιν τῆς τύχης τῶν ἀπὸ τῆς Ὀθω-

1. Περιγραφή τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὑπὸ τοῦ Σέρβου Πατριάρχου, ἐδημοσιεύθη εἰς ἀπόσας τὰς ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν, ἐν λεπτομερείᾳ δὲ εἰς τὴν ἐφημερίδα «Μακεδονία» τῆς Θεσσαλονίκης.

2. Αἱ ἀναφερόμεναι Σλαβικαὶ ἐπιδρομαὶ κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου κατὰ τὸ τέλος τῆς I' χιλιετηρίδος, ὡς καὶ αἱ πρὸ ταύτης, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προερχόμεναι καθαρῶς ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς σημερινῆς Ρωσσίας, ἀλλὰ ὑπὸ τῶν τότε ἐμφανιζομένων ἐν Εὐρώπῃ Σλαβικῶν φύλων.

3. Τὰ γεγονότα μὴ ἐνδιαφέροντα τὴν παροῦσαν ἐργασίαν δὲν μνημονεύονται.

4. Ὁ Χρ. Νάλτσας: Μακεδονικὸν Ζήτημα σελ. 19 ἀναφέρει, ὅτι ὁ Μέγας Πέτρος εἶχε ζωγραφηθῆ εἰς Ἀμστελὸδαμον θέσας ὑπὸ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ τὴν ἐπιγραφὴν «Πέτρος Α.' αὐτοκράτωρ τῶν Ρωσσοελλήνων».

μανικῆς αὐτοκρατορίας ἀπελευθερωθησομένων χωρῶν τῆς Βαλκανικῆς. (1) Ἐπειδὴ δὲ κυρίως ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος ἐνδιέφερε περισσότερον τὴν Ρωσσίαν, διότι αὕτη δεσπόζει τῆς Ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου, πρὸς αὐτὴν κυρίως ἐστράφησαν ὅλαι αἱ Ρωσικαὶ προσπάθειαι.

Σκοπὸς ὅμως τῶν Ρώσων δὲν ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ ἡ ἀνακήρυξις του εἰς ἴδιαν ἐπικράτειαν, ἀλλὰ ἡ μεταβολὴ αὐτοῦ εἰς ὑποτελὲς τῆς κρατίδιον. (2) Κύριος στόχος των ἦτο ἡ κατάληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Μητροπόλεως τοῦ τότε Ἑλληνισμοῦ, πρὸς ἣν ἐστράφησαν αἱ βλέψεις ὅλων τῶν Ρώσων αὐτοκρατόρων. (3)

Δὲν εἰσηλθε λοιπὸν εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἡ Ρωσσία ὡς προστάτης τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλ' ὡς ἐχθρὸς αὐτοῦ, Ἡ ἐπιθυμία πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις κατὰ καιροὺς ὑπ' αὐτῆς ἐξεδηλώθη, δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο, εἰμὴ προπαγανδιστικὴ τῶν Ρώσων ἐνέργεια, (4) ἓνα βαρὺ παραπέτασμα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν λοιπῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἵνα οὕτως ἐπιτύχη τοὺς κατακτητικούς της σκοπούς. (5) *Διὰ τοῦτο τοὺς Ἑλληνικοὺς ἀγῶνας ἡ Ρωσσία οὐδέποτε οὐκαιοδελῶς ἐνίσχυσεν, ἠθικῶς τε καὶ ὕλικῶς.* (6)

Μοιραία ὄθεν συνέπεια, ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν συμφερόντων τῆς Ρωσσίας εὐρισκομένη, ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐπίδειξις ἐνδιαφέροντος διὰ τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τοὺς ἐκ τῆς Ρωσσίας ὅμως καὶ μόνον καταγομένους καὶ τοῦτο ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι εἶχεν ἐκεῖ κατωρθῶσαι νὰ ἐνισχύσῃ κατὰ πολὺ τὸ ὁμοεθνὲς της στοιχεῖον καὶ νὰ παρουσιάσῃ αὐτὸ ἐπικρατοῦν καὶ δυνάμενον νὰ τεθῇ ὑπὸ διεθνῆ κατ' ἀρχὰς καὶ ἴδιαν της κατόπιν προστασίαν.

Οἱ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ὅμως ὡς Ρῶσοι ἀναφερόμενοι, οἵτινες ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Θεσσαλονικέως κατ' ἀρχὰς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ Σκηνώματα ὑστερον, δὲν ἦσαν Ρῶσοι ἐκ τῆς σημερινῆς Ρωσσίας, οὐδὲ καὶ Σλαῦοι, ἀλλὰ κάτοικοι τῶν Δαλματικῶν πόλεων, οἱ πρῶτοι Δαλμάται ἀγιορεῖται μοναχοί, οἵτινες ἔλαβον τὸ ὄνομα Ρῶσοι ἐκ μόνου τοῦ λόγου, ὅτι κατήγοντο ἐκ τῆς Δαλματικῆς πόλεως Ρῶς, ἥτις ἱστορικῶς ὑφίστατο κατὰ τὸν Θ'. αἰῶνα.

Ἐπίσης ἀπεκλήθησαν Ρῶσοι οἱ ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Ραουσίου καταγόμενοι μοναχοὶ κατὰ παραφθορὰν τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως των ἀπὸ Ραουσίου, εἰς Ραούσικον, Ρούσικον, Ρωσικόν, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητά οὐδεμίαν σχέσιν οὐ

1. Βλ. εἰς Χρ. Νάλατσα: Μακεδονικὸν Ζήτημα σελ. 18—19 ὁρισμοὺς τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος ὡς καὶ λεπτομερῆ αὐτοῦ ἀνάπτυξιν. Ἐπίσης βλ. Ν. Βλάχο: τὸ Μακεδονικὸν ὡς φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, Ἀθῆναι 1936. Α. Δασκαλάκη: Τὸ Ἀνατολικὸν Ζήτημα. εἰς Σύγχρονα προβλήματα, Ἀθῆναι 1957, ὡς καὶ τὴν πλουσίαν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου βιβλιογραφίαν.

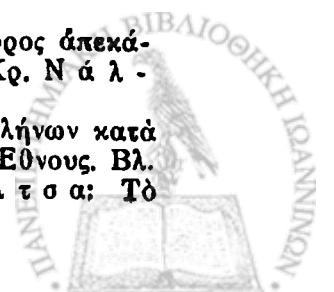
2. Ὁ Ἄγγλος ποιητὴς Shelley ἔλεγε ὅτι «Ἡ Ρωσσία προτίθεται νὰ καταστρέψῃ καὶ οὐχὶ νὰ ἀπελευθερώσῃ τὴν Ἑλλάδα» εἰς Χρ. Νάλατσα: Μακεδονικὸν Ζήτημα σ. 21.

3 Προβλ. Χρ. Νάλατσα: Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα σελ. 7 ἐπ.

4. Ὁ Ρῶσος Ἱστορικὸς Ν. Σκαλεβκόβσκι ἔγραψεν: *Οἱ Ρῶσοι φύσει ἐπιδέξιοι εἰς τὴν διπλωματίαν, διακρίνονται διὰ τὸν Ρωσικὸν αὐτὸν χαρακτῆρα, ὅστις εἶναι δόλιος, πανούργος, ἐπικεκαλυμμένος διὰ δολερᾶς καὶ ἐπιπλάστου εὐπιστίας, ἀρμοσύνης ἴαν εἰς τὴν διπλωματίαν. Ὅποταν δὲ συμβῇ οἱ Ρῶσοι νὰ προτείνουσι φιλίαν, τοῦτο πράττουσιν οὐχὶ ἐξ αἰσθήματος ἀγόμενοι, ἵνα εὐεργετήσωσιν ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ ἀποκλειστικῶς ἐκ πόνου νὰ ἀποκτήσωσι καὶ νὰ καρποθῶσιν ἴδιαι ὀφελείαι» Χρ. Νάλατσα: Μακεδονικὸν Ζήτημα σελ. 30 σημ. 6.*

5. Τὴν πλήρη καὶ τελείαν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος ὁ Τσάρος Ἀλέξανδρος ἀπεκάλει «Χίμαιραν». Βλ. Δωρᾶνθ: Ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Ρωσσία σελ. 41 καὶ Χρ. Νάλατσα: Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα σελ. 25.

6. Οὐδὲ εἰς Ρῶσος προσῆλθεν ὡς ἐθελοντῆς εἰς τὰς τάξεις τῶν φιλελλήνων κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, διὰ νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Βλ. Δ. Κοκκίνο: Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις τομ. I σελ. 381 καὶ Χρ. Νάλατσα: Τὸ Μακεδονικὸν Ζήτημα σελ. 24 σημ. 4.

τοὶ ἔχουσιν μετὰ τῶν σημερινῶν Ρώσων.(¹)

Γεγονὸς λοιπὸν εἶναι, ὅτι οἱ πρῶτοι ὡς Ρῶσοι φερόμενοι Ἄγιορεῖται μοναχοί, οὐδεμίαν φυλετικὴν σχέσιν εἶχον μετὰ τῶν Ρώσων τῶν εἰσελθόντων κατὰ τὸν ΙΗ. αἰῶνα, τῶν πράγματι καταγομένων ἐκ τῆς σημερινῆς Ρωσσίας, ἡ δὲ ὑπ' αὐτῶν ἐκμετάλλευσις τῆς κακῶς ἐπικρατησάσης γνώμης, ὅτι οἱ Ρῶσοι ἦσαν πρόγονοι αὐτῶν, ἀποτελεῖ ψευδὲς κατασκευάσμα, ἀποκλειστικὸν σκοπὸν ἔχον τὴν ἐπ' αὐτοῦ στήριξιν τῶν μετέπειτα Ρωσικῶν κατακτητικῶν προσπαθειῶν.

25. ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΡΩΣΣΟΙ ΕΝ ΑΘΩ

Περὶ τοῦ ἀκριβοῦς καθορισμοῦ τοῦ χρόνου τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ρώσων ἐν Ἄγιῳ Ὄρει, οὐδεμίαν ἀκριβῆς ἱστορικὴ μαρτυρία ὑπάρχει. (²)

Κατὰ τὸν ΙΑ. αἰῶνα εἰς καὶ μόνον Ρῶσσοι κατῆλθεν εἰς Ἄγιον Ὄρος, ὁ Ἀντώνιος Πετσέρσκιος ὁ Σηληλαιώτης, σκοπῶν τὴν μελέτην τοῦ Μοναστηριακοῦ βίου. (³)

Πρῶτον ἱστορικὸν γεγονός μαρτυροῦν τὴν παρουσίαν Ρώσων, εἶναι ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1143 (Δεκεμβρίου 14) παραχώρησις παρὰ τοῦ Πρώτου τοῦ Ἄγιου Ὄρους καὶ τῶν πέριξ αὐτοῦ Καθηγουμένων καὶ Γερόντων, τῆς Μονῆς Ξυλουργοῦ (νῦν Βογορόδιτσα) εἰς τινὰς Σερβικῆς καταγωγῆς, οἵτινες ἀφίχθησαν ἐκ Ραουσίτου Δαλματίας μετὰ τοῦ Ἡγουμένου αὐτῶν Χριστοφόρου. (⁴) *Εἰς τὴν Μονὴν ταύτην μέχρι τότε κατεβλουν Ἕλληνες μοναχοί.* (⁵) Κατὰ τὸ ἔτος 1169 (Αὐγούστου 15) παρεχωρήθη εἰς τὸν ἡγούμενον τῆς Μονῆς Ξυλουργοῦ Λαυρέντιον, Σερβορῶσον τὴν καταγωγὴν ἢ Μονὴν τοῦ Θεσσαλονικέως. (⁶) Ἡ παραχώρησις ἐγένετο διαταγῇ τοῦ Πατριάρχου Μιχαὴλ Γ. ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἐμμανουὴλ Α. τοῦ Κομνηνοῦ. (⁷) Ἡ Μονὴ τοῦ Θεσσαλονικέως ἔκειτο, ὅπου νῦν τὰ ἐρεῖπια τῆς ἐπικαλουμένης Παλαιομονάστηρον Μονῆς, ἰδρῦθη δὲ ὑπὸ τινος Θεσσαλονικέως ὀνόματι Ξυλουργοῦ κατὰ τὸν Ι. αἰῶνα, ὡς μαρτυρεῖ ἔγγραφον τοῦ 1030.

Ἐκλειπόντων ὁμοῦ τῶν ἐκ Δαλματίας Σλαύων ἢ Μονῆ τοῦ Θεσσαλονικέως περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, μέχρι τοῦ ΙΔ. αἰῶνος, ὅτε ἐγκατεστάθησαν αὐτῇ Σέρβοι, ὡς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς Ἑλληνικὰς Μονὰς τοῦ Ἄγιου Παύλου,

1. Κατὰ τὸν χρονογράφον Θεοφάνην ἡ πόλις Ρώσσα ὑφίστατο κατὰ τὸν Θ αἰῶνα, ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ ταύτης, ἐνεκα τῶν ἐξ αὐτῆς μετοικησάντων μοναχῶν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Θεσσαλονικέως, ἀπεκλήθη ἢ τῶν Ρωσσῶν καὶ οὕτω φέρεται ἢ Μονὴ Ἄγιου Παντελεήμονος. Σμυρνάκης σελ. 658.

Πρβλ. ἴδιον σελ. 588 ὅπου ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς Σίμωνος Πέτρα Θεοδόσιος ἀποκαλεῖ τούτους Σερβοδαλμάτας. Πρβλ. καὶ Κτενάς: Ἄπαντα σελ. 102. ἐπομ. καὶ 311—315. Ἐπίσης Μ. Γεδεών: Ὁ Ἄθως σελ. 192.

2. Ὁ Σμυρνάκης σελ. 658 ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ Κωνίου τοῦ Μονομάχου (1047—8) δὲν ὑπῆρχον εἰς τὸ Ἄγιον Ὄρος Ρῶσοι μοναχοί.

3. Βλ. Μεταξάκη σελ. 138 καὶ 145, Κτενάς: Ἄπαντα σελ. 104, Μ. Γεδεών σελ. 132, Βλάχον σελ. 45, Βαλλιανὸν σελ. 22—24, Ἀγ. Παύλου Ξηροποταμίτην σελ. 36, Π. Καρολίδην σελ. 101.

4. Βλ. Σμυρνάκη σελ. 658 καὶ 675.

5. Βλ. Σμυρνάκη σελ. 675.

6. Βλ. Λεπτομερείας περὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς Μονῆς τοῦ Θεσσαλονικέως εἰς Σμυρνάκη σελ. 661, εἰς Βλάχον σελ. 313 καὶ Κτενάς: Ἄπαντα σελ. 102. Κατὰ τὸν χρονογράφον Θεοφάνην οἱ ἰδρύσαντες τὴν Μονὴν τοῦ Θεσσαλονικέως μοναχοί, προήρχοντο ἐκ τῆς Δαλματικῆς πόλεως Ρώσσα, ἧτις ὑφίστατο κατὰ τὸν Θ αἰῶνα, πρβλ. καὶ Σμυρνάκη σελ. 658.

7. Ἐν τῷ συνταχθέντι πρακτικῷ ἀναφέρεται σὺν τοῖς ἄλλοις περὶ τῆς Μονῆς τοῦ Θεσσαλονικέως, ὅτι αὕτη ἦτο εἰς οὐχὶ καλὴν κατάστασιν προμηνύουσαν τὸν ἀφανισμόν αὐτῆς. Σκοπὸς δὲ τῆς παρεχωρήσεως εἰς τὸν μοναχὸν Λαυρέντιον ἦτο ἡ συντήρησις καὶ ἡ ἐπισκευὴ τῶν κτηρίων τῆς Μονῆς ἐκ τῶν πόρων τῶν κτημάτων αὐτῆς. Βλ. τὸ πρακτικὸν τοῦτο εἰς Σμυρνάκη σελ. 661, Βλ. καὶ Κτενάς: Ἄπαντα σελ. 103.

Εηροποτάμου, Σίμωνος Πέτρα, Ξενοφώνος, Γρηγορίου και Κωνσταντονίου.

Μετὰ τὴν παρ' αὐτῶν τῆς Μονῆς εἰς τοὺς Σερβορῶσσοις ἐκ Δαλματίας, διετέλεσεν αὐτῇ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν αὐτοκρατόρων καὶ Δεσποτῶν Σέρβων, ὡς δεικνύουσι 19 Χρυσόβουλλα αὐτῶν. Τὴν δὲ Βασιλικὴν προστασίαν τῆς Μονῆς καὶ τὴν πρὸς ταύτην συμπάθειαν τοῦ Σερβικοῦ λαοῦ, μαρτυρεῖ καὶ τὸ γεγονός τῆς ἐν αὐτῇ κουρᾶς τοῦ υἱοῦ τοῦ μεγάλου Ζουπάνου τῆς Σερβίας Στεφάνου Νεεμάνια, Ράστκου τοῦ ἀποκληθέντος Σάββα.(¹)

Ἡ ἐκδοχὴ αὕτη, ὅτι εἰς τὴν Μονὴν ἐμόναζον ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας Σερβο-Ρῶσοι, εἶναι ἢ πιθανωτέρα.(²) Ἐξ ἐγγράφου τοῦ ἔτους 1509 ἐκδοθέντος μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Σερβικοῦ Βασιλείου, μανθάνομεν, ὅτι ἡ μοναχὴ Ἀγγελίνα, Δέσποινα τῆς Σερβίας, χήρα τοῦ Δεσπότη Στεφάνου, παρεκάλει δι' ἐπιστολῆς τῆς τὸν Μέγαν Κνιάζον (Πρίγκηπα) Βασίλειον Ἰβάνοβιτς (1505—1533) νὰ λάβῃ τὴν Μονὴν τοῦ Θεσσαλονικέως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς.

Ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Πρώτου Παχουμίου, τῆς 5ης Σεπτεμβρίου 1584, μανθάνομεν, ὅτι ἡ Μονὴ εἶχεν ἐρημωθῆ, μεταγενεστέρως ὅμως ἤρξατο ἀναπτυσσομένη, εὐεργετηθεῖσα ὑπὸ τῶν Δεσποτῶν τῆς Μολδοβλαχίας, διὰ τοῦτο δὲ ἡ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, διὰ Σιγιλίου τοῦ ἔτους 1806, ὠνόμασε τὴν Μονὴν Ἁγίου Παντελεήμονος, τὴν μέχρι τοῦδε τοῦ Θεσσαλονικέως εἰς *Ἀϋθεντικὸν Κοινόβιον τῶν Καλλιμάχιδων*.(³)

Κατὰ τὸ ἔτος 1765 ἐπὶ Οἰκομενικοῦ Πατριάρχου Σαμουήλ Α' τοῦ Χαντζερῆ, οἱ μοναχοὶ τῆς Μονῆς τοῦ Θεσσαλονικέως, κατήλθον εἰς τὰ παράλια, ὅπου ἀνήγειρον Μονύδριον παρὰ τὸ Ἄρσανᾶν τῆς Μονῆς, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Ρούσικον ὡς τότε ἀπεκαλεῖτο ἡ Μονὴ τοῦ Θεσσαλονικέως. Οἱ λόγοι οἵτινες ὤθησαν τούτους εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Μονῆς, φαινομενικῶς μὲν ἦσαν τὸ πεπαλαιωμένον τῶν οἰκοδομῶν καὶ ἡ ἀνάγκη ἀνεγέρσεως νέων κτηρίων, τὰ πραγματικὰ ὅμως αἴτια ἦσαν, ὡς ὑποστηρίζεται καὶ ἡ διασωθεῖσα παράδοσις πληροφορεῖ, ὁ ἔμπρησμός τῆς Μονῆς ὑπὸ τῶν μοναχῶν τῆς, λόγῳ φονικῶν γεγονότων μεταξὺ τῶν ἐν τῇ Μονῇ Ἑλλήνων καὶ Σέρβων κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα.(⁴) Ποία ἐκ τῶν δύο κατηγοριῶν μοναχῶν ἔθεσε πῦρ δὲν κατέστη ἐφικτὸν νὰ ἐξακριβωθῇ.

Ὡς μέχρι τοῦδε ἐρευνήσαμεν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος οὐδαμοῦ ἀναφαίνεται Ρῶσσοι μοναχοί, καταγόμενοι ἐκ τῆς μεγάλης Τσαρικής Ρωσσίας, ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐφέρετο ὡς προστάτις δύναμις τῶν ὀρθοδόξων κρατῶν τῆς ἀνατολῆς, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς αὐτᾶς ὑπεκρύπτετο κατακτητικὸς σκοπὸς καὶ δὴ ἡ πραγματοποίησις τῶν ὀνείρων τῶν Μεγάλων Ρώσων αὐτοκρατόρων.(⁵) Τὴν μὴ ὑπαρξίν γνησίων Ρώσων ἐν Ἀγίῳ Ὄρει καὶ τὴν μὴ ἐπίδειξιν ἐνδιαφέροντος ἐκ μέρους τῆς Ρωσσίας, διὰ τοὺς τυχόν ὑπάρχοντας ἐν αὐτῷ ὑπηκόους τῆς μοναχούς, μαρτυρεῖ ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1768 συναφθεῖσα μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Τουρκίας Συνθήκη τοῦ *Κιουτσούκ - Καϊναρτζή*, ἐν ἣ οὐδόλωσ γίνεται ῥητὴ μεία περὶ προστασίας τῶν Ρώσων Ὀρθοδόξων

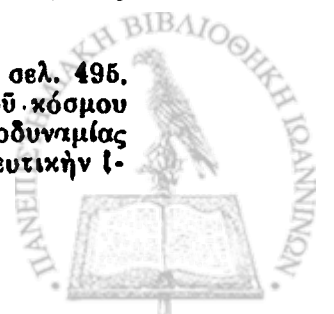
1. Σ μ υ ρ ν ἄ κ η ς σελ. 661.

2. Βλ. Σ μ υ ρ ν ἄ κ η ν σελ. 661, ὅστις ἀκολουθῶν τὸν Πορφύριον Οὐσπένσκη λέγει «*Ἀδιστακτικῶς δὲ πειθόμεθα μετὰ τοῦ Ρώσσου Πορφυρίου Οὐσπένσκη ὅτι τοιοῦτοι Σερβορῶσοι κατεβίωσαν ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Θεσσαλονικέως*».

3. «*Καλλιμάχης*» ἦτο ὄνομα ἡγεμονικοῦ οἴκου τῆς Μολδαβίας, ὅστις παντοιοτρόπως εὐεργέτησε τὴν Μονήν. Βλ. Σ μ υ ρ ν ἄ κ η ν σελ. 666.

4. Σ μ υ ρ ν ἄ κ η ν σελ. 662.

5. *Le on Bourgeois: Manuel historique de politique étrangère τ. III σελ. 496.* Τὸ πρόγραμμα τοῦ πανσλαβισμοῦ συνίστατο εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Ἀνατολικοῦ κόσμου ἐν ἐξαρτήσει ἐκ τῆς Ρωσσίας διὰ τοῦ προσυλητισμοῦ ἢ τῆς δυνάμεως, διὰ τῆς παντοδυναμίας τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τῆς ἰδέας τῆς φυλῆς, ἥτις προσετέθη εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἰδέαν. Ποβλ.: Ν ἄ τ σ α: Συνθήκη Ἁγίου Στεφάνου σελ. 7.

οὔ 'Αγίου' Ὄρους.⁽¹⁾

Ἡ πρώτη ἐπίσημος εἴσοδος Ρώσων ἐν 'Αγίῳ' Ὄρει, ὡς φορέων τοῦ πνεύματος τοῦ Ρωσικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ, ἐγένετο τὸ ἔτος 1751, ὅτε ἀφίχθη ἐκεῖσε καὶ διέτριψεν ἐπὶ 10ετίαν ὁ μοναχὸς 'Ἰάκωβος Βλοντζκη, ὁ ἀποκληθεὶς «Σοφὸς καὶ Φιλὸλογος» διὰ τὰς ἐγκυκλοπαιδικὰς του γνώσεις, ὅστις συνέταξε λεξικά 'Ελληνοσλαυϊκά, Σλαυοελληνικά, Λατινοσλαυϊκά, καὶ ἕτερα βιβλία Σλαυϊκά συνέγραψε. ⁽²⁾

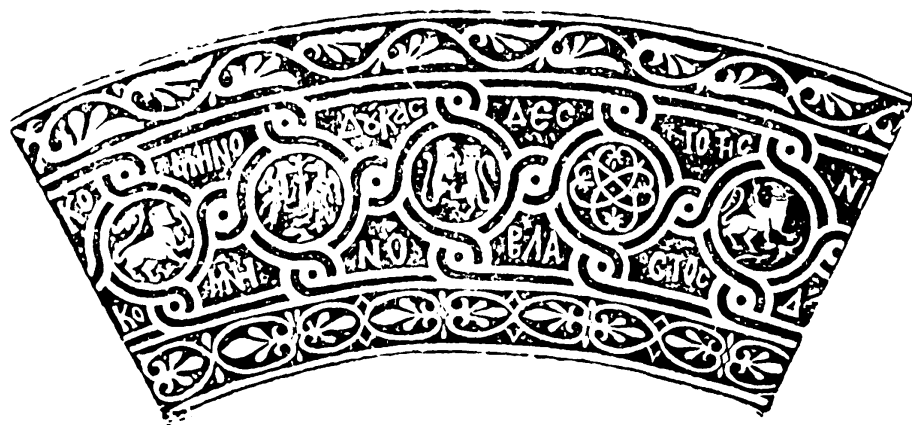
Ἀναφέρεται, ὅτι κατὰ τὸν 12. αἰῶνα ὁ Ρῶσος μοναχὸς 'Ἀρσένιος Σουχάνωφ, ἀφῆρεσεν ἐκ τοῦ 'Αγίου' Ὄρους Περγαμινάς, πλὴν ἡ εἶδησις αὐτῆ, ἐκτὸς τοῦ Σμυρνάκη, παρ' οὐδενὸς ἑτέρου περὶ 'Αγίου' Ὄρους γράψαντος ἐπιβεβαιοῦται, προσέτι δέ, δὲν εἶναι γνωστὸν πόθεν οὗτος κατήγετο καὶ διὰ λογαριασμὸν τίνος ἐνήγησε τὴν ἱεροσυλίαν αὐτῆν.⁽³⁾

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

1. Ὁ Ρῶσος περιηγητὴς Μ π ά ρ ο κ η (*Barsky*) (1724—1747) εἶδεν εἰς τὴν Μο-
νήν 'Αγίου Παντελεήμονος μόνον δύο Ρῶσους καὶ δύο Βουλγάρους μοναχοὺς· Βλ. Γ. Σ ω-
τ η ρ ί ο υ σελ. 18, Μ. Γ ε δ ε ῶ ν σελ. 139, Κ. Β λ ά χ ο ν σελ. 61, Μ ε τ α ξ ά κ η ν
σελ. 145.

2. Σ μ υ ρ ν ά κ η ν σελ. 187.

3. Σ μ υ ρ ν ά κ η ν σελ. 142.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΕΡΡΙΚΟΥ ΜΕΝΤΡΑΣ

Κοινωνιολόγου τῆς ΟΥΝΕΣΚΟ *

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΙΣ ΤΡΙΩΝ ΠΕΔΙΝΩΝ & ΤΡΙΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΚΟΙΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡ. ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Ἐὰν ἡ πλειονότης δὲν ζητεῖ νὰ ἐξεύρη μίαν λύσιν ἐπὶ τόπου, τοῦτο συμβαίνει ἀπλῶς, διότι αὕτη νομίζει ὅτι ἡ ζωὴ εἰς τὴν πόλιν εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καλλιτέρα, ἐκτὸς μιᾶς ἐξαιρέσεως: τοῦ καθαροῦ ἀέρος τῆς ὑπαίθρου.

Εἰς τὴν ἐρώτησιν: «Πιστεύετε ὅτι τὰ τέκνα σας ἀνατρέφονται καλλίτερον εἰς τὰς πόλεις παρὰ εἰς τὴν ὑπαίθρον;» ἐλάβομεν τὰς ἀκολουθοῦσας ἀπαντήσεις (τὰ ἀποτελέσματα παρουσιάζονται σχετικὰ μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν δοθέντων ἐπιχειρημάτων).

Πίναξ 23. Ἐρωτήσεις 27: «Πιστεύετε ὅτι τὰ τέκνα σας ἀνατρέφονται καλλίτερον εἰς τὴν πόλιν παρὰ εἰς τὴν ὑπαίθρον;

Τὰ παιδιά ἀνατρέφονται καλλίτερον	Ἄνδρες		Γυναῖκες		Σύνολον	
	Ἀριθ.	%	Ἀριθ.	%	Ἀριθ.	%
Εἰς τὴν πόλιν	165	64	218	82	383	74
Εἰς τὴν ὑπαίθρον	94	36	48	18	142	26
Σύνολον	259	100	266	100	525	100

Τὰ τρία τέταρτα τῶν ἐπιχειρημάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐρωτηθέντων προσώπων εἶναι ὑπὲρ τῆς μορφώσεως εἰς τὴν πόλιν. Αἱ γυναῖκες εἶναι καταφανῶς περισσότερον ὑπὲρ τοῦ ἀστικοῦ περιβάλλοντος παρὰ οἱ ἄνδρες. Θὰ ἦτο ἐνδιαφέρον νὰ ἐγνωρίζαμεν διατί: δὲν ἔχομεν νὰ προσφέρωμεν παρὰ μίαν ἐξήγησιν: ἡ ζωὴ τῶν γυναικῶν εἶναι ἀσφαλῶς πλέον ἐπίπονος τῆς τῶν ἀνδρῶν, εἶναι φυσικὸν λοιπὸν νὰ προτιμοῦν αὗται τὰ πλεονεκτήματα τῆς ζωῆς εἰς τὴν πόλιν. Ἐξ ἄλλου αἱ γυναῖκες προσφέρουν καταφανῶς περισσότερα ἐπιχειρήματα διὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὴν γνώμην των, παρὰ οἱ ἄνδρες. 115 γυναῖκες ἔδωσαν ἐν ὄλφ 266 ἐπιχειρήματα, δηλαδή κατὰ μέσον ὄρον 2,3 ἐπιχειρήματα κατ' ἄτομον, ἐνῶ 137 ἄνδρες ἔδωσαν 259 ἐπιχειρήματα, δηλαδή 1,9 ἐπιχειρήματα κατ' ἄτομον. Ἀναμφιβόλως τοῦτο συμβαίνει ἀπλῶς διότι ἡ ἐκπαίδευσις τῶν τέκνων θεωρεῖται ὡς πρόβλημα ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς γυναικός. Τὰ ἐπιχειρήματα δύνανται νὰ χωρισθοῦ εἰς μερικὰς μεγάλας κατηγορίας:

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 414.

Πίναξ 24. Ερωτήσεις 27. «Πιστεύετε ότι τα παιδιά ανατρέφονται καλύτερον εις την πόλιν παρά εις την ύπαιθρον»

Τὰ παιδιά ανατρέφονται καλύτερον	Εἰς τὴν πόλιν		Εἰς τὴν ὑπαιθρον	
	Ἀριθμὸς	%	Ἀριθμὸς	%
Ἀπὸ πάσης ἀπόψεως	79	20	1	0,5
Ἀπὸ φυσικῆς ἀπόψεως	80	21	84	60,5
Ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως	30	8	32	22
Ἀπὸ πνευματικῆς ἀπόψεως	161	42	19	13
Διάφοροι ἀπαντήσεις	32	9	6	4
Σύνολον	338	100	142	100

Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀπήντησαν «ἀπὸ πάσης ἀπόψεως» δὲν ἠδύναντο προφανῶς νὰ δώσουν ἄλλα ἐπιχειρήματα καὶ περιορίζοντο εἰς τοῦτο. Προκύπτει ἐξ αὐτοῦ ὅτι τὸ ἐν τρίτον τῶν ἐρωτηθέντων προσώπων σκέπτεται ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καλλιτέρα εἰς τὴν πόλιν. Ἀντιθέτως, ἐνῶ ὅλος ὁ κόσμος συμφωνεῖ μὲ τὴν ἄποψιν ὅτι ἡ πνευματικὴ μόρφωσις (σχολικὴ καὶ ἐξωσχολικὴ) εἶναι πολὺ ἀνωτέρα διὰ τὸν μικρὸν ἀστὸν, αἱ γνώμαι μοιράζονται ἐξ ἴσου ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδιοῦ. Πάντως εἶναι ἀξιοσημεῖωτον ὅτι εἰς τὰς δύο ταύτας ἀπόψεις ἡ πλάστιγξ δὲν κλείνει αἰσθητῶς ὑπὲρ τῶν παιδιῶν τῆς ὑπαιθρου, ὅπου γενικῶς ἀνεγνωρίσθη ὅτι ὁ ἀῆρ εἶναι καλλίτερος, ἡ τροφὴ ὑγιεινότερα, αἱ κακαὶ συναστραφαὶ σπανιότεραι. Τοῦτο δὲν ἀντιπροσωπεύει τὸ γενικὸν αἰσθημα τῶν χωρικῶν τῆς Ἠπείρου, οἱ ὁποῖοι ἀντιθέτως σκέπτονται ὅτι «τὰ παιδιά τῆς πόλεως ἀπολαμβάνουν περισσοτέρων φροντίδων τρέφονται καλύτερον καὶ εἶναι καλύτερον ἐνδεδυμένα». Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ μικροὶ ἀγρόται «εἶναι πλέον σκληραγωγημένοι καὶ ὑγιέστεροι διότι διάγουν μίαν ἐλευθέραν καὶ ὑγιεινὴν ζωὴν», ἀλλὰ κάποιος ἀπήντησε ὅτι «ὁ καθαρὸς ἀῆρ δὲν εἶναι παρκεῖ, πρέπει ἐπίσης νὰ τρώγουν καλῶς». Εἰς τὸ χωρίον «ἡ μητέρα ἐργάζεται εἰς τοὺς ἀγρούς ἀπὸ τῆς πρωΐας καὶ τὸ παιδί μένει μόνον, πλανᾶται παντοῦ ρυπορὸν καὶ ἀπεριποίητον. Ἡ μητέρα δὲν δύναται νὰ τοῦ διαμορφώσῃ τὸ χαρακτῆρ ὅπως αὐτὴ θὰ τὸ ἐπεθύμει. Τὰ παιδιά τοῦ χωρίου εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὐφυῆ ἀλλὰ τίποτε δὲν ὑπάρχει νὰ τὰ ἀφυπνήσῃ». Εἰς τὴν πόλιν τοῦναντίον «οἱ πειρασμοὶ εἶναι πάρα πολλοί, ἀλλὰ οἱ γονεῖς δύναται νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὰ παιδιά, εἶναι πλουσιώτεροι» καὶ πρὸ παντὸς ὁ μικρὸς ἀστὸς «ἔχει περισσότερα σχολεῖα καὶ διδασκάλους καὶ ζῆ εἰς περιβάλλον πολιτισμένον», εἶναι λοιπὸν «πάντοτε περισσότερον μορφωμένος». Μὲ μίαν λέξιν «ένα παιδί τῆς πόλεως ἀξίζει ὅσον τρία τῆ ὑπαιθρου!» (οὔτω).

Αἱ μικραὶ αὗται περιλήψεις τῶν ἀπαντήσεων ἐκφράζουν σαφῶς τὰ συναισθήματα αὐτῶν τῶν παιδιῶν τῆς ὑπαιθρου, τὰ ὁποῖα ζοῦν μακρὰν παντὸς ὕλικον καὶ πνευματικὸν πολιτισμῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδουν μεγάλην σπουδαιότητα. Ὁστος ἀντιπροσωπεύει δι' αὐτὰ μίαν ἀληθῶς ἰδανικὴν ζωὴν, τὴν ὅποισιν θὰ ἐπεθίμουν πολὺ νὰ ἀποκτήσουν καθ' ὅσονδήποτε τρόπον καὶ τὸ χωρίον δὲν τοὺς προσφέρει μίαν ἄλλην ἢ ὅποια θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντισταθμίσει αὐτήν. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἕν ἀκόμη σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ὁ χωρικὸς τῆς Ἠπείρου διαφέρει ἀπὸ τὸν χωρικὸν τῶν ἄλλων χωρῶν. Ὁ τελευταῖος οὗτος θαυμάζει καὶ ζηλεύει σχεδὸν πάντοτε τὴν ζωὴν τοῦ ἀστοῦ, ἀλλὰ ἔχει συγχρόνως τὸ ἰδεῶδες τῆς ἐκ παραδόσεως ἀγροτικῆς ζωῆς, θεωρουμένης ὑγιεστερας, ἠθικωτέρας καὶ μὲ περισσότερον βάθος καὶ δὲν μαρναῖται τὸ ἰδεῶδες τοῦτο. Οὗτος διαμοιράζεται μεταξὺ δύο ἰδεῶδων ἀντιθέτων

καὶ ἀντιμαχομένων καὶ δύναται πάντοτε νὰ στραφῆ εἰς τὸ ἓν, ἐὰν ἀποκλεισθῆ τοῦ ἄλλου. Ὁ Ἡπειρώτης ἀποφεύγει τὸν διαχωρισμὸν τοῦτον, ἐφ' ὅσον παραδέχεται ἢ ἐντελῶς (ἢ σχεδὸν) τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀστικῆς ζωῆς, ἀλλὰ ἢ ἀπογοήτευσίς του δὲν εἶναι μικροτέρα, ἀφοῦ δὲν ἔχει τὰ μῆσα νὰ πραγματοποιήτῃ εἰς τὸ χωρίον τὸ ἰδεῶδες τοῦτο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΑΙ

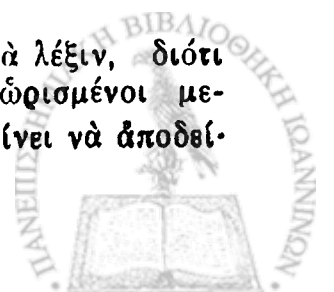
Θὰ ἦτο πολὺ παρακινδυνευμένον νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξαγωγήν ὀριστικῶν συμπερασμάτων εἰς τὸ τέλος μιᾶς μελέτης τόσον ἐσπευσμένης καὶ τμηματικῆς. Ἐπὶ πλέον πολλὰ στοιχεῖα ἐκτιμήσεως μᾶς ἔλλειπον καθ' ὅσον δὲν ὠμιλούσαμε τὴν γλῶσσαν καὶ διότι αὕτη ἦτο ἡ πρώτη μας ἐπαφὴ μὲ τὴν Ἡπειρον, τὸν πολιτισμὸν τῆς καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς. Θὰ ἐπιθυμούσαμε πολὺ νὰ θεωρήσωμεν τὰς σελίδας, αἱ ὁποῖαι ἀκολουθοῦν, ὡς σκέψεις ἐνὸς ξένου, ὁ ὁποῖος πολὺ συχνὰ κρίνει ποιῶν σύγκρισιν πρὸς ἄλλας χώρας καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τὴν ἰδικήν του καὶ ὁ ὁποῖος, περισσότερον παντὸς ἄλλου, ὑπολογίζει τὸ παράδοξον τοῦ ρόλου του· τὸ μόνον του προσὸν εἶναι ὅτι δύναται νὰ παρατηρῆ ἀντικειμενικῶς. Συνεπῶς δὲν προτιθέμεθα νὰ ἔχωμεν ἄλλας διευθετήσεις ἀπὸ τοῦ νὰ προσφέρωμεν τὰς παρατηρήσεις ἐνὸς εὐσυνειδήτου ταξιδιώτου, ὁ ὁποῖος προσηπάθητε νὰ καταλάβῃ ὅσον ἡδύνατο καλλίτερον μίαν κατάστασιν ἀπολύτως νέαν δι' αὐτόν.

Οἱ Ἕλληνες καὶ ξένοι γεωπόνοι, συμφωνοῦν εἰς τὴν σκέψιν ὅτι θὰ ἦτο εὐκόλον νὰ διπλασιασθῆ τὸ γεωργικὸν εἰσόδημα διὰ τῆς χρησιμοποίησεως μεθόδων καλλιεργείας καλλίτερον προσηρμοσμένων. Θὰ προέκυπτεν ἐξ αὐτοῦ ἀμέσως μία σημαντικὴ βελτίωσις τῶν ὄρεινῶν τοιούτων. Ἀναμφιβόλως πρέπει νὰ γίνῃ ὅ,τι εἶναι λογικῶς ἐφικτόν. Ἀλλά, μακροπροθέσμως, τὸ πρόβλημα δὲν θὰ ἔχει λυθῆ, διότι ὁ πληθυσμὸς αὐξάνει μὲ μεγάλην ταχύτητα καὶ κινδυνεύει νὰ διπλασιασθῆ ἐντὸς μιᾶς τριακονταετίας. Ἡ αὕξισις αὕτη τοῦ εἰσοδήματος θὰ συνετέλει νὰ συγκρατήσῃ εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ἓνα πληθυσμὸν γόνιμον καὶ θὰ ἐπιδείνωνεν οὕτω τὴν ἀνισορροπίαν. Θὰ ἐπέτρεπεν ἐπίσης πιθανῶς εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους νὰ ἀγνοήσουν διὰ μερικὰ ἔτη ἀκόμη τὰ βιολογικὰ στοιχεῖα τοῦ οἰκονομικοῦ τῶν προβλήματος. Ἰκανοποιημένοι ἀπὸ μίαν ἐλαφρὰν πρόοδον, δὲν θὰ εἶχον σοβαρὸν λόγον νὰ ἴδουν τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ κάμουν τὰς ἀπαραίτητους τροποποιήσεις, ὅσον ὀδυνηραὶ καὶ ἂν ἦσαν αὗται. Ἀφοῦ διπλασιασθῆ ὁ λαὸς καὶ τὸ εἰσόδημα, μετὰ ἀπὸ ἓνα ὄρισμένον ἀριθμὸν ἐτῶν, θὰ περιέλθουν εἰς τὴν παροῦσαν οἰκονομικὴν κατάστασιν.

Ἀλλὰ ἡ ἐπιστροφή αὕτη εἰς τὴν παλαιὰν κατάστασιν εὐὰ ἐγένετο ὀδυνηρῶς αἰσθητὴ εἰς τοὺς κατοίκους οἱ ὁποῖοι θὰ εἶχον ὠφελῆθῃ ἐκ μιᾶς προσαίρου βελτιώσεως· θὰ εἶχον, πράγματι, τὴν αἰσθησὶν μιᾶς πτώσεως τοῦ βιοτικοῦ τῶν ἐπιπέδου, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον τοῦτο θὰ εἶχε πιθανῶς ἀνέλθῃ εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ ἀγροτικὴ αὕτη πρόοδος θὰ κατέληγε τέλος νὰ καταστήσῃ τὸ κοινωνικοοικονομικὸν πρόβλημα δυσκολώτερον εἰς τὴν ἐπίλυσιν, ἐφ' ὅσον ἡ ἀπαραίτητος ἐφαρμογὴ τοῦ ὅλου συστήματος θὰ εἶχε ἀπλῶς ἐπιβραδυνθῆ καὶ οὐχὶ ἀποφευχθῆ. Θὰ ὑπῆρχεν ἀπλῶς μία συμπληρωματικὴ καθυστέρησις νὰ καλυφθῆ.

Ὅ,τι εἶναι ἀληθὲς διὰ τὰ πεδινὰ χωρία, εἶναι προφανῶς καὶ διὰ τὰ ὄρεινά, ἀλλ' ἴσως εἰς μικρότερον βαθμὸν, ἀφοῦ ἐδῶ ἡ αὕξισις τοῦ ἀγροτικοῦ εἰσοδήματος δὲν θὰ ἐπέφερε παρὰ μίαν περιορισμένην ἀνακούφισιν καὶ ἀρχετὰ βραχεῖαν τοῦ γενικοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου.

Ὁ θεωρητικὸς οὗτος συλλογισμὸς δὲν πρέπει νὰ ληφθῆ κατὰ λέξιν, διότι τὸν ἐμπλουτισμὸν τῶν πρώτων ἐτῶν θὰ συνώδιον ἀναμφιβόλως ὄρισμένοι μετασχηματισμοί. Παραμένει ἐν τούτοις παραδεκτὸς κατ' ἀρχὴν καὶ τείνει νὰ ἀποδεί-

ξη ότι δὲν ὑπάρχει λύσις τοῦ προβλήματος ἀποκλειστικῶς ὡς γεωργικοῦ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς πεδιάδας ἀκόμη.

Εἰς ἕτερος θεωρητικὸς συλλογισμὸς ὁδηγεῖ εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα. Εἰς τὰ τρία πεδινὰ χωρία ὑπάρχουν σήμερον 425 ἑκτάρια ἄρδευομένων γαιῶν καὶ 107 ἑκτάρια μὴ ἄρδευομένων, ἦτοι ἐν συνόλῳ 532 ἑκτάρια καλλιεργουμένων γαιῶν διὰ 201 οἰκογενείας, τουτέστιν 2,6 ἑκτάρια ἀνὰ οἰκογένειαν. Δέον νὰ ἐξετασθῇ ποία εἶναι ἡ ἐλάχιστη ἐπιφάνεια ἡ ἀναγκαιοῦσα διὰ νὰ συσταθῇ μία ἀποδοτικὴ ἀγροτικὴ ἐπιχείρησις. Ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας οἱ ἴδιοι οἱ καλλιεργηταὶ ἔκριναν ὅτι ἔπρεπε νὰ διπλασιασθῇ ἡ ἑκτασις τὴν ὁποίαν κατέχουν νὰ γίνῃ δηλαδὴ 5,2 ἑκτάρια. Τοῦτο θὰ συντελέσῃ νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν γεωργίαν τὸ ἡμισυ τῶν οἰκογενειῶν: ἑκατὸν οἰκογένειαι θὰ ὑποχρεωθοῦν ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦτον νὰ ἀναζητήσουν τὸ εἰσόδημά των εἰς ἄλλην δραστηριότητα.

Ἄλλὰ ἐὰν πέντε ἑκτάρια δύνανται νὰ ἐπαρκέσουν εἰς μίαν οἰκονομίαν διαβιώσεως εἰς ἓνα σύστημα αὐτορρικών, τὸ σύστημα τοῦτο δὲν θὰ ἐπιζήσῃ εἰς τὴν γενικὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν αὔξησιν τῆς καταναλώσεως καὶ τοῦ ἀστικοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου καὶ εἰς μίαν τάσιν διεθνῶν συναλλαγῶν. Θὰ ἐφαίνετο φρονιμώτερον λοιπὸν νὰ ὑπολογίσωμεν εἰς 10 ἑκτάρια καὶ τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ὑπερβολικὴν ἐκτίμησιν. Εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐπὶ παραδείγματι, εἰς περιοχὰς πολλαπλῶν οἰκογενειακῶν καλλιεργειῶν μελέται λίαν ἐκτεταμέναι κατέδειξαν ὅτι κάτω τῶν 15 ἑκταρίων ἦτο πολὺ δύσκολον νὰ ὑπάρξῃ ὑπὸ κανονικὰς συνθήκας μία ἀποδοτικὴ ἐκμετάλλευσις. Βεβαίως ἡ ἄρδευσις καὶ ἡ δενδρακομία ἐπιτρέπουν νὰ ἐπιτυγχάνωμεν εἰσοδήματα κατὰ ἑκτάριον ὑψηλότερα, ἐν τούτοις δέκα ἑκτάρια φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦν ἐν ἐλάχιστον ὄριον τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ὑπερβαίνηται μᾶλλον παρὰ νὰ θεωρῆται ὡς τελικόν.

Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ταύτην τὰ τρία μελετηθέντα χωρία δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ καταστήσουν βιωσίμους, παρὰ πενήκοντα τρεῖς ἀγροτικὰς ἐκμεταλλεύσεις καὶ οὕτω 140 οἰκογένειαι θὰ ἔδει νὰ ἐξεύρουν μίαν ἄλλην ἀπασχόλησιν. Εἰς τὰ ὄρεινά, ὃ αὐτὸς συλλογισμὸς θὰ κατέληγεν εἰς τὸ νὰ διατηρηθοῦν 10 ἐκμεταλλεύσεις εἰς τὸ Ἑλεύθερον, 40 εἰς τὴν Ἀγίαν Παρασκευὴν καὶ 7 εἰς τὴν Πυρσόγιαννην, ὑπολογίζοντες ὅλας τὰς μὴ ἄρδευομένας γαίας, πολλαὶ τῶν ὁποίων δὲν ἀξίζουσι τὸν κόπον, τὸν ὁποῖον ἀπαιτοῦν. Εἶναι ὅμως ἀληθὲς ὅτι εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς τὸ δάσος καὶ ἡ κτηνοτροφία θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκθρέψουν περισσοτέρας οἰκογενείας. Δεχόμενοι ὅτι τὸ ἐν συμπληρῶναι τὸ ἄλλο, 440 οἰκογένειαι εἰς τὰς τρεῖς ὄρεινὰς Κοινοτήτας θὰ ἔδει νὰ ζοῦν ἀποκλειστικῶς ἐκ δραστηριοτήτων ἑξω-ἀγροτικῶν.

Τέλος φαίνεται ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ συνέφερε νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον εὐρίσκεται μεταξὺ τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν ἐκφραθειῶν ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν καὶ τῆς ὑποθέσεως διὰ τὸ ἀπώτερον μέλλον τὴν ὁποίαν ἔχομεν σκιαγραφῆσει. Εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν θὰ ἐδιπλασιάσαμε τὴν μέσην ἐπιφάνειαν τῶν ἐκμεταλλεύσεων φέροντάς τιν εἰς τὰ 7,5 ἑκτάρια· εἰς τὰ τρία πεδινὰ μας χωρία 70 οἰκογένειαι θὰ ἔζων ἀπὸ τὴν γεωργίαν καὶ 131 θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναζητήσουν μίαν ἄλλην πηγὴν εἰσοδήματος καὶ θὰ διατηροῦντο 14 ἐκμεταλλεύσεις εἰς τὸ Ἑλεύθερον, 54 εἰς τὴν Ἀγίαν Παρασκευὴν καὶ 10 εἰς τὴν Πυρσόγιαννην καὶ 417 οἰκογένειαι τῶν μικρῶν τούτων χωρίων θὰ ἐγκατέλειπον τὴν παροῦσαν μικρὰν ἀγροτικὴν δραστηριότητα. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη προϋποθέτει προφανῶς τὴν κατεύθυνσιν τῆς γεωργίας πρὸς παραγωγὰς ἀπαιτούσας πολλὰς ἐργατικὰς χεῖρας: δενδρακομίαν, λαχανοκομίαν καὶ τὰ γαλακτοκομικὰ προϊόντα. Οἱ ἀγρόται θὰ προσαρμοσθοῦν ἀναμφιβόλως πολὺ εὐκόλως εἰς μίαν ἐπιστημονικὴν καλλιέργειαν φρούτων καὶ λαχανικῶν ἐφ' ὅσον καλλιεργοῦν ἤδη τοιαῦτα. Ἀπεναντίας θὰ εἶναι προφανῶς δυσχερέστερον νὰ μάθωμεν εἰς τούτους τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ποιμένου μεγάλων ζώων.

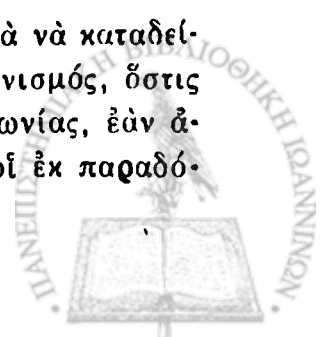
τὸ ὅποιον θὰ ἀπιεῖ μίαν γενικὴν μετατροπὴν τοῦ σημερινοῦ συστήματος ἐκμεταλλεύσεως: τὰ φυτικὰ προϊόντα θὰ πρέπει νὰ χρησιμεύσουν ὡς τροφή τῶν ζώων, καὶ νὰ μὴ πωλῶνται. Θὰ πρέπει τέλος νὰ μάθωμεν εἰς τούτους νὰ φροντίζουσι τὰ ζῶα, νὰ τὰ διατρέφουσι καλῶς ἀντὶ νὰ τὰ ἀφήνουσι νὰ ἐξέρχωνται πρὸς ἀναζήτησιν μιᾶς ἰσχυρῆς βοσκῆς, ἐπίσης νὰ ἀλμέγουσι τὸ γάλα, πρᾶγμα τὸ ὅποιον θὰ πρέπει νὰ γίνηται κατὰ τὸν εὐκολώτερον τρόπον, ἀναμφιβόλως, προκειμένου νὰ δημιουργηθῇ εἰς γαλακτοκομικὸς συνεταιρισμός.

Εἰς τὰς τρεῖς ὑποθέσεις, ἀκόμη καὶ ἂν ὑπολογίσωμεν ἐπὶ μιᾶς αὐξήσεως τῶν καλλιεργουμένων γαιῶν (διὰ δσπανηρῶν ἐργασιῶν), εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξ-ύρωμεν μίαν λύσιν εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς περιοχῆς, εἰς τὴν γεωργίαν μόνον: αὕτη δὲν θὰ ἠδύνατο παρὰ νὰ ἀποδεσμεύσῃ ἐργατικὰς χεῖρας ἀντὶ νὰ ἀπορροφήσῃ.

Εἶναι δυνατόν ὅμως νὰ προβληθοῦν ἀντιρροήσεις εἰς τὸν πρῶτον μας συλλογισμόν, ὅστις δέχεται ὡς ὑπόθεσιν ὅτι ἡ οὕξισις τοῦ ἀγροτικοῦ εἰσοδήματος θὰ χρησιμεύσῃ ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου. Τὸ πλεονάζον εἰσόδημα θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς ἐπενδύσεις παραγωγικὰς, γεωργικὰς ἢ ἐξωγεωργικὰς, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐδημιουργοῦν νέας ἀπασχολήσεις εἰς τὸν αὐξηθέντα πληθυσμόν. Τοῦτο θὰ ἀπετέλει ἀναμφιβόλως ἓνα μέσον νὰ προετοιμάσωμεν τὸ μέλλον. Δυστυχῶς ὑπάρχουσιν λίγαι πιθανότητες πραγματοποιήσεως αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως διὰ δύο κυρίως λόγους. Κατ' ἀρχὴν, ἐπειδὴ αἱ ἀνάγκαι εἶναι λίαν ἐπιτακτικαί, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ μὴ τὰς ἱκανοποιήσωμεν ἔστω καὶ ἐν μέρει, ἐφ' ὅσον ὑφίστανται τὰ μέσα. Ἐὰν ἡ παραγωγή γάλακτος αὐξάνῃ, τὸ μεγαλύτερον μέρος, ἂν ὄχι ὅλη ἡ ποσότης του, θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ καταναλοῦται ἔαν πωλήσωμεν περισσότερα σιτηρὰ θὰ ἀγοράσωμεν ἐνδύματα καὶ ἐπιπλα. Ἀναμφιβόλως ἡ αὕξισις τοῦ εἰσοδήματος θὰ χρησιμεύσῃ κυρίως εἰς τὰς πτωχὰς καὶ μεσας οἰκογενείας διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου. Εἰς τὰς πλουσίας οἰκογενείας, ἅπανα ἡ ἀνάλυσις μας ὀδηγεῖ εἰς τὸ νὰ πιστεύσωμεν ὅτι τὸ μὴ καταναλισκόμενον εἰσόδημα θὰ ἀφιερωθῇ εἰς ἐπενδύσεις μὴ ἀποδοτικὰς διὰ τὴν τοπικὴν οἰκονομίαν. Αἱ οἰκεῖαι θὰ μεγαλώσουσι, αἱ κόραι θὰ προικοδοτηθοῦν πλουσιώτερον εἰς εἶδη προικὸς καὶ εἰς χρῆμα, τὰ κλινωσκεπάσματα θὰ γίνουσι πολυαριθμότερα, τὰ σινδόνια πλέον καλοκεντημένα, ἐκάστη τούτων θὰ ἔχῃ τὴν ραπτομηχανὴν τῆς καὶ ἴσως τὸν ἀργαλειὸν τῆς. Ὁ πατὴρ θὰ τῆς δώσῃ μερικὰς χρυσᾶς λίρας συμπληρωματικὰς, ὁ γάμος θὰ γίνῃ μεγαλοπρεπέστερος καὶ τὸ γόητρον τῆς οἰκογενείας θὰ ἐξυψωθῇ. Ἀλλὰ αἱ πολυτελεῖς αὗται δαπάναι θὰ αὐξήσουσι τὴν ἀποθησαύρισιν καὶ τὴν κατανάλωσιν καὶ οὐχὶ τὸς ἐπενδύσεις.

Πρὸς ὅτι οἱ υἱοὶ θὰ σπουδάζουσι εἰς τὸ γυμνάσιον, ὠρισμέναί κόραι θὰ τοὺς ἀκολουθήσουσι ἀναμφιβόλως, ἡ σπουδάζουσα αὕτη νεότης θὰ ζῆσῃ καλλίτερον καὶ θὰ ἔχῃ ὀλιγότερον σπανίως τὴν δυνατάτητα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Τοῦτο θὰ ἐπιφέρῃ ἐξαγωγήν κεφαλαίων ἐκ τῆς περιοχῆς καὶ θὰ δημιουργήσῃ ἓνα πλεόνασμα διανοουμένων μὴ τεχνικῶν ἄνευ χρησιμότητος διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Ἐπὶ πλέον, ἐγκαταλείποντες τὸ χωρίον οἱ καλλίτεροι, οἱ ἐναπομένοντες θὰ εἶναι ὀλιγότερον ἱκανοὶ νὰ προσαρμοσθοῦσι καὶ θὰ χάσουσι οὕτω κάθε ἐλπίδα νὰ ἴδουσι τὸ χωρίον των νὰ προοδεύῃ. Οὕτω ἡ αὕξισις τοῦ εἰσοδήματος θὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ νὰ διατηρηθοῦν ἔθιμα καὶ τὸ κοινωνικὸν σύστημα, ἐλκυστικὰ μὲν ἀλλὰ ἀναχρονιστικὰ καὶ οὐχὶ διὰ νὰ τὸ ἀναμορφώσουσι καὶ τὸ ἐκσυγχρονίσουσι (τὸ χωρίον).

Ἐχομεν ὑπερβάλλει τὴν ἀπαισιόδοξον ταύτην προοπτικὴν, διὰ νὰ καταδείξωμεν εἰς ποίας ἀκρότητας δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τεχνικὸς ἐκσυγχρονισμός, ὅστις δὲν συνοδεύεται ἀπὸ μίαν προσπάθειαν προσαρμογῆς ἀπάσης τῆς κοινωνίας, ἔαν ἀφήσωμε νὰ λειτουργήσῃ ἄνευ ἐλέγχου ἢ λογικῆ τοῦ συστήματος καὶ οἱ ἐκ παραδό-

σεως κοινωνικοί μηχανισμοί. Ὑφίσταται ἐν τούτοις ἐν σημεῖον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρξαμεν αἰσιόδοξοι: ἐθέσαμεν ὡς ὑπόθεσιν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ διπλασιασθῇ ταχέως τὸ ἀγροτικὸν εἰσόδημα. Ἡ, ὡς ἔχομεν εἶπει ἀνωτέρω, παρὰ τὴν μεγάλην των διάθεσιν πρὸς τὴν ἀλλαγὴν, οἱ ἀγρόται δὲν τελειοποιοῦν παρὰ βραδέως τὰς καλλιεργητικὰς των μεθόδους.

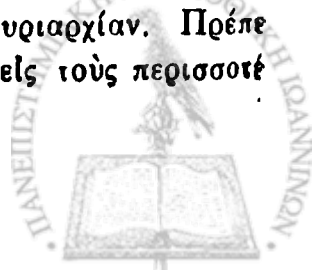
Δύο ἐξηγήσεις θὰ ἠδύναντο νὰ δοθοῦν εἰς τὸ παράδοξον τοῦτο, ἡ μία ἐκ λόγων ἀτομικῶν, ἡ ἄλλη ἐκ λόγων κοινωνικῶν.

Οἱ ἐρωτηθέντες καλλιεργηταὶ ἀπεδείχθησαν ἐξόχως λογικοὶ εἰς τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, πολὺ ἱκανοὶ εἰς οἰκονομικοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ κατ' οὐδένα τρόπον προσδεδεμένοι εἰς τὰς προγονικὰς τεχνικὰς μεθόδους. Ἀιτιθέτως πρὸς ὅ,τι συμβαίνει εἰς ἄλλας κοινωνίας χωρικῶν, θὰ ἠδύναντό τις νὰ εἶπῃ ὅτι εἰς τὴν Ἡπειρον δὲν ὑφίστανται ἀγροτικαὶ παραδόσεις ἐναντίον τῶν ὁποίων θὰ ἔπρεπε νὰ ἀγωνισθῶμεν πρὶν νὰ δυνηθῶμεν νὰ εἰσάγωμεν νέας μεθόδους. Οὔτε παραδόσεις οὔτε συνηθείας διὰ νὰ τὰς χαλιναγωγῆσωμεν εἰς τὸν ἐκσυγχρονισμόν: τυγχάνει λίαν σπάνιον, ἰδιαίτερος εἰς χώρας παλαιάς, τὸ ὅτι τὸ βᾶρος τοῦ παρελθόντος δὲν βαρύνει πλέον ἐπαχθῶς τὴν πορείαν τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ἐξαιρετικὴ αὕτη κατάστασις ἐνέχει τὴν ἀντίθετον ὄψιν τῆς φυσικῆς. Οἱ ἀγρόται δὲν εἶναι προσδεδεμένοι εἰς μίαν ἀγροτικὴν παράδοσιν διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι δὲν εἶναι συνδεδεμένοι μὲ τὴν γεωργίαν. Καλλιεργοῦν διὰ νὰ τρέφονται, διότι ἔχουν ἀνάγκην, ἀλλὰ τὸ ἐπάγγελμά των δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει. Δὲν τὸ θεωροῦν κἄν ὡς ἓνα ἐπάγγελμα, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἓνα μεταβατικὸν στάδιον τὸ ὁποῖον τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ἐπιζοῦν ἀναμένοντες τὴν δυνατότητα μιᾶς ἀναχωρήσεως ἢ τὴν παρέμβασιν ἐνὸς «ἀπὸ μηχανῆς Θεοῦ».

Τὸ χωρίον εἶναι μία θέσις ἀναδιπλώσεως καὶ ἐκκινήσεως, ὅπου δύναται τις νὰ ζῆ ὑπὸ καλᾶς συνθήκας ἀγορᾶς, τίποτε περισσότερον. Ὑπὸ τὴν προοπτικὴν ταύτην ἡ γεωργία ὁμοιάζει μὲ τὴν καλλιέργειαν τοῦ λαχανοκήπου του μὲ τὴν ὁποίαν ἀσχολεῖται ὁ ἐργάτης τῶν πόλεων τὴν Κυριακὴν ἢ μὲ ὅποιανδήποτε ἐργασίαν μὴ ἀμειβιμένην καὶ οὐχὶ πρὸς μίαν δραστηριότητα ἢ ὁποία ἀποδίδει καὶ ἐπιτρέπει νὰ ζῆ τις ἀνέτως. Ὅθεν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἀκριβῶς οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἓνα ἰδεῶδες, ἀστικόν, ἀπαιτοῦν ἢ ἐργασία των νὰ τοὺς ἀποδίδῃ καὶ ὄχι ἀπλῶς νὰ τοὺς διατρέφῃ. Δι' αὐτοὺς ἡ γεωργία, διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν σαφῶς, δὲν εἶναι ἓνα ἐπάγγελμα ἀπασχολοῦνται μὲ αὐτὴν ὅταν δὲν ἔχουν τίποτε καλλίτερον νὰ κάμουν.

Ὁ γεωργὸς τῆς Ἡπείρου δὲν ἀισθάνεται συνδεδεμένος πρὸς τὴν γῆν διὰ τινος ἰδιαίτερου δεσμοῦ, «δὲν τὴν ἀγαπᾷ». Δὲν εὐχαριστεῖται νὰ ἔχει καλὰ ζῶα ἢ καλὰ συγκομιδὰς διὰ τὴν αἰσθητικὴν ἀπόλαυσιν τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύναντο νὰ τοῦ προσφέρουν. Ὁ Πουκεβίλλ εἶχεν ἤδη κάμει τὴν ἐξῆς παρατήρησιν πρὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεως αἰῶνος: «ποῖαν, δὲν λέγω ποίας, βελτίωσιν δύναται τῆς νὰ ἐλπίζῃ ἀπὸ ἓνα εἶλωτα καὶ ποία δύναται νὰ εἶναι εἰς τὰς χεῖρας του ἢ κατάστασις τῆς γεωργίας; Ἀπὸ τὴν χαραυγὴν ὁ Ἕλληνας γεωργὸς παίρνει τὸ διπλῆν του, κάμνει τὸν σταυρὸν του καὶ φορτώνων τὰ σύνεργα τοῦ ὀργώματος εἰς τοὺς ὄμους τῆς γυναίκας του, ἐνῶ οἱ βόες προπορεύονται, πηγαίνει εἰς τὸν ἀγρὸν ὅπου πρέπει νὰ σβαρνίσῃ. Σπέρνει μηχανικὰ τοὺς σπόρους καὶ δὲν ἐπιστρέφει πλέον νὰ παρατηρήσῃ τὴν κατῴπισιν τῆς σπορᾶς του, τοῦλάχιστον ἕως ὅτου δὲν τὸν ἀνακαλέσῃ ἐκεῖ ἢ ἐργασία. Οὐδόλως τέρπεται εἰς τὴν θέαν τῶν φυομένων στάχυων, ρίπτει ἐν βλέμμα ψυχρὸν εἰς τοὺς θεριστάς του καὶ μετὰ βίας ἀναστενάζει ὅταν μία θύελλα καταστρεπτικὴ ἐξαφανίζει τὴν ἐλπίδα τῆς συγκομιδῆς. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος ἀποξενωμένος δὲν ἀνήκει πλέον εἰς τὴν φύσιν (Πουκεβίλλ, «Ταξίδι εἰς τὴν Ἑλλάδα», Παρίσι Ντιντὸ 1826, 2α ἔκδοσις, τόμος 11ος, σελίς 460—462). Ὁ Πουκεβίλλ ἀποδίδει τὴν ἔλειπιν ἐνδιαφέροντος πρὸς τὴν γῆν, εἰς τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Πρέπει νὰ ὑπενθυμίσωμεν ὅτι τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο εἶναι κοινὸν εἰς τοὺς περισσοτέ

ρους τῶν καλλιεργητῶν τῆς Μεσογείου, ἀλλὰ τυγχάνει ἰδιαιτέρως ἔντονον εἰς τὴν Ἑπειρον, ὅπου ὁ γεωργὸς εἶναι λίαν πτωχὸς καὶ ὅπου ἡ γῆ ἀνῆκε μέχρι πρό τι- νος εἰς τοὺς Τούρκους αὐθέντας.

Ἡ ἔλλειψις αὕτη ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν ἐργασίαν καὶ ἡ μικρὰ προσήλωσις πρὸς τὴν γῆν, ἀρκοῦν νὰ ἐξηγήσουν ὅτι ὁ γεωργὸς δὲν ἐπιζητεῖ νὰ ἀντλήσῃ ἐκ ταύ- της τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν πόρων του. Αἱ φροντίδες του καὶ αἱ ἐλπίδες του κατευθύνονται ἀλλαχοῦ. Ἐν τούτοις εἰς ἕτερος παράγων ἐμποδίζει τὴν πρόοδον: τὸ σύστημα τῶν συλλογικῶν δεσμῶν καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα τῶν χωρίων.

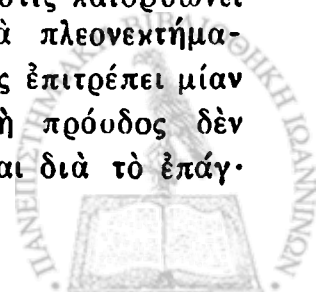
Οἱ ἐρωτήσαντες ἐξεπλάγησαν ἐκ τοῦ ἐξοργιστικοῦ ἀτομισμού τῶν συνομιλη- τῶν των. Πολλὰ ἀνέκδοτα ἀπεκάλυψαν μίαν τελείαν ἔλλειψιν κατανοήσεως τοῦ κοι- νοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ συμφέροντος τοῦ πλησίον. Ἡ ἀλληλοβοήθεια περιορί- ζεται στενῶς εἰς περιπτώσεις καθιερωθείσας ὑπὸ τῆς παραδόσεως. Τὰ παιδιά εἰς τὰς ἐκθέσεις των περιέγραψαν ἓν χωρίον ἀποστερημένον πάσης φιλίας, πάσης συ- ναδελφικότητος καὶ οἰκογενείας ἄνευ δεσμῶν στοργῆς. Ἐκαστον ἄτομον θεωρεῖ τὸν κόσμον καὶ τὸν πλησίον του ὡς ἐχθροὺς καὶ ἐπικινδύνους· πρέπει νὰ δυσπι- στῆ ἔναντίον των καὶ νὰ μὴ ἐμπιστεύεται τούτους. Ἐκαστος ἀναμετρᾷ διὰ λογαρια- σμὸν του τὰς δυνάμεις του καὶ τὴν ἀδυναμίαν του προκειμένου νὰ ἀγωνισθῆ ἔν- ἀντίον μιᾶς κοινωνίας ἀγνώμονος.

Ἡ ζωὴ ἐμφανίζεται πολὺ σκληρὰ καὶ πολὺ δύσκολος διὰ νὰ δύναται νὰ ἐν- διαφέρεται τις διὰ τὰ κοινὰ προβλήματα ἀποκλείεται λοιπὸν πᾶσα ἐνέργεια πρὸς συνεργασίαν. Ἡ ἐμπιστοσύνη πρὸς οἷονδήποτε καλὸν εἶναι ἀδύνατος, ἐπειδὴ τοῦ- το τὸ καλόν, σκέπτεται, δὲν θὰ ἠδύνατο παρὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς προσωπικὰς του φιλοδοξίας, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ κοινοῦ συμφέροντος.

Ἐπάρχει ἐν τούτοις μία ἐξαίρεσις εἰς τὸν ἐξοργιστικὸν τοῦτον ἀτομισμὸν καὶ τοῦτο ὁσάκις χρειάζεται νὰ ἀντιταχθοῦν εἰς μίαν ξένην ἀρχὴν ἢ νὰ ἀποκομί- σουν ἐκ ταύτης ὄφελος. Τότε δημιουργοῦν συνεταιρισμοὺς διὰ νὰ λαμβάνουν εὐκο- λώτερον πιστώσεις ἐκ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης καὶ δασικοὺς συνεταιρισμοὺς διὰ νὰ ἀναλαμβάνουν τὴν ὑλοτομίαν εἰς τὰ δημόσια δάση.

Κυρίως ἡ νοοτροπία φαίνεται νὰ διαφέρει ἀρκετὰ ἀναλόγως τῶν χωρίων. Ὁ ἀτομισμὸς ἐμφανίζεται ἐπίσης μεγάλος ἀπὸ μέρους ὅλων εἰς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ «τὸ μέσον διαφυγῆς ἐκ τούτου»· ἀλλὰ τὸ συναίσθημα ὅτι πρέπει νὰ ἀνήκουν εἰς ἓνα γεωργικὸν συνεταιρισμὸν εἶναι σαφῶς πλέον ἰσχυρὸν εἰς τὰ ὄρεινὰ χωρία. Εἶναι ἐπίσης ἀξιοσημεῖωτον ὅτι τὰ δύο ταῦτα συναισθήματα δὲν ἀποκλείουν τὸ ἓν τὸ ἄλλο, κατὰ μέγα μέρος ἀναμφιβόλως διότι δὲν γνωρίζουν τὸν τρόπον «διαφυγῆς» ἀπὸ τὰ πλαίσια τοῦ χωρίου. Ὁ ἀτομισμὸς λοιπὸν θὰ «ἦτο μία στάσις χρήσιμος» ἐ- ξωτερικῶς σύμφωνος μὲ τὴν ἀντίθεσίν των πρὸς τὸ χωρίον. Εἰς τὰ πεδινὰ, εἰς τὸ τὰδε χωρίον ὁ ἀτομισμὸς δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὸ πλέον ἐξοργιστικὸν ἐγωϊσμὸν, εἰς τὸ δεῖνα ἢ νοοτροπία πλησιάζει τὴν τῶν ὄρεινῶν χωρίων. Ὑπενθυμίζομεν ὅτι ἐπὶ τῶν σημείων τούτων δὲν διαθέτομεν παρὰ ἓνα ὑλικὸν περιορισμένον: ἐκθέσεις τῶν παιδιῶν, συζητήσεις καὶ ἐντυπώσεις τῶν ἐρευνητῶν καὶ μερικὰ συμβάντα καὶ ἀνέκδοτα. Διὰ τῆς συναρμολογήσεως τῶν διαφόρων τούτων στοιχείων δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν μίαν εἰκόνα, ἡ ὁποία ὅμως δὲν θὰ ἀποτελῆ παρὰ μίαν χονδρο- εἰδῆ ὑπόθεσιν ἢ ὁποία πρέπει νὰ ἐλέγχθῆ καὶ πρὸ παντὸς νὰ λεπτολογηθῆ καὶ συμπληρωθῆ.

Τὸ γεωργικὸν πρόβλημα δὲν δύναται νὰ συληφθῆ σήμερον ἀλλέως ἀπὸ συλ- λογικόν. Ἡ διάφορος πρόσοδος τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνει ἐκεῖνος ὅστις κατορθώνει νὰ ὑπερτερῆσῃ τῶν γειτόνων του εἶναι μηδαμινὴ ἐν σχέσει πρὸς τὰ πλεονεκτήμα- τα τὰ ὁποῖα δύναται νὰ προσφέρῃ μία συλλογικὴ προσπάθεια, ἥτις ἐπιτρέπει μίαν συνεχῆ καὶ ἐπικερδῆ διάθεσιν τῶν προϊόντων. Συνεπῶς ἡ ἀγροτικὴ πρόοδος δὲν εἶναι δυνατὴ εἰ μὴ ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι οἱ καλλιεργηταὶ ἐνδιαφέρονται διὰ τὸ ἐπάγ-

γελμά των και έχουν συνείδησιν τοῦ συλλογικοῦ χαρακτήρος τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν και τῆς λύσεως αὐτῶν.

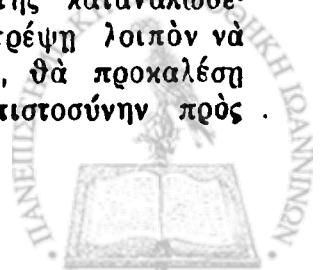
* * *

Ἐπὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ συλλογικοῦ χαρακτήρος τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν και τῆς λύσεως αὐτῶν. Ἐπὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ συλλογικοῦ χαρακτήρος τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν και τῆς λύσεως αὐτῶν. Ἐπὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ συλλογικοῦ χαρακτήρος τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν και τῆς λύσεως αὐτῶν.

Ἐπὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ συλλογικοῦ χαρακτήρος τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν και τῆς λύσεως αὐτῶν. Ἐπὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ συλλογικοῦ χαρακτήρος τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν και τῆς λύσεως αὐτῶν. Ἐπὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ συλλογικοῦ χαρακτήρος τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν και τῆς λύσεως αὐτῶν.

Ἐπὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ συλλογικοῦ χαρακτήρος τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν και τῆς λύσεως αὐτῶν. Ἐπὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ συλλογικοῦ χαρακτήρος τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν και τῆς λύσεως αὐτῶν. Ἐπὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ συλλογικοῦ χαρακτήρος τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν και τῆς λύσεως αὐτῶν.

Ἐπὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ συλλογικοῦ χαρακτήρος τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν και τῆς λύσεως αὐτῶν. Ἐπὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ συλλογικοῦ χαρακτήρος τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν και τῆς λύσεως αὐτῶν. Ἐπὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ συλλογικοῦ χαρακτήρος τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν και τῆς λύσεως αὐτῶν.

τήν χώραν των καὶ τὰς ἰκανότητάς των. Γενικῶς οἱ χωρικοὶ δὲν ἀντιλαμβάνονται τὸν μηχανισμόν τῆς ἀστικῆς καὶ τεχνικῆς κοινωρίας εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται κατατοντισμένοι καὶ τοῦτο τὸ ἀκατανόητον ἀποτελεῖ ἐμπόδιον εἰς τὰς προσπάθειάς τὰς ὁποίας καταβάλλουν διὰ νὰ ἐκσυγχρονισθοῦν. Οἱ Ἑπειρῶται ἔχουν τὸ πλεονέκτημα νὰ γνωρίζουν καὶ νὰ ἀντιλαμβάνωνται τὸν κόσμον, ὀφείλουν δὲ νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὴν γνῶσιν ταύτην διὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὴν πρόδόν των καὶ ὄχι μόνον διὰ νὰ εἶναι εὐχάριστοι εἰς τὰς συζητήσεις των

Αἱ γενικαὶ αὗται σκέψεις, βισιζόμεναι εἰς τὴν ἔρευναν ἐπὶ τῶν ἑξ χωρίων τῆς περιοχῆς Κονίτης, εἶναι προφανῶς χρήσιμοι, διὰ τὸ σύνολον τῆς περιοχῆς, ἀλλὰ δὲν θὰ ἔδει νὰ τὰς ἐπεκτείνωμεν εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑπειρον. Ἡ ἐξέτασις τῶν στατιστικῶν ἀποδίδει ἀξιοσημειώτους ἀνομοιότητες μεταξὺ τῶν διαφόρων τμημάτων. Θὰ ἔπρεπε λοιπὸν νὰ λάβωμεν συγκριτικὰς μελέτας ἀκολουθοῦντες περὶ τὴν αὐτὴν μέθοδον, ἣν ἀπεδείχθη, ὡς νομίζομεν, ἀρκετὰ ἰκανοποιητικὴ ἐν τῷ συνόλῳ, ἀλλὰ ἥτις θὰ ἔπρεπε νὰ συμπληρωθῇ εἰς ὠρισμένα σημεῖα. Ἄλλα στε ὑπεγράμμισαμεν πολλάκις ὅτι ἐκάστη Κοινότης ἔχει τὰ ἰδιαίτερα στοιχεῖα τῆς εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς: δημογραφικόν, οἰκονομικόν καὶ νοοτροπίας. Εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ Μαρζίου ἐνδιαφέρονται περισσότερον διὰ τὴν γεωργίαν παρὰ οἱ τῆς Πυρσόγιαννης. Ἡ ἐκουσία προσαρμοστικότης καὶ ὁ ὀρθολογισμὸς εἰς τὴν Μελισσόπετραν ἔρχονται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐρεστικότητα καὶ ἀπαιτητικότητα τῶν κατοίκων τῆς Ἀετόπτρας. Αἱ λύσεις καὶ αἱ μέθοδοι ἐφαρμογῆς δὲν θὰ εἶναι αἱ αὐταὶ εἰς ὅλα τὰ χωρία, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει τὰ ἰδιαίτερα προβλήματα του, ἀντιδρῶν ἕκαστον διαφοροτρόπως ἀναλόγως τῆς ἐπικρατούσης νοοτροπίας του.

Τὰ γεωργικὸν πρόβλημα νομίζομεν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιλυθῇ εὐκόλως εἰς τὴν πεδιάδα κεχωρισμένως, χάρις εἰς τὴν τεχνικὴν πείραν τὴν ἀποκτηθεῖσαν εἰς τὴν Ἀναγνωστοπούλειον Σχολήν, καὶ τὰς ἐξαιρετικὰς συμβάσεις, αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται μεταξὺ τῶν τεχνικῶν καὶ τῶν καλλιεργητῶν. Τοῦτο βεβαίως ἐξαρτᾶται πάντα ἐκ τῆς δημιουργίας νέων εὐκαιριῶν ἐξωαγροτικῆς ἀπασχολήσεως. Εἰς ὠρισμένας ὁρεινὰς κοινότητας, δύναται νὰ λεχθῇ, χωρὶς νὰ ὑπερβάλλωμεν, ὅτι δὲν ὑφίσταται γεωργικὸν πρόβλημα, διότι δὲν ὑφίσταται γεωργία ἀξία τοῦ ὀνόματός της. Πρέπει λοιπὸν νὰ καταβάλλωμεν πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν διὰ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ἀναδάσωσιν καὶ νὰ ἀναμένωμεν ἐκ τοῦ τουρισμοῦ, τῆς διευθετήσεως τῶν ὑδροηλεκτρικῶν πηγῶν ἐνεργείας καὶ ἐκ τῆς βιοτεχνίας νέα εἰσοδήματα. Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις θὰ ἦτο εὐκταῖον νὰ ἐξάγῃ ἡ περιοχὴ μόνον ἔτοιμα προϊόντα καὶ νὰ παύσῃ νὰ ἐνοικιάζῃ τὰς βοσκὰς ἢ νὰ πωλῇ τὴν χοιρονομήν. Εἰς τὴν Ἀετόπετραν ἀπαιτεῖται ἡ ἰδρυσις ἐνὸς ἐργοστασίου κονσερβοποιίας τομάτας: ἐὰν τὰ ἀγροτικὰ προϊόντα ἀνωτέρας ποιότητος ἐτοιμάζονται καὶ τυποποιῶνται, θὰ προκύψουν νέα ἀπασχολήσεις καὶ αὐξήσεις τοῦ εἰσοδήματος.

Ἡ περίπτωσις τοῦ Ἐλευθέρου εἶναι ἰδιαίτερα, διότι τὸ χωρίον τοῦτο διαθέτει δάση, βοσκὰς καὶ γαίας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἦτο εὐκόλον νὰ ἀρδευθῶσι. Διαθέτει πλουσίας πηγὰς αἱ ὁποῖαι σήμερον ἐκμεταλλεύονται πλημμελῶς. Μία ἀρδευτικὴ τάφρος, ἐν σύστημα συλλογικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν βοσκῶν καὶ μία μεθοδικὴ ἀναδάσωσις θὰ ἐπηύξανον ταχέως καὶ σημαντικῶς τὰ εἰσοδήματά των. Τὸ θαυμάσιον τοπίον θὰ ἠδύνατο νὰ προσελκύσῃ ἐπίσης τὸν τουρίστα. Ὁ αὐτοκινητόδρομος δύναται νὰ καταστήσῃ τοῦτο ἐπιτευκτόν. Ὅλαι αἱ προϋποθέσεις ὑφίστανται διὰ νὰ ἐπιχειρήσωμεν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο μίαν πρώτην ἀπόπειραν νὰ ἐξασφαλίσωμεν μίαν ταχεῖαν ἐπιτυχίαν, ἐὰν οἱ κάτοικοί του ἐνδιαφερθοῦν πραγματικῶς διὰ τοῦτο. Ἡ πείρα αὕτη θὰ ἐπέτρεπε νὰ δώσωμεν λύσεις τεχνικὰς, οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ ἐμπνευσθοῦν τὰ χωρία τὰ ὁποῖα διαθέτουν ὀλιγωτέρας δυνατότητας καὶ μικρὸν περιθώριον προόδου πλέον περιωρισμένον.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΔΙΪ ΔΩΔΩΝΑΙΩ, ...

Ἐξηγέρθη βαρὺς (λογαριάστε τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν)
τὸ πεπρωμένο ἐδέχθη χωρὶς νὰ θυμώσῃ...
Ἡ σκαπάνη ξεθάβει βωμοὺς καὶ μαντεῖα καὶ τώρα
γελαστὸς τὰ σγουρά του τὰ γένια ἀνεμίζει
μὰ δὲν εἶναι καὶ τόσο χαρούμενος.
Ἡ σεπτὴ καὶ πολύχρονη δρῶς, ποὺ τοῦ χάριζε
εὐφροσύνην μεγάλην, ποὺ νᾶναι; καλεῖ πικραμένος
τοὺς Σελλοὺς τῆς Δωδώνης:
«Ἱερεῖς μου μακάριοι
δὲν σᾶς νοιώθω σιμά μου.
Τώρα ποῖος τὴν θείαν μου σκέψιν θὰ νοιώσῃ;
Λατρευταὶ μου παλιοὶ σᾶς ζητῶ...
Στοῦ Τομάρου τ' ἀπόκρυμνα πλάγια σᾶν δῆτε
τὰ κατάμαυρα νέφη νὰ φλέγωνται
μ' ἀστραπὲς καὶ κακοὺς κεραυνοὺς—νὰ τὸ ξέρετε—
εἶμαι ἐγὼ ποὺ ξανάρχομαι
εἰς τοὺς τόπους αὐτοὺς ποὺ μ' ἀνήκουν...
Ἄς ἀκούσω καὶ πάλιν, καθὼς στὰ παλιά,
«Ὁ Θεὸς ἀγαθὸν Αἰσχυλίνῳ τὰν τύχαν
Τὰν γυναῖκα κομίδεσθαι ἄμεινον;»
Εἰς τὴν γόνιμον γῆν, ποὺ πάλιν φωτίζεται τώρα,
μὲ τὸ φῶς μου π' ἀνάφτει
μακρυνὸ καὶ θαμπό,
γιὰ τοὺς λίγους πιστοὺς μου μονάχα,
τὴν ἀρχαίαν μου δρῶν ἀναστήσατε
καὶ στολίσσατε πλούσια μὲ τῆς ἀγνῆς σας ψυχῆς
τίς χαρὲς καὶ τοὺς πόνους καὶ θᾶρθῳ ξανά,
χωματένιος θεὸς σᾶν ἐσᾶς,
νὰ σᾶς δώσω νὰ πιῆτε τ' ἀνάμμα
τῆς τρανῆς ὀμορφιάς,
τὴν χαρὰ τῆς ζωῆς...»

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Λυπημένο φθινόπωρον ἦλθε ξανά
καὶ μ' ἀγκάλιασε. Φύσηξεν ἄνεμος
κι' ἐτραγούδησε θρήνους
μὲ τ' ἀρχαῖα πλατάνια μαζί,
ποὺ στολίζουν τίς ὄχθες τῆς ἤσυχης λίμνης,
καὶ φύσηξε πάλι καὶ ἐπέσαν χλωμά,

μαραμένα τὰ φύλλα,
 στο χλωμό πρόσωπό μου, χοές ἐπιτάφιος.
 Δέν ἐπρόσμενα πάλι γιαυτό
 τὸν Ἑρμῆν ἐζητοῦσα τὸν χθόνιον
 νὰ μιλήσουμε γιὰ τὸν ἀγύριστο δρόμο...
 Ἕνας ἥλιος θαμπὸς διαγράφει τὸ δρόμο του
 [στὸν οὐρανό,
 ποὺ τὸν κρύβει τὸ γκριζο του ντύμα.
 Ἐτοιμάζεται τώρα κι' ἡ Κόρη νὰ φύγη
 γιὰ τοῦ Πλευτῶνος τὰ σκιερά, νοτισμένα παλάτια,
 ὅμως θάρθη ξανά καὶ μὲ δόξα
 μὲ τῆς ἀνοιξῆς τοὺς μυρωμένους ἀνθούς.
 Ὁ θνητὸς σὰν θὰ φύγη ξανά δέν γυρίζει,
 μιὰ δροσοῦλα καὶ χάνεται παντοτεινά.
 Εὐωδιάζει τὸ χῶμα νωπὸ
 κι' ἡ σεβάσμια μάννα προσμένει
 μ' ἀγκάλη πολὺ στοργική...

ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

ΦΩΝΕΣ ΕΚ ΒΑΘΕΩΝ

ΜΙΛΩ ΣΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗ ΡΑΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ

1

Τὸ χόρτο γέμισε φαρμάκι ράδιο.
 Ἡ πράα πὸν πέρασε ἀγελάδα
 ἤπια τὸ πάθος ἀπ' τῆ χλόη
 κι' ἔγινε τὸ μαστάρη της μιὰ ρόγα,
 μιὰ ρόγα μὲ τοῦ ραδίου τὸ κρασί.
 Καὶ τὸ λευκό της γάλα φύτεψε
 τὸ θάνατο στὸ βρέφος
 καὶ πάει τὸ μάτι τῆς ζωῆς.

2

Τὰ στραφετερά σας μανιτάρια
 βλαστοῦνε τώρα μὲς τὰ δοτῆ μου.
 Ὁ ἄσπρος ἀσθέσις ὑποτάσσεται.
 Κι' ἀπλώνεται στὸ περσικὸ χαλί
 τὸ νέο φαρμάκι κι' εὐθνεῖ.

*

Μιά μέρα θὰ συντάξει τοὺς στρατοὺς του
 —φουσαῖτα μανιτάρια ἀστραφετερά—
 γὰ καταφέρει τὸ σχῆμα τῶν δοτῶν,
 γὰν τὸ καβούρι ν' ἀπλωθεῖ στὶς σάρκες
 αὐτὸ νὰ μὸν πάρει τῆ ζωῆ.

3

Στεκόταν σὰν ὑγεία ὁ ἔφηβος
 καὶ σφάδαζε στὰ μάγουλα τὸ χνούδι.
 Ἀχιτίδας νῆμα πέρασε στὰ μέλη.
 Οὔτε πὸν τῶνοισε ἡ πνοὴ τοῦ κρίνου.
 Κι' ἄξαφνα ὁ οἰστρός μάρανε τὸ σῶμα
 πὸν ἐτοιμαζόταν γιὰ γάμο.
 Ἀλλάξε χρωμα τ' ἄνθος κι' ἔγινε
 σταφιδωμένη σάρκα σὰν κοιλιὰ
 πὸν στέγνωσε ἀπ' τὴν ἔλλειψη νεροῦ.
 Δίχως χυμὸ ἔμεινε ἡ ζωῆ.

4

Εἶχα στὸ σπόρο μου μάτσο ἀρετὲς
 κι' εἶχα στὴ μήτρα γόνιμο ἔργο,
 γὰ γίνω θαῦμα στὴ ζωῆ
 μὲ τῆς ὑγείας τὸ ρόδο.
 Τὸ ράδιο δάγκασε τὶς τρυφερὲς
 καταβολάδες τῆς κοιλιᾶς μου.
 Κι' ἀνήξερος ἀμάρτησα
 κι' ἀλλοίωσα τὴ ζωῆ
 μ' αὐτὸ τὸ τέρας τὸ παιδί

πὸν τρέμει νὰ τὸ δεῖ τὸ φῶς.
Δέφνη χρυσῇ σιτὴν ἐπιστήμη...!

5

Στὴ Χιροσίμα στέκεται μιὰ κούπα
μὲ τὴ χολὴ τῆς γῆς.
Ἐνα παιδί δλητεύει γιὰ τὸ φῶς
Μιὰ νέα γυρεύει τὴν καρδιά της.
Ξέχασε ἡ μάνα τὴ στοργή.
Δὲν ἔχει μνήμη ὁ γέρος κι' οὔτε
τὴν πέραν τῆς ζωῆς ζητᾷ ζωή.
Τὶ εἶναι τὰ μέλη ὁ ἀντρας σὲ ρωτᾷ.
Ἐνα παράσημο χρυσὸ
γιὰ τὴν ἀντιρεία τῆς Χιροσίμας.

6

Πῆρε τὸ πνεῦμα τὸ σπαθὶ
τὸ πνεῦμα νὰ εὐνουχίσει.
Καθαδοκεῖ τὸ τέρας σὲ ὄλα
μὲ ἓνα μαχαίρι ἰταλικό.
Ἐ σιέππα ἡ ρωσοικὴ ἀμαρτάνει.
Κοὶ σιτὴ Νεβάδα ὁ ὑποπιος καρπός.
Κι' ἔχουμε γύρω οἱ ξύλινοι λαοὶ
γεμᾶτα πίτερο κεφάλια
καὶ μιὰ χαμοζωή.

7

Μὲ τὰ πουλιὰ τὸ ἀνθρώπου δδήγησε

καὶ μὲ τὰ ψάρια τὸν μιὰ φούχτα
θανατερὸ ὑλικὸ
κι' ὁ τόπος χάθηκε ἀπ' τὸν κοσμο.
Σ' ἓνα κελλὶ ζητᾷ νὰ βρεῖ
σὲ ποιὰ μεριά τ' ἀνθρώπου
ὑπάρχει λίγος ἄνθρωπος.
Καὶ χᾶιδενε τὸ νύχι του νὰ πεῖ.
Κι' εἶπε τὸ νύχι: «Μὰ θαρῶ
σιτὸ νύχι μόνο ὑπάρχει».

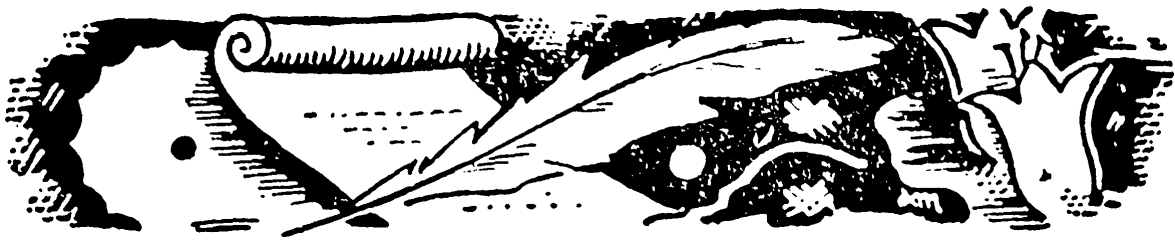
8

Κάτι τεράστιες κεφαλές
καὶ κάτι μύτες, ἴσκιοι τοῦ κεριοῦ
σὲ τοῖχο ἀσβεστωμένο,
καὶ κάτι μάτια σὰν τὶς κόχες
σὲ σπίτια παλαϊκὰ χωρὶς
τὸ σιόλισμα τῆς γλάστρας,
καὶ κάτι μέλη σὰν κλαδιὰ
κλημάτων ξεραμένων,
κάτι μυαλὰ πὸν παίζανε
μὲ τὰ μυαλὰ τοῦ πετεινοῦ,
ὄλα τριγύρω χασκογέλαγαν
πὸν βλέπαν σὲ θηλιὰ
νὰ κρέμεται ὁ σοφός.
Κι' ὁμως τὰ ζύμωσε ὁ σοφός
ἐιοῦτα τ' ἀνθη τοῦ χωμάτου...!

9

Στὴ Χεροσίμα πέθανε ὁ Θεὸς
πὸν λέγεται «ἀνθρωπιὰ».
Γιὰ μιὰν ἀβέβαιη νίκη
γυμνώσαμε καὶ σῶμα καὶ ψυχὴ.
Πρὸς τί, λοιπόν, οἱ ἰδέες;

ΠΕΤΡΟΥ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ*

Ο ΘΕΑΤΗΣ ΤΗΣ ΓΗΣ

(Ἡ προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο του)

Ὁ Παπαδιαμάντης, τύπος γνήσιος θρησκευόμενου ἀνθρώπου, δὲ συμβιβάζεται μὲ τὴν Ἐκκλησίαν ἢ στήσις του εἶναι συνέχεια ἐκείνης, ποὺ παίρνει πρὸς τὴν Κοινωνία καὶ τὴν Πολιτεία. Πολεμᾷ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν ὑποκρισία καὶ δοκησιοφίαν τους, (1) ποὺ τὶς βρίσκει στοὺς κλητῆς ἐς τῆς Θεολογίας («Μεγαλείων ὀψώνια»), στοὺς δεσποτάδες καὶ τὶς ἱερατικὰς σχολὰς («Φραγκλέϊκα»), στοὺς δεσποτάδες καὶ πρωτοσύγγελους ὡς σιμωνιακοὺς (2) καὶ ἐργολάβους· χτυπάει τὴν πολυτελεῖ ἐμφάνισιν τῶν δεσποτάδων, τοὺς ὁποίους παρομοιάζει μὲ Μήδους σατράπες («Πιερέοντα δῶρα») κ.λ. Δὲν θέλει ὡστόσο ὁ ἴδιος νὰ κλονίσει, νὰ ἐξαρθρώσει τὴν ἐκκλησιαστικὴν πειθαρχία καθ'αυτὴ καὶ γράφει:(3) πᾶς χριστιανὸς ὀφείλει νὰ πειθαρχεῖ εἰς τοὺς ὁρατοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἐκκλησίας, εἴτε ἁμαρτωλοὶ εἶναι οὗτοι εἴτε ἅγιοι».

Μπορεῖ νὰ ὑποθέσει κανεὶς, ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ πουριτανικὴ ἀδιαλλαξία θὰ σημαίει στὸ βάθος τὴν ἀγωνιώδη προσπάθεια τοῦ Παπαδιαμάντη νὰ ἀποδείξει τὸν ἑαυτὸ του καλύτερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄρχοντες, αὐτοὺς ποὺ κανονίζουν τὸ πλέγμα τῆς γήϊνης ζωῆς.

Εἶναι ὁ ἴδιος ἓνας τυπολόγος. Κηρυγμένος ὑπὲρ τῆς καθιερωμένης νηστείας καὶ τῆς ἐγκράτειας, ποὺ εἰσήγαγε ἡ Ἀνατολή στὸν ἑλληνικὸν κόσμον· Σκανδαλίζεται γιὰ τὴν παρατυπία, ὅτι δόθηκε ἀντίδωρον πρὶν τὴν ὥρα—γιατὶ κάποιος ἀκουμπᾷ στὸ μανουάλι—γιατὶ κάποιος γέλασε κατὰ τὴν ὥρα τῆς λειτουργίας—θυμῶναι μὲ κείνους, ποὺ παρακινοῦν τοὺς ἄλλους νὰ κάνουν τάξιμον χωρὶς νὰ εἶναι ἱκανοὶ νὰ τὸ τηρήσουν «Γλυκοφιλοῦσα»—Προσέχει καὶ ἐκτιμᾷ τὸ γνήσιον βυζαντινὸν ὄψος («Ἄλλος τύπος») —Ὀργίζεται μὲ κείνους ποὺ ἀπόσπασαν τὰ καφάρσια ἀπὸ τοὺς γυναικωνίτες («Παιδικὴ Πασχαλιὰ») —Στέλνει τοὺς δεσποτάδες σὴν ἀγχόνῃ, γιατί περιορίζουν τὴν ἔκτασιν ἱερῶν ἀκολουθιῶν καὶ δέχονται τὸν ἔξυρωπαϊσμόν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς—Οἱ δίσκοι, οἱ δύο ἀπανωτὲς λειτουργίαι καὶ ἡ νοθεύσι τῶν κεριῶν, ἡ συνήθεια ν' ἀκολουθοῦν οἱ γυναῖκες τὸ λείψανον, ὁ ἐκκλησιασμοὸς τῶν γυναικῶν μὲ καπέλλα καὶ φτερά, τὸν ἐρεθίζουν τρομερὰ—Σκέρφεται, ὅτι δὲ μπορεῖ νὰ μεταλάβει κατὰ τὴν Ἀνάστασιν, ἀφοῦ κολάστηκε τὸ Μ. Σάββατον («Βλαχοποῦλα») —Γενικά, ὅπως ἔγραψε ὁ Ζ. Παπαντωνίου, ὁ Παπαδιαμάντης εἶναι εὐλαβής, ὅσο ἓνας ἀριστερὸς ψάλτης.

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 447.

1. Βλ. τὸ δ. «Στὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο», ὅπου λέγει «προκριτώτερον ἢ ἀμάθεια τῆς δοκησιοφίαν».

2. Βλ. τὸ δ. «Ὁ ἀνάκατος».

3. Βλ. τὸ δ. «Ἀειπλάντης» σ. 187.

Και όχι μόνο η ευλάβειά του είναι τυπολατρική, αλλά και η θρησκευτική του σκέψη, στις μεγάλες της γραμμές είναι λαϊκή. Ο Παπαδιαμάντης παρατηρεί, πώς δεν είναι δυνατό να κάνει καλόν καιρό ο Χριστός, αφού πέρυσι δεν πήγαν να τον λειτουργήσουν στο παρακλήσι, στο Κάσιρο Και τα κόλλυβα, φρονεί σοβαρά, ότι είναι μάταιη φροντίδα, αφού τίποτε δε σώζει τους πεθαμένους, αφού στον Άδη δεν υπάρχει μετάνοια. Τη νεκρώσιμη ακολουθία με την ίδια σοβαρότητα τη θεωρεί άνωφελη, μιὰ πού ο άνθρωπος πέθανε κ' έγινε ένα σωρό σάπιο πράμα. Τον χαρακτηρίζει λοιπόν μιὰ θρησκευτική μικρολογία.

Δε γνωρίζω, πώς να εξηγήσω τα συμπεράσματα του Γ. Βαλέτα, ότι ο Παπαδιαμάντης υπήρξε «βαθύς και συνειδητός» χριστιανός,⁽¹⁾ δηλ. ότι κέρδισε τις πεποιθήσεις του με τη σκέψη, αντί να τις κληρονομήσει από τη λαϊκή θρησκευτική παράδοση.

Η θρησκευτική παράδοση του Παπαδιαμάντη απέναντι στο θεό και στις μορφές των αγίων προσώπων, που είναι μικρογραφίες θεϊκές, δείχνει επίσης μιὰ ευλάβεια λαϊκή, όπως την περιγράψαμε.

Ο θρησκευόμενος Παπαδιαμάντης χαίρεται τη Φύση σαν μιὰ εικόνα και εκδήλωση του θεϊκού μεγαλείου. Και μέσ' από την εικόνα, από το κτίσμα προχωρεί να λατρεύσει τον Κτίσαντα. Έξαιρετικά στέκεται εκστατικώς μπροστά σ' ότι θάλλει μέσα στη φύση, στην Άνοιξη, που φέρνει τη χαρά και τη χαρά αυτή τη συνδυάζει με την Άνάσταση του Χριστού.

Θα μπορούσε κανείς να ονομάσει τη χαρά αυτή διονυσιακή και να την ταυτίσει με την παγανιστική εκστιαση μπροστά στην αναγεννώμενη φύση, αν δεν ήταν υποχρεωμένος να συμπληρώσει τη στάση αυτή με την αντίστοιχή της τη θλίψη μπροστά στη φθίνουσα Φύση, την όποια θα ταύτιζε με τα πάθη του Διονύσου και κατ' επέκταση με τα πάθη του Χριστού. Αλλά η ανιστοιχία αυτή δεν υπάρχει. Ο Παπαδιαμάντης, ο ορθόδοξος, δεν ξαίρει, παρά να χαίρεται την Άνοιξη—Άνάσταση, δεν εκφράζει όμως εξίσου ισχυρά τα συναισθήματά του μπροστά στο Φθινόπωρο—πάθη του Χριστού. Η παγανιστική, θρησκευτική, διονυσιακή φυσιολατρία αναφέρεται τόσο στο χαρούμενο, όσο και στο θλιβερό αντίκρουσμα της Φύσης, τόσο στον έορτασμό του πάσχοντος, όσο και του αναγεννώμενου Διονύσου, ενώ η Παπαδιαμαντική ορθόδοξη θρησκευτική φυσιολατρία δε γνωρίζει, παρά να χαίρεται τη χαρά της Φύσης και της Άνάστασης.

ε' Ο έρωτικός Παπαδιαμάντης

Όταν μιλούμε για τον έρωτικό Παπαδιαμάντη, πρέπει να διακρίνουμε καθαρά και οριστικά, ότι το αντικείμενό του υφίσταται γι' αυτόν έξω από τον έρωτα της άμοιβαιότητας του αισθήματος.

Τα πρόσωπα, στα όποια απευθύνεται, είτε είναι έντελως φανταστικά είτε δεν έχουν καμμιὰ ιδέα για την έρωτική του ανησυχία. Το αισθημά του είναι μιὰ εκστιαση μπροστά στην κόρη, ή όποια κεϊται μακριά απ' αυτόν, άλλοτε πάλι παραμένει ως το τέλος άνυποψίαστη. Ήδη στο διήγημα «Ύπό την βασιλικήν δρυϊν», ο Παπαδιαμάντης εκφράζει την άκατανίκητη γοητεία, που του προκαλεί μιὰ μεγάλη και όμορφη δρυϊ, ή όποια γίνεται άφορμή για να εκφράσει, πολύ δυνατά μάλιστα, την πρώιμη εκστατική έρωτική του διάθεση. Στο διήγημα πάλι «Ολόγυρα στη λίμνη», μās δείχνει ακόμα μιὰ φορά, πώς αυτός, μερικάκιό ακόμα, στέκει εκστατικά θαμπωμένος απέναντι στην Πολύμνια, τη νεαρή δασκάλα. Αλλά στις περιπτώσεις αυτές είναι μονάχα το ένστικτο, που μιλάει, ενώ το έρωτικό αντικείμε-

1. Γ. Βαλέτα, «Παπαδιαμάντης» σελ. 327.

νο είναι κάτι σὰ μιὰ περαστική ἀφορμή μονάχα. Στὸ διήγημα ὅμως «Ἐρως ἤρωες» ὁ Παπαδιαμάντης φαίνεται νὰ ἔχει προσηλωθῆ σταθερὰ σὲ μιὰ ὀρισμένη μορφή, ὅπως καὶ στὰ «Ρόδιν' ἀκρογιάλια». Ἀλλὰ ἡ ἐπαφή ἐδῶ μὲ τὴ μορφή εἶναι πάντα καθαρὰ ψυχική. Δὲ συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὴ Μοσχούλα τοῦ διηγήματος «Ὀνειρο στὸ κῆμα», ὅπου ἡ ἔκσταση ἀναμειγνύεται ἀξεδιάλυτα πρὸς ἓναν φανερό αἰσθησιασμό, οὔ ε μὲ τὴ Φλώρα τοῦ διηγήματος «Βλαχοπούλα», ὅπου ὁ Παπαδιαμάντης πολὺ περισσότερο ζῆ μὲ τὶς αἰσθήσεις, παρὰ μὲ τὴν ἔκσταση.

Ὁ Παπαδιαμάντης, ὅπως κι ἂν εἶναι, δείχνεται ἓνας ἐρωτευμένος χωρὶς ἀνταπόκριση, ἓνας ρομαντικός καὶ στὴν εἰδικὴ περίπτωση τῆς ἰδιοσυγκρασίας του ἓνας καθαρὸς τύπος ὀραματιστῆ τοῦ θηλυκοῦ, τὸ ὁποῖο θηλυκὸ ἀρχικὰ τὸ ἀντικρῦναι μὲ ἀφέλεια, τελικὰ μὲ ἠθος ἀσκητῆ σὰ στοιχεῖο, πού ταράζει τὴ γαλήνη τῶν αἰσθήσεων, ὅπως στὸ δ. «Στὴν ἀγί' Ἀναστασιά».

Ὅλα τὰ ἐρωτικά διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι ἐξαιρέτα, γιατί ξεπερνώντας τὶς λεπτομέρειες, τοποθετοῦν τὸ θέμα μέσα σ' ἓνα μαγικὸ θάλαμο ἔκστασης, μέσα σὲ στιγμὲς ζωῆς, ὅπου ἡ πραγματικότητα τῆς μορφῆς χάνει τὴν πυκνότητα καὶ τὸ βῆρος της καὶ φτάνει στὸ σημεῖο τῆς ἐξαύλωσης, ἐνῶ ὁ θεώμενος μεθίσταται ἀπὸ τὸ γήινο καὶ γεύεται τὴν ἀύλη οὐράνια χαρὰ τῆς θέας μὲ τὰ ἐκπληκτὰ διψασμένα μάτια του.

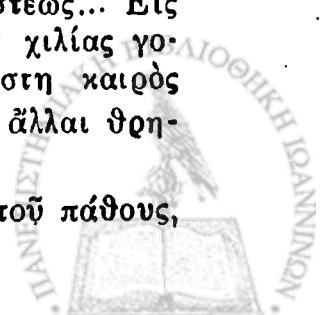
Ὁ ἔρωτας τοῦ Παπαδιαμάντη συγγενεῦει πολὺ μὲ τὸ ἐκστατικὸ αἶσθημα τοῦ ἀσκητικοῦ ἀνθρώπου, πού ἀνεβοκατεβαίνει διαρκῶς τὴ σκάλα ἀ ἀμεσα σὲ γῆ καὶ οὐρανό. Ὁ ἔρωτας αὐτὸς δὲν ἔχει τίποτα ἀπὸ τὸν ἀρχαιοελληνικό, πού εἶναι μιὰ φάση τοῦ ἐνστίκτου τῆς γονιμότητας καὶ πού δὲν κατεβαίνει ἀπὸ γενικὸς νόμος τοῦ κόσμου νὰ γίνεῖ ἡ ἱστορία μιᾶς ψυχῆς, ἡ ὁποία μὲ τὸν πόθο καὶ τὸ πάθος ζῆ καὶ ζένεται: εἶναι μιὰ ἀτομικὴ ὑπόθεση, μιὰ ἰδιαίτερη περιπέτεια, μιὰ ἀπαρρήλιστα ψυχικὴ ἱστορία.

Ἠθικὴ σημασία δὲν ἔχει. Καμμιά μορφή τῶν Παπαδιαμαντικῶν ἐρωτικῶν ὄνειρων δὲν εἶναι, ὅπως στὸν *Dante* ἀφορμὴ γιὰ νὰ ὑψωθεῖ σὲ μιὰ τελειότερη ζωὴ, σὲ μιὰ ἠθικὴ τελείωση οὔτε ἔχει κάτι ἀπὸ τὴ λεπτὴ σὰν αὔρα τῆς θάλασσας ριπή, πού θὰ φούσκωνε ἀπαλὰ τὸ στῆθος τοῦ Παπαδιαμάντη, καθὼς θ' ἀντίκρουζε αὐτὸς μὲ πόθο γλυκὸ τὴν ἀγαπώμενη μορφή μὲσ' ἀπὸ ἓνα ἀπραγματοποίητο πλησίασμα. Ὁ ἔρωτας τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν ἔχει οὔτε τὴν ἐκλεπτυσμένη ὑφή, πού πῆρε τὸ αἶσθημα αὐτὸ σὰν ἄρωμα ἱποτικῆς αἰσθήσεως τῆς γυναίκας ἢ ἀργότερα, στὶς μεγαλοαστικὲς κοινωνίες: οὔτε διχάζεται ἢ ἀναλύεται σὲ πρόβλημα δυσεπίλυτο ἢ παρουσιάζεται σὰ μιὰ μυστικὴ δύναμη, πού ἔχει βᾶθος ἀνεξερεύνητο. Ὅλα σ' αὐτὸν εἶναι τόσο ἀπλὰ καὶ αὐτονόητα, ὅπως ἀπλὰ καὶ αὐτονόητα εἶναι ὅλα τὰ ἀρχεγονα στοιχεῖα, ἡ γῆ, ὁ ἀέρας, τὸ φῶς, ἡ χαρὰ, τὸ θάμβος...

Ἐλάχιστες φορὲς ὁ Παπαδιαμάντης παρουσιάζεται νὰ ζητάει νὰ ἐμβαθύνει στὸ νόημα τοῦ ἐρωτικοῦ πάθους: συχνότατα, φεύγοντας ἀπὸ μιὰ γενικὴ σύλληψη τοῦ νοήματος τοῦ ἔρωτα, θέλει νὰ τὸ παρουσιάσει σὰν ἓνα συμπέρασμα ἰδρυμένο πάνω σὲ ἀτομικὲς σκέψεις καὶ διαθέσεις. Ἔτσι, π. χ. φανερῶνεται στὸ μυθιστόρημα «Οἱ ἔμποροι τῶν ἐθνῶν». Μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, πὼς ἐκεῖ γίνεται μιὰ προσπάθεια νὰ ὀριστεῖ ὁ ἔρωτας μὲσ' ἀπὸ τὴν ἐπαφή καὶ τὴν ἀντίθεσή του μὲ τὴν πίστη.

«Ἀπορῶ», λέει, «πὼς ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε νὰ ὑπάρχη ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθεῖσα φύσει αἰσθημα (ἐρωτικὸ) ἰσχυρότερον τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως... Εἰς μάτην ἐκτελῶ παρατεταμένους νηστίας, εἰς μάτην κάμνω καθ' ἑκάστην χιλίας γονυκλισίας. Ἡ σὰρξ δὲν δύναται νὰ καταβληθῆ, νὰ ὑποχωρήσῃ... Ἐπέστη καιρὸς τῆς αὐτολατρείας (τῆς λατρείας τῶν ἀτομικῶν παθῶν μας) καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι θρησκείαι κατηργήθησαν...».

Ὡστόσο ὁ ἴδιος ὁ Παπαδιαμάντης, πού ἀπορεῖ γιὰ τὴ λατρεία τοῦ πάθους,

μένει ἄλλοτε ἱκανοποιημένος, ὅτι ἡ Φαρμακολύτρια δὲ θεράπευσε τὸ δικό του πάθος! Αὐτὸ ὅμως εἶναι μιὰ στιγμή ἀδυναμίας καὶ ὅλη ἡ ζωὴ του περνᾷ στὴ θρησκευτικὴ καὶ ἀσκητικὴ πάλη γιὰ ἀπάθεια καὶ στὴν ἀπέλαση τοῦ πάθους ὡς τὶς ἀποστάσεις τοῦ δράματος.

Ὁ ἔρωτας τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι λοιπὸν ἓνα αἰσθημα παιδικό, ἐκστατικό στὴν ἀρχή, ἀσκητικὰ δραματικὸ ἀργότερα, γνήσιο πάντοτε, ἀλλὰ καὶ μόλις ἐρευνώμενο κάποτε μὲ τὸ πιεῦμα.

ζ' Οἱ μορφές τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ὁ Παπαδιαμάντης

Τὶ εἶναι αὐτό, ποῦ βλέπει ὁ Παπαδιαμάντης καὶ τὶ εἶναι αὐτό, ποῦ μᾶς δίνει σὰν καθρέφτη τοῦ ἑλληνικοῦ ἐθνικοῦ συνόλου; Πιστεύω ὅτι ὁ Παπαδιαμάντης δὲν μᾶς δίνει ἀκέρια τὴν εἰκόνα τοῦ συνόλου αὐτοῦ.

Μιὰ Ἑλλάδα ἀρχαϊκὴ, μὲ λίγη χαρὰ, ἀσφυκτικὴ, παθητικὴ, χώρα τῆς συνήθειας καὶ τῆς ἀκινήσιας θὰ μᾶς ξάνοιγε, ἂν πιστεύαμε, ὅτι αὐτὸ ποῦ δίνει, εἶναι ὀλόκληρη ἡ Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀντιπροσωπεύει. Ὁχι, ἡ Ἑλλάδα τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν εἶναι ἡ Ἑλλάδα ἡ πραγματικὴ, γιατί δὲν εἶναι ὀλόκληρη ἡ Ἑλλάδα: εἶναι μόνο ἡ δική του, ἡ ἀγροτικὴ.

Δυὸ μορφές τῆς, δυὸ στρώματα πρέπει νὰ διακρίνουμε: τὴ λαϊκὴ καὶ τὴν ἀστική Ἑλλάδα. Μετὰ τὸ '21 ἄρχισε νὰ ἐγκαταλείπεται ὁ γνήσιος λαϊκὸς καὶ νὰ διαμορφώνεται ἓνας νέος τρόπος, ὁ ἀστικός, ἡ ἀντίληψη τῆς ζωῆς μὲ ἐμβλήματα τὴν ὀργάνωση τὴν πολιτικὴ καὶ ἰδιωτικὴ, τὴ θέληση γιὰ δράση, τὸ σκοπὸ ποῦ ἐνώνει. Ἄν ὅμως τώρα οὔτε ὡς τὰ χρόνια τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν εἶχε κατορθωθῆ νὰ νικηθεῖ τὸ παρελθόν, ποῦ συντηρεῖ ὁ ἀγρότης καὶ νὰ ἐδραιωθεῖ μιὰ πίστη ὀλιγώτερο βασισμένη στὴ συνήθεια καὶ στὴ θεία Πρόνοια,⁽¹⁾ περισσότερο στὴ δύναμη, τὴ θέληση καὶ τὴν ἐνότητα σκοπῶν, αὐτὸ δὲ σημαίνει: γιὰ μᾶς ἔχει σημασία τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα τὸ «πρὶν» εἶχε ἐγκαταλειφθῆ, εἶχε παραμείνει ἀρχαϊκό, ξεπερασμένο καὶ ὅτι ὁ κόσμος ὁ Ἑλληνικὸς ἔσπευδε «πότε κούτσα κούτσα, πότε σῆκω πέσε»⁽²⁾ πάνω στὸ νέο δρόμο. Ὁ Παπαδιαμάντης ὅμως δὲ μᾶς δίνει στὸ ἔργο του τὸ πρὶν μαζί μὲ τὸ τώρα: τὸ παραδομένο, τὸ ἀνατολίτικο, τὸ βυζαντινὸ μαζί μ' αὐτό, ποῦ δημιουργοῦσαν τότε, τὸ συγχρονισμένο, τὸ Ἑλληνικὸ εὐρωπαϊκόν, τὴν καμπὴ πρὸς μιὰ νέα κοσμοαντίληψη, τὴν ὁποία ζοῦσε ἡ ἐποχὴ του καὶ ἡ ἐποχὴ μας: παρέμεινε ὁ εἰκονογράφος ἑνὸς μονάχα κοινωνικοῦ στρώματος, τοῦ λαϊκοῦ, ἐλάχιστα εἰσέδυσσε σὲ ὅ,τι εἶναι «σύγχρονο».

Εἶναι ψέμα καὶ εἶναι ντροπὴ νὰ λέμε, ὅτι πέρα ἀπὸ τὸ λαϊκὸν κόσμο τοῦ Παπαδιαμάντη χάνουμε τὰ ἐθνικὰ ἴχνη τῆς Ἑλλάδας. Ἐθνικὴ ζωὴ δὲν εἶναι μόνο ἡ λαϊκὴ ἀλλὰ καὶ ἡ ἀστική, καὶ ὅ,τι ἔχουμε γενναῖο, ἀξιόλογο, κερδήθηκε ἀπὸ τὸ ξεπέραςμα τῆς λαϊκῆς ζωῆς καὶ παράδοσης. Τὰ κέρδη τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι κοινὰ κέρδη τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἡ Ἑλλάδα μὲ τὸ συγχρονισμένο ἀστικὸ εὐρωπαϊκὸ τῆς φανέρωμα ἔγινε καλύτερη, ἐγκαταλείποντας τὴ στάσιμη λαϊκὴ βάση τῆς ζωῆς, τόνωσε τὶς δυνάμεις τῆς καὶ πάει νὰ τὶς δοκιμάσει. Ἄν δὲν εἶχε φέξει θαμπά, ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ '21 ἀκόμα, ἡ ἀστικὴ συνείδηση ἑνὸς συνολικοῦ «Ἐθνικοῦ» σκοποῦ, τὰ λαϊκὰ χέρια, ποῦ ἔχουν δύναμη, ἀλλὰ, δὲν σκέπτονται, θὰ ἦσαν ἀνίκανα νὰ δράσουν μὲ συνείδηση καὶ σκοπὸ! Ἡ ἀρρώστεια τοῦ πρωτόγονου, τοῦ ἀρχαϊκοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀσυνεννοησία, ἡ διχόνοια, ὁ ἐγωκεντρισμὸς μὲ εἰδωλιακὴ μορφὴ τὸν καπετάνιο τῶν κλεφτῶν, τὸν μικρὸ αὐτόνομο βασιλιά τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ λόγγου, θὰ ἄφηναν κομματιασμένη τὴν Ἑλληνικὴ ψυχὴ γιὰ νὰ τὴν ἀπουσυνθέσει

1. Ἄφου καὶ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸν ξένο ζυγὸ θεωρεῖ ὁ Παπαδιαμάντης ζήτημα τῆς Θείας Πρόνοιας (βλ. τὸ δ. «Τὰ βενέτικα»).

2. Βλ. τὸ δ. «Λαμπριάτικος ψάλτης».

τέλεια, να την εξατομικεύσει, ή ραγιαδική αδράνεια και μοιρολατρία· αλλά τὸ ἀστικὸ πνεῦμα, πὸ ἀπὸ μιά μεριά διηύθυνε τὴν ἐπανάσταση, ἔδωκε τὸν προπύμενο δρόμο καὶ τὴ φορά. Ὁ Παπαδιαμάντης ὡστόσο δὲν ἐνόησε ἄλλη Ἑλλάδα—ἀπὸ τὴ λαϊκὴ. Εἶναι φυὸ τῆς χλωρίδας αὐτῆς καὶ τραγὶ τῆς πανίδας τῆς. Ὅλη ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἡ συμβιωτικὴ κοινότητα τοῦ νησιοῦ του μὲ τοὺς ἀρχαίκοὺς τῆς κατοίκους, λησμονημένη στὶς συνήθειές τῆς. Πιστὸς φύλακας τῆς ἀρχαϊκῆς του ζουπανίας, τὸ κάθε «νέο» τὸ βλέπει βλοσυρά, τὸ βλέπει μὲ θυμωμένη ἀτορία καὶ ἀγανάκτηση. Καὶ ξένο, «ὀθνεῖον», εἶναι γι' αὐτὸν τὸ ἀστικὸ καὶ γενικὰ τὸ νέο.

Ὁ Παπαδιαμάντης, βαθύτερα, ὄχι μόνον βρῆκε στὸ λαϊκὸ στρώμα τῶν ἀγροτῶν καὶ τῶν ναυτικῶν κάτι σύμφωνο μὲ τὶς βιτικὲς συνήθειες τῆς τάξης, στὴν ὁποία γεννήθηκε καὶ ἀνατράφηκε καὶ ἡ ὁποία δὲν ἀντιπροσωπεύει οὔτε ὀλόκληρη οὔτε τὴ δυναμικώτερη Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ πρόβαλε σ' αὐτὴ ὅλες τὶς ἀποχρώσεις τῆς προσωπικῆς του ὑπαρξῆς. Ὁ κόσμος, τὸν ὁποῖο μᾶς δίνει σὰν πλαίσιο μονάχα καὶ ἠθογραφία, εἶναι ὁ γνήσιος κόσμος τῶν ἀγροτῶν καὶ τῶν ναυτικῶν τῆς προαστικῆς Ἑλλάδας, οὐσιαστικώτερα δὲ μὴ ἡ πραγματικότητά αὐτὴ εἶναι ἰδωμένη ἀπὸ τὴν ἰδὸ συγκρασίαν του, τὴν ἥποια ἀποτύπωσε σὰν ὑπόσκιωμα τῶν διηγημάτων του καὶ σὰν ψυχικὸ τοπίο τῆς γῆς του.

Ὅχι μόνον λοιπὸν ὁ Παπαδιαμάντης δὲν ἐκφράζει οὔτε τὴν καλύτερη, τὴ ζωντανώτερη Ἑλλάδα, ἀλλὰ οὔτε αὐτό, πὸ δίνει, ἔχει τὴν ἀπόλυτη ἀντικειμενικὴ πληρότητα, ἐκφρασμένο καθὼς εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ πρῶμα τῶν προσωπικῶν του ἀδυναμιῶν καὶ γενικὰ τῶν ψυχικῶν του ἰδιοτήτων: ὅ,τι ἐκεῖ μέσα ὑπάρχει σὰν ψυχὴ, σὰν πνευματικὴ ἀντίληψη, σὰν αἴσθημα ἀκόμη· ὅ,τι ἐγκλείει κάποια ἐμβάθυνση κατω ἀπὸ τὴν ἐντελῶς ἐπιφανειακὴ περιγραφή, ἀνήκει στὸν ἴδιο τὸν Παπαδιαμάντη. Κατὰ τὸν τρόπο αὐτὸ μπορούμε νὰ ποῦμε ἀδίσταχτα, ὅτι ὁ Παπαδιαμάντης δὲν πῆγε νὰ παρουσιάσει μπροστὰ μᾶς μιὰ λαϊκὴ Ἑλλάδα, ὅπως αὐτὴ εἶναι, ἀλλὰ ὅπως αὐτὸς τὴν ἀντιλήφθηκε νυσταγμένη μέσα στὴ συνήθειά τῆς, ἀπλοϊκὴ καὶ γνήσια, ἀλλὰ μὲ δράση ὑποειπωτικὴ, χωρὶς ἀγῶνα, ἀτονη, ἀνίκανη γιὰ τὶς μεγάλες ἀναταραχὰς καὶ ἀρῆσεις, μὲ ἐλπίδες ἀποθεμένες στὸ Θεὸ καὶ ὄχι στὴ δράση, ἐκστατικὴ, ἀκίνητη, χυνὴ νὰ στέκεται μπροστὰ στὶς μορφὰς ἐκεῖνες, πὸ βοηθοῦν τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὴ διαπάλη τῆς ζωῆς: μπροστὰ στὴ Φύση, στὴν ἅγια Εἰκόνα, στὴν ἀνακαλούμενη μορφή τοῦ κοριτοῦ· Ἑλλάδα, πὸ ζῆ μέσα σὲ μιὰ ληθαργικὴ ἡμισυνειδησία καὶ ἴσως δραματίζεται τὸ θάνατο γιὰ λύτρωση.

Ἔτσι, ὁ Παπαδιαμάντης δὲν ἀντίκρουσε συνολικὰ τὸ ἑλληνικὸ Ἔθνος, ἀλλὰ τὸν ἀγροτικὸ τῆς κόσμου μόνον εἶδε «προσωπικὰ» γιὰτὶ πίστευε, πὸς ἡ ἀγροτικὴ Ἑλλάδα εἶναι ὁ γνησιώτερος καθρέφτης τοῦ Ἔθνους μᾶς. Δὲν εἶδε τὸ Ἔθνος πλατύτερα, ὀλοκληρωμένο μὲ τὴ φορά τῆς ἀστικῆς ἀνόδου, πὸν παρουσίασε ἡ ἐποχὴ του, οὔτε βιθύτερα: δὲν ἀνακάλυψε μὲσ' ἀπὸ γέλοιο καὶ τὸ δάκρυ ἐκεῖνον τὸν αἰώνιο ἄνθρωπο, ὅπως ἕνας *Qogol*.

Ἀλλὰ πὸς ἀντιλήφθηκε ὁ Παπαδιαμάντης τὴ γλῶσσα τοῦ Ἔθνους του, στὴν ὁποία ζητάει νὰ γράψει; Ἡ ἰδέα, τὴν ὁποία εἶχε γιὰ τὴ γλῶσσα, καθρεφτίζεται στὸ ἔργα του: θρημμένος μὲ τὰ βιβλία τῆς ἐκκλησιαστικῆς Παράδοσης καὶ μὲ τὶς γλωσσικὲς ἀντιλήψεις τῆς πρώτης Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς (1) παρακολουθεῖ τὴ κλασσικὴ φιλολογία στὸ Πανεπιστήμιο καί, συντηρητικὸς ἀκόμη ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία, ἀσπάζεται τὴ καθαρεύουσα.

Ἀλλὰ καθόσον ὁ ἴδιος ζητοῦσε νὰ ἀπεικονίσει τὴ λαϊκὴ ζωὴ καὶ σύμφωνα μὲ τὶς ἀντιλήψεις ἐνὸς ἀκροῦ ρεαλισμοῦ, τοῦ νατουραλισμοῦ τῆς ἐποχῆς του, δέχεται εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα στὸ διάλογο, ὅπου πολλὰ φορὰς μάλιστα μεταχειρίζεται καὶ ἐντελῶς ἰδιωματικὴ ντοπιολαλιά.

1. Ἄλ. Ραγκαβῆς (†1862), Ἀλέξανδρος Σούτσος (†1868), Παναγιώτης Σούτσος (†1895) Δ. Παπαρηγόπουλος (†1875), Ἀχ. Παράσχος (†1895).

Σημειώνει, λοιπόν, μιὰ μετάβαση ἀπὸ τὴν ἀδιάλλακτη καθαρεύουσα πρὸς τὴ δημοτικὴ. Στὸ γλωσσικὸ ζήτημα δὲν ἀνακατεύθηκε ἐνεργά, ἀπόκοσμος ἄνθρωπος καθὼς ἦταν καὶ κλειστός, ὅμως μιὰ φορὰ, τὸ Μάρτη τοῦ 1893, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει ἐομολογήθηκε σιὸν Δ. Χατζόπουλο τὶς γλωσσικὲς του ἰδέες. Τότε χτύπησε τὸν Ψυχάρη σὰν ἄνθρωπο, πού ζήτησε ἀπότομα νὰ ταράξει τὰ ἦτυχα νερὰ τῆς γλωσσικῆς συνήθειας, σὰν ἄνθρωπο ὑποπτο γιὰ τὸ νεωτεριστικὸ πνεῦμα, τὸ ἐπικίνδυνο, ὅπως τὸ λογάριζε, καὶ κηρύχθηκε γιὰ μιὰ γλῶσσα μεικτὴ («Μεταίχιμον» εἶπε), ἀνάμεσα στὴν καθαρεύουσα καὶ τὴν δημοτικὴ.

Ἀπὸ τὰ 1896 φαίνεται, ὅτι ἄρχισε νὰ λυγáει φανερώτερα. Ἡ δημοτικὴ δὲν τὸν ἐρεθίζει, ἀντίθετα κάποτε, εὐχεται νὰ μποροῦσε νὰ τὴν χρησιμοποιήσει. Ἐγραψε μάλιστα μὲ πρόθεση νὰ δώσει στὴν καθαρὴ δημοτικὴ μερικὰ διηγήματα, ὅπως «Τὸ θαῦμα τῆς Καισαριανῆς» (1901), τὴ «Χολεριασμένη» (1901), «Τὸ νησι τῆς Οὐρανίτσας» (1902), τὴν «Ἀποσώτρα», (1905). Στὰ ὑστερονά χρόνια πολλὰ διηγήματά του, ἀπὸ κείνα πρὸ πάντων, πού μοιάζουν μὲ χρονικά, ὅπως: «Ὁ χαρμαῆδος» (1904), «Γ' μπουφ τὸ π'λι» (1904), «Ἡ καλλικατζοῖνα» (1908), «Οἱ φιλόστοργοι» (1908), «Τὰ χέλια» (1908), «Τὸ Χατζόπουλο» (1909), «Τὰ Φραγκλέικα» (1909), «Ὁ γάμος τοῦ Καραχμέτη» (1909), «Μάννα καὶ κόρη» (1909), «Οἱ Κανταραῖοι» (1909) καὶ ἄλλα χαλαρὰ διηγήματα, ὅπως: ἡ «Ἀγάπη σιὸ γκερμνὸ» (1905), «Τὰ τραγούδια τοῦ Θεοῦ» (1908), «Τὰ συμβάντα σιὸ μύλο» (1909), «Τὰ βενέτικα» (1909), «Τὸ Χριστὸς Ἀνέστη τοῦ Γιάννη» (1909) καὶ μερικὰ ἀρκετὰ παλιότερα: τὸ «Μεγαλείων ὑψώνια» (1892), «Ἡ βλαχοπούλα» (1892), ὅλ' αὐτὰ τὰ διηγήματα καὶ ἄλλα, περ σσότερο ἢ λιγώτερο, ἐγγίζουσι πολλές φορές τὴν καθαρὴ δημοτικὴ, ἀλλὰ προπάντων χαρακτηρίζονται ἀπὸ μιὰ σύνταξη ἀπλή, παρατακτικὴ, δημοτικὴ, ὅπου ὁ λαϊκὸς ἀφηγητὴς λησμονάει τὸν ἐξελιγμένο διηγηματογράφου.

Σὰν ἄνθρωπος μέσα στὴν Πολιτεία, ὁ Παπαδιαμάντης ἀπὸ νωρὶς ἀρκετὰ αἰσθάνεται μιὰ ἀπόκρουση πρὸς τὴν πολιτικὴ ζωὴ καὶ ἐπιτίθεται μὲ δριμύτητα ἐνάντια σιὶς ἀντιπροσωπευτικὲς τῆς μορφῆς. Προσβίλλει τοὺς κληρικούς, τοὺς δασκάλους, τοὺς δικηγόρους, τοὺς δικαστικούς, τοὺς ἀστυνομικούς· τοὺς ἐκθέτει σὲ πολλὰ διηγήματά του εἴτε κατ' εὐκαιρίαν εἴτε σὲ ὅλη τὴν ἔκταση τῆς ὑπόθεσης· τοὺς σατιρίζει. Καὶ τόσο συχνά, ὥστε παρέλκει κάθε ἰδιαίτερη μνεία.⁽¹⁾

Αὐτὸ πού κάνει δὲν εἶναι βέβαια μιὰ ἀντικειμενικὴ «λογοτεχνικὴ ἀντιμετώπιση» τῆς πολιτικῆς ζωῆς, γιὰ τὸ Παπαδιαμάντης, ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία δὲν μπορεῖ νὰ περιορισθῆι σιὸ *roman* ἢ *conte experimental*. Στὴ μελέτη τοῦ ἀντικειμένου εἶναι ἀνίκανος νὰ ἀποχωρήσει τὸν ἑαυτὸ του, ὅπως σὲ ἄλλη περίπτωσι ἀδυνατεῖ νὰ ἀπομονώσῃ τὴ σκέψη του ἀπὸ τὰ πράγματα. Ὁ θυμὸς ἢ ἐνθουσιασμὸς τοῦ Παπαδιαμάντη, τὸ ἀντικείμενο καὶ ἡ σκέψη του ἀποτελοῦν πάντα μιὰ ἐνιαία ψυχικὴ ἐκδήλωσι. Ἡ στάσι του ἀπέναντι στὴν πολιτικὴ ζωὴ δὲν ἔχει τὴν ἐξήγησὴ τῆς σιὸν καθαρὸ λογισμὸ ἢ σιὴν κριτικὴ, εἶναι μαζί αἶσθημα, σκέψη καὶ ἀντίληψη. Καὶ πηγάζει ἀπὸ ὀλόκληρη τὴν προσωπικότητά του, ὅπως σ' ἕναν ἄνθρωπο τοῦ λαοῦ, σ' ἕνα παιδὶ ἀκόμα, μπορεῖ νὰ συμβαίνει. Ὁ Παπαδιαμάντης ἐλαυνόμενος ἀπὸ μιὰ ἠθικὴ στενότητα, ἀπὸ ἕναν ἠθικὸ, ἀσκητικὸ, πουριτανισμό, θὰ λέγαμε, ἔχει τὴν πεποίθησι, ὅτι αὐτὸς μονάχα εἶναι ἠθικὸς πολίτης καὶ μαστιγώει χωρὶς πολλὴ ἐπιφύλαξι τὴν στάσι τῶν πολιτικῶν: ὅλοι γι' αὐτὸν, κληρικοί, δάσκαλοι, δικαστικοὶ κ.λ. «ἀδικοῦν», αὐτὸς μονάχα εἶναι δίκαιος. Ὁ Παπαδια-

1. Ὅπως κ' ἂν εἶναι παραπέμπουμε σιὰ διηγήματα «Ναυαγοσώστια», «Βαρδιάνος σιὰ σπόρχα», «Φόνισσα», «Πόσις καὶ δάμαρ», «Νοσταλγός», «Τῆς δασκάλας τὰ μάγια», «Ὁ ρεμβασμὸς τοῦ δεκαπενταύγουστου», «Μεγαλείων ὑψώνια», «Δημορχίνα νύφη», «Νεκρὸς ταξιδιωτῆς», «Ἐμποροὶ τῶν Ἐθνῶν», «Χριστὸς Μηλιόνης», «Ρέδιον ἀχρογιάλια», «Μὲ τὸν πεζόβολο», «Οἰωνός», «Ὁ πολιτισμὸς εἰς τὸ χωρίον», «Λαμπριάτικος ψάλτης».

μάντης αποκρούει την άρχουσα τάξη για έναν ακόμη λόγο, ψυχολογικό: όλοι οι άνθρωποι της τάξης αυτής είναι άνθρωποι της ζωής σ' ενέργεια, αταίριαστοι μαζί του, τέλεια διαφορετικοί· δέν μπορεί να τους έννοήσει και τους πολεμάει. Τρίτη άφορμή της επικριτικής του στάσης είναι η ανάγκη που αισθάνεται να κρατήσει άδ.άσεισιν την παράδοση από κάθε νεωτερισμό, ή συντηρητικότητα. Θέλει αιώνια καθιερωμένα από την παράδοση την τάξη των πραγμάτων· απορρίπτει τὰ «καινά δαιμόνια»· αισθάνεται δυσπιστία και φόβο προς κάθε νέο.⁽¹⁾ 'Αλλ' αν η φύση ζητάει την τάξη, δέν αγαπάει όμως παρά εκείνον, που την ανατρέπει για να φτάσει σε μιὰ νέα τάξη. Χωρίς τολμηρούς σκαπανείς, τους κογκουίσταδόρους, που έξερευνοούν τις άγνωστες άκτες της ψυχής, τις νέες ζώνες της καρδιάς και του πνεύματος ή ανθρωπότητα θα ήταν αιχμάλωτη του έαυτού της και ή εξέλιξή της ένας «λαβύρινθος». Έτσι μιλάει ο *St. Zweig* στον «*Dostojewsky*» του. Μά ο Παπαδιαμάντης τρέμει τη διανοητική περιπέτεια, δειλιά να φύγει από την ασφάλεια της ακίνητης σκέψης «Τι χρησιμεύει εις τον άνθρωπον να σ'έλπεται»; λέει στον έαυτό του («Οί έμποροι τῶν Έθνῶν»).

Είναι συντηρητικός. Δέν εργάζεται για μιὰ ήθική, πολιτική και πνευματική ανανέωση. Δέν αφήνει τη σκέψη του να ρεμβάσει μέσα σε όνειρα κοινωνικής αναμόρφωσης. Αν έβλεπε την κοινωνία καθεαυτή, έξχωρα από την ιδιοσυγκρασία του, πνευματικά, ο Παπαδιαμάντης θα γνώριζε να μάς πει για την σκληρότητα της εργασίας, για τις διαφορές των τάξεων, για τον άγωνα που τείνει στην πνευματική και ήθική έξύψωση της άμόρφωτης τάξης και τόσα άλλα.

Αυτός δέν κάνει άλλο, παρά να χτυπάει μονάχα εκείνους, που δέν συμφωνούν μαζί του. Ένεργεί έτσι σαν ιδιοσυγκρασία συντηρητική και όχι σα δ ανόηση· ψυχολογικά και όχι κοινωνικά: δέν ανασυνθέτει τη ζωή της πολιτείας δημιουργικά με το πνεύμα του, αλλά τη βλέπει απλά, σαν αντίδραση στη στάση που αυτός έχει πάρει. Και γιατί αυτή ή αντίλλακτη συντηρητικότητα; Μια έξήγηση πρέπει να ζητηθεί: έχει κληρονομηθῆ στο αίμα του το ίερατικό; 'Αλλά αυτό δέν είναι όλο: τώρα, που αρχίζει στην Έλλάδα να χαράζει η αύγή ενός νέου, ασιακού Πολιτισμού, ο Παπαδιαμάντης άρνείται ν' απομακρυνθῆ από την παράδοση και μισεί τους νεωτεριστές τους εκκλησιαστικούς και πολιτικούς και εκπαιδευτικούς άρχοντες, γιατί στο βάθος θέλει να κρατήσει αλώβητο το όραμα ζωής των παιδικών και έφηβικών του χρόνων! Τό τε δέν επιπροσθούσαν στο έλεύθερο ξέσπασμα της ζωής, όπως αυτός την έβλεπε και όπως την αισθανόταν, ούτε δεσποιάδες ούτε καθηγηταί του Πανεπιστημίου ούτε ύπουργοί ούτε δήμαρχοι... Αργότερα όλοι αυτοί ένα τεχος είχαν σηκώσει γύρω του και δέν τον αφήναν να κινηθῆι έλεύθερα.

Η αντίδρασή του όμως δέν έχει αγωνιστική μορφή: έτσι θα ήταν, αν τη δυσαρμόσειά του τη διοχέτευσε σε κάποια δράση. Ο Παπαδιαμάντης είναι μιὰ φύση, που φθείρει τον έαυτό της; μάλλον μέσα στη διαφωνία του για το καθετί, που είναι αντίθετο στις έσωτερικές του απαιτήσεις και στο τέλος, σα λαϊκή ψυχή και θρησκευτική, δέχεται το κακό, άνέχεται το κακό.⁽²⁾

Και όχι μόνο δε συνδέει την αντίδραση σε ενέργεια και δράση στη Ζωή, μά ούτε και στη Τέχνη στήνει μπροστά μας μορφές αγωνιστικές, που παλαίουν για την επικράτηση ενός σκοπού ήθικής τάξης, για τη δημιουργία ενός νέου κόσμου, για τη λύτρωσή τους από τις ατέλειες της πολιτικής ζωής ή για την υπερνίκηση των ατομικών τους παθῶν και αδυναμιῶν. Όλα τὰ πρόσωπά του είναι λαϊ-

1. Τη σημερινή πρόοδο τη θεωρεί αυτός όπισθοδρόμηση (βλ. το δ. «Της δασκάλας τὰ μάγια» σελ. 29).

2. Είναι τώρα φανερό, πόση ευστάθεια έχει η γνώμη του Γ. Βαλέτα για τον Παπαδιαμάντη, πώς είναι ένας αγωνιστής (Γ. Β. «'Αλ. Παπαδιαμάντης» σελ. 329).

κά, αὐτὸ θὰ πεῖ ἐπάνω κάτω παιδικά: δὲν ἀσχολοῦνται σὲ τίποτε, ποὺ κεῖται περὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους.

Γιατὶ ἄλλωστε νὰ προσπαθοῦν, γιατί νὰ παλαίουν τὰ πρόσωπα κι αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἀφοῦ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι καλύτερο ἀπ' αὐτό, ποὺ εἶναι, ἂν δὲν θέλει ὁ Θεός; Μόνον ὁ Θεὸς μὲ τὴ χάρη του εἶναι ἱκανὸς νὰ λύσει τὸν Πόνον ἀπ' τὶς καρδιές, τὴν κακοδαιμονία ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ζωὴ. Ὁ ἄνθρωπος οὔτε μπορεῖ, μὰ οὔτε πρέπει ν' ἀναλαμβάνει πρωτοβουλία γιὰ μεταβολή, γι' αὐτὸ ποὺ ὀνομάζομε καλύτερευση καὶ κοινωνικὴ πρόοδος. Ἡ πρωτοβουλία, ἡ πρόοδος εἶναι προσβολὴ ἐναντία στὸ Θεὸ καὶ τὴ θεϊκὴ φροντίδα. Ὁ Θεός, ὅταν, πρώτιστα, οἱ ἁμαρτίες μας ἐξίλεωθοῦν—ἀφοῦ ἐξ ἁμαρτιῶν μας πάσχει ἡ ἀνθρωπότητα—θ' ἀνακουφίσει τοὺς ἀνθρώπους καὶ τότε, μόνο τότε πρέπει νὰ σπεύσουμε νὰ δράσουμε, νὰ βοηθήσωμε ὄχι ἐμεῖς τὸν ἑαυτὸ μας γιὰ τὴν καλύτερευσή μας, ἀλλὰ τὴ θεία Πρόνοια. Στους «Ἐμπόρους τῶν Ἑθνῶν», μιλάει καθαρὰ ὁ Παπαδιαμάντης μ' αὐτὴ τὴν πεποίθησιν ὅτι «Ματαιῶς πᾶς ἄνθρωπος θὰ προσεπάθει νὰ προλάβῃ πᾶν ὅ,τι εἶναι γραπτόν. Πιστεῖω εἰς τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν καὶ διὰ τοῦτο περιφρονῶ πᾶσαν ἀνθρώπινην προσπάθειαν. Ν' ἀκολουθῶμεν πρέπει προσεκτικῶς τὰ γεγονότα καὶ νὰ μὴ ζητῶμεν νὰ προδράμωμεν αὐτῶν. (σελ. 116)»⁽¹⁾

Μόνο γιὰ τοὺς ἀτιλούς, τοὺς ταπεινοὺς καὶ καταφρονημένους, ὄχι γιὰ τοὺς ἄρχοντες, διατηρεῖ ὁ Παπαδιαμάντης μιὰ σταθερὴ προσοχὴ. Νομίζει ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχει ἡ ἀγνότης τῆς ζωῆς καὶ ἡ εἰλικρίνεια τοῦ αἰσθήματος. Ἀνάμεσά τους ἀξίζει νὰ ζῆ κανεὶς. Σ' αὐτοὺς λείπει ἡ οἴηση κ' ἡ ὑποκρισία, θανάσιμα ἁμαρτήματα. Κι' ἂν σὲ κάτι σφάλουν, εἶναι ἄξιοι γὰ συγχώρεση, γιατί αὐτοὶ ἐνεργοῦν ὄχι ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ὄριμη σκέψη, συνειδητῆ, ἀλλὰ ἐλαυνόμενοι ἀπὸ τὸ κρύφιο ἑωσφορικὸ πνεῦμα, ποὺ φωλιάζει μέσα στὸν ἄνθρωπο κι' ἀντιστρατεύεται τὸ Θεό. Ἔτσι, λαϊκὴ θρησκευτικὴ εἶναι καὶ στὸ σημεῖο τοῦτο ἡ σκέψη τοῦ Παπαδιαμάντη.

Τοὺς ταπεινοὺς, τοὺς σκέφτεται πολὺ. Ἄν μιὰ φτωχὴ κοπέλλα ἁμαρτήσῃ πέφτοντας σὲ πειρασμό, αὐτὴ εἶναι ἄξια οἴκτου καὶ ὄχι καταδίκης. Τὸ χῶμα στὸ μνήμα τῆς ἐυωδιάζει ἀπὸ ἀγιότητα, ὅπως σιῶν νηπίων καὶ τῶν βρεφῶν.⁽²⁾ Ἄν μιὰ γυναικοῦλα ἁμάρτησῃ κ' ἔκανε παιδί μὲ ξένον ἄντρα, πὶὸ μεγαλύτερο ἀκόμα εἶναι τὸ κακό, ὅτι ἔφερε σιὸν κόσμον ἀκόμα ἓνα πλάσμα γιὰ νὰ τυραννιέται, παρὰ ὅτι ἔπεσε τὴν ἁμαρτίαν γιὰ νὰ τὸ κάνει.⁽³⁾ Ἄν μιὰ κοπέλλα ζῆ ἀστεφάνωτη, ἀξιοκατάκριτη εἶναι μᾶλλον ἢ πολιτεία ποὺ τὴν ἀφήνει ἀπροσιάτευτη, καὶ ποὺ ἀντὶ νὰ σκεφθεῖ γιὰ τὴν τιμωρία καὶ τὸν ἀποκλεισμό τῆς ἀπὸ τὴν κοινωνία, θά'πρεπε νὰ εἶχε ψηφίσει τὸν πολιτικὸ γάμον καὶ νὰ τὴ γλυτώσει ἀπὸ τὸν νεῖδος.⁽⁴⁾

1. Εἶναι ν' ἀπορεῖ κανεὶς, πὼς ὁ Γ. Βαλέτας μὲ τὸν «Παπαδιαμάντη» του εἶχε καταλήξει στὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ τελευταῖος ὑπῆρξε ἓνας «κοινωνικὸς ἀναμορφωτής»: Καὶ διατυπώνει παράξενες σκέψεις: πὼς γιὰ τὴν ἀπόστασιν, ποὺ χωρίζε τις ἀντιλήψεις τοῦ Π. ἀπὸ τὴν προηγμένη σκέψιν τῶν συγχρόνων του φταίει ἡ νέα γενεά, ποὺ ἀπαρνήθηκε τὴν ἐθνικὴ παράδοσιν, ποὺ ἔχατε τὸν ἐθνικὸ ρυθμὸ (Γ. Β. σελ. 241), ἐνῶ μόνον ὁ Π. θερμαινόταν ἀπὸ τὶς ἀναταύγειες τοῦ '21, μόνον αὐτὸς, ὑπέρλαμπρος «ἀγωνιστής», πάλευε γιὰ τὴν ἀνανέωσιν καὶ τὴν πρόοδον (Μιλάει ὁ Ν. Πολίτης καὶ ὁ Γ. Ἀποστολάκης γιὰ τὸ Σολωμὸ ἢ ὁ Γ. Βαλέτας γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη;) Ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ἄρχοντες διανοούμενοι, νέοι, ἤσαν μετὰ πρῶτες ξένων «θεῶν». Ἡ ψυχὴ τῆς γενεᾶς ἦταν χωρὶς φτερά, δὲ μπουρῶσε νὰ φτερουγίσῃ σὲς ἀνώτερες σφαιρὰς τοῦ Ἰδανικοῦ, ἀφ' οὗ οἱ στρατιῶτες πείραζαν τὶς δούλες (Γ. Βαλ. «Α. Παπαδιαμάντης» σ. 245), μόνον ὁ Παπαδιαμάντης σὰ ζωντανὸς ἄνθρωπος, ποὺ «κ υ ν η γ ἄ ε ἰ ζ ω ν τ α ν ἄ ἰ δ α ν ι κ ἄ», ἔσωζε, γιατί μόνο αὐτὸς «ἦταν δυνατὸ νὰ ὑψωθεῖ σὲ τὴν πνευματικὴν λευτεριά!» Καὶ ὁ ἀέρινος χορὸς τῶν λέξεων ἐξακολουθεῖ: «Εἶναι ὁ ἥρωϊκότερος ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς του. Δεύτερος μετὰ τὸ Σολωμὸ στὴν ξαναγεννημένη Ἑλλάδα. Ἀγωνιστὴς τῆς ψυχῆς. Οἰκοδόμος ἐθνικῶν ρυθμῶν κ' Ἰδανικῶν. Ὁδηγητὴς κι ἀφυπνιστὴς. Ἡ ζωντανώτερη συνείδησις τοῦ καιροῦ του: (Γ. Βαλέτα «Ἀλ. Παπαδιαμάντης» σελ. 326).

2. Βλ. τὸ δ. «Τὸ νησί τῆς Οὐρανίτσας».

3. Βλ. τὸ δ. «Ἡ φωνὴ τοῦ Δράκου».

4. Βλ. τὸ δ. «Χωρὶς στεφάνι».

Ἡ ζωὴ τῶν ἀπλοϊκῶν εἶναι φυσικὴ καὶ ἐνστικτώδης. Δὲν ὑψώνεται ἢ στάση τους σὲ συνειδητὴ ἠθικὴ πράξη. Ἀκόμα καὶ ἡ πράξη αὐτοθυσίας, ἀπὸ φιλοστοργία, τῆς Σκεύως στὸ διήγημα «Βαρδιάνος στὰ σπύρια» βγαίνει ἀπὸ τὴ φυσικὴ διάθεση τῆς μητέρας καὶ δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἐνὸς ἐσκεμμένου πρέποντος.

Γιὰ τοὺς ἄνδρες δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἀμάρτημα χειρότερο, παρὰ νὰ ζοῦν ἔξω ἀπὸ τὴν καθιερωμένη σειρὰ τῶν πραγμάτων καὶ τὴν παράδοση. Δὲν εἶναι κακὴ ζωὴ ἢ ράθυμη καὶ ἀργόσχολη καὶ φλύουρη, ἢ φυσικὴ καὶ χωρὶς κανένα ἰδανικό, ἢ ἐγωκεντρικὴ· οὔτε εἶναι ἀξιοκατάκριτη ἢ ἔλλειψη τῆς ἀντίληψης τοῦ συνόλου καὶ ἡ μέτρηση τῶν πάντων μὲ βάση τὸ ἀτομικὸ συμφέρον· ἢ δράση, ποὺ δὲν ἔχει μέλλον, ἀλλὰ μόνον παρόν, δὲν ἔχει αὔριο, ἀλλὰ ἐξαντλεῖ τὰ ὄριά της στὸ σήμερον· ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι οὔτε καλὰ οὔτε ἄσχημα· ἔτσι βρέθηκαν, ἀνῆκουν σὲ μιὰ φυσικὴ τάξη καὶ αὐτὰ. Ἀλλὰ τὸ μεγάλο κακὸ γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη εἶναι νὰ χαλάσει κανεὶς αὐτὸ τὸ ρυθμὸ ζωῆς εἰσάγοντας νέες ἰδέες καὶ νέες συνήθειες, γιατί τότε χωρὶς ἄλλο χαλνεῖται καὶ ἡ ἀθωότητα τῆς καρδιᾶς καὶ ἡ ἀγνότητα τῆς ζωῆς. Μπορεῖ νὰ εἶναι θλιβερή, γεμάτη πίκρα, ἢ ζωὴ τῶν ἀπλοϊκῶν, ἀλλὰ πῶς νὰ γίνει; Ζωὴ εἶναι αὐτή. Ἐκεῖνο, ποὺ χρειάζεται εἶναι ἡ ὑπομονή. Τὶ λέει τὸ Εὐαγγέλιο; Αὐτὸ σώζει. Τὸ κάθε δάκρυ, ποὺ χύνει ὁ ἄνθρωπος· ὁ κάθε πόνος, ποὺ σφίγγει τὴν καρδιά, εἶναι μιὰ προεξόφληση μέλλουσας εὐτυχίας. Ἐνα δάκρυ, εἶναι ὅπως ἕνας κόκκος λιβανίου, προσφορά στὸ Θεό. Τὸ κάθε μαρτύριο εἶναι ἕνα δάνειο στὸ Θεό. Γιατὶ «οἱ σπείραντες ἐν δάκρυσι» θὰ θερίσουν μὲ χαρά.⁽¹⁾

Ἴδου πῶς λύονται τὰ ζητήματα τῆς ἀνανέωσης καὶ τῆς βελτίωσης στὴ μαρσμάδικη ζωὴ τοῦ χωριοῦ! Εἶναι ἀδυνατο, σὰ λακίκος διανοούμενος, ποὺ εἶναι ὁ Παπαδιαμάντης, νὰ σκεφθεῖ χωρὶς τὸ Θεό του καὶ τὴ νεκρὴ παράδοση!

Γιὰ τὴ λαϊκὴ λοιπὸν ἐξύψωση ὁ Παπαδιαμάντης πιστεύει, πῶς δὲν ὑπάρχει ἄλλο καλύτερο μέσο, παρὰ ν' ἀφήσει κανεὶς τὴν κατάστασιν ὅπως εἶναι, στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἡ πρόοδος εἶναι ἀλλαγὴ, μεταβολή, νεωτερισμός, σατανικὴ ἐπίδραση. Ἀξίζει νὰ ζῆ κανεὶς ἀνάμεσα στοὺς ἀπλοϊκοὺς, ποὺ ἡ ζωὴ τους κυλάει μεσ' ἀπὸ μιὰ καθιερωμένη ἀπὸ αἰῶνες τάξιν πραγμάτων. Κάθε μεταβολὴ δὲν εἶναι ἀνανέωση· κάθε μεταβολὴ εἶναι μιὰ διάλυση. Οὔτε ἡ ἐλάχιστη τροποποίησιν εἶναι ἀνεκτὴ...

Αὐτὴ εἶναι ἡ ποιότητα τῆς κοινωτικῆς σκέψης τοῦ Παπαδιαμάντη πάνω στὴν ἰδιωτικὴ, τὴν πολιτικὴ, ἀστικὴ καὶ τὴν ἀπλοϊκὴ ζωὴ. Πῶς νὰ ζητήσουμε ἀπ' αὐτὸν «τις ἀντιφάσεις καὶ ἀμφιβολίες, ποὺ παρουσιάζει ἡ σταδιοδρομία τῶν μεγάλων πνευμάτων, ποὺ προάγουν τὸν πολιτισμὸ καὶ προαγγέλλουν τις μεγάλες ἀναγεννήσεις τῆς ἀνθρωπότητος;»⁽²⁾

(Συνεχίζεται)

1. Βλ. τὸ δ. «Λαμπριάτικος ψάλτης».

2. Ἡ ἐρώτησιν εἶναι τοῦ Φ. Μιχαλόπουλου (Φ. Μ. Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, ἕνα ψυχομετρικὸ σημεῖωμα» (1932) καὶ μπορεῖ πολὺ καλὰ ν' ἀπευθύνεται στὸ Γ. Βαλέτα.

Δ Ω Δ Ω Ν Η

Στό κέντρο της *Ἡπέρου*, τὸν Βορειοδυτικὸν χώρον τῆς Ἑλλάδος, βρίσκεται ἡ πρωτεύουσά της τὰ *Ἰωάννινα*, περιβαλλόμενη ἀπὸ μιὰ σπάνια σὲ ἀρχιτεκτονικὴ σύνθεση φύση, τὴν Ἀρχαία Ἑλλοπία. Ὅλες αἱ κύριες ἀρτηρίαι, ποὺ ὁδηγοῦν πρὸς τὴν Νότιον καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, διέρχονται ἀπὸ ἐδῶ.

Ὁ ἐπισκέπτης, ποὺ θὰ φθάσῃ ἀπὸ τὸ *BRIDISI* στὴν Ἡγοουμενίτσα, θὰ διασχίσῃ τὴν γραφικώτατη κοιλάδα τοῦ Καλαμά, γιὰ νὰ τὸν ὑποδεχθοῦν φιλόξενα εἰσυστικές καλλονές καὶ ἡ δροσιὰ τοῦ Ἀλπικοῦ τοπίου τῶν Ἰωαννίνων.

Ὀλίγα χιλιόμετρα (21) πρὸς ΝΔ βρίσκεται τὸ ἀρχαιότατο ἑλληνικὸ Μαντεῖο, ἡ Δωδώνη. Ὁ δρόμος διχάζεται δεξιὰ στὸ 6,5 χλμ. τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Ἀρτης—Ἀθηνῶν, ἀνέρχεται τὸ δυτικὸ ὄρεινὸ τεῖχος τῆς λεκάνης (ὕψ. 1000 μ.) καὶ καταλήγει στὴν μικρὴ κοιλάδα τῆς Δωδώνης.

Στὴν γραφικὴ αὐτὴ κοιλάδα τῆς Δωδώνης, ποὺ τὴν περικλείουν πρὸς ἀνανοὰς γυμνὴ βουνοσειρὰ καὶ πρὸς τὰ δυτικὰ δὲ αὐστηρὸς καὶ ρικνὸς ἕγκος τοῦ Τομάρου μὲ τίς διδυμὲς κορυφές του (ὑψ. 1816 καὶ 1972 μ.), ἀναπτύχθηκε σὲ πανάρχαιους χρόνους μὲ ἀπὸ τίς πρὸ σεβάσμιες ἑλληνικὲς λατρεῖες. Ὀλόκληρη τὴν περιοχὴ ἐκάλυπτε δάσος δρυῶν. Στούς νότιους πρόποδες χαμηλοῦ βραχίονα, ποὺ ἀπροσπάται ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ βουνοσειρὰ καὶ τέμνει τὴν κοιλάδα σὲ δύο τμήματα, ἔρρεε μιὰ πηγὴ ἀναγκαία σὲ κάθε συνοικισμό, ἡ Νάττα πηγὴ. Ἐδῶ ἐγκταστάθηκε ἡ πρώτη λατρεία.

Τὸ εἶδος αὐτῶν δρυῶν (ἡ ἀρχαία *Φηγός*, (*QUERCUS AEGILOPS*), τὸ χα-

ρακτηριστικὸ δέντρο τῶν Ἡπειρωτικῶν δρυμῶν, μὲ τοὺς γλυκεροὺς καρπούς, ἀποτελοῦσε γιὰ τοὺς πρώτους κτηνοτρόφους κατσίκους τῆς Ἡπέρου τὴν δάση συντηρήσεως. Ὅταν οἱ πρώτοι Ἕλληνες εἰσέσπρωτοι ἔφτασαν ἀπὸ τὸ Βεργὰ στὴ Δωδώνη (2.000 π. Χ. περίπου), ἔφεραν μαζί των καὶ λατρευτικὲς ἰδέες, συνδεόμενες μὲ τὸ εὐεργετικὸ αὐτὸ δένδρο. Πιθανῶς ἐρήθκαν ἐδῶ μιὰ παλαιότερη λατρεία τῆς Γῆς, τῆς Προελληνικῆς Θεᾶς Φύσεως, στὰ πόδια τοῦ Τομάρου μὲ τὸ Προελληνικὸ ὄνομα. Μ' αὐτὴν τὴν προελληνικὴ Θεότητα συνδέονται μερικὰ σύμβολα, ποὺ διατηρήθηκαν ὡς τὸ τέλος στὴ λατρεία τῆς Δωδώνης: Ὁ Ταύρος, τὸ ἱερὸ ζῷο τῆς θυσίας. Στὴ Μεγάλῃ Θεᾷ, ὁ διπλὸς πέλεκυς—τὸ δόγανο τῆς θυσίας—καὶ αἱ περὶ στερές (πελειάδες) ποὺ συμβόλιζαν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Θεᾶς. Ὁ Ἡρόδοτος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἀκόμα καὶ στὸν 5 π. Χ. αἰῶνα διετηρεῖτο ζωντανὴ ἡ παράδοση γιὰ τὸ περιστέρι, ποὺ ἦρθε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ ὥρισε τὴ λατρεία στὴ θέσης τῆς ἱερῆς Δρυός.

Μεγάλῃ Θεᾷ καὶ ἱερῇ Βαλκανδιᾷ λατρεύτηκαν μαζί! στὴ 2 π. Χ. χιλιετηρίδα, ὡς ποὺ κατὰ τὸν 13 π. Χ. αἰῶνα, ἔφτασε ἐδῶ μὲ τοὺς πρώτους Μυκηναίους ἀποίκους ἡ λατρεία τοῦ Διός. Ἡ προκάτοχος θεότης ἔγινε ἡ θεῖα σύζυγος, ἡ Διώνη, τὸ περιστέρι, ὁ ταύρος, ὁ δ. πλοῦς πέλεκυς σύμβολά του, ἡ Δρυὸς ἐπίγεια κατοικία του. Ἡ θεῖα παρουσία του ἐκδηλώνεται στὰ μαντικὰ ψθυρο τῶν φύλλων, στοὺς μαντικούς κρωγμούς καὶ στὸ πέταγμα τῶν ἀγριοπεριστεριῶν, ποὺ φώλιαζαν στὸ φύλλωμά της. Ἀπὸ τὸν ψύθυρο τῶν φύλλων

και από το πέταγμα των περισσεριών οι περιφήμοι Σελλοί, αποκάλυπτον στους θνητούς τα μέλλοντα.

Στον Δία τον Δωδωναίο και τον Πελασγικό προσεύχεται ο Άχιλλεύς, την ώρα που ο άγαπημένος φίλος του, ο Πάτροκλος, φεύγει για να άνιμετωπίση τον Έκτορα:

Ζεῦ Ἄνα, Δωδωναῖς, Πελασγικέ, τη·
 [λόθι ναίων
 Δωδώνης μεδέων δυσχειμέρου, ἀμφί
 [δὲ Σελλοί
 σοὶ ναῖουσ' ὑποφῆται ἀνιπιόποδες,
 [χαμαιεῦναι.

Γύρω από την Ιερή Δρυ, την κατοικία του θείου ζεύγους, σειρά από χάλκινους τρίποδες περιέφραζε και προστάτευε την Ιερότητα του χώρου. Σέ γειτονικές καλύβες πλάγιαζαν κατά γῆς οι άνιπτόποδες Σελλοί, για να έρχωνται σέ άμνηση έπαφή με τις μυστηριακές δυνάμεις της Γῆς.

Ἡ άρχέγονη αὐτή μορφή της λατρείας, διατηρήθηκε ως το 400 π. Χ. περίπου, όταν η Δωδώνη περιήλθε στους γείτονας των Θεοπρωτών τους Μολοσσούς, που κατείχαν την μεταξύ της Θεσσαλίας—Άώου και Κοιλιάδος Ἰωαννίνων περιοχή. Τὴν νέα κατάσταση μαρτυροῦν ο πρώτος ταπεινός ναός του Διός, και ο πρό αὐτοῦ λίθινος περίβολος, που προστάτευε το Ιερό δένδρο άντι των τριπόδων.

Ἐνα αἰώνα άργότερα ο μεγάλος Μολοσσός ήγεμών, ο Πύρρος (297—272 π.Χ.) γνωστός από την περίφημη έκστρατεία κατά της Ἰταλίας (280 π. Χ.), έξωράισε το Ἰερό, χτιζοντας στην κορυφή του λόφου την άκρόπολη, ένα ναό της Διώνης κι' ένα άλλο του Ἡρακλή πιθανώς. Ἡ κατοικία του Θεοῦ, η Δρυς, περιεβλήθη τώρα με στοές Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ. Σ' αὐτό το Ἰερό άφιέρωσε ο Πύρρος τις Μακεδονικές άσπίδες, λάφυρα της νίκης του (274 π.Χ.). Στήν έποχή του έπίσης άνάγεται και το μεγαλοπρεπές θέατρο, με 63 σειρές καθισμάτων, τρία διαζώματα και χωρητικότητα 18.000 θεατών.

Με την είσοδή των Αἰτωλών (219 π. Χ.) το Ἰερό κατεστράφη, αλλά σέ λίγο άνοιχοδομήθη και προστέθηκαν δύο καινούργιοι ναοί.

Ἡ Ρωμαϊκή κατάκτηση (167 π.Χ.) με την καταστροφή του Ἰεροῦ σημειώνει την άρχή της παρακμής του. Στά χρόνια όμως του Αὐγούστου ξαναρχίζει νέα περίδος άκμής. Το θέατρο μεταβάλλεται σέ άρένα για τις προσφιλείς θηριομαχίες. Ἐνα ύψηλός τοίχος (2,70 μ.) σέ σχήμα έλλειπτικό ύψώθηκε γύρω γύρω από την άρχήτρα, για να προστατεύη τους θεατές από τα θηρία, που απέκοψε πέντε σειρές καθισμάτων του κολου και την πρόσψη της άρχαίας σκηνής με το προσκήνιο. Στά μεταξύ των τοίχων της σκηνής και της άρένας τρίγωνα φυλάσσονταν τα άγρια ζώα για τις παραστάσεις, που έμπαιναν στην κόλπα από τα δύο άνοιγματα. Ἐπό τα κόκκαλα που βρέθηκαν στις άνασκαφές, φαίνεται ότι προτιμοῦσαν για τους άγώνες άγριοχοίρους και ταύρους, που συνδέονται με τη λατρεία της Δωδώνης.

Το Ἰερό επέζησε ως τον 4 μ. Χ. αἰώνα. Με την επικράτηση του Χριστιανισμοῦ έσδωσε η άρχαία λατρεία. Ἐπό τα έρείπια των κυρίων, κτίστηκαν, μεταξύ του 4 και 6 μ.Χ. αἰώνα, δύο Χριστιανικές βασιλικές. Ἐλλά οι συνεχείς βαρβαρικές έπιδρομές έπέφεραν την άριστική έγκατάλειψη του Ἰεροῦ το 550 μ. Χ. περίπου.

Ἐπό τότε οι χείμαρροι του Τομάρου άρχισαν να έπισωρεύουν χώματα στο Ἰερό, ώπου όλα σκεπάστηκαν και λησμονήθηκαν. Πέρι το τέλος του 19 μ.Χ. αἰώνα, πρώτος ο Καραπάνος άνέσκαψε το Ἰερό, ταυτιζοντας τα έρείπια με το Δωδωναίο Μαντείο (1873—5).

Οι άνασκαφές έπανελήφθησαν από τον καθηγητήν Γ. Σωτηριάδη (1921) και τον καθηγητήν Δ. Εύαγγελλίδη (1929—1935). Ἡ τελική έρευνα του κυριώτερου χώρου της λατρείας συμπληρώθηκε στην περίοδο 1952—59 από τον ίδιο έρευνητή και τον έφορο Ἀρχαιοτήτων, Β. Σωτ. Δάκαρη. Το θέατρο άνέσκαψε ο τελευταίος στα έτη 1959—60.

ΣΥΝΤΟΜΗ ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΙΝΔΙΑΝΟΥΣ

Πρόθεσή μας δὲν εἶταν νὰ ἐπισκεφθοῦμε ἓνα ἔστω σημαντικὸν ἀριθμὸν ἀπὸ τῆς διάσπαρτες κοινότητες, στὶς Νότιες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς, τῆς γνωστῆς ὡς «Πουέμπλος τῶν Ἰνδιάνων». Ἄν εἶταν ἀπὸ κοντὰ νὰ τοὺς σπουδάσουμε, θὰ πρεπε καὶ χρόνον περισσότερον νὰ διαθέσουμε, καὶ χιλιάμετρα πολλὰ νὰ διαλύσουμε, καὶ τελικὰ, νὰ μὴ περιοριστοῦμε στὴ σκιαγράφηση μιᾶς σύντομης γνωριμίας μὲ τοὺς Ἐρυθρόδερμους τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ ἐντυπώσεις θὰ πρεπε νὰ καταλάβουν τὴν ἔκταση ἑνὸς πολυσέλιδου βιβλίου. Καὶ θὰ εἶχαν ἓνα ἀκόμη τόμος κοντὰ στὶς τόσες ἄλλες ἐκδόσεις ἀπὸ σημαίνοντες μελετητῆς τῆς δεινοπαθημένης καὶ ἰδιορρυθμῆς αὐτῆς φυλῆς—ἢ καλύτερα τῶν ποικίλων φυλῶν—καθὼς θὰ δοῦμε. Γιατὶ ἔχουν, ἢ κάθε μιὰ κ' ἕλες μαζί, τοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν δάσκαλη καὶ τὴν ἐπιβίωσή τους, τὴν ἱστορία, τῆς παραδόσεις καὶ τῆς γιορτῆς τους, τὰ ἔθιμα καὶ τῆς ἐπιδόσεις τους, τὸ χαρακτήρα καὶ τῆς συνθηκῆς τῆς ζωῆς τους, τὰ προβλήματα τῶν τέλους, τὰ εἰδικώτερα καὶ τὰ γενικώτερα, ὅπως αὐτὰ κυρίως διαμορφώθηκαν στὴ ροὴ τῶν χρόνων κάτω ἀπὸ ἓνα ἔντονον ρυθμὸ ἀλματικῆς πρόδου, ἀπὸ τὸν καιρὸ πού μιὰ Ἰπείρος προστέθηκε στὰ γεωγραφικὰ πλάτη τοῦ πλανῆτου μας. Ἡ σύντομη αὐτὴ γνωριμία σὲ μιὰ χώρα σὰν τὴν Ἀμερικὴ, ὅπου τὸ κάθε τι μοιάζει ἄγνωστο καὶ νέο, ἔγινε μέσθ σὲ πλαίσια χρόνου πού πάντα ἐπιτρέπουν τὴν ἀπειδώλευτη μαιὰ νὰ θηρεῖ εἰκόνας καὶ νὰ θησαυρίζει τὴ μνήμη μὲ πληθὺς ἐντυπώσεις καὶ ὄψεις.

Οἱ Ἰνδιάνοι σὰν φυλὴ ἐρέθιζαν τὴν κοινὴ περιέργεια, καὶ εἶχαν πάρει μέσα μας τῆς διασκέδασε τοῦ θρύλου. Τοὺς ἀναζητούσαμε στὸ χάρτη, καὶ ἀποκτούσαμε συνείδηση τοῦ πόσο ἀπέλαμα ἀπὸ τὴν πι-

θανότητα νὰ τοὺς πλησιάσουμε. Οἱ ἐρυθρόδερμοι εἶταν ἐγκατασχημένοι σὲ πολὺ μακρυνές περιοχές καὶ Πολιτεῖες—στὴ Γιούτα καὶ στὴν Οὐάσιγκτον, στὸ Ὀρεγκτον καὶ στὴν Ἀλάσκα, στὴ Νεβάδα καὶ στὴν Ἀριζόνα, στὴν Ὀκλαχάμα, στὴ Ντακόνα, καὶ στὴ Μινεζότα, στὴ Βισκόνζιν καὶ στὴ Μοντάνα, στὴν Καλλιφόρνια καὶ στὸ Νέο Μεξικό. Καὶ πάντα σὲ μεγάλη ἀπόσταση ἀπὸ τ' ἀστρικά κέντρα. Τοὺς βλέπαμε μόνο εἰκονιζόμενοι, σὲ ἐντυπα καὶ σὲ μιὰ στάση ψυχρῆ καὶ κάποτε τυπικῆ, δὲν ξεχωρίζαμε ἴσως τὸ γένος τους, ἀμούστακοι, σπανοὶ καὶ ρικνοί, καθὼς εἶναι οἱ γεροντότεροι, μὲ μακρὰ μαλλιά οἱ περισσότεροι, ἄντρες καὶ γυναῖκες. Ἐπισκεφθήκαμε Μουσεῖα ὅπως ἐκεῖνο τοῦ Λόζ Ἐντζελες, καὶ ἀπὸ ὅ,τι εἶδαμε, φλογίστηκε πότερο ἢ ἐπιθυμία μας νὰ τοὺς πλησιάσουμε. Ὄσπου, ἤρθε φυσικὴ καὶ ἀβίαστη, ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ἢ στιγμὴ νὰ διατυπώσουμε τὸν ἐνδόμυχο καθὼς μας, δίχως διόλου νὰ παρεκκλίνουμε ἀπὸ τὸν προγραμματισμένον σκοπὸ τοῦ ταξιδιοῦ μας. Ἔτσι, ὕστερα ἀπὸ μιὰ παράκληση μόνο, πού νομίσκαμε πὼς ὑπῆρχε δυνατότης νὰ ἐκπληρωθεῖ καὶ νὰ ἱκανοποιηθεῖ, πήραμε τοὺς δρόμους πρὸς τοὺς οἰκισμοὺς τῶν Ἰνδιάνων. Ἀποτελεῖ καὶ τοῦτο μιὰν ἀκόμη ἀπόδειξη τῆς μεγάλης καὶ ἀσύγκριτης ἀρετῆς πού διαπιστώνει ὁ ἐπισκέπτης σὲ κάθε ἐκδήλωση τῆς δημόσιας ζωῆς, τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ Ἐλευθερία νὰ δεῖς καὶ νὰ γνωρίσεις, νὰ ἐρευνήσεις καὶ νὰ ἐκφράσεις, νὰ ὀδηγηθεῖς καὶ νὰ μελετήσεις. Τὴ χαρὰ αὐτῆς τῆς κάπως στενώτερης ἐπικοινωνίας μὲ τὴν ἀπροσπέλαστη φυλὴ τῶν Ἀμερικανῶν Ἰνδιάνων, τὴν ὀφείλουμε κατὰ ἓνα μεγάλο μέρος σὲ μιὰν Ἀμερικανίδα. Στὴν κ. *MARY AYOTTE* ἀπὸ τὸ Ἀλμουκερκι

της Πολιτείας Νέου Μεξικού. Είταν υπάλληλος στην υπηρεσία Προνοίας και Περιθάλψεως των «Πουέμπλος»—σ' αὐτὸν τὸν εἰδικὸ Κρατικὸ Ὄργανισμὸν ποὺ φέρει χαρακτηριστικὴ καὶ συμπυκνωμένη, σὲ μιὰ λέξη, τὴν ὀνομασίαν ὄλων σχεδὸν τῶν Ἰνδιάνων τῆς περιοχῆς αὐτῆς, καθὼς σημειώσαμε, μὲ τὰ ποικίλα γνωρίσματα καὶ τὶς ἰδιαιτερότητες τῶν φυλῶν. Ἐνδιαφέρεται ἡ Ἱπηρεσία αὐτῆ, γιὰ τὰ ζητήματά τους, τὰ χωράφια καὶ τὰ δάση τους, τὰ ἔσοδά τους, τοὺς φόρους καὶ τὰ διαζύγια τους, γιὰ τὴν ἐγκατάστασιν καὶ τὴν παιδείαν τους, γιὰ τοὺς δρόμους, γιὰ τὴν περιθάλψην, καὶ μὲ μιὰ λέξη γιὰ τὴ μοῖραν τους. Χαρακτηριστικὸν πολὺ, ἂν μὴ κι' ὀλίγον ἐκπληκτικόν, εἶναι τὸ πῶς ἡ ἀγέρωχη φυλὴ ἠοίφυλές αὐτῆς, ἀπὸ καταγωγῆ καὶ ἰδιοσυγκρασίας, ζήτησαν κ' ἐπέμειναν νὰ θρῖσκονται σὲ ἀπόστασιν μὲ δ,τι συντελέστηκε καὶ συντελεῖται σὲ πρόδοσιν καὶ ἀνάπτυξιν. Πῶς μπόρεσαν νὰ κρατήσουν ψηλὰ τὸ αἶσθημα τῆς περηφάνειας χωρὶς νὰ πνίξουν τὸ κρυφὸ παράπονον πῶς αὐτοί, οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς γῆς τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου, ἐκτοπίστηκαν καὶ δεινοπάθησαν ἀπὸ Ἰσπανοὺς καὶ μισιονάριους καὶ ἄλλους οἰκιστῆς, καὶ πρὸ πάντων, πῶς μπόρεσαν ν' ἀντισταθῶν στὸν πειρασμὸν τῆς προσαρμογῆς καὶ τῆς ὑποταγῆς στὴν ἀκατανίκητη ἀφομοιωτικὴ δύναμιν τοῦ ἀμερικανικοῦ τρόπου ζωῆς. Θέλησαν νὰ μείνουν καὶ νὰ εἶναι αὐτοὶ ποὺ εἶταν, κι' αὐτοὶ ποὺ ἐξακολουθοῦν, μ' ἐλάχιστες μόνον ἐξαιρέσεις, νὰ εἶναι: Οἱ Ἀμερικανοὶ Ἰνδιάνοι. Ζήτησε λοιπὸν ἡ κ. *MARY AVOTTE* τὴν ἄδεια ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους τῆς καὶ μὲ τὴν εὐκαιρίαν ποὺ θὰ πῆγαινε μὲ τὸ ἀμάξι τῆς—μιὰ Πόντικ— γιὰ ὑπηρεσίαν στοὺς οἰκισμοὺς Ἀκομα καὶ Λαγκούνα, κι' ἄλλοι, δέχτηκε πάλιν τὴν παρουσίαν τοῦ φιλοξενουμένου. Τὴν ἀκολούθησαμε στὴν περιοδείαν τῆς, κι' ἄθελά μας, μὰ καὶ δίχως τὴν παρουσίαν μας νὰ προκαλεῖ τὴν παραμικρὴ ἐνόχλησιν, παρασταθήκαμε καὶ στὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑπηρεσιακῶν τῆς καθηκόντων, γενήκαμε κοινωνοὶ καὶ μάρτυρες τῶν ἐνεργειῶν τῆς, προσέξαμε μὲ ποῖον τρόπο, μὲ πόση λεπτότητα ἀσκειται ὁ ἔλεγχος, ἀκούσαμε τὶς συστάσεις καὶ τὶς ὁδηγίαις τῆς γιὰ τὴ λειτουργίαν αὐτῆς τῆς

ἄρτιας σὲ συγκρότησιν ὑπηρεσίας, ποὺ τελεῖ κάτω ἀπὸ τὴν ἐποπτείαν μιᾶς Γενικῆς Διευθύνσεως τοῦ ἀρμοδίου Ἱπουργείου τῆς Οὐάσιγκτων. D.C.

Τὸ Μουσεῖον τῆς τεράστιας σὲ ἔκτασιν πόλης τοῦ Λὸς Ἐντζελες, μὰς ἔδωσε τὶς πρῶτες ἀνάλαφρες καὶ ζωνεὺς ἀναπαραστάσεις τῆς δοκιμασίας καὶ τῶν περιπετειῶν τῆς φυλῆς αὐτῆς. Ἐνας μεγάλος χώρος στὸ ἰσόγειον τοῦ Μουσειοῦ αὐτοῦ, προσφέρει ἄφθονα τὰ στοιχεῖα καὶ τὶς εἰκόνες στὸν ἐπισκέπτη ποὺ πάει νὰ συμπληρώσῃ καὶ μὲ τὴν φαντασίαν τοῦ τὴν ἀντίστασιν, τὴ φανερὴ καὶ τὴν κρυφὴ, τοὺς αἱματηροὺς καὶ φονικοὺς ἀγῶνες σῶμα μὲ σῶμα, στοὺς ὁποίους ὑποχρεώθηκαν ν' ἀποδυθῶν μὲ ἀνισες τὶς δυνάμεις σὲ ἄλλες περιοχάς, εὐδάριθμοι ἄλλοι—μόλις σ' ἕνα ἑκατομμύριον ἀριθμοῦνταν τότε—προκειμένου ν' ἀποκρούσων τοὺς Ἰσπανοὺς κατακτητῆς καὶ τοὺς ποικίλους ἄλλους, μὰ ρ τ υ ρ ε ς κι' αὐτοὺς τῆς ἰδέας τοῦ ἐξανθρωπισμοῦ. Ἡ Ἀριζόνα καὶ τὸ Νέον Μεξικόν, ἡ Γιούτα καὶ ἡ Ντακόνα καὶ ἡ Καλλιφόρνια, ἀποτελοῦσαν ἀκόμη περιοχάς ἀνεξερεύνητες καὶ ἄγνωστες γιὰ τοὺς λευκοὺς στὸ 15ο αἶωρον. Μὲ εἰδῶλια, τοποθετημένα στὸ φυσικὸν τοῦ περιγύρου, δηλ. σ' ἐρήμους μὲ τὸ παχὺ στῆθος τῆς ἄμμου, μὲ τὸν συμβολικόν, πανύψηλον καὶ διχαλωτὸν κάκτον ἐδῶ κ' ἐκεῖ, σὲ στέπες καὶ σὲ ἀκροποταμιές, μὲ τὶς καλάμιες, σὲ λόφους μ' ἐκείνη τὴν κωνοειδῆ καὶ ἀπαρόμοιστην ὄψιν, καὶ σὲ πεδιάδες ὅπου οἱ κατάσπαρτες καλύβες, διεξάγονταν φονικῆς μάχης. Ὅπλον τοῦ τὸ ἔξο. Ὅρθοι πάνω μὲ μιὰ σχεδίαν, ἢ κρυμμένοι πίσω ἀπὸ καλάμιες καὶ θάμνους, ξέρονον νὰ τὸ σφεντονίζων καὶ νὰ τὸ καρφώνουν στὴν ῥάχην τοῦ ἀνυποψίαστου λευκοῦ. Μὰ κι' αὐτοὶ πάλιν μὲ τὸ ὄπλον στὸ χέρι, ἢ μὲ τὸν ἀναμμένο δαυλόν, θὰ τοὺς ἀναζητήσουν τοὺς ἐρυθρόδερμους, στὸν κάμπο καὶ στίς σπηλιές, στίς ἀκροραχῆς, ποὺ εἶναι καὶ κάστρα καὶ κατοικίαι, καὶ θὰ τοὺς πυροβολήσουν ἢ θὰ σπείρουν τὴν φωτιάν, καὶ θὰ κατακάψων τὰ καλύβια τους, θ' ἀνακαλύψων τὰ χρυσόφυγα καὶ τὰ λαγούμια τους, καὶ θὰ τὰ ρημάξων. Ὅσο καὶ νὰ σπαταλᾷ τὸ χρῶμα ὁ καλλιτέχνης, ὅσο κι' ἂν ὁ τεχνίτης τοῦ λόγου πάει γὰρ συνθέσει ἕνα

πίνακα με τή ζωγραφική του διάθεση, δὲ θὰ φτάσει στὸ ἄμεσο ἀποτέλεσμα πού ἐπιδίωξε καὶ πέτυχε νὰ εἴδῃ με τὶς πλαστικές αὐτὲς ἀναπαραστάσεις συμπληρωμένες με τὶς ἐσχατὲς ἐξεικονιστικὲς λεπτομέρειες, ὁ καλλιτέχνης τῆς εὐάριθμης σειρᾶς ἀπὸ τὶς φάσεις καὶ τὶς ὕψεις τῆς ἐξοντωτικῆς πάλης ἀνάμεσα στὶς δύο ἀντίμαχες φυλές. Τῶν ἐρυθρόδερμων καὶ τῶν λευκῶν τοῦ Βασιλιᾶ τῆς Ἰσπανίας. Μὰ πάλι ἡ περιέργεια μένει ἀνικανοποίητη. Εἶναι ἴσως μιὰ πρώτη ἐντύπωση, ἔμως, ὅσο νὰ πείρῃ, μιὰ ἐντύπωση λειψή. Στὸ βῆθος δεσπόζει ἓνα κυρίως αἶσθημα. Ὁ ἄνθρωπος πού μάχεται τὸν ἄνθρωπο προβάλλοντας ἓνα ἰδιαιτέρως ἓνα σκοπὸ. Στὸ θέμα φυσικά χωροῦν πολλοὶ στοχασμοί, μὰ δὲν εἶναι ἡ ὥρα γιὰ ἀνάλογες προεκτάσεις.

Φεύγοντας ἀπὸ τὸ ὄρατο Μουσεῖο τοῦ Λὸς Ἐντζελες με τὶς ποικίλες σὲ περιεχόμενα ἀναπαραστάσεις ἀπὸ τὴ βιομηχανία, τὴ φυσική, καὶ τὴν κοινωνικὴ ἱστορία, τὴν ἐπιστήμη καὶ τὶς τέχνες, κατὰ στάδια προόδου καὶ ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀμερικῆς, αἰσθανόμαστε μέσα μας ἓνα κενὸ γιὰ τὶς ἄλλες πτυχὲς τῆς ζωῆς τῶν Ἰνδιάνων. Μὲ τὸ τραῖνο θὰ διασχίσουμε τὴ νότια πλευρὰ τῆς Ἑρῆμου. Θὰ περάσουμε ἀπὸ τὰ σημεῖα ἔπου θὰ ἔγιναν οἱ ἀγῶνες, ἀπὸ καὶ ἴσως, πού τόσοι καὶ τόσοι θὰ ἔβρισκαν τὸ θάνατο ἀπὸ δίψα καὶ στέρση, ἀπὸ τὴν τεράστια ἀπόσταση πού ἔπρεπε, με τὰ πρωτόγονα μέσα τῆς ἐποχῆς, νὰ τὴν ξεπεράσουν γιὰ νὰ φτάσουν σὲ χρυσοφόρες περιοχὲς καὶ νὰ μεταβληθοῦν μονομιᾶς σὲ Κροίσους...

Τέρμα τοῦ ταξιδιοῦ μας εἶναι τὸ Μεγάλο Φεράγγι, τὸ φημισμένο *GRAND CANYON*, στὸ κέντρο σχεδὸν τῆς πολιτείας Ἀριζόνα. Μᾶς χωρίζουν βουνὰ καὶ πεδιάδες, στέπες ἄγονες καὶ κοιλάδες χαρούμενες καὶ εὐρορες. Λέν μπορεῖ ὅλα νὰ τὰ συλλάβει ἡ ἀγρυπνὴ ματιὰ. Ἕνα μεγάλο μέρος θὰ τὸ κρατήσῃ μουσικὸ ἢ νύχτα. Μόλις θαμποφέγγει, καὶ ἡ ματιὰ ἢ ἀξεδίψαστη θ' ἀνασύρει τὸ κουρτινάκι τῆς κλινάμαξας καὶ θὰ τρέξει νὰ συνάξει ὕψεις περιέργες καὶ πρωτοθώρητες. Κάκτους ψηλοῦς, διχαλωτοῦς, συμβολικοῦς τῆς τροπικῆς ἰδιομορφίας τοῦ τοπίου, γῆ ξερὴ ἀγκα-

θωτῆ, κατακίτρινη σὰ χολεριασμένη, καταπλακωμένη ἀπὸ κατάσπαρτη πέτρα καὶ λιθάρι. Στὸ ξέμακρο, ὄγκοι παράξενοι ἀπὸ λόφους στρογγυλοῦς πού ἀπολύγουν σὲ μιὰν αἰχμηρὴ κορφή. Οἰκισμοὶ πουθενά. Καὶ μόλις λυτρωθεῖ κανεὶς ἀπὸ τοῦτο τὸ στείρο θέαμα πού τὸ δέρνει ἡ ἀναβροχιά καὶ ἡ ξερὰ ἄλλα, μόλις τὸν συνεπάρει ἡ εὐλογία τῆς γονιμότητος καὶ ἡ πλημμυρίδα τῆς ζωῆς με τὸ καταπράσινο λιβάδι, με τοὺς χρωματιστοὺς σταθμοὺς τῆς θενζιναντλίας καὶ τὶς ἀντένες τῆς τηλεοράσεως, στημένες σὰν ξόδεργες πάνω σὲ στέγες ἀπομονωμένων σπιτιῶν, τὸν ὑποδέχεται μιὰ ἀγγελία, σχεδὸν κραυγαλέα, ἀναγραμμένη πάνω σὲ «πινῶν» καὶ πινακίδες Νάβαχο, Νάβαχο. Θὰ τὴν διαβάσει, θὰ τὴν προσέξει, θὰ τὴν ξανασυναντήσῃ ἐγχρωμη, μονολεκτικῆ, με μεγάλα γράμματα. Ἔχει τὴν αἰσθησὴ πὺς τὸν καλοῦν σὲ πανηγύρι. Πρόκειται γιὰ μιὰ κοινότητα Ἰνδιάνων, ἴσως τὴ σημαντικώτερη καὶ τὴν πρὸ ἐνδιαφέρουσα σὲ πληθυσμὸ, σ' ἐκθέματα καὶ σ' ἐκδηλώσεις τῆς φυλῆς τῶν Νάβαχο. Θὰ τὴν ξεπεράσουμε, ἀλοῖμονο, με τὴν ταχύτητα τῶν 100 καὶ τόσων μιλίων τὴν ὥρα, πού ἀναπτύσσουν συνήθως τὰ ἀσύγκριτα σὲ ἀνέσεις ἀμερικανικὰ τραῖνα, καὶ θὰ κρατήσουμε στὴ μνήμη μας, σὺν ἑς μονάχα, ἀπὸ ἀνθρωποσύναξη στὸν ὑπαιθρο χωρὸ τῆς κοινότητος τῶν Νάβαχο, με τὰ σπίτια ἀπὸ ξερολίθια, με τὴν ἐκκλησία, τὴν κάτασπρη, κτισμένη σὲ ρυθμὸ κοινὸ τυπο ἰσπανικὸ. Καὶ ἀκόμη, με τὸ ἀλόγο μάζωμα καὶ τὰ πολύχρωμα ἐκθέματα. Μεσ ἀπὸ τούτη τὴ φευγαλέα εἰκόνα, ζητοῦμι νὰ ξεχωρίσουμε ἓνα γνώρισμα, τὸ πρὸ χαρκτηριστικὸ. Εἶναι τὰ μαῦρα μαλλιά τῶν ἀνθρώπων, τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου φύλου με τὴν κορδέλλα περασμένη τριγύρω σὲ μέτωπο δεμένη πίσω. Εἶναι ἡ ἔθνικὴ του κορδέλλα, πού θὰ τὴν ἀπαντήσουμε πολὺ συχνὰ σὲ λίγο.

Μ' ἔνν Ἰνδιάνο διασταυρωθήκαμε σὲ ἓνα στενὸ δρομάκο, στρωμένον με ἀμμοχόλικον, στὸ δάτος πού ἐκτείνεται πέρ' ἀπὸ τὸ δυὸ τουριστικὰ ξενοδοχεῖα στὸ Μεγάλο Φεράγγι. Ἐνὸς μοναξιά καὶ τὴν ἡσυχία τοῦ Ἰθνικοῦ αὐτοῦ Δρυμοῦ, τὴ διακόπτουν ἡ κρωξίματα ἀπὸ μεγάλα μαῦρα πούλια ποι

ὕψωνονται μέσ' ἀπὸ τὸ χάος τοῦ Φαραγιοῦ, καὶ πότε ἀεροζυγιάζονται, καὶ πότε χαμοπετοῦν σὰν κάτι ν' ἀναζητοῦν μέσα στὸ χῶρο τῆς ἀπέραντης δασωμένης περιοχῆς μὲ τὰ πεσμένα χάρω, τὰ κτυπημένα ἀπὸ ἀστροπελέχι δέντρα, τ' ἀθικτα ἀπὸ χρόνια, ἀπὸ αἰῶνες ἴσως. Αὐτὸ ἀλλωστε θὰ πεῖ ἐθνικὸς ὄρυμός, ν' ἀφήνεις ἀμετακίνητο τὸ κάθε τι στὴ φυσικὴ του θέση, νὰ σέβεσαι καὶ τὸ σαρακοφαγωμένο κορμὶ τοῦ δέντρου, καὶ τὴν καινούργια φύτρα του.

Εἶδαμε τὸν Ἰνδιάνο—ἓνα γερασμένο ἄνθρωπο, ἀμούστακο σὰ σπανὸ — νὰ μᾶς πλησιάζει σοβαρὸς. Φοροῦσε λίγα φτερά στὸ κεφάλι. Τὰ μαλλιά του εἶταν ἄσπρα. Μόλις μποροῦσε καὶ ἔσερνε τὰ πόδια του. Μάτια μικρὰ σθησμένα. Καλὰ καλὰ δὲν ἔβλεπε. Τὸν ρωτοῦμε τί κάνει, πὺ πάει; Δὲν καταλαβαίνει τὴν ἀγγλική. Μᾶς ἀπαντᾷ μὲ λίγες λέξεις στὴ γλῶσσα του, καὶ μᾶς δίνει τὸ χέρι του μὲ σχεδὸν ἀνοιχτὴ τὴν παλάμη. Τοῦ δινουμε κάτι καὶ τὸν βλέπουμε ν' ἀπομακρύνεται σέρνοντας τὰ πόδια του. Τὸ ἴδιο ἀπόγευμα κατάντικρυ στὸ ξενοδοχεῖο *EL TOVAR* πάνω σὲ μιὰ ἐξέδρα κτιστή, εἶχε γίνει ἔθιμο νὰ ἐμφανίζονται Ἰνδιάνοι μὲ χορευτικὲς ἐπιδειξεις μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ τέρπουν τοὺς εὐάριθμους τουρίστες πὺ ἀδιάκοπα κταφτάνουν, κάποτε ὕστερα ἀπὸ ταξίδι δύο ἡμερῶν μὲ κούρσες, σὲ τοῦτο τὸ γραφικώτατο καὶ κομοξάκουστο τοπίο.

Ὅμως αὐτὴ καθεαυτὴ ἢ ἐπίδειξη μὲ Ἰνδιάνικους χορούς, ἀποτελεῖ πλαστότητα, Γίνεται σχεδὸν κάθε μέρα, τὴν ἴδια ὥρα. Ὅσο ὑπάρχουν τουρίστες σ' ἓνα καθορισμένο χῶρο στενὸ, τριγυρισμένο ἀπὸ φιλοπερίεργους πὺ ρίχνουν στὸ τέλος τὰ σέντς καὶ τὰ δολλάρια σὰ μνηδαμινὴ ἀνταμειβὴ τοῦ κόπου τους. Μὲ φτερά ἢ δίχως φτερά στὸ κεφάλι καὶ στὰ μπράτσα, μὲ κουδούνια στὸς μηρούς καὶ στὰ πόδια, μὲ κουδούνια στὰ χέρια, μὲ τὴν κόκκινη πάντα ἐθνικὴ τους κορδέλλα στὰ μαλλιά, μὲ τύμπανα καὶ φωνὲς ἀναρθρες, θὰ ποῦν τὰ λαϊκά τους τραγούδια, θὰ χορέψουν τὸ χορὸ τοῦ αἵτου, τὸ χορὸ τοῦ ἀνέμου, τὸ χορὸ τῆς σοδειᾶς καὶ ἄλλους πὺ συμβολίζουν ἓνα μῆνυμα. Ἐνας νέος—αὐτὸς ἀλήθεια εἶταν ὁ

ἀξιώτερος—μέσ' ἀπὸ ἓνα στεφάνι πὺ κρατοῦσε στὰ χέρια του, ἔκλωθε ἐπιδέξια τὸ σῶμα του, περνοῦσε μ' ἓνα ἔντεχνο ρυθμὸ ἀνάμεσά του, πότε τὸ ἓνα καὶ πότε τὸ ἄλλο πόδι, τὸ ξαναπερνοῦσε μὲ ταχύτητα στὸ κορμὶ του καὶ ξανάρχιζε τὸ ἴδιο. Κ' ὕστερα ἀπὸ ἡμίωρη ἐπίδειξη, κάποιος ἢ κάποια θὰ μείνει νὰ συνάζει τὰ φιλεδωρήματα, κι' ἄλλοι θὰ ἐξαφανιστοῦν ὅπως τὰ «νούμερα» εἰ φιγοῦρες στὸ τσίρκο. Θὰ ξαναγίνουν εἰ γκρούμ μὲ τὰ καλοχτενισμένα μαλλιά καὶ τὴν κόκκινη κορδέλλα, θὰ ξαναφορέσουν τὴ σκοῦρα μπλούζα, θὰ περάσουν τὰ γιορντάνια στὸ λαιμὸ καὶ στὸ στῆθος τὰ φλουριά καὶ τίς καδένες. Ἀναμφισβήτητα πιότερη γνησιότητα ἔχει τὸ ἓνα κυρίως κτίσμα, ἀνάμεσα στὰ δύο τρία ἄλλα. Διατηρεῖ τὸν καθιερωμένο ὁμοίότυπο ἀρχιτεκτονικὸ ρυθμὸ τοῦ Ἰσπανικοῦ σπιτιοῦ, πλινθόκτιστο, μὲ στενὲς χαμηλὲς πόρτες—πρέπει νὰ σκύψεις γιὰ νὰ περάσεις—μὲ λίγα μικρὰ παράθυρα, μ' ἓναν ἐξώστη δίχως κάγκελα, καὶ στὴ μέση ἀνεμότκαλες ἐξωτερικὲς.

Γιὰ νὰ κυριολεκτήσουμε, στὸ κτίσμα αὐτὸ, καθὼς καὶ σ' ἄλλα, στεγάζεται μιὰ μόνιμη ἐκθεση ἀντικειμένων, χειροτεχνημάτων, πλεκτῶν, πλαστουργημάτων, καὶ ἄλλων ἔργων τῆς λαϊκῆς Ἰνδιάνικης τέχνης. Μέσα στοὺς μισοφώτιστους κί στενοὺς διαδρόμους αὐτοῦ τοῦ σπιτιοῦ, θὰ βρεῖ ὁ ἐπισκέπτης ὅ,τι θέλει. Κ' εἶναι ἓνα κι' ἓνα νὰ τὰ ζηλεύεις. Κυλίμια καὶ ὑφαντά, μαντήλες καὶ σακκίδια, καδένες καὶ φτερά καὶ βραχιόλια καὶ τύμπανα, κουδούνια καὶ σηματεὲς καὶ κοσμήματα, τεχνουργημένα μὲ ὑπομονὴ καὶ γούστο, ἄγγελα καὶ βάζα καὶ μικρὲς ὕδριες, ποικιλμένα ὅλα μὲ σχήματα χρωματιστά, ἄλλα εἶδη κεραμικῆς μὲ μιὰ πρωτοτυπία καὶ μιὰ ἰδιομορφία. Μὰ θὰ τὸ ξαναποῦμε. Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἐκθέματα, ὅλος αὐτὸς ὁ τεχνητὰ μεταφυτευμένος οἰκισμὸς τῶν Ἰνδιάνων, εἶναι προορισμένα νὰ τροφοδοτοῦν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν τουρίστ, νὰ ἐκπληρώνουν ἓνα συγκεκριμένο καὶ μοναδικὸ σκοπὸ, ἀναντίρρητα μὲ τὸν πιὸ ἄρτια ὁργανωμένο τρόπο. Τοὺς Ἰνδιάνους θὰ τοὺς γνωρίσουμε στὴν πέρ' ἀπὸ τὸ Ἄλμπου Κέρκι περιοχὴ, ὅπου ὑπάρχει ἓνας ἀριθμὸς κοινοτήτων καθὼς καὶ γύρω καὶ πέρ' ἀπὸ τὴ

Σάντα Φέ, την ονομαστή για την Ιστορία της, την ξωτική όμορφιά της, το τουριστικό της χρώμα, την προτελευταία που τυχαία και καλοπροαίρετα μπήκε στο μικρό κύκλο της έρευνάς μας. Τελευταία είταν

το Τάος. Βρισκόμαστε καθώς αντιλαμβάνεται καθένας στο Νέο **Μεξικό**.

(Σ υ ν ε χ ι ζ ε τ α ι)

ΕΙΧΑ ΝΑ ΣΟΥ ΠΩ ΠΟΛΛΑ

Είχα να σου πω τόσα πολλά απόψε
για τις μέρες που λείπεις μακριά μου
και μου κλείνουν οι ουρανοί τη θωριά σου
και μου φράζουν τα βουνά τους δρόμους
και μου μπερδεύουν οι πέτρες
το νήμα της εγκαρτέρησης.
Μα πώς φυλλορόηουσαν απόψε τα λουλούδια
κι' έβαψαν τα πέταλά τους στη λίμνη της αγωνίας
και δεν έχω ούτι' ένα ρόδο να σου στείλω
ένα ρόδο θαμένο στη ματωμένη δύση...
Κι' είχα τόσα απόψε να σου πω
που σταμάτησ' ο άγέρας να κρυφακούση
έξω από την πόρτα της συλλογής μου
και να τα ψιθυρίση αύριο στους κάμπους.
Κι' όμως πρέπει να σου τα γράψω όλα απόψε
μα δεν φωτίζει ο ουρανός κι' είναι σκοτάδι
κι είναι οδυσμένο το λυχνάρι αυτής της νύχτας
κι' είχα τόσα πολλά απόψε να σου πω...

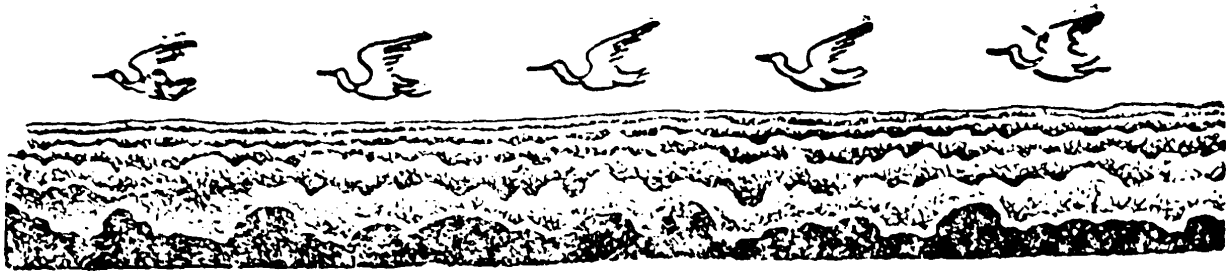
Μαρία Κέντρον - Αγαθοπούλου

ΚΥΚΛΟΣ

Πίσω απ' τις μέρες ένα σωρό μελαχρινές νύχτες
παραμονεύουν στα τζάμια μας τα κλειστά μάτια
δίχως συγγνώμη και ντροπή.
Κάτω απ' τα βλέφαρα είναι κι' άλλες νύχτες
άνακατεμένες με χλωμά περιθώρια.
'Απ' τα παράθυρα της μέρας
βλέπουμε πάνω απ' τα χέρια της προσευχής μας
τά σχήματα των ουρανών.
'Απ' τα παράθυρα της νύχτας λείπουν τα μάτια μας.
Και πεθαίνουμε για να ζήσουμε πάλι το πρωί.

Κώστας Κατσούκης

ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ Ι. ΜΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΤΗΝ ΑΝΑΒΡΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ

(Δ Ι Η Γ Η Μ Α)

Όταν έπεσε τὸ μέτωπο τῆς Ἀλβανίας, πήραμε ὅλοι τὸ δρόμο τοῦ γυρομαῦ.

Τράβηξα, λοιπόν, κι' ἐγὼ στὸ χωριό μου.

—Κάμε, Κύριε, νὰ μὴ ταραχτῆ ἡ Πατριδα. Στ' ἀρματωμένα χέρια Σου τῆ μι-σιενύμαστε πιά...

Σὰν ἔφτασα καὶ στὸ σπίτι μου, ἡ ξώπορτα δὲν ἀνοίξε... Ἀπὸ χρόνια πεθαμένοι οἱ γονιοί.

Πήδηξα ἀπ' τὴν αὐλή, ἀνοίξα καὶ τὰ δυὸ φύλλα τῆς ξώπορτας διάπλατα καὶ βάλθηκα νὰ γυρνᾶω στὸ λιβάδι ξετάζοντας τὰ δέντρα, ἕνα χόρτο, μιὰ σβώλα χῶμα, μιὰ πετρίτσα.

Τὸ γλειδὶ τοῦ σπιτιοῦ τῶχα ἀφημένο στὴ γειτόνισσά μου τῆ Νάσενα. Σερπετὴ φτάνει κοντά:

—Γεά σου, παλληκίρι! Τὶ κάνεις ἐδῶ;

—Κι' ἐσὺ δὲ μὲ γνώρισες, θεὰ Νάσινα; Μόλις κουβέντισα:

—Μπρέ, μπρέ! ἔκομε ἔαφνιασμένη καὶ γελούμενη. Ὁ Παρασκευᾶς! Καλῶς ἦρθες, γιέ μου. Δόξα νᾶχη ὁ Θεός. Εἶσαι καὶ φρυγανισμένος ἀπ' τὸν ἥλιο κι' ἀργουσιένος ἀπ' τὸ βορριά. Ἐλα στὸ σπίτι μου. Νὰ σὲ πλύνω, νὰ σ' ἀλλάξω. Ἐχεις ροῦχα; Σὰ δὲν ἔχεις, νὰ σοῦ δώσω ἀπὸ τῶν παιδιῶν μου. Μοῦ τὰ πῆρε ὁ Θεός καὶ ἠσίχασα στὰ ἡγδόντα μου χρόνια. Ἐφεί Δόξα νᾶχη. Τὶ μποροῦμε νὰ ποῦμε...

Ἐπειτα πέρασαν πολλὲς μέρες.

Ἐρημος ἐγὼ, ἔρημη καὶ ἡ θεῖα Νάσενα, βλέπαμε τὸν κόσμον ποὺ φουρτούνιαζε κι ἀγορεύε. Οἱ ἄνθρωποι σὰν πελεκιῦδια σ' ἄγρια κύματα τινάζονταν, σκουρπιῦ-

σαν καὶ χάνονταν.

Οὔτε οἱ μέρες, οὔτε οἱ νύχτες πιά ἦταν τοῦ Θεοῦ.

Πέρασε ἡ ἀνοιξη, ἦρθε ὁ χειμῶνας τοῦ 41 καὶ πεινάσαμε. Συμμαζεῖοιμαν στὸ καλύβι τῆς, ἔβλεπα τὰ ξύλα στὸ τζίκι ποὺ ἀναβαν, τὴν ἀκουγα, καὶ συλλόγιαζα.

—Δὲν θὰ πεθάνουμε, Παρασκευᾶ! Κάτι μᾶς βρίσκεται ἀκόμα. Οἱ ἀσκητάδες μιὰ δαγκωσιὰ τρῶν ὅλη ὅλη τὴ μέρα καὶ βαστοῦν. Καὶ πῶσο τυρανοῦν τὸ σῶμα τους. Παίρουν μιὰ θεόριτη πέτρα στοὺς ὤμους, ἀνεβαίνουν ψηλά - ψηλά, ὡς τὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ καὶ τὴν κατακυλοῦν. Γκίλα - γκίλα ἢ πέτρα, φτάει στὰ ριζά. Ἄιντε κατεβαίνουν, ἄιντε πάλι στοὺς ὤμους, ψηλά - ψηλά στὴν κορφὴ, γκίλα - γκίλα ἢ πέτρα ξανά στὰ ριζά. Μὲ μιὰ δαγκωσιὰ ψωμι ὅλη τὴ μέρα. Καὶ σήμερα, κι αὔριο καὶ τὴν ἄλλη, ἀκέρια ζωή. Μήπως εἶσαι τσιροπούλια; Ὁχι! Πιστεύουν.

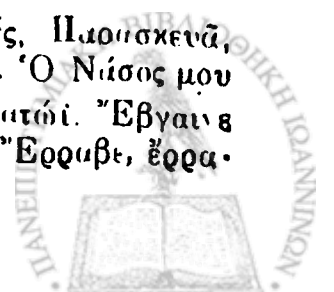
Τὰ λῖω γιὰ σένα, Παρασκευᾶ, ἐμένα τὸ ἴδιο μὲ κάμει ἂν κλείσω τὰ μάτια μου καὶ τώρα.

Ἡ φ'όγα ἀνάδευε στὸ τζάκι. Φῶς δὲν εἶχαμε ἄλλο!

Στοὺς πορφυρούς, ἀπὸ τὸ ἀντιφέγγισμα τοίχους, γιγάντιοι σάλεναν οἱ ἥτικοί μας. Σὰν ἀπόκοσμη ἢ σιγολιά.

Ὁ λόγος ἔπεφτε στὴν ψυχὴ καὶ ριζοβολοῦσε, καὶ κάρπιζε, καὶ γίνονταν ἡ ψυχὴ αὐτὸς ὁ λόγος.

—Ἐφεί Θυμᾶμαι πὺν λές, Παρασκευᾶ, τότε ποὺ ἦμουνα νιόπαντη. Ὁ Νάσιος μου εἶχε τὸ ραυτάδικό του στὸ κατώι. Ἐβγαίνε στὴν αὐλὴ καὶ κάθονταν. Ἐρραβε, ἔρρα-

βε. Θεός σχωρέσ' τον! δουλευτής...

Ἐγὼ μὲν κίνησα μ' ἄλλες γυναῖκες στὸ δάτος, καὶ φορτωθήκαμε ξύλα. Στὸ γυρισμὸ πῆρα φορτωμένη ἓνα τραγούδι. Ποῦ εἶναι τὸ πέρα δάσος, καὶ τὸ Κριμί-νι, ἀπὸ κεῖ, ἐδῶ στὸ χωριὸ ἀκούγαμαν.

Νά το, τοῦ ἔλεγαν. Ἄκου, τ' ἀσημό-κυπρὸ σου λιλαίει!

Ὁ Νάσος μου τραβοῦσε τὶς κλωττὲς ἀπ' τὸ ἀφτί του χαμογελώντας, περιούσε ράμμα στὸ βελόνι κι ἔρραβε. Τίποτα δὲν ἔλεγε.

Ἄκου ἐκεῖ; Ἀσημόκυτρο!

Κάποιος εἶχε ἓνα ἀσημόκυπρο. Τοῦ ἔλεγε:

Τώρα, ἀσημόκυπρο, νὰ πᾶς στὸ δάσος νὰ μοῦ φέρῃς ξύλα. Πήγαινε τὸ ἀσημόκυπρο, φορτώνονταν, ντάγκα! ντάγκα!—γκί-γκι! γκλίγκι! γκλίγκι! ἔρχονταν. Τ' ἀράδι-αζε στὴν αὐλή. Πάλι πήγαινε, πάλι ἔρχονταν. Γέμιζε ἡ αὐλὴ ὡς πάνω.

—Κι ἂν ἔβγαινε κανένας κλέφτης στὸ δρόμο κι' ἔκλεπτε τ' ἀσημόκυπρο;

—Δὲν ἄφηναν οἱ κσιπεταναῖοι ποὺ φύλαγαν. Ἄμ' πῶς; Γιατί τοὺς πήγαινε ὁ κόσμος ψωμί; Τὸν φύλαγαν ἀπὸ τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς Τούρκους, Κάτι ἄντρες! Τοῖς ἰβλεπες κι ἔλεγες: χαλάλι ποὶ γενήθησαν.

Ἐρριξε τὸ βέμμα της σὸ ἰζάκι κι ἀπόμενε νὰ κυττάῃ τὴ θρακὰ τῶν ξύλων ποὺ ἀνάσαιναν ὅλες τὶς ἀτοχρῶσες τῆς φωτιάς.

—Ὁμορφο πρῶμι κι ἡ φωτιά. Τὰ ξύλα ποὺ ρίχνει τὸ ποτάμι στὶς ἄκρες του, ὅταν τὸ καλοκαίρι λιγοστεύουν τὰ νερά, ἐγὼ μὲ τὸ κοφίνι πᾶω καὶ τὰ μαζεύω. Μόνο αὐτὰ κάνουν τέτοια θρακὰ...

—Θεῖα Νάσενα, ἡ καρδιά ποὺ μοῦ δείχνεις πλὴν θ' ἀγάπησε καὶ θὰ πόνεσε στὴ ζωή... Μὰ ὁ κόσμος, μ' ὅλες τὶς ὁμορφιές του, ἀξίζει τάχα ὅσο ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς μας; Λέω κιόλας, ἐπίτηδες πλιστηκε εἶσαι γιὰ νὰ δοκιμαζέται ὁ ἄνθρωπος...

—Μὴ τὸ ξαναπῆς αὐτό, γυιέ μου. Ἐγὼς ἄνθρωπος, ἓνας ἀδελφός μας ἔκαττε καὶ συλλόγιασε κάποτε: Πλανεύομαι ἀπὸ τὴν ὁμορφὰ τοῦ κόσμου—δὲν κάω καλά. Γιατί ξεχνῶ τὸν ἄλλο κόσμον ποὺ εἶναι ὁ μόνος ἀληθινὸς κι' αἰώνιος.. Πλίνει, μοιράζει τὸ βό του στὸς φτωχοὺς. Καὶ πίνει σ'

ἓνα δάσος, χτίζει τὸ καλύβι του καὶ κουρνιαρίζει. Περνάει τώρα τὸν καιρὸ του νηστεύοντας, μ' ἀγρούπνιες καὶ μὲ προσευχές, σὰν ἄσκη ἦς... Ἐνα ρουάκι ἔτρωχε λίγο πάρα πάνω. Ἐγινε ὁμορφο μ' οὐσική στ' αὐτιά του. Ἄμῃ καὶ τὸ πουλιά; Καὶ τὰ δέντρα, καὶ τὰ λουλούδια; Ἡ ψυχὴ του εἶπε:

—Καλὸν τό το διάλεξα. Ἐδῶ χρόνια θὰ μείνω.

—Ὁ διάβολος σὲ πλάνεψε, ψυχὴ μου. Μὰ ἐγὼ δὲ θὰ σ' ἀφήσω νὰ χαθῆς, ὄχι.

Φεύγει καὶ ἀνεβαίνει κατάκορφο, σὲ πετροβούνη. Αὐγὴ ὁ ἥλιος, βσιλίεμα ὁ ἥλιος—τόσο μόνο! Κι σ' οὐράνια καὶ σὲ γῆ ὁμορφιά...

—Ἐ! ποῦ ἄλλοῦ νὰ πάω; Θὰ μείνω ἐδῶ καὶ θὰ πλαίψω μὲ τὸ διάβολο.

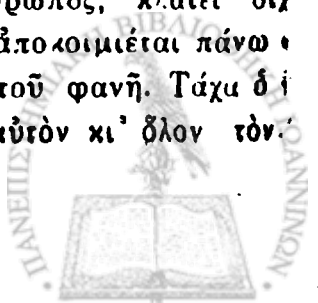
Τέλευσε τὶς προσευχές του, ἔβγαινε, κάθονταν σταυροπόδι στὴν πόρτα τῆς σπηλιᾶς του. Γιὰ νὰ μὴν τύχη καὶ τὸν πλανέψῃ τίποτ', κάρφωνε τὰ μάτια του χαμηλά; σὲ μιὰ πέτρα—πάντα τὴν ἴδια. Ἐνα λουλούδι ξεπέταξε κάτω ἀπὸ τὰ μάτια του, μέσα ἀπ' τὴν καρδιά κείνης τῆς πέτρας. Ἦταν γιλάζιο κι' ὁμορφο. Ἡ ψυχὴ του λαχτάρισε..

—Ἄχ! Δὲν ὑπάρχει σωτηρία. Φῶς φανερὸ, ὁ ἄνθρωπος γεννιέται γιὰ νὰ πάχαμένος...

Μόλις τὸ εἶπε, μιὰ χλαλοή, ἓνα κακὰ νὰ γκρέμιζε τὸ πετροβούνη. Ὅσπου ν' καταλάβῃ τί εἶναι, τί τρέχει, προστά το ἔστεκε ὁ Ἄη-Μηνᾶς, καβάλα στ' ἄστρο Του ἄλογο. Σηκώνεται, τὸν χαιρετᾷ μὲ τὸ χέρι στὴν καρδιά... Τό ες ὁ Ἄγιος μὲ σφγμένα τὰ φρύδια Του, κι' ἄγριον ἄγρον τοῦ λέει:

—Νάξηρες πόσο πάσισε ὁ Κύριος γιὰ νὰ κάρη ὅσο παίρνει ψυκὸ καὶ τιποτέν τοῦτον τὸν κόσμον... ποὺ καμμιὰ ψυχὴ μὴ χάνεται Ὅμως, τὶς μέρες τῆς Δημογίας, πάνω σ' ὅλα τὰ πράματα, σὰ χροῖ ἔμεινε κάτι ἀπ' τὴν ὁμορφιά καὶ κάτι ἀπὸ τὴν Ἀθανασία τοῦ χειροῦ Του. Πολὸν μάρτηρες, ἀδελφέ...

Ἀπὸ τοῦ εἶπε ὁ Ἄη-Μηνᾶς καὶ ἔθρηκε. Κλαίει ὁ ἄνθρωπος, κλαίει δὲ νὰ μερώνη. Στερνὰ ἀποκοιμιέται πάνω σὲ δάκρυά του. Τὶ νὰ τοῦ φανῆ. Τάχα ὁ ὅς εἶχε καλέσει κι' αὐτὸν κι' ὄλον τὸν

ομο σὲ μουσαφριά. Ἔ, σὺν εἶναι νὰ πῶ σὲ μουσαφριά δὲ στέκει νὰ κινήσῃ μ' αἰδεια χέρια. Συλλογιάζει: Νὰ κάνω ἓνα στεφάνι ὄλο ἀπὸ γαλάζια - γαλάζια λουλουδάκια καὶ νὰ τοῦ τὰ χαρίσω. Κάλλιο νὰ κόψω ἓνα κλωνάρι ἀπὸ καρπόφορο δέντρο πὺν ὁ χυμὸς του σὺν τὴν ἀνθρώπινη πύρα δέει σὲ γλυκὸ καρπὸ. Νὰ Τοῦ πῆγαινε τὸ χρυσάφι του... Μὰ αὐτὰ δὲν ἦτανε δικὰ του, ὥστε νὰ πῆ, τὰ χαρίζει. Τότε ἔκλαψε τὰ καυτὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας.

—Κύριε ψυχὴ μου, τίποτα δὲν ἔχεις, τίποτα δὲν εἶναι δικὰ σου ὡς θαρροῦσες.

—Ἄλλοιμονο, δικὸ μου δὲν ἔχω ἄλλο πάρεξ τὰ δάκρυα τοῦ ἄ.

Τάμασε κι' αὐτὸς ἓνα - ἓνα νὰ Τοῦ τὰ πῆ. Φιάνει στὸν ἔβδομο οὐρανὸ. Βλέπει τὸ Θεό. Γελούμενος ἔπαιρνε ὅ,τι δῶρο τοῦ ἔφερναν οἱ καλεσμένοι Του. Ἐνας στρατιώτης, τὰ παρὰσημά Του. Ἐνας στρατιώτης, τὸ ἄλογό του. Ἐνας ἐργάτης, τὸ σφιρί του καὶ τὸ καθημερινὸ ἰδρωκόπι του. Ἐνας ἰερωμένος τις προσευχὴς του. Μιὰ μάννα τὸ μοναχοπαίδι τῆς Δειλιασμένος δίνει τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας του. Μὰ τί εἶναι πιά τὰ λόγια πὺν ἀκοῖει. Γυρνάει ὁ Θεὸς στοὺς Ἄγγελοις πὺν παρὰσιεκαν καὶ Τοὺς διατάζει.

—Φέρτε μου τὸ πιὸ ὄμορφο κουί, χρυσὸ καὶ πορφυροντυμένο, νὰ βάλω μέσα του τὸ μελλούμενο φέγγος τῶν ἀστεριῶν Μου.

Τότε δὲν ἔφεγγαν ἀκόμα τόσο γλυκὰ τ' ἀστέρια...

—Μιὰ πὺν μ' ἔκανες δῶρο σὰ Βασιληάς, Βασιληὰ σὲ λέω καὶ σένα, καὶ κάθησε στὴν πρώτη θέση.

Λοιπὸν, φέρνουν οἱ Ἄγγελοι ἓνα κουτί χρυσὸ καὶ πορφυροντυμένο πὺν δὲν ἔπαιρνε ὄμοιό του σ' ὄμορφιά. Κάνει ὁ Θεὸς ν' ἀραδιάσῃ τὰ δάκρυα, ἓνα γλυστράει ἀπ' τὰ χέρια Του καὶ πέφτει.

Τρέχουν ἔξω τῶν τοῦ ἄ Ἄγγελοι νὰ τὸ πιάσουν. Γλιστροῦσε, γλιστροῦσε ἀπ' τὰ χέρια Τοῦς, δὲν πιάνονταν. Ὡσπου ὁ πιὸ μικρὸς κι' ὁ πιὸ ἀθῶος ἀπ' τοὺς Ἄγγελοις ἔπλωσε τὴ χιονάτη φτερούγα Του κι' ἔτσι τὸ σταμάτησε αὐτοῦ. Κι' ἔτσι τὸ πῆγε πάλι στὸ Θεό...

Ὅταν ξύπνησε ὁ ἀνθρώπος, ἄφησε τὸ πετροβούνη καὶ γύρισε στὸν κόσμον.

—Στὸν κόσμον! ἀπάντησα σὺν ἡχώ.

Κι' ἔπειτα ἀπὸ λίγον:

—Ἐμένα ἴσα - ἴσα μ' ἔρχεται ν' ἀνέβω στὸ πετροβούνη πὺν ἄφησε ἔτοιτος, κι' ἔκει πάνω, κοιτήτερα στὸ Θεό, νὰ φωνάξω μ' ὄλη τὴ δύναμη τῆς φωνῆς μου: Θεέ! Μ' ἀκοῦς; Ἔ! λοιπὸν, κύττα τὸν κόσμον πὺν ἄφησα καὶ πὺν μου ἄν δὲν ἔκαμα καλά... Θεὰ Νάσενα, θεὴ Νάσενα, τί νὰ ζη'έψης ἀπ' τὸν κόσμον σήμερα; Ἐκεῖ στὸ πετροβούνη νὰ ζοῦσαι, δίχως κανέναν νὰ πειράξω, δίχως κανεὶς νὰ με πειράξῃ, κι' ἄμα τέλειωνε ὁ πόλεμος, τότε νὰ κατέβαινα πάλι στὸ χωριό...

—Κάλλιο τὸ χεῖς αὐτὸ καὶ νὰ πάθῃς σὺν τὸ Σωτήρη;

—Ποιὸν Σωτήρη;

—Νὰ! ἦταν κάποιος Σωτήρης, στὰ δικὰ μου τὰ χρόνια, καὶ πῆγε στὴν Πόλη. Ἐμαθε γράμματα, ξεσκόλησε, ἄν ε Σωτήρη νὰ πᾶς στὸ χωριὸ νὰ μάθῃς καὶ τὰ παιδιὰ γράμματα - τίπο α! Θὰ μάθω κι' ἄλλα. Ἐμαθε κι' ἄλλα.

—Ἄιντε, Σωτήρη, νὰ πᾶς τώρα;

—Ὅχι, θὰ μάθω κι' ἄλλα—καὶ μαθαίνει. Ὅχι, καὶ δὲ με φτάουν αὐτὰ, μαθαίνει κι' ἄλλα, καὶ στὸ τέλος λέει: Ἡ δουλειά μου ἔμένα δὲν εἶναι νὰ μάθω ὅ' ἄλλους, ἡ δουλειά μου εἶναι νὰ μάθω μόνο ἐγώ!

Μιὰ μέρα τὸν χάνουν ἀπ' τὴν Πόλη. Σωτήρης ἐδῶ, Σωτήρης ἐκεῖ, πουθενὰ Σωτήρης! Εἶπαν: Ποιὸς ξέρει τί θὰ νόμισαν οἱ Τοῦρκοι πὺν κάνει ὁ Σωτήρης; καὶ τὸν καίπωσαν!

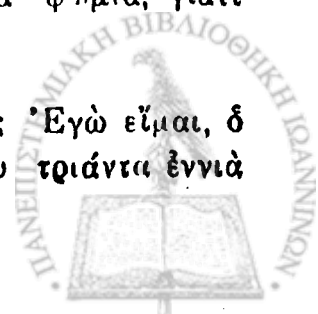
Τρέχουν ἐδῶ, τρέχουν ἐκεῖ, ρωτοῦν, ξειάζουν, τίποτα! Γράφουν σὸ χωριό. Μὰ πρωτοῦ ἔρθῃ τὸ γράμμα, ἔρχεται ὁ Σωτήρης.

Ἡ μάννα του κι' ἡ ἀδερφή του ἦταν στὴν αὐλή. Βλέπουν στὴν ἔξωπορτα ἓνα κουρε' ἢ καὶ ξυλόλυτο, νὰ τὸν κλαῖς! Νὰ! τὰ γένεια, τὰ! τὰ μαλλιὰ, φοῦντες - φοῦντες. Λέν: Ὁ καῦμένος! Καὶ τὸν φωνάζουν: Ἐλα νὰ σοῦ δώσουμε κομμάτα!

—Θέλω μάννα, σαράνια ψομιά, γιατί τόσο εἶμαστε!

—Ποιοὶ εἶσατε, μπρέ;

—Δὲ με γνώρισες, μάννα; Ἐγὼ εἶμαι, ὁ Σωτήρης, κι' ἔχω μαζί μου τριάντα ἐνια

ἄλλους μὲ σαρίκια καὶ φέσια.

— Οὐί! ὁ Σωήρης! Καλῶς ἦρθε! Καὶ τρέχουν νὰ τὸν ἀγκαλιάσουν,

— Πῶς ἔγινες τέτοιος, καρδοῦλα μου, Σωτήρη μου; Ποῦ εἶναι οἱ ἄλλοι;

— Δὲν τοὺς βλέπεις, μάννα; Ἐτοῦτος ἐδῶ μὲ τὸ ἄσπρο σαρίκι μὲ πέρασε ἀπὸ ἓνα βουερό κι' ἀφρισμένο ποτάμι. Ἄνοιγε κι' ἔσμιγε τὰ νερά του, ὄρθο στήλωνε καὶ χυμοῦσε μπροστά τριποδίζοντας, κι' ὄλα τὰ γκρέμιζε, γι' ὄλα τὰ τρέμιζε...

Εἶπα νὰ πέρσω στὰ νερά του κατωκέφαλα, καὶ ἴσα, καὶ ἴσα - μπῶ! δὲ θ' ἔβγαίνα πέρα... Εἶπα νὰ σηκώσω τὴ χέρι μου γιὰ νὰ μὴ μὲ σκεπάσει, νὰ κλείσω τὸ μάτια νὰ μὴ τὸ βλέπω, νὰ μὴ μὲ βλέπη, καὶ νὰ περάσω πέρα - μπῶ! καὶ θὰ μ' ἔβλεπε, καὶ θὰ μὲ σκέπαζε σὰν τὶς λεῦκες πού εἶχανε τὰ κλαδιά τους σηκωμένα καὶ τὶς σκέπασε...

Τὶ νᾶκαμνα, τὶ νᾶκαμνα! Κίνησα μέσα του ποδαράτα καὶ τότε ἐτοῦτος μὲ τὸ ἄσπρο σαρίκι πού βλέπεις, ἀπὸ μιὰ γούρνα τοῦ νεροῦ πετάχτηκε, ἔπιωσε τὸ κῆμα μὲ τῆνα του χέρι, τὸ ἀνέμισε πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του, κύκλο στὸν κύκλο, κι' ἀπὸ γύρω στὸ κεφάλι του τὸ δίπλωσε, τὸ τρίλωσε, τὸ καταδιπλοτρίπλωσε - πῶς μ' ἔβγαλε πέρα στή σιεριά, παίρνοντάς με στὸν ὦμο του, δὲν τὸ κατάλαβα!

Στοὺς κα ἀπράσινους πάλι κάμπους, κι' στὰ βουνά. πατώντας μιὰ σιὴ δρασκελιά τοῦ ἡλίου καὶ μιὰ σὸ φ-γγι-ριού, πῆρα νὰ κουράζουμα... Αὐτὸς μὲ τὸ πρῖσιον σαρίκι πὺ βλέπεις φρίνηκε μπροστά μου καὶ στὸ ἀδράχι πού κρέταγε ἄρχισε νὰ τυλίγη τὶς ἄσωστες στρατές, νὰ τὶς τυλίγη. — ὦ! νὰ βίεπες πῶς στριφογύριζε τ' ἀδράχι!

Ἐδῶ, ἔξω ἀπ' τὸ χωριό, ἔλεσε τ' ἀδράχι ἀπ' τὸ χέρι του κι' ἄρχισαν νὰ ξετυλίγονται οἱ σιρίες ξινί... καὶ

νὰ πηγαίνουν στὸν τόπο τους!

Αὐτὸς μὲ τὸ τουρμπάνι τὸ καφέ μὲ γλύτωσε ἀτ' τ' ἄγρια σκυλιά... Μπροστά μου συναζούνταν ἀνεμίζοντας τὸ τουρμπάνι του - καὶ νὰ σκυλιά ἔφευγαν οὐρλιάζοντας!

Ὁ ἄλλος μὲ τὸ χαλκὰ στή μύτη μ' ἔδειχνε τὶς στρατές. Ἔτσι ὁ ἓνας, ἔτσι ὁ ἄλλος, ὄλοι μὲ βοήθησαν - ὄλλοιῶς δὲν μποροῦσα ν' ἀποσωθῶ καὶ νᾶρθω ἀπ' ἀπ' τὴν Πόλη.

Στὴν αὐλὴ κανέναν δὲ φαίνονταν, Παπασκευᾶ!

Κατάλαβαν.

— Ἄχ! βουρλάθηκε...

Τὸν ἔκλαψαν, τὸν ἔκλαψαν...

Στὸ τέλος τί ἔγινε; Χάθηκε ὁ Σωτήρης κι' ἀπ' τὸ χωριό! Τὸν πῆραν ἐκεῖνοι μὲ νὰ σαρίκια καὶ τὰ τουρμπάνια κι' ἔφυγαν.

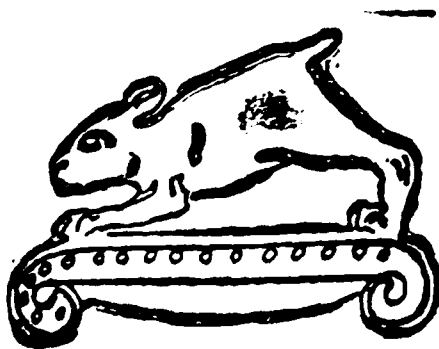
Ὁ Σωήρης εἶχε ξεκόψει ἀπ' τὸν κόσμο. Κι' ὄσοι ξεκόβουν αὐτὰ παθαίνουν.

— Θεῖα Νάσεναι! Ἄν μιὰ μέρα τὰ γράψω ὄλα τοῦτα, θὰ ποῦνε: Ἄδύνατο νὰ τὰ κουβέντιασε κανέναν ἔτσι! Ἄκους, θεῖα Νάσεναι, τί θὰ ποῦν;

— Ἔε! Εἶμαι ὀγδόντα χρονῶ. Μόλις γεννηθῆ ὁ ἀνθρώπος, ἀρχίζει καὶ πάει κοντὸ στὰ πρῖματα. Τὰ μουτσουνίζει, τὰ μουτσουνίζει, τὰ γελᾷ, τὸν γελᾷ... Ἐτετε, σὺ μεγαλώση, δένεται μὲ τὰ πράματα. Τὰ μιλάει, τὴν μιλοῦν... μαθίνονται! Ἄτὸ τὰ ἔβδωμήνια χρόνια του καὶ πέρα, λύνεται ἀπὸ τὰ πρῖματα—μιλάει γιὰ τὰ πρῖματα καὶ αὐτὰ τὸν ἀκοῦν!

Ὅταν σηκώθηκα, μὲ θάρρος πού τίποτε πιά δὲ θὰ ἤσκιωνε, πῆγα καὶ χάρθηκε στὸν κόσμο.

Ἦσαν μιὰ γυναίκα σὰν ἀφημένη ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ στή Ζωή...

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΖΑΔΕ

ΤΟ ΣΠΗΤΙ

(ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΕΝΟΣ ΣΠΗΤΙΟΥ)

Τώρα τὸ σπήτι δὲν ὑπάρχει πιά...

Ἦρθ' ἕνας σίφουνας—ὁ πόλεμος—καὶ τὸ σήκωσε, τὸ ξερίζωσε συθίμελα... Πέντε νάρκες χρειάστηκαν νὰ τινάξουν τὸ γέρικο κουφάρι του στὸν ἀέρα καὶ νὰν τὸ καταπιῶν μὲ τὶς λαίμαργες γλώσσες τῶν φλογῶν τους. Ἄν τις εἶχε βάλει χέρι ἐχθρικό—θάειταν μιὰ παρηγοριά, μιὰ τιμή, πὲς, αὐτό. Θάειταν σὰν ἕνας ἥρωικός νεκρός, ἕνας ἀκόμα νεκρός, στοὺς τόσους ἄλλους γιὰ τὴ λευτεριά τῆς σκλαβωμένης γῆς.

Ὅμως, τούτες τὶς νάρκες τὶς ἔβαλε χέρι πατριώτη, συνοπίτη, χέρι ποὺ στήριξε στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς τὴν ἐξουσία τοῦ καταχτητῆ, καὶ ἐπαιρνε δύναμη, ἀπ' τὴ δύναμή του.. Βέβαια, ὁ ἀνθρώπος δὲν εἴξερε τὴν ἱστορία του γιὰ νὰν τὸ σεβαστεῖ, καὶ οὔτε θέλησε νὰ σκεφτεῖ πὼς ἀνῆκε σ' ἕναν ἀπόγονο αὐτουμένων ποὺ ζήτανε κει—μέσα, δῶ καὶ ἑκατὸν—τόσα χρόνια καὶ ποὺ θρυσκότανε λίγα χιλιόμετρα πιδ νοτινά, μ' ἕνα ποδάρι θυσιασμένο γιὰ τὴν πατρίδα, ποὺ ἔλεγε ὁ ἄλλος πὼς «ἐκπροσωπεῖ». Τώρα... πὸς ἡ πατρίδα τούτη ἀπαιτοῦσε τὸ ξεθεμέλιωμα τοῦ σπητιοῦ, ἢ ἡ σωτηρία της καὶ τὸ μεγαλεῖο της, δὲν ξέρω... εἶν' ἄλλο ζήτημα. Μά, ὁ ἀνθρώπος—ἢ ἡ Μοῖρα;—ἔτσι ἀποφάσισε, ἔτσι ἔκρινε πὼς ἔπρεπε νὰ γίνει. Οἱ ξανθοὶ ξένοι δὲν ἔβλεπε τὶς ἱστορίες καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου ποὺ παύσανε. Κεῖνος εἴξερε, κεῖνος ποὺ «πρόναγε» τὸν τόπο, κεῖνος τὸς ἔλεγε τί ἔπρεπε νὰ κάμουν οἱ ξένοι σκλαβωτές, γιὰ νὰ σώσουν τὴν πατρίδα του. Μπορεῖ νάχε καὶ δικό...

Κι ἔτσι τὸ σπήτι δὲν ὑπάρχει πιά...

Μὲ τὴν τρομαχτικὴ ἀνατίναξη, φάνηκε νὰ σηκώνεται λιγάκι στὸν ἀέρα, σὰ στοιχειωμένο καρὰδι στὴ ράχη μιᾶς κατάμαυρης, φορτουριασμένης θάλασσας, καὶ ὕστερα νὰ σωριάζεται μὲ τρομαχτικὸ βουγγητό, ἀνάμεσα στοὺς καπνοὺς καὶ στὶς φλόγες, ποὺ τὸ τύλιξαν, σὰ γιὰ νὰ κρύψουν τὸ ξεψυχισμὰ του ἀπὸ βέβηλα μάτια.

Σύγνερο σηκώθηκαν στὸ μισοσκοτεινισμένο οὐρανὸ ἐκείνου τοῦ σούρουπου, οἱ στάχτες, οἱ σκόνης, καὶ ἑκατομμύρια ἀστεράκια—οἱ σπίθες;—ταξίδεψαν στὸν οὐρανὸ καὶ κόλλησαν στὸ θόλο του σὰν μυριάδες ἀστραφτερὰ διαμάντια—λὲς καὶ κἀκεῖ ἕνα γιγάντιο, λαμπρὸ πυροτέχνημα, γιὰ κάπια μεγάλη χαρὰ, γιὰ κάποιον ἐπίσημη ξεφάντωση. Μαζὶ φτερούγισαν καὶ ἕν' ἀμέτρητο σμᾶρι ἀπὸ μνήμες—μνήμες πανάρχαιες—ποὺ φώλαζαν σὲ κάθε γωνιά του κουφῆ, σὰ νυχτερίδες, ἀπὸ ἀμέτρητους χρόνους καὶ πρόσμεναν τὸν ξενητεμένο ἀπόγονο μὲ τὰ παιδιὰ του, νὰ ξαναζωντανέψουν, ντυμένες τοῦ πρᾶμου τοῦ τῶ ὄμορφρα μαγνάδια, τὰ περασμένα, στὶς ἄγριες καὶ ἀτέλειωτες χειμωνιάτικες νύχτες, ποὺ ὁ φοβερὸς Καρτελάς θὰ ξερίζωνε τὰ δέντρα στὸν κάμπο καὶ τὰ κύματα τοῦ φορτουριασμένου Ἰόνιου, θὰ γιόμιζαν μὲ τρομερὸ βουσουμὸ τὴν ἀτιμοσαῖτρα καὶ μὲ δέος τὴν ψυχὴ... Τώρα, κυνηγημένες πετούσανε σὰν ψυχὲς στὸ μαῦρο οὐρανὸ, ἐνῶ ἕνα πλῆθος περιεργοὶ ἀγιάντευαν ἀπ' τὰ χαγιάτια τῶν σπητιῶν τους, μὲ πίκρα, τὸν ἀφανισμὸ τοῦ σπητιοῦ, ποὺ τὸ θυμόντανε κάποτε ἕνα χαρούμενο ἀρχοντικό. Μερικοὶ δάκρυσαν, μὰ μερικοὶ μπορεῖ νὰ αἰστάνθηκαν κάτι σὰν ἀνακούφιση

πού δὲν ἔτυχε τὸ δικό τους σπῆτι στὴ θέση του. "Ἔτσι: εἶναι εἰ ἀνθρώποι... "Ὁξω ἀπὸ τὴν πόρτα μου, κι ἄς εἶνε τ' ἀδερφοῦ μου, λέει ὁ λόγος.

Κι δταν τὸ σπῆτι ἔγινε θρύλος, ὁ ξανθὸς σκλαβωτῆς μπήκε στὰ καμιόνια του με τοὺς δικούς μας ἀνθρώπους του κι ἔφυγαν, ἤτυχοι καὶ βέβαιοι πὼς δ,τι κάμανε τὸ κάμανε ἐν ὀνόματι τοῦ νόμου, τῆς τάξεως καὶ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος μας! Μπορεῖ καὶ νάειταν ἔτσι...

Κανειὸς ἡ θύμηση δὲν πάει μακρύτερα ἀπ' τὴν ἐποχὴ πού τὸ σπῆτι κατοικιδιότανε ἀπ' τὸν γομάτο ἀρχοντιά καὶ γιῶση δημογέροντα τῆς πολιτείας τὸν κυρ - 'Αντρέα. Λέγανε πὼς ὁ παππούς του—'Αντρέας καὶ κείνος—σημειωμένος ἐναντία στὸν Τοῦρκο ἀφέντη, πιάστηκε καὶ γδάρθηκε ζωντανός, σὶὸ 1771, μετὰ τὰ 'Ὀρλωφικά, στὸ μεγάλο Πλάτανο τῆς 'Αρκαδίας, στὴ ρίζα τοῦ ὀνομαστοῦ κάστρου. Μόλις γλύτωσε ἡ χήρα του τὸν πατέρα του τὸ Διονύτη, στὸ βυζι ἀκόμα—πού τὸν ἀναζητούσανε νὰν τότε χαλάτουν μαζί με τὸν ἀμειροπατέρα του. Τόσο ἀφανισμὸ τοῦς εἶχε φέσει τῶν 'Αγάδων καὶ τὸν Μπέηδων, πού φοβόνταν ἀκόμα καὶ τὸ δυσταρούδι του...

Τὸ παιδί με τὴ μάνα, ἔμως, πορεύτηκαν σ' ἕνα γιδοχώρι ὄξω ἀπ' τὴν πολιτεία, πού οἱ Τοῦρκοι ζὲν πατούσανε ποτέ, γιατί ἔχτος πού κινεῖνευαν κάθε πού θγίναν παράξω ἀπ' τὸ κονάκια τους, δὲν εἶχανε καὶ διάφορο. Δὲν ὑπῆρχε τίποτα γιὰ πλιάτσικο, στὸ μικρὸ καὶ θεόφτωχ: γιδοχώρι—τις Βρύσες. 'Ἐξ ἄλλου, μιὰ—δυὸ φορές πού θέλησαν νὰν τούς ἀρπάξουν κάτι γιδοπρόβατα, οἱ Βρυσιώτες τοῦς κόψιν τὸ νερὸ πού ἔφτανε στὴν πολιτεία ἀπ' τὸν κεφαλάρι καὶ στὰ περ δόλια καὶ στὸς μύλους τῶν 'Αγάδων. Βέβαια, γιὰ πῶμα εἶταν ἡ Παζαρόδρυσση καὶ τὸ Πηγαδάκι στὸν Ποῦρκο—κι ἔφταναν γιὰ Τοῦρκους καὶ γιὰ Χριστιανούς—μὰ γιὰ τὰ ποτιστικά: Τὶ θὰ γίνονταν οἱ μπαζέδες καὶ τὰ μπιστανικά τους; Κι εἰ νερόμυλοι; Μὲ τί θάλεθαν τὸ σῆτι τους;

Κε! - πάνου, στὸ χωριουδάκι τὸ μικρό, ὁ πρόγονος τοῦ προεστοῦ κυρ - 'Αντρέα, γίνηκε ἔφηδος, γούρμαζε, παντρεύτηκε καὶ δοῆθησε τὴν κλεφτουριά καὶ τ' ἀρ-

ματολίχι, πότε πολεμώντας ὅπως τὸ καλοῦσε ἡ ἀνάγκη—μὲ χρῆτα, μὲ ζωοτροφές, μὲ δ,τι μποροῦσε. 'Ὁ πατέρας, ἔμως τοῦ δημογέροντα τοῦ κυρ - 'Αντρέα, ὁ Διονύσης, εἶχε κι ἄλλον ἕνα γιό, πού σκοτώθηκε στὸ Βαλτέτσι, πολεμώντας με τοὺς ὀπλαρχηγούς τῶν Μετσηνίων Κεφάλαι καὶ Παπατώνη.

'Ἐκει, λίγο πρὶν τὴν 'Επανάσταση, βρίσκονται καὶ τὰ ἴχνη καὶ τοῦ προεστοῦ κυρ - 'Αντρέα στὴν πολιτεία. Πότε ἦρθε ὁ δεῦτερος γιός τοῦ Διονύση; Τ' ὅτι στάθηκε ἕνας ἀπ' τοῦς πὸ μυαλωμένους προεστῶς, δείχνει πὼς θάχε κατεβεῖ πολὺ πρὶν ἀπ' τὸν ξεσηκωμό. Οἱ Χριστιανοὶ ξέρανε γιὰ τὸν παππού του, ξέραν καὶ γιὰ τὸν ἀδερφό του τὸ σκοτωμένο καὶ τὸν τιμούσανε. Τὸν διάλεξαν γιὰ προεστὸ τους καὶ τὸν εἶχανε σὲ ὑπόληψη περίσσια. Προσηκώονταν με σεβασμὸ στὸ κέρασμά του καὶ θγάζανε τὸ σκεῦός του. Κι οἱ 'Αγάδες, πού δὲν εἶχανε σκληροὶ πολὺ σὲ τοῦτα τὰ μέρη, τὸν ἐχτιμούσανε καὶ τὸν περιποιόντανε. Κι ὁ Μπέης τὸν ἀγαποῦσε.

Τὸν ἱστορούσαν' ἀφήλό, θεργολύγερο, πού ἕνα λιθέντη κοντὰ δυὸ μέτρα, με κάτασπρες καὶ φουστανέλλες ἐκοτόδιπλες καὶ φέτι με μακριά, ὀλομέταξη τὴ φούντα. Τὸν θυμούντανε πῶς στὴν ἀνθιστὴ του, Στράφταν οἱ σκάλτρες, τὸ γέλεκο κι ἡ φέρμελή του, πλουμισμένα με χ'λια - δυὸ χρυσοκεντίδια. Στὸ σελάχι του, λαμποκοπάγανε δυὸ ἀσημοδουλεμένες μπιστόλες κι' ἕνα μπουρομάνικο, δικοπο μαχαίρι, μὰ δὲ γνοιόζονταν γι' αὐτὰ, οἱ 'Αγάδες, δὲ φοβόντουσαν. Τὸν ξέρανε πόσο μυαλωμένος εἶτανε καὶ πὼς οἱ πρόγονοὶ του εἶχανε τιμηθεῖ με χρυσοβύζιλο φερμάνι ἀπ' τὸ Σουλτάνο με τίτλους. Κι εἶταν ἀπ' τοὺς λίγους τῆς πολιτείας πού ἔκνε τὸν περίπατό του ὡς ἰὸν τουρκομαχαλά καὶ καθόταν ἀπέναντι στοὺς τούρκικους καφενέδες τῆς Παζαρόδρυσσης καὶ ρούφαγε τοὺς γουργουριστοὺς νεργιλέδες του με τὸ κεχρί μπαρένιο τὸ μαρκεῦτσι. Κι' οἱ 'Αγάδες ἀκόμα, τὸν χαίρετούσαν δταν διάβαιναν μπροστά του:

—'Ὁ: κιαλντί, ζαδὲ - ἐφέντιμ...

'Ὁ Θεὸς τοῦ εἶχε χαρίσει μιὰ γυναίκα: πραγματικὴ ἀρχόντισσα. 'Ἡ κυρ' - 'Αγγελική—ὄνομα καὶ πράμα—εἶταν ἀπὸ τὸ

πλουσιώτερο άρχοντικό της Άρκαδίας, του Δημήτρη του Μελισσινοῦ. Λέγαν πως για χάρη της ο κυρ - Αντρέας κατέβηκε στην πολιτεία. Μιά μέρα, μιὰ Κυριακή, πού κατέβηκε στο παζάρι, περιώντας απ' τ' άρχοντικό της, την είδε πού μάζευε μιὰ βελόντζα απ' τὸ χαγιάτι της. Στάθηκε σάν άπροσβωλομένος. Μά, κι ή Άγγελικούλα τάχασε. Καρφώθηκε κι εκείνη στα παρμακλίκια του χαγιατιοῦ, τὰ χέρια της παραλύσανε, τὰ μάγουλά της δάφτηκαν με τὰ χρώματα της παρθενικής ντροπής. Τέτιο λεβεντονιό δέν είχε ματαιϊδεί... Τὸ προσενιό στέριωσε και στάθηκε στο πλάι του ή πιότερο άξια και τιμημένη μεσ' στις γυναίκες της πολιτείας...

"Όμως, ποιός τόχτισε τούτο τὸ σπήτι, τ' άρχοντόσπητο, με τὰ κατώγια και τ' άνώγια του, με τις ευρύχωρες αὐλές, τις σκεπασμένες έμπατές, τὰ χαγιατία του απὸ άγριο ξύλο της δξωας, άκατάλυτο, σκληρὸ σά σίδερο; Με κεινες τις κληματαριές με τ' άητονόχι και τὸ ροζακί;

Τριγυρισμένο απ' τὰ σπήτια πού κάθονταν οι κότες του κυρ - Αντρέα, ύψωνότανε περήφανο σάν κάτι χιλιοχροניתικες βελανιδές, πού απλώνουνε τὰ ροζασμένα μπράτσα τους πάνου απ' τ' άλλα δέντρα του δάσους προστατευτικά και κείνα στέκονται συμμαζεμένα γύρο τους, σὰ νὰ νιώθουν τή μεγαλοσύνη τους...

Χτισμένο πριν τὸ 1770 τουλάχιστον, καμάρωσε κάτω απ' τή στέγη του, στις κάμαρές του, στο τεράστιο χαγιάτι του, τους ανθρώπους πού τὸ κατοίκησαν πότε χαρούμενους και πότε πονεμένους. "Άκουσε τὰ κρυφομιλήματά τους, τὰ δειρα πού πλέκανε οι κοπέλλες, τις προσευχές πού κάνανε μπροστά στο εικονοστάσι, άφόντας γίνηκε χριστιανόσπητο, τὰ τραγούδια τους, τὰ κλάματά τους, όταν ο πόνος άγγιζε τήν ψυχή τους, μιὰ ποτέ δέν πρόσδεσε τὸ μυστικό τους, ποτέ δέν πήγε αντίθετά τους. Βρούϊζε στις χαρές τους, θουβαινότανε στον πόνο τους. Σφαλνοῦσε τὸ στόμα του κρύβοντας τὰ μυστικά τους και τότες πού τὸ κατοικούσανε οι άλλόθρησκοι, με τις χανούμισσες και τὰ χανουμάκια τους... Άγκαλά, τὸ σπήτι δέν ξεχώριζε τους ανθρώπους του σε χριστιανούς και τούρκους, σε καλούς και κακούς.

"Όμοια άγκάλιασε και προστάτεψε σ' όλες τις εποχές πούζησε, όλους τους ανθρώπους. στοργικά, στα τείχια του, χαρούμενο στις χαρές τους, λυπημένο στις λύπες τους...

"Ο θεός χάρισε στον κυρ - Αντρέα και τήν κυρ - Άγγελική, δυὸ άγόρια και τρία κορίτσια. Οι γεροντότεροι μιλούσαν με θαυμασμό για τις παιτριές των όμορφουγατέρων του. Δείχνανε τ' άρχοντικά πού πήραν για προίκι—δλα με δυὸ πατώματα, μ' αὐλές, και κήπους, δξω τὰ χωράφια, τ' άμπέλια, της σταφίδες και τὰ λιόδεντρα. Νά, τις Άγλατας του της γαϊτανεφρούδας νά, της Βαγενής του με τὸ άψηλό, κάτασπρο λαιμό, σάν κύκνου νά, και της Στασινής του της ροδομάγουλης και περδικοστηθάτης, πού ήταν ελόφτυστη ή Άγγελική του... Στέκονται ακόμα αὐτουγιων τὰ σπήτια και οι περιουσίες—άλλες ύπολογοίσιμες και αυξημένες, άλλες κομματιασμένες και αδυνατισμένες. Μόνο τ' άρχοντικό του γερο - προσεστοῦ σώριασε ή φωτιά, σάν τὸ χιλιοχρονιτικο κορμι του πλατάνου, τ' άστροπελέκι... Τὸ χρόνο τον είχε νικήσει τήν κακία τ' ανθρώπου δέν τὸ μπόρεσε!

Τὰ δυὸ άγόρια του κυρ - Αντρέα εἶσανε δυὸ αντίθετοι χαρακτήρες. "Ο Διοίουσης τους—ο πρωτογιός—ευγενικός, λεπτός, καλοκάγαθος, πρᾶος, πραγματικός άρχοντάθρωπος. "Εβγαλε τὸ Δημοτικό και ύστερα τὸ Σχολαρχείο, και, σὰ γραμματιζούμενος, διορίστηκε στο Τελωνείο της χώρας. Οι συντοπίτες του τον τιμούσανε και τον εκλέγαν πάντα Δημαρχιακό Σύμβουλο. "Ο δεύτερος—ο Δημοστένης—εἶμοιαζε του γερο - προύχοντα πιότερο: Μ' ένα μάτι άητίσιο, μ' ένα κορμι γίγαντα, με γένη και μουστάκια πυκνά και φρούδια κατσούφικα, πού μισοκρύβανε τὰ γαλάζια του μάτια πού σπίθιζαν. Αὐταρχικός, και θαρής, ξεερνε στους ώμους του—θαρείς—δλο τ' άρχοντιλίκι της γενιάς του. Για τον αδερφό του, μιλούσε συγκαταβατικά... "Ελεγε πως τον... «χάλασαν» τὰ γράμματα. Τούτος, μόλις εἶξερε νὰ κουτσιδάνει τήν υπογραφφή του. Τὸ χέρι του δέν εἶτανε καθαρὸ και μαλακὸ ποτές. Εἶτανε χέρι ξωμάχου, δουλευτή και όργωτόμου, ροζασμένο απ' τὸ μόχτο, μιὰ πού ξερε νὰ πιάνει όμοια τ' αλετροχέρι και τὸ ντουφέκι—αν τὸ καλοῦσε ή περίσταση...

Ὁ γερο - δημογέροντας, εὐτύχισε νὰ ἴδῃ καὶ τοὺς δυὸ του γιούς παντρεμένους. Κι ἔκλεισε τὰ μάτια του ἀφοῦ εἶδε καὶ τὸν τελευταῖο παλιότουρκο νὰ φεύγει ἀπ' τὰ καλντερίμια τῆς Πισσορύγας καὶ τὸ Σταυροπάζαρου. Τότες κι οἱ συμπολίτες, του δειξάν ἔλο τους τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἀγάπη τους καὶ τὸν τίμησαν, δταν ἡ πολιτεία ἔμεινε λυώτερη, μὲ τ' ἀξιώματα τοῦ Δημάρχου καὶ τοῦ Γερουσιαστικῆ. Κεῖ, στὸ μεγάλο χαγιάτι τ' ἀρχοντικοῦ ποὺ τόσα γκρεμίστηκε, στρώνονταν τὰ μεγάλα τραπέζια γιὰ τοὺς ψηφοφόρους στὴν περίοδο τῶν ἐκλογῶν: Διηγιοῦνταν κι ἕνα ἄλλο ἀνέκδοτο: Νισπαντρος, κι εἶταν τ' Ἀγί' Ἀντρέα. Στ' ἀρχοντικὸ θὰ γινότανε μεγάλο γλέντι. Ὅλ' εἰ ἐπίσημοι θὰ περιούσανε νὰν τοῦ εὐχηθοῦν τοῦ κυρ - Δημάρχου τὰ χρόνια πολυά. Οἱ γυναῖκες ἀπ' τὴν παραμονὴ εἶχανε τοιμάσει: τ' ἀρχοντικὸ, ν' ἀστράφτει. Κι ὁ κυρ - Ἀντρέας εἶπε στὴν ἄμορφη Ἀγγελική του, νὰ στρώσει τὰ καλύτερα τραπέζο-μάντηλα καὶ τίς λινὲς πιτσέτες τῆς στὰ τραπέζια, γιὰτὶ θάρχονταν εἰ ἐπίσημοι. Κεῖ, κατὰ τίς 10½, ἀρχίσαν νάρχονται κάθι καρδιά: καρύδι νὰ εὐχηθοῦν: ξωμάχοι, ζητιάνοι, ἀπλοῦτοι, καὶ λιμασμένοι—καὶ νὰ κάθονται γύρο - γύρο στὰ τραπέζια καὶ νὰ στρώνονται στὸ φαγοπότι. Ἡ κυρ - Ἀγγελική, ξέσκιζε τὰ μάγουλά της μὲ τὰ νύχια τῆς ἀπ' τὴν ἀπελπισία της ποὺ θὰ τῆς ἐρώμιζαν τὰ πεντακάθαρα ροῦχα της. Μά, ὁ κυρ - Ἀντρέας, τὴν πρηγόρησε γλυκά:

— Ἀγγελικούλα μου, τοῦτοι μὰς τιμοῦν, καὶ μένα καὶ σένα. Τοῦτοι εἶναι εἰ πλιο ἐπίσημοι. Γιατὶ τοῦτοι μὲ βγάζουν Δῆμαρχο...

Κι ἡ Ἀγγελικούλα του, τοῦ χαμογέλασε, μεσ' ἀπ' τὰ πλημμυρισμένα ἀπὸ ἀγάπη καὶ δάκρυα μάτια της, δίχως νὰν τοῦ

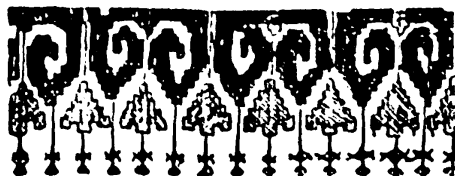
ἀντιμιλήσει. Ὁπότες, γι' ἄλλη χρονιά—νά-εἶταν χιλιόχρονοσ ὁ ἄντρασ της— θάειξερε αὐτὴ τὴ θάκανε. Ναι, θάξερε!

Τριγυρισμένος ἀπὸ γαμπρούσ καὶ νυφάδες, πέθανε σὰν ἄρχοντροσ ποῦεἶταν ὁ κυρ Ἀντρέας, λίγο ἀργότερα ἀπ' τὴν ἀγαπημένη του Ἀγγελική, ποὺ τὸν πίκρανε, δσο τί ποτ' ἄλλο, ὁ χαμός της. Ὁλάκερη ἡ πολιτεία τὸν ξεπροβόδισε ἀνάμεσα σ' ἕνα θρηϊο πρωτόφαντο, σὰ νάεἶταν παλικάρι. Ὁμως, στὸ πόδι του μένανε τὰ δυὸ παρακλάδια του, μὲ νοικοκυριά καὶ διός, μὲ καινούργιες φύτρες...

Ὁ πρωτογιός του, εἶτανε γραφτὸ νὰ μὴν ἀποχτήσει κλήρα. Παντρέφτηκε κεῖ, γύρο στὸ 1860 μὲ μιὰ γραμματισμένη γυναῖκα, ἔπως τοῦπρεπε—σπάνιο πράμα γιὰ τὴν ἐποχὴ του—μιὰ δασκάλα. Τάχε κατὰ φέρει νὰ παίρνει μιὰ μικρὴ συντοξούλα κι εἶχε παρατήρει τὰ σχολειά. Μά, καθὼς δ' ἠθεός δὲν τῆς ἔδωσε παιδὶ δικό της, ἡ ψυχὴ της τὰ λαγταροῦσε τὰ παιδιά. Καί, γιὰ νὰ ζεῖ πλάι τους, σκάρωσε—στὰ γερμάματά της—ἕνα παράξενο ἰδιωτικὸ σχολειὸ. Στὸ μεγάλο χαγιάτι τ' ἀρχοντοσύνητου τοῦ πεθεροῦ της, ὕπερ' ἀπ' τὸ θάνατό του, μάζευε κι μιὰ σαρανταριά κουτσούβελα καὶ προσπαθεῖσε μὲ τὰ δικά της μικρὰ φῶτα, νὰ ρίξει μι' ἀχτίδα στὰ κατσκοῦτεἶνα μυαλουδάκια τους.

Κι ὁ κυρ - Διονύσης—ὁ ἄντρασ της—καθισμένος στὴν κρέκλα του, ξεκούκκιζε τὸ μακρὶ του κομπολόγι φορώντας τίς χιονάτες νυχτικὲς καὶ τίς παντοῦφλες του κι ἀφρουγκραζόταν ἀμίλητος τὸ μάθημα ποὺ εἶδασκε ἡ δασκάλα του. Μά, κεῖνο ποὺ τὸν συνέπαιρνε κυριολεκτικὰ, εἶτανε τὸ μάθημα τῆς Ἱστορίας...

(Σ υ ν ε χ ῆ ζ ε τ α ι)

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

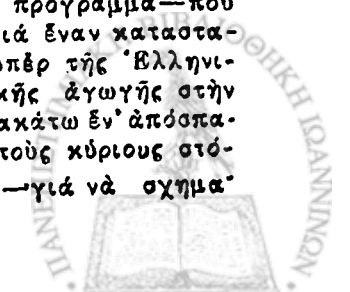
Τὸ 1959 ἰδρύθηκε στὴν Ἀθήνα ἡ Ἑλλ. Ἀνθρ. Ἐταιρεία πὸν ξεκίνησε ἀπὸ ἓνα αἴτημα καὶ μιὰ διαμαρτυρία. Τὸ αἴτημα εἶναι ν' ἀξιοποιηθῆ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἀνθρώπου, πὸν ζῆ κάτω ἀπὸ τὸ βᾶρος μιᾶς ἀφόρητης ἀγωνίας, ὁ θησαυρὸς τῶς ἀξιῶν τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ διαμαρτυρία εἶναι γιὰ τὸ ὅτι «αἱ κλασσικαὶ ἑλληνικαὶ ἀξίαι δὲν ἔγιναν ἀκόμη κτῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ». Πολὺ νόμιμα, ἀσφαλῶς, καὶ τὸ αἴτημα καὶ ἡ διαμαρτυρία, γιὰτὶ δὲν ὑπάσχει καμιὰ ἀμφισβολία οὔτε γιὰ τὴν τεράστια ἐκπολιτιστικὴ δύναμη τῶν κληροδοτημένων ἀπὸ τοὺς Ἀρχαίαις ἀξιῶν. οὔτε γιὰ τὸ ὅτι οἱ ἀξίες αὐτὲς δὲν ἔγιναν ἀκόμη κτῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὕστερὰ μάλιστα ἀπὸ ἀδιάρρηκτη κλασικοκρατία 130 ἐτῶν εἰς τὴν μέση μας ἐκπαίδευση θὰ μπορούσε μάλιστα κανεὶς, χωρὶς δόση ὑπερβολῆς, νὰ προσθέσῃ, ὅτι μεταξὺ τοῦ σημείου πὸν φθάσαμε, καὶ τοῦ σκοποῦ πὸν ἔταξε ἡ Ἐταιρεία, χάσμα μέγα ἐστήρικται. Χαιρετίζουμε λοιπὸν μὲ χαρὰ τὴν ἴδρυσή της Ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ ὅμως, νὰ προσθέσουμε κάποιες παρατηρήσεις: ὁ ἀγῶνας γιὰ τὶς κληρονομημένες ἀξίες δὲν πρέπει μὲ κανένα τρόπο νὰ σταθῆ ἐμπόδιο εἰς τὴν τεχνικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας, πὸν θὰ εἶναι τὸ ὑπόβαθρο τῆς ὑλικῆς προόδου καὶ τῆς ἀνόδου τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ. Γιατὶ δὲν ἔχει νόημα τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἀριστοκράτης στὴ σκέψη, ὅταν δὲν μπορεῖ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν καθημερινὸν ἄρτον. Ἀπαιτεῖται κάποιος λογικὸς μέσος ὅρος, καὶ αὐτὸς ὁ μέσος ὅρος μπορεῖ νὰ βρεθῆ ἐὰν γίνῃ ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους ἓνας ἐυπερίστατος διάλογος μεταξὺ τῶν φορέων τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως καὶ τῶν ἐκπροσώπων τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν. Αὐτὸς ὁ διάλογος μπορεῖ νὰ γίνῃ στοὺς κόλπους τῆς Ἐταιρείας; Ἴσως ναί, ἀροῦ, κατὰ τὸ πρόγραμμά της, ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐκπροσώπους τῶν πνευματικῶν, φυοικῶν - θετικῶν καὶ τεχνικῶν ἐπιστημῶν. Ἄς μᾶς συγχωρηθῆ ὅμως ἡ διαπίστωση ὅτι εἰς τὸ πρῶτο διοικητικὸ της συμβούλιο τὸ Μετσόβιο Πολυτεχνεῖο ἐκπροσωπεῖται μόνον ἀπὸ δύο καθηγητὰς, τὸν κ. Παππᾶ καὶ τὸν κ. Ἀσκητόπουλο, πὸν εἶναι πιστεύουμε, καθηγητῆς τῆς Ρυθμολογίας, ἐξαιρετοῦς ἀσφαλῶς ἀκαδημαϊκοῦς διδασκάλους, πὸν ἔχουν ὅμως περισσότερο σχέση μὲ τὴν Τέχνη παρὰ μὲ τὴν ἐφηρμοσμένη ἐπιστήμη. Αὐτὰ βέβαια εἶναι ἐσωτερικὰ τῆς Ἐταιρείας καὶ δὲν μᾶς πέφτει λόγος. Κανεὶς ὅμως λογικὸς ἄνθρωπος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴ χαρῆ μὲ προσοχὴ σὲ μιὰ προσπάθεια πὸν ἀποσκοπεῖ, μὲ δμιλίες, διπλέξεις, διαφωτισμὸ, ἐκδόσεις κτλ., σὲ νὰ κάμῃ νὰ καρποφορήσῃ—ἐπὶ τέλους—στὸν τόπο μας ὁ ἀρχαῖος λόγος, πάντα, βέβαια, μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι ἀπὸ τὴν προσπάθεια αὐτὴ δὲν θὰ καθυστερήσουν καθόλου οὔτε ἡ τεχνικὴ ἀνασυγκρότηση τῆς χώρας οὔτε ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση.

Α. Γ.

ΜΙΑ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχιεπισκοπὴ μὲ πρωτοβουλία τοῦ ἐκεῖ νέου Ἀρχιεπισκόπου κ. Ἰακώβου, κινήθηκε γιὰ τὴν καθιέρωση ἑβδομάδος τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Δὲν ξέρομε κατὰ πόσον ἡ ὥρα αὐτὴ ἐμπνευση ἔχει ἐπιτύχει, ἀλλὰ, ἂν κρίνουμε ἀπ' τὸ πρόγραμμα κι' ἀπ' τὴν ὀργάνωση πὸν προηγήθηκε γι' αὐτὸ (ἔγινε ἀπ' τὸ Ἀνώτατο Ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς), μπορούμε νὰ ὑποθέσουμε πὸς ἡ Ἐκκλησία μας στὸν Νέο Κόσμο ἔχει συνειδητοποιήσει τὸ αἴτημα γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς πνευματικῆς ἀγωγῆς στοὺς ὁμογενεῖς στὴν Ἀμερική. Εἶναι ἀλήθεια πὸς, γιὰ τοὺς ἀπόδημους—ἰδιαιτέρως τοὺς νῆ-

ους Ἑλληνες τῆς Ἀμερικῆς—ἡ ἀσύμμετρη τεχνικὴ ἀνάπτυξη στὰ ἐνδιαφέροντά τους ἔχει μειώσει τὴν ἠθικὴ συγκρότησι τῆς πνευματικῆς τους ὑπόστασης. Κι' ἡ καθιέρωση ἑβδομάδος τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων εἶταν τὸ καλύτερο πὸν μπορούσε νὰ κάμῃ, γιὰ νὰ ἐυπνήσει τὸ ἐνδιαφέρον, νὰ χρωματίσει κάπως τὶς ἐκδηλώσεις κι' ἀκόμα ν' ἀνοίξει κάποιους οὐστὸς δρόμους γιὰ ἐδρύτερη δράση. Ἀπ' τὴν ἐμπεραστωμένον καὶ πράγματι ἀριτο σὲν μὲ λέξη καὶ διαπίστωση αὐτὸ πρόγραμμα—πὸν μπορεῖ νὰ εἶναι κι' ἡ βάση γιὰ ἓναν καταστατικὸ Χάρτη Σταυροφορίας ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ πνευματικῆς ἀγωγῆς στὴν Ἀμερική—ζημοσιεύουμε παρακάτω ἓν ἀπόσπασμα (αὐτὸ πὸν ἀναφέρεται στοὺς κύριους στόχους τῆς προσπάθειας αὐτῆς—γιὰ νὰ σχημα-

τίσει κανείς μιάν ιδέα και, αν έχει να παρατηρήσει τίποτα σχετικό, για να βοηθήσει την 'Αρχιεπισκοπή.

1. Καλλιέργεια των φιλεκπαιδευτικών ενδιαφερόντων όλων των δμογενών, παλαιών και νέων, εμπρακτοί εκδηλώσεις των ενδιαφερόντων αυτών διά της υπό πάντων ουσηματικής ήθικης και ύλικής υποστήριξης του όλου κοινοτικού εκπαιδευτικού συστήματος — Νηπιαγωγεία, 'Απογευματινά Σχολεία, 'Ημερήσια Σχολεία εις τας μεγάλας Κοινοτήτας, Θερινή Κατασκήνωσις, Κατηχητικά Σχολεία, Φροντιστήρια 'Ελληνικής Γλώσσης και Πολιτισμοῦ

2. Συστηματική εργασία διά την διατήρησιν των πλέον χαρακτηριστικῶν παραδόσεων και ἐθνικῶν ἐκδηλώσεων — 'Εορτασμοί και πανηγυρισμοί σύμφωνα με τας 'Ελληνοχριστιανικὰς παραδόσεις ἑλληνικοὶ χοροί, ἑλληνικὸ τραγοῦδι, ἑλληνοαμερικανικοὶ καλλιτεχνικοὶ ὄμιλοι, ἐθνικαὶ ἐνδυμασίαι, συλλογαὶ εἰδῶν τέχνης, ἑλληνοπρεπῆς διάκοσμος ἰδρυμάτων και οἰκιῶν.

3. Συστηματικὴ εργασία διά την ἐπιβολήν τῆς παραδοσιακῆς 'Αρχιεπισκοπικῆς και τεχνολογικῆς εις τὰ Κοινοτικά Ἰδρύματα — Βαζαντινὸς Ναός, Βυζαντινὴ 'Αγιογραφία, ἑλληνικὸς ρυθμὸς εις τὰ Κοινοτικά κέντρα.

4. Λήψις ὅλων τῶν πρακτικῶν μέτρων διά την διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης — Φροντιστήρια διά νέους και ἐνηλίκους Κοινοτικὴ Βιβλιοθήκη, παραστάσεις, διαλέξεις

5. 'Ανεπιφύλακτος και ὁλοπρόθυμος ὑποστήριξις τοῦ εὐρύτερου εκπαιδευτικοῦ και πολιτιστικοῦ προγράμματος τῆς 'Ελληνικῆς 'Αρχιεπισκοπῆς — 'Υποστήριξις τῶν εἰδικῶν 'Εκπαιδευτικῶν Ταμείων, ἐφαρμογὴ τῶν Γενικῶν Κανονισμῶν και Προγραμμάτων, ὑποστήριξις τῶν Ἰδρυμάτων, ὑποστήριξις τῶν 'Ακαδημαϊκῶν ἑδρῶν Νεοελληνικῆς Γλώσσης και Πολιτισμοῦ εις τὰ μεγάλα 'Αμερικανικά Πανεπιστήμια, ἐπίοχοις τῶν προσπαθειῶν διά την ἰδρυσιν ἀνωτάτων κέντρων ἑλληνικῶν σπουδῶν.

6. 'Υποστήριξις διαρκῆς και συστηματικῆς τοῦ 'Ελληνικοῦ Τύπου ἡμερησίου και περιοδικοῦ, ὡς και τῶν 'Ελληνικῶν Ραδιοφωνικῶν Ὁρῶν και τῶν Προγραμμάτων τῆς Τηλεοράσεως.

7. Προβολὴ συστηματικῆς τοῦ πνευματικοῦ και πολιτιστικοῦ ἔργου τῆς Κοινοτήτος, και εὐρύτερον, τοῦ ἔργου τῆς 'Αρχιεπισκοπῆς διά τοῦ ἐντοπίου Τύπου, τοῦ Ραδιοφώνου, τῆς Τηλεοράσεως, ὡς και διά διαλέξεων εις τὰ Γυμνάσια, τὰ Πανεπιστήμια και εις ἄλλα 'Εκπαιδευτικά κέντρα και τὰς 'Οργανώσεις τὰς ἀσχολουμένας με ἐκπαιδευτικά και πολιτιστικά θέματα.

8. Καλλιέργεια τῶν συναισθηματικῶν και τῶν πνευματικῶν δεσμῶν με την σημερινὴν 'Ελλάδα, ἐπαφὴ με τὰ πνευματικὰ ἑλληνικὰ ἐπιτεύγματα, Ταξίδια, Βιβλιοθήκαι, καλλιτεχνικαὶ παραστάσεις.

'Η ἔκθεσις τῆς 'Αρχιεπισκοπῆς στήν 'Αμερικὴ εἶναι:

Greek Archdiocese of North and South America
N. Y. U.S.A.

✱

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΓΡΑΦΙΚΟΤΗΤΕΣ

Στὴν γερμανόγλωσση ἐφημερίδα 'Αθηναϊκὸς Ταχυδρόμος δημοσιεύεται. ἐν εἴδει εὐχαριστοῦ ἐπιδοροπιοῦ, μιὰ εἰδησιὴ καθόλου κολακευτικὴ γιὰ τὸ γόητρο τοῦ τόπου μας. Σὲ κάποιο χωριὸ τῆς Κορινθίας, ὅπου λιτάνευαν τὴν εἰκόνα τῶν μεγάλων γιατρῶν, τῶν ἁγίων 'Ισώνας και Σωσιπάρχου, εἶχαν συρρεύσει περίπου 12.000 πιστοί. Καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἑκατὸ περίπου ζητιᾶνοι, ποὺ, ὄχι βέβαια ἀπὸ ὑπερβολικὴ εὐλάβεια, κυλιόνταν στὴ σκόνῃ τοῦ δρόμου — τυφλοί, ἀνάπηροι, σακάτηδες — ζητώντας τὴν ἐλεημοσύνη τῶν πιστῶν. Τὸ θέμα αὐτό, τὸ κάθε ἄλλο παρὰ ἐποικοδομητικὸ γιὰ τὴν Κοινωνικὴ μας Πρόνοια, τὸ φωτογράφησαν ἐπιμελέστατα πολλοὶ ξένοι, ποὺ ἀπὸ περιέργεια εἶχαν ἐπισκεφθῆ τὸν χώρο τῆς πανηγύρεως και ἔτσι ὑπάρχουν βίσιμοι πιθανότητες ὅτι θὰ ἰδοῦμε τίς ἀθλιεὶς μας γραφικότητες και ὅς ξένα περιδικά. 'Αξιὸς ὁ μισθὸς μας!

A. Γ.

✱

ΜΙΑ ΤΙΜΙΑ ΠΡΑΞΗ

Τὸ Δημ. Συμβούλιο Θεσσαλονίκης ἔκρινε πρέπον νὰ στιγματίσῃ κατὰ τῶν τραχύτερων τρόπων τὸ φριχτὸ ἐγκλήμα τῶν ἀνθρωπίνων κτηνῶν ποὺ βίασαν μιὰ μικρὴ κοπέλλα. Εἶναι ἡ πρώτη φερόν ποὺ εἶ ταγοὶ ἐνὸς ἑλληνικοῦ δήμου παύρουν θέσῃ ἐπίσημη ἀπάναντι σὲ ζήτημα κοινωνικῆς φύσεως, ποὺ ἐθεωρεῖτο γενικὰ ὡς ἀποκλειστικῆς κρατικῆς ἀρμοδιότητος. Τὸ γεγονός εἶναι εὐδαίμων, γιὰτὶ ἀν δὲν ἀποτινίσξουμε τὴν νάρκη ποὺ μᾶς κατέχει μπροστὰ στὶς ἠθικὰς ἐκτροπὰς, ποὺ προκαλοῦν τέτοια ἐγκλήματα, πολὺ σύντομα τὸ σῆξ και ἡ παρὰ του, ὅλο τὸ λεφροῦσι τῶν εὐγενῶν και μὴ ἀνωμαλιῶν ποὺ ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν διατήρησῃ τοῦ εἴδους, θὰ ἔχουν δικαίωμα νὰ χύρουν ἐλευθερὰ ἀνθρώπινο αἷμα, ἀκόμη και αἷμα ἀθῶν πλασμάτων γιὰ νὰ μὴ...χαθῆ ὁ σπόρος. 'Η κοινωνικὴ ἀντίδραση, ἐκδηλωμένη μάλιστα τὸς ἐπίσημα, ὅσο στὴν πράξῃ τοῦ Δημ. Συμβουλίου Θεσσαλονίκης, θὰ εἶναι βέβαιος ἕνας ἀνασχαικὸς φραγμὸς, εἰάν μάλιστα συντροφευθῆ ἀπὸ ἀμβίλικτοι δ.καστικὲς ἀποφάσεις.

A. Γ.

✱

Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΟΝΔΥΛΑΒΗ

Μὲ χαρὰ τὸ περιοδικὸ μας μαθαίνει ὅτι τὸ 1961 θὰ γιορτασθοῦν τὰ ἑκατόχρονα ἐνὸς τίμου και ἀγνοῦ ἔργατῃ τῶν γραμμάτων: τοῦ Κονδυλάκη.

'Ο Κονδυλάκης, ποὺ ἐπὶ εἰκοσι ὀλόκληρὸ χρόνια στὸ «'Εμπρός» μετὸ ψευδῶνυμο: Διαβῆ

της. Έτερψε και έδωξε με τό χρονογράφημά του μια γενική Έκλήνων, στήθηκε ένας άνθρωπος πολύ σεμνός και πολύ πυρκαλιένος. Έίχε χιούμορ πηγάδι—γιαυτό μετάφρασε και τόν Λουκιανό—. έξέτιση παρατηρητικότητα—γιαυτό άλλωστε διέκρηξε στην η' αγορά—και ύφος πρωτότυπο και πνευματικό, που δόξασει, παρά την καθαρύουσα την καλύτερη του έκφραση στον άθάνατο Πατούχα. "κται, γνήσιο ταλέντο και γνήσιο ήθος ίναδειχνουν τόν Κονδυλάκη σέ μωρή σεβαστή της πολιτείας των γραμμίτων και τόν κύνουν άξιο να τιμηθών από τόν έλληνικό λαό, όφελισται όμως συγκρότωνς τιμή και στην έπιτροπή που ανέλαβε την όργάνωση του έστιασμού και για την ώρα της πρωτοβουλία, μ' και για τόν τόπο, που με αυτόν προχωρεί στην πραγματοποίηση των σκοπών της. Δέν βγαίνει τόν έφραζόμενο από τις πραγματικές του αναλογίες, και γιαυτό δέν έπιχειρεί με κρηναλίτες χερώνομίες εώς να ύψωση τόν Κονδυλάκη σέ προσωπικότητα της τάξεως του Σολωμού και τού Κάλβου, ούτε να όγανώση "Ετορ Κονδυλάκη, όπως, με τόν κατήφορο που κήραμε, έπιχειρείται δυστυχώς για προσωπική έντες άλλης μικρότερης της δικής του. Ζητεί να έποδοθούν τα του Κτιστορος τώ Καΐσαρι, και να τιμηθών όπως του ταιριάζει ένας άνθρωπος των γραμμάτων, όχι μέγας, βέβαια, μ' μέσσι στον κόσμο της δράσης του, τίμιος, γνήσιος, παιδαγωγός και καλλιτέχνης. "Ο σοβιρός τρόπος, που μ' ίδιόν ή "Επιτροπή αντιμετώπιζει τά καθήκοντά της, μες πείθει ότι πολύ σύντομα θά παρουσιασθούν σέ έκδόσεις φροντισμένες μ' προσιτές στους κολλούς, τά καλύτερα άφηγητά του—Πατούχας, πρώτη έργατη, όταν ήτοιν διόσκαιος—, ένα έργο που χωρίς να σκληρό βιοπία ή ά ήταν άσφαδώς πολύ πνευματώστερ, για να μην έπαναληφθών ότεσ που έγινε με τόν Κάλβο, που παντού άκούοισι να έφείραται τό έργο του, τό έργο όμως τό ίδιο, τό βιολικό, την Λύρα, δέν τό βλέπουμε πουνά.

A. Γ.

ΤΟ ΜΑΘΗΤΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

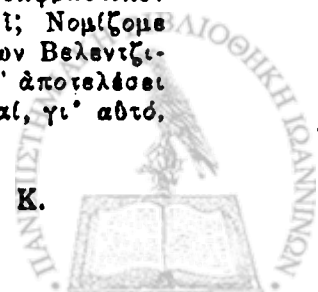
Τό Δημοτικό Σχολείο Βέλλιανης, στην Παραυθιά, έκδίδει από πέσσι τόν "Οκτώβριο ένα μαθητικό περιοδικό ("ΜΑΘΗΤΙΚΟΙ ΑΝΤΙΑ-ΟΙ"), που αποτελεί όχ: μονάχα τό δημόσιο όδη των μικρών μαθητών του, αλλά και ένα πολύ κλο μέσον πνευματικής έπικοινωνίας και πρόδκτης άγωγής για τά παιδά της Βέλλιανης. "Υάρχουν, βέβαια, πολλές έκδόσεις μαθητικών περιοδικών και, τελευταία, ή άπόκτηση έκφραστικόν όργάνων στά διάφορα εκπαιδευτικά "Ιδρύματα, τίνει ν' άνοίξει ένα κεφάλαιο εδρύτερης σημαίας στην κατάσταση της σχολικής δράσεως γενικότερα. "Όστόσο, όμως, προσπαθίτες σάν αυτή οδ κάνει τό Δημ. Σχολείο Βέλλιανης, είναι κά- παραπάνω από τις δυνατότητες που μπορεί να έχει ένα σχολείο σέ μιά άπομακρυνμένη και ό- σόδηποτα φτωχή περιφέρεια. Σάν έπίτευξη, μέ-

σα στα ένδιαφέροντα του Σχολείου αυτό, συνιστά μιαν άξιοπρόσεκτη παρουσία, ή όποια ξεπερνάει— σέ σύγκριση με άλλες πιο πρόσφορες περιοχές (δ- πως λ. χ. είναι τά άδικά κέντρα)—τό μέτρο της κοινής δραστηριότητας. Πιστεύομε πως ή άρμόδια "Επιθεώρηση, όπου ότιγεται τό σχολείο Βέλλιανης, θά έχει έπιστημναι κατάλληλα τά ένθαρρυντικά αυτά βήματα και πως, έντός των πλαισίων της ύπηρεσιακής δικαιοδρίας της, θά φροντίσει για την άξιοποίηση, για την προβολή και για την κατοχύρωση αυτής της συγκινητικής φωνής των μικρών μαθητών της Βέλλιανης. Είναι μ' άπό εκείνες τις περιπτώσεις που δέν έπιτρέπεται να περνούν άπρακτήρητες.

Τά ίδια θά είχε να παρατηρήσει κανείς και για δύο άλλα Δημοτικά Σχολεία στην Α' Έκπαίδευτική Περιορία "Αρης. Πρόκειται για τά σχολεία Βελεντζικό και Προσηλίω ν. Σε κοινή προσπάθεια, οι δύννη των σχολείων αδτών, κατόρθωσαν να προαγάγουν μιά μικρή έφημεροδούλα—που είχαν ώ: τώρα—ο' ένα μικρό και θαυμασιο περιοδικό ("ΦΩΣ") που κυκλοφόρησε πριν άπόνα μήνα. Πρέπει να ξεχωρίσουμε την έπιτυχίαν αυτή, γιατί τό "ΦΩΣ", σάν σχολικό περιοδικό, παρουσιάζει άξόλογο ένδιαφέρον. "Η ύλη (κείμενα των μαθητών απ' τά δύο συνεργαζόμενα σχολεία), άντιέρεται έξ ολοκληρωσών φυσιογνωμία της ζωής και του τόπου της περιφέρειας αότης και είναι άνάμικτα ζουμμένη με τά αίσθήματα και τό πνευμόν του χωριού και με τά όνειρα και την εδισθησία των μικρών παιδιών των σχολείων. "Ακόμα, μέσον του περιοδικού, οι μαθητά απ' την άπόμακρη αυτή περιοχή έχουν άναπτύξει και μιά συγκινητική πνευματική έπικοινωνία με όμηλικούς τους στην "Αλεξάνδρεια και άλλου "έτσι διαμορφώνουν σιγά-σιγά και ένα πλατύτερο ένδιαφέρον, που ολοκληρώνει τό πνευμα και την συνείδηση της έννικής τους άγωγής. "Αναμφισβήτητα, ή πρωτοβουλία που είχαν οι κ.κ. Κων. Φίλιος και Κων. Βασιλάκης (Δ'λοι Βελεντζικό και Προσηλίων) είναι ένα μεγάλο και θαρραλέο βήμα που δέν μπορεί παρά να έχει άπήχηση σ' όλόκληρο τόν εκπαιδευτικό κόσμο της περιοχής τους και γενικότερα σ' όλα τά δημοτικά σχολεία της έποχής τους. Πιστεύομε πως τά έντυπα των μαθητών βοηθούν άποφασιστικά και στην πνευματική έξυψωση και γίνονται άφορμή για την άξιοποίηση των δυνατοτήτων (ταλέντα) που διαθέτουν τά Δημ. Σχολεία, ιδιαίτερα στην έπαρχία όπου τό παιδί δέν έχει την εδχέρεια να κατανικήσει μιά φυσική διατακτικότητα άπέναντι στον κόσμο. Δέν θά είναι δυνατόν τό περιοδικό αυτό να γίνονταν, με κοινή συνεργασία όλων των σχολείων της Α' Περιορ. "Αρης, ένα έκφραστικόν όργανο και για τά άλλα χωριά εκεί; Νομίζομε πως ή πρωτοβουλία των Δημ. Σχολείων Βελεντζικό και Προσηλίων "Αρης μπορεί ν' άποτελέσει τό βήμα για μιά τέτοια έπέκταση και, για αυτό, ή άξία της είναι ακόμα μεγαλύτερη.

Δ. Κ.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΤΡΟΦΙΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Ίδρύθηκε και στην πόλη μας Παράρτημα του Πα-
νελληνίου Συνδέσμου Έπικουρικών Σχολικών Υ-
ποτροφιών (ο σκοπός του Συνδέσμου αυτού, όπως εί-
ναι γνωστό, είναι η υποστήριξη (κυρίως η οικονομι-
κή) στους άπορους σπουδαστές, για να συνεχίσουν
τις σπουδές τους και παραπάνω απ' τη Μέση Έκ-
παίδευση. Σάν πρόθεση, αξίζει την όλοθερμη και
την ανεπιφύλακτη υποστήριξη όλων των ανθρώ-
πων. Και η κρατική αντίληψη, ακόμα, θά πρέπει
—κοντά στην άλλη πρόνοια για τις υποτροφίες—
να έρθει όπωςδήποτε συμπαραστέιτη στην κίνηση
αυτή. Είναι καθήκον, στην εποχή μας, να εξαλει-
ωθεί η έξλιξη των ευρύτερων σπουδών. Γι' αυτό
με πολλήν ικανοποίηση σημειώνουμε και την ίδρυ-
ση του Παραρτήματος (καθώς και την αξιολογη-
μέχρι τώρα δράση του) στα Γιάννινα.

Η Ήπειρος, έχοντας μικρά παράδοση στην
θεμελίωση της Έλληνικής Παιδείας και στην έν-
σχυση των απόρων να ανέλθουν, αποτελεί πρό-
σφορο έδαφος για την στήριξη και για την ανά-
πτυξή τους. Και θέλουμε να πιστεύουμε πως αυτά
δλα δέν είναι μονίχα μιá λαμπρή Ιστορία που ά-
νήκει στο παρελθόν των Ιωαννίνων. Η Διοικούσα
Έπιτροπή του Παραρτήματος στην πόλη μας (Δ)δα
Βαρβίρα Τσίλη πρόεδρος, Κα Άνθούλα Δ. Κατζί-
στα, αντιπρόεδρος, Κα Άίνα Λογορέτη—Παπακώ-
στα, γεν. γραμματέας, Κα Έλένη Β. Κιπκά, τα-
μίας, και οι Κες Δίπποινα Ζήγκου, Ίωίνα Έ-
ξάρχου—Πανηγυράκη, Πικίτσα Σ Φρίγκα, Σοφία
Ρίζου και Καίτη Β. Κραψίτη, σύμβουλοι) έπωμι-
ζεται μιá εθούνη για την έπιτυχία κι' έδω του ώ-
ραλου σκοπού που έχει ο Σύνδεσμος αυτός. Και
πρέπει να βοηθηθεί στο έργο της. Όσοσο
άπομένει πρώτα στην ίδια την Δ. Έπιτροπή η
αξιοποίηση όλων των ύφισταμένων προϋποθέσεων,
για να είναι κι' η συμπάρσταση ευρύτερη. Πρά-
γμα που τό πιστεύουμε κι' αβχόμαστε όλόψυχα.

Δ. Κ

—✻—

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Γεωργίου Β. Καββαδία: «Η μελέ-
τη της κυκλοφορίας των ανθρώπων και των
άγαθών ως μέθοδος έρεύνης έν τη κοινωνιο-
λογία» (κοινωνιολογική μελέτη). Άθήναι,
1958

Η παραπάνω έργασία, που μάς παρουσιάζει
ό έξαιρετικός νέος έπιστήμονας κ. Γ. Καββα-
δίας, είναι μιάν απ' τις λίγες στο είδος αυτό
μελέτη, που έχομε στην βιβλιογραφία μας. Ο
συγγραφέας, διανοούμενος—καθώς ξέρομε από
προσωπική αντίληψη—και με ειδική ευρωπαϊκή
μόρφωση, κατόρθωσε να Ισοροπήσει την συγ-
ρότηση απόνα έπιστημονικώς εύπαθές ύλικό (ό-
πως οι στατιστικές επί κοινωνιολογικών—πολι-

τικών κ.λ. προβληματισμών θεωρίες) και να
δώσει έτσι μιá πολύ χρήσιμη στην εποχή μας
μελέτη. Η αναλυτικότερη κριτική παρουσίαση
και αξιολόγηση δέν είναι της δικής μας άρμο-
διότητας. Έκείνο, ωστόσο, που μπορούμε να
έπισημάνουμε, είναι η όξια που έχουν, για τη
μελέτη, την γνώση και για την ανάπτυξη της ζω-
ής στις σημερινές μορφές της κοινωνίας, οι τέ-
τοιου είδους έπιστημονικές έργασίες. Ειδικότε-
ρα, στον τόπο μας, όπου τώρα διαμορφώνοντα
τά ευρύτερα πλαίσια για την προοπτική ανάπτυ-
ξης, η προσφορά των νέων έπιστημόνων κοινω-
νιολόγων μας θά είναι άσφαλώς πολύ μεγάλη
σημασίας—δέν πρέπει να μά; διαφεύγει πως γι-
την μελέτη προγραμμάτων ανάπτυξεως κ.λ. φέρ-
νομε και ξένους—γιατί στον τομέα τούτο δέ
έχομα πολλούς δικούς μας ειδικούς. Κι' ο συγ-
γραφέας, που σπούδασε άρκετά στο Παρίσι μ
υποτροφία του Ι.Κ.Υ., μάς φέρνει, μαζί με τη
παραπάνω έργασία του, και πάρα πολλές έπι-
δες.

Τό έν λόγω βιβλίο του κ. Καββαδία, γρα-
μένο σε άψυγο έπιστημονικό ύφος, χωρίς περι-
τολογίες και συνθεμένο με θαυμάσια διάταξη
ύλης, χωρίζεται σε τρία μέρη. Στο πρώτο μ-
ρος περιλαμβάνεται τό πρόβλημα της κοινωνιο-
λογικής μεθόδου και η κυκλοφορία των άνθρω-
πων και των άγαθών, στο δεύτερο μέρος
οικονομική δραστηριότητα—για παράδειγμα χι-
σιμοποιεί έξακριβωμένα στοιχεία απ' την περι-
οχή του *Saint-Vaast de Longmont*—και στο τρίτο
ρος αναπτύσσει την αξιολόγηση της μεθόδου π-
προτείνει ο συγγραφέας. Άκόμα, η έργασία αυ-
τού κ. Καββαδία πλουτίζεται με άρκετά κατ-
τοπιστικά σχεδιαγράμματα, διαγράμματα στα-
τιστικά και χάρτες, που τόσο δένουν την ώρα
αυτή έργασία.

*

Κωστούλας Μητροπούλου: «Δ
έπογες» (διηγήματα), Άθήνα 1960

Τά διηγήματα της παραπάνω συλλογής ξε-
ρίζουν εύκολα ανάμεσα στα διηγήματα π-
κυκλοφόρησαν στο φετεινό χρόνο. Η συγγ-
φέας έχει έναν όλοτελα προσωπικό τόνο, έν
νευρώδη λόγο, τεταμένο πάνω σ' ένα αίχμη
γρήγορο ύφος, και μιá φόρμα άρκετά τολμη-
Σπάζει τον σπόνδυλο της χρονικής αναγκαιό-
τας, άπμακρύνει σε άόριστο βάθος—καθα
ψυχογραφία θά λέγαμε—την άτομική ζωή τι
ήρώων της κι' εκεί, μέσα στο μαγικό θάλα
της ύποσυνείδητης ζωής, όργανώνει τον έσω
ρικό βίο της ανθρώπινης ύπαρξης. Η άσχημέ
εύσισθησία κι' η πνευματική πληρότητα κ
φαίνεται πως διαθέτει η συγγραφέας της έπι-
πουν να κινείται—σχεδόν άνετα—μέσα στον ε
στο τούτο κόσμο των βιωμάτων και να τον έ-
γανώνει σε αυτόνομες μορφές. Τά διηγήμα-
της κ. Μητροπούλου έχουν έτσι την ύψη άπ
ναν έσωτερικό μονόλογο. Γι' αυτό και τά θέ-
τά τους δέν είναι δυνατό να ξεχωριστούν με
ποιες χοντρές, ευδιάκριτες γραμμές. Μοιάζουν

είναι τραβηγμένα μέσ' από μιὰ ζωή κι' έχουν τη δύναμη τῆς έντονης συγκίνησης από μιὰ μονάχα ζωή. Κατά τὴν γνώμη μας, τὰ διηγήματα οὐτὰ μπόρουν ν' ἀντέξουν σήμερα, γιατί δὲν ἐξαντλοῦνται στὴν ἔκταση τῆς ἐξωτερικῆς οἰκοδομῆς. Εἶναι κάτι σὰν κινήγημα τῆς ιδέας, τῆς φευγαλέας ὄψης στὴν ἀτομικὴ ζωή. Κι' οἱ καθιερωμένοι τρόποι τῆς ἀναπαραστασιακῆς πεζογραφίας δὲν εἶναι νύξεις πού νὰ περιέχουν τὴν οὐσία τῆς ζωῆς. Χρειαζέται νὰ σταθεῖ κανεὶς σ' ἓνα ὅωματιο μὲ καθρέφτες σ' ὅλες τὶς ἐπιφάνειες, γιὰ νὰ μὴ χάσει τὸ εἶδωλό του. Κάτι τέτοια εἶναι καὶ τὰ διηγήματα τῆς Μητροπούλου: Ἀξιόλογα, γιοματὰ ἀνθρωπισμο καὶ βαθύτητα πόνο, ὅλα κατασταλαγμένα σὲ μορφὴ πού γεννιέται ὀχι ἀπ' τὴν ἐξωτερικὴ πίεση. Μονάχα, πού καὶ πού, ὑτάρχει κι' ἓνας μικρὸς ἀριθμὸς λέξεων πού δὲν εἶναι ἀπαραίτητος. Ἡ μορφολογία στὰ τέτοια πεζογραφήματα ζητάει μόνον τὴν πύκνωσή τῆς φράσης.

*

Σπύρου Κοκκίνης: «Ἡ πολιτεία μὲ τοὺς ἀνθρώπους» (ποιήματα), Χαλκίδα, 1960

Εἶναι ἡ τέταρτη ποιητικὴ συλλογὴ, ἡ «Πολιτεία μὲ τοὺς ἀνθρώπους», πού ὁ κ. Σπ. Κοκκίνης μᾶς δίνει —ἀπ' τὴν κῦβρια— μέσα σὲ τέσσερα χρόνια. Ἀπ' τὴν ὄρχή («ὁ Δρόμος τῆς πατρίδας μου») ἡ ποίηση τοῦ Κοκκίνη ξεχώρισε γιὰ τὸ προσωπικὸ λυρικὸ ὄραμα καὶ τὴν εὐαισθησία τῆς νευμένη στὰ χρώματα καὶ στὴν τοπικὴ φυσιογνωμία τοῦ τόπου του (Χαλκίδα). Κράτησε τὴν ἴδιαν ἰδιαιτέρη γένση ὁ ποιητὴς καὶ στίς ἄλλες δύο ποιητικὲς συλλογές, πού ἀκολούθησαν σὲ μετὰξὺ («Ἡλιοὶ μὲ κόκκινους καὶ μπλε σπόρους» καὶ «Ροδόκηπος»). Καὶ, τώρα, μὲ κάποια μεγάλη οἰκείωση βάρυνση, μᾶς δίνει μιὰ ὄριμη λυρικὴ ποίηση, εὐχρημὴ σὲ οὐτοχασμὸ καὶ πολυχρωμὴ σὲ εἰκόνες. Ὁ κ. Κοκκίνης, ἔχοντας ἀκόμα ἐνὶ πλούσιον ὑπόστρωμα ἀπὸ κατασταλαγμένα βιώματα κι' ἀπὸ προσωπικὲς θεωρήσεις τῆς ζωῆς, ξέρει νὰ βγῆξει τὴν ποιησὴ του ὄχι ἀπ' τὶς ἀοιήρικτες οἰστορησῆσεις, ἀλλ' ἀπὸ μέσ' ἀπ' τὴν ἴδια τὴ ζωὴ, ἀπ' τὸν καθημερινὸ μόχθο κι' ἀπ' τὰ χαρρακωμένα πρόσωπα πού κινηγᾶν τὰ χομένα τους φωτεινὰ ὄνειρα. Εἶναι ἓνας ποιητὴς μὲ ἀντίκρουσμα:

... Γεμίζουν κάποτε οἱ δρόμον ἀγαπημένα
[ὄνοματα

φιλικὰ σχέδια
βήματα καὶ χειρονομίες

... Ἀδερφέ,
σὰν τὶς μηλιές ἀνθίζει τὸ στόμα μου,

τὰ χελιδόνια σπαθίζουν τὸν μινιρότοιοχο
θὰ τὸν γκρεμίσουν, ἀδερφέ, εἶναι ἀπρόσεχτα

Τὴν καρδιά σου τὴν μοίραζες στοὺς ἀχθοφόρους.

Στὶς ἰδρωμένους πλάτες τους
νοστάλγιες τὰ καράβια
πού συνωστίζονται στὴν προκυμαία
φορτωμένα σιτάρι,
νοστάλγιες τοὺς ὀργωμένους κάμπους...

*

Ἀνθοῦλας Ζόλδερ: «Χοές», (ποιήματα), Ἀγρίνιο, 1960

Μὲ τὶς «Χοές», ἡ κ. Ἀνθοῦλα Ζόλδερ παίρνει θέση ἐνάμεσα στίς ποιήτριες, πού ἔχουν συγκεντρωμένο τὸ ἔργον τους σὲ βιβλία. Κι' αὐτὴ ἡ ἰδιαιτέρη παρουσία εἶταν τώρα ἀποραϊτήτη. Γιατί ἡ κ. Ἀν. Ζόλδερ εἶναι ἀπὸ χρόνια γνωστὴ τόσο μετὰξὺ τῶν ἀνθρώπων τῶν Γραμμάτων ὅσο καὶ σὲ εὐρύτερο κοινὸ πού ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ποίηση. Ὡς τώρα, συνεργάσθηκε μὲ ποιήματὰ τῆς σὲ πολλὰ ἀπ' τὰ πιδ ὄλογα λογοτεχνικὰ περιοδικὰ καὶ, καθὼς ξέρουν κι' οἱ ἀναγνώστες τῆς «Η.Ε.», ἡ κ. Ζόλδερ ἐμφανίζεται πολὺ συχνὰ κι' ἀπ' τὶς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ τούτου σχεδὸν ἀπ' τὶς ἀρχές τῆς ἐκδόσῆς του. Ἔτσι, λοιπὸν, μὲ ἰδιαιτέρη χαρὰ χαιρετιζομε καὶ τὸν πρῶτον τόμον τῆς λυρικῆς καὶ βαθειᾶ λυρικῆς αὐτῆς ποίησης πού μᾶς ἔρχεται ἀπ' τὸ Ἀγρίνιο.

Ὀλόκληρη ἡ ποίηση τῆς κ. Ἀνθοῦλας Ζόλδερ εἶναι διαποτισμένη ἀπὸ τὸν βιωμένο πόνον προσωπικῆς ζωῆς. Ἔτσι, κι' ὅλα τὰ θέματα εἶναι περισσότερο μιὰ σύνθεση ἐλεγειακῆς ἀπόχρωσης μέσ' ἀπὸ τὴν κλειδοσκοπίον, ὅπου τὸ πολὺ χρωμο φάσμα μιᾶς ὀδύνης γίνεται ποίηση γιὰ μιὰν ὀλόκληρη λυρικὴ ζωὴ. Ὑπερφυσίσθητη, ἀραχνούφαντη μετουσίωση σὲ τὸ φῶς εἶναι τὸ εἶδωλο, πού διαλέγεται μέσ' ἀπὸ τὴν ἀπριγματοποίητο ἄγγιγμα στὴν ψυχὴ τῆς ποιήτριας. Κι' αὐτὸ εἶναι ἀκέρια ἡ ζωὴ τῆς πού μέσα στὴν ἐπίληση τούτη οἰκοδομεῖ τὸν κόσμον: Ζεῖ, αἰσθάνεται καὶ γράφει γι' αὐτὸ τὸ ὑπάρχον (φανερὸ πὼς εἶναι ἡ μνήμη τοῦ συζύγου τῆς) πού μεταλλάχθηκε ἀπ' τὸν γήινο στὸν αὐλο κύκλο τῆς ζωῆς. Εἶναι μιὰ Ἰέρεια τῆς μνήμης, γιὰ νὰ μπορεῖ, ἔτσι, νὰ ζήσει τὴ ζωὴ, ὅλη τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, μὲ τὴν ἔκσταση στὴν ὀπτασία μιᾶς πραγματικότητας. Ποίηση ἐξαιρετικὰ πολυχρωμὴ, καθαρὴ, πού μοισζει νὰ εἶναι ἡ μέθη μιᾶς μοναχικῆς πορείας ἀπὸ μιὰ βαθειὰ λυρικὴ φύση ὅπως εἶναι ἡ κ. Ἀν. Ζόλδερ.

Ἰμεροὶ χίλιοι πέταξαν καὶ πλέξονέ μου ὑφά-
[δια

Ζητώντας μύρια χάρδια
Κι' ἀτρύγητη χαρὰ,
χρυσόνειρα παιδικὰ ξυπνήσανε στὰ στήθια
Κι' εἶναι καλὴ μου, πλήθια
τῶ πόνου τὰ φτερά.

Στὴ γκριζοκόχλια μου οὐγὴ π' ὀλόγυρα μὲ
[ζῶντι

Γιὰ δὲς τὴν μὲ κυκλώνει
Γαλάζια μιὰ ψυχὴ.

Ἄκόμα ἢ κ. Ζόλδερ κι' ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα τοῦτο εἶναι ποτισμένη μὲ θλίψη, εὐθραυστη πού πονεῖ σιὸ καθε ἄγγιγμα. Τὸ ὕψος κι' ἡ γλώσσα τῆς ποιήτριας εἶναι ἀπόλυτα ἰσορροπομένα σον λυρική ἔκφραση γι' οἱ στίχοι τῆς στημένοι πᾶνω σὲ ώραία παρμδοσιακά μέτρα χωρὶς ὥστόσο νὰ ζημιώνονται ἐσωτερικά ἀπ' τὴν φροντίδα γιὰ τὴν ἐξωτερική τους ἐμφάνιση. Ἡ κ. Ἀνθούλα Ζόλδερ διαθέτει μεγάλες ἱκανότητες σιὸ στίχο καὶ γι' αὐτὸ μπρρεῖ νὰ ἐκφράζεται ἀνετα σιὸ λυρικό τῆς αὐτὸ μονόλογο. Ἡ προσφορά τῆς εἶναι σημαντική καὶ δικαιοῦμαστε νὰ περιμένουμε νὰ δώσει κι' ἄλλα βιβλία.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

*

Alice Descouedres (Μετάφραση Γ. Α. Βασιδάκη) «Ἡ ἀγωγή τῶν καθυστερημένων παιδιῶν»

Ὁ ἐκλεκτὸς συνάδελφος κ. Γ. Α. Βασιδάκης, πού τιμᾷ τόσο τὸ Ἠπειρωτικό, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα τὸ δασκαλικὸ ὄνυμα, μὲ τὰ ὑπέροχα πνευματικά του δημιουργήματα, μᾶς χάρισε τελευταῖα μεταφρασμένο σιὴ γλώσσα μας τὸ περίφημο βιβλίο τῆς *Alice Descouedres* μὲ τίτλο: «Ἡ ἀγωγή τῶν καθυστερημένων παιδιῶν». Πόση ὠφέλεια παρέχει ὁ συνάδελφος Γ. Βασιδάκης μὲ τίς ἀριστερές αὐτὲς μεταφράσεις του σιὸν παιδαγωγικό τομέα τῆς πατρίδος μας μονάχα ἡμεῖς οἱ δάσκαλοι μπορούμε νὰ τὸ τονίσουμε. Διαβάζοντας τὰ βιβλία αὐτὰ ἀνοίγουμε πραγματικά τὰ μάτια μας μπροστά σιὰ προβλήματα τῆς ἀγωγῆς σιὴν ἐποχή μας.

Ὅπως ὅλα τὰ βιβλία, πού ἔχει μεταφράσει ὁ κ. Βασιδάκης, εἶναι καὶ τὸ τελευταῖο: «Ἡ ἀγωγή τῶν καθυστερημένων παιδιῶν» εἶναι χρησιμώτατο. Ἡμεῖς οἱ δάσκαλοι πού καταγινομαστε μὲ τὴν σχολική πράξη ξέρουμε ποιὲς δυσκολίες συναντᾶμε σιὴ δουλειά μας ἀπὸ τὰ καθυστερημένα παιδιά. εἶναι αὐτὸ συνήθιστα φαινόμενο ἀπὸ διάφορες αἰτίες: ἀτέλειες ὀργανικές, σωματική ἀνάπηρία, συναισθηματικὸς κλονισμὸς κ.λ.π. Σιὸ βιβλίο αὐτὸ παρέχονται ἀπὸ τὴ συγγραφέα *Alice Descouedres*, περίφημη ἐπιστήμονα σιὸν τομέα τῆς θεραπευτικῆς παιδαγωγικῆς, πολλὰ καὶ ἐνδιαφέροντα παραδείγματα διδασκαλίας σὲ καθυστερημένα παιδιά. Τὰ μέτρα καὶ ἡ ἐργασία πού διαλαμβάνεται σιὸ βιβλίο αὐτὸ ἔφεραν πολὺ θετικά ἀποτελέσματα σιὰ καθυστερημένα παιδιά. Κατὰ συνέπεια καὶ χωρὶς ἀμφισβολὰ μιὰ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία ἐργασία, ὅταν ἐφαρμολῆ καὶ σιὰ κανονικά παιδιά θάχη ἀριστερά εὐεργετικά ἀποτελέσματα. Ὅλα ὅσα περιέχονται σ' αὐτὸ, ὄχι μόνον παρουσιάζονται εὐχάριστα γιὰ τὰ παιδιά, ἀλλὰ καὶ ἀποτελοῦν ἀριστὸ διδακτικὸ ὄργανο γιὰ τὸ ἐξπνῆμα τῆς πνευματικότητάς των. Περιλαμβάνονται εὐχάριστα καὶ ἀποτελεσματικά παραδείγματα διδασκαλίας ἀριθμητικῆς ἀνάγνωσης, ὀρθογραφίας, παιγνιδιῶν κ.λ.π. Ὁ δάσκαλος, ἔχοντας σιὰ χέρι του τὸ βιβλίο αὐτὸ, ὄχι μόνον δίνει σωστή ἐξήγηση σὲ διάφορα φαινόμενα καὶ λύει διαφορές ἀπο-

ρίες πού τοῦ γεννιοῦνται κατὰ τὴ διδακτικὴ του ἐργασία καὶ τὴ συναναστροφή του μὲ τὰ παιδιά ἀλλ' ἀκόμα ὁδηγεῖται νὰ βρῆ τρόπους καὶ μέσων νὰ κάμη π:ὸ ἐπαγωγική, π:ὸ ἀποτελεσματικὴ τ:ὸ διδακτικὴ του ἐργασία.

Μὲ τὸ χάρισμα πού ἔχει ὁ κ. Βασιδάκης νὰ μεταφράζη τὰ Γαλλικά συγγράμματα σιὴ γλώσσα μας μὲ γλαφυρότητα, διαφωτιστικὴ ἔκφραση σιὴν τόσο ώραία καὶ ζωντανὴ δημοτικὴ μα γλώσσα, τὸ βιβλίο οὗτο εἶναι πολὺ εὐχάριστο σιὸ διὰβασμά του, παρ' ὅλο τὸν ὄγκο τῶν σελίδων του (455).

Ὁφείλουμε νὰ συγχαροῦμε καὶ γιὰ ἄλλη μεφρά ἀκόμα τὸν ἐκλεκτὸ μας συνάδελφο κ. Βασιδάκη, ἀλλ' ὀφείλουμε νὰ τονίσουμε, ὅτι τὸ βιβλίο αὗτο, πού μοζὺ μὲ τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ μεταφραστῆ ἀποτελοῦν πραγματικά πνευματικὸ θησαυρὸ μεγάλης παιδαγωγικῆς ἀξίας. δὲν πρέπει νὰ λείψ ἀπὸ καμμιά σχολικὴ βιβλιοθήκη δασκάλου, πού θέλει νὰ λέγεται συγχρονισμένος καὶ πού ἀγαπᾶ τὴν παιδαγωγικὴ πρόοδο.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ.

*

Κ. Πενταγιώτη : 184. Πρὶν ἀνθίσει σούβλα». Ἀθῆνα 160

-Παλιὰ ἱστορήματα ἀπὸ τὸν κοινὸ τοῦ Ἀλ Πασιᾶ γύρω στα 1814 εἶναι τὸ βιβλίο «Πρὶν ἀνθίσει ἡ σούβλα» τοῦ Κ. Πενταγιώτη (Γ παγεωργίου πού παλαιότερα, γιὰ πολλὰ χρόνια ἔβριζε τὸ περιδικὸ «Ἡὼς», ὅπως μὲ γράμμου μὲ πληροφορεῖ ὁ ἴδιος: Εἶχα—διωβίζοντὸ τὸ βιβλίο—σκεφθῆ, μηπως, κάτω ἀπὸ τὸ φιλολογικὸ ψευδώνυμο Πιν αγιώτης, κυβόταν κ ποιὸ. Γιαννιώτης ἢ τὸ λιγώτερο Ἠπειρωτικὸς: σιὸ τὰ γραπτά του δείχνουν μεγάλη καὶ βαθὴ γνώση τῶν γύρω ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ τὴν εὐκὴ τῆς ἐποχῆς ἀιμόσφαιρά τους καὶ περιστάσεων τους θεμάτων. Καὶ τὸν ρώτησα σχετικά.

Ἡ κεντρικὴ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ γραμμὴ, ἐφονίζεται σὺν ἑνὸς ὀδοιπορικοῦ, πού νὰ εἶχε ἰχε γράψει—ἄλλως τε αὐτὸς καὶ ἀφηγεῖται ὁ τὰ ἱστορήματά του— μακρινὸς πρόγονος τοῦ, ἰσυνείδητου σιὴν ἀφήγηση καὶ καλὰ μελετημέν συγγραφέα πού ταξίδεψε ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ ὁ Γιάννινα μὲ ἀποστολὴ γιὰ ἐξευμενιστὸν τὸν Ἀ Πασιᾶ.

Κατὰ τὰ διάφορα σιὰδι τῆς ἀφήγησης (ἰσασγωγή, Μέρος Α', Β', Γ'), ὁ συγγραφεὺς, ἐἀφίνει κομμιά εὐκαιρία πού νὰ μὴ μιλήση, δξοδικὰ καὶ ἐπαγωγῶ, γιὰ κάθε θέμα πού ἰσδιαφέρει τὴ ζωὴ τοῦ Ἐθνους κατὰ τὴν ἐποαὶ αὐτὴ, μὲ κέντρο πάντοτε τὴν Ἠπειρο, καὶ τσρισσότερο τὰ Γιάννινα. Ἄκόμα καὶ γιὰ τμπαντίδο Μπλιμπιλη καὶ τὴν τάξη του, ἀφρώνει, εἰδικὸ κεφάλαιο.

Τὸ βιβλίο, σὲ μεγάλο σχῆμα (Ἠπειρωτικὸ Ἔστιος, κὺ σελ. 332). εἶναι πλουτισμένο καὶ ἐπέξηγηματικὸ λεξιλόγιο· ἀλλὰ καὶ μὲ 32 εἰνες, παλιές, ὑποθετούμε, χαλκογραφίες καὶ ξυγραφίες, μερικὲς ἀπ' ὁποῖες τοῦ Ἀμερικάνου

Σωφ. Ιω. Ι. Σάριζεντ (1856—1925).

Το βιβλίο αυτό πρέπει να βρίσκεται σε κάθε ηπειρωτική τουλάχιστο βιβλιοθήκη.

Δ. ΣΑΛΙΜΑΓΚΑΣ

—*—

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ
ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ
ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Στην αίθουσα της Ζ. Π. 'Ακαδημίας 'Ιωαννίνων, ο κ. 'Ιωάννης Νικολαΐδης διδάσκαλος των Προτύπων Δημ. Σχολείων της 'Ακαδημίας (γνωστός λογοτέχνης και κριτικός), έδωσε μια εξαιρετικώς ενδιαφέρουσα διάλεξη, προορισμένη κυρίως για τους γονείς και κηδεμόνες των μαθητών. Θέμα της ομιλίας αυτής—ή όποια έγινε μέσα σ' έναν κύκλο ομιλιών που καθιέρωσαν έφετος ή 'Ακαδημία ειδικώς για την εικοινωνία του Σχολείου με τους γονείς—είταν: «Το παιδί στο Σχολείο και στο σπίτι». Ο κ. Νικολαΐδης ανάπτυξε με εξαιρετική έμβριθεια το δύσκολο τούτο θέμα και κατορθωσε να δώσει μια πλήρη εικόνα των συνθηκών κάτω απ' τις όποιες συντελείται στο τόπο μας ή έντός της οικογενείας προστάθεια για μέλση των μαθητών του Δημ. Σχολείου. Στη διάλεξη αυτή, που έκτός απ' τους γονείς παρακλούθησαν κι οι άρχες της πόλεως καθώς και πλός κόσμος, ο ομιλητής πέτυχε να πείση για την άώτερη κατάρτιση και τα θεικά ενδιαφέροντα που έχουν σήμερα οι εκπαιδευτικοί μας καθώς και για την συνείδηση εϋθύνης με την όποια προλβηματίζεται σήμερα το Δημ. Σχολείο. Αναντρητα ή διάλεξη αυτή του κ. Νικολαΐδη έτίμησε ιδιαίτερα και την Ζ.Π. 'Ακαδημία και τον διδασκαλικό κόσμο.

* *

'Επίσης, στην ίδια αίθουσα, ή Ζ. Π. 'Ακαδημία όργάνωσε στις 26 'Ιουνίου μια θαυμάσια άποχαιρετιστήρια τελετή για τους τελειόφοιτους σπουδαστές της. 'Η τελετή αυτή, που είχε τη μορφή άνοιχτης πανηγυρικής γιορτής στο 'Ιδρυμα, ο Διευτής της 'Ακαδημίας κ. Σ. Δώλης είχε την εύκαιρία να εκθέση στο άκροατήριο (παρευρέθηκαν όλες οι άρχες, όλοι οι 'Εκπαιδευτικοί και πληθής κοινό που άντιπροσωπευε όλους τους τομείς της ζωής της πόλεως) να εκθέση έν συντομία την δραστηριότητα που ανέπτυξε το 'Ιδρυμα, τα έπιτεύγματα που πραγματοποίησε κατά το ακαδημαϊκό έτος 1955—1960 και να διαγράψη μιάν ευόλωνην προοπτική για την πορεία της 'Ακαδημίας στο μέλλον. 'Η παρουσία του έργου της 'Ακαδημίας έκαμε βαθεί έντύπωση στο άκροατήριο που την χαρακτήρισε σαν έναν από τους πιο πλούσιους απολογισμούς δράσεως. Κατά τη διάρκεια της γιορτής—την όποιαν έπείκοιαν έπιτυχημένες παρεν-

θέσεις της χορωδίας υπό τον καθηγητήν κ. Πάτση—έκτός από την Διονη και το ε επίσημους, μίλησαν και άντιρόσωποι των τελειοφώτων της 'Ακαδημίας και του τμήματος Νηπιαγωγών, που έπεισαν για την βαθεί επίγνωση της άποστολής τους που έχουν έξερχόμενοι απ' την Ζ. Π. Α.

* *

Μιάν άλλη, πολυ έ διαφέρουσα διάλεξη, όργάνωσαν από κοινού ή 'Ενωσις Λειτουργών Μέσης 'Εκπαίδευσως κι ο Διδασκαλικός Σύλλογος 'Ιωαννίνων, στην αίθουσα της Ζ. Π. 'Ακαδημίας και που δόθηκε στις 30 'Ιουνίου. 'Ομιλητής ήταν ο πρώην 'Εκπαιδευτικός Σύμβουλος και τώρα Διευτής του έξαίρεται περιοδικού «Σχολείο και Ζωή» κ. Γεώργιος Ζαμπονάκης, ο όποιος μίλησε με θέμα: «'Η νεολαία της εποχής μας». 'Ο ομιλητής, με σπάνια άνεση έκφρασης, ανάπτυξε πληρέστατα το τόσο δύσκολο αυτό πρόβλημα της εποχής μας, αναφέροντας συγκεκριμένα στοιχεία και τεκμηριωμένες άποδείξεις, και υπέδειξε την ανάγκη για μιάν ήθική άνισούσταση της νεολαίας της εποχής μας.

'Η διάλεξη αυτή του κ. Ζομπανάκη ξεχώρισε για την βυθύτητα άπήχηση που είχε στο κοινό της πόλεώς μας, ιδιαίτερα μεταξύ των εκπαιδευτικών. Τον ομιλητή φιλοξένησαν οι δύο 'Εκπαιδευτικοί Σύλλογοι που είχαν και την ώραία έμπνευση να τον καλέσουν στο Γιάννινα.

—*—

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ
ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΒΙΒΛΙΑ

Γενικόν 'Επιτελείον Στρατού: «Τά πρό της τουρκικής επίθεσεως γεγονότα—Σεπτέμβριος 1921—'Αύγουστος 1922» (έκδοσις Δ'νιως 'Ιστορίας Στρατού Γ.Ε.Σ.) με πλήρη χαρτογραφίαν, σχεδιαγράμματα και εικόνας), σχ. 8ον μεγ., σελ. 384, 'Αθήναι 1960.

Πνευματικός 'Ομιλος Κύπρου (έπιμέλεια Κύπρου Χρυσάνθη): «Φιλολογική Κύπρος-1960» σχ. 8ον μεγ., σελ. 228, Κύπρος 1960.

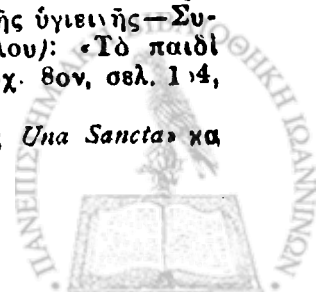
Δημ. Σταθοπούλου: «Τά 'Επιφάνεια» (τοιήματα), σχ. 8ον, σελ. 48, 'Αθήνα 1960.

Sigurdur A. Magnussón (μετάφραση Γ.Σ. Πατιναρχέα): «'Ο θάνατος του Μύρωνα» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 32, 'Αθήνα 1960.

Νικολ. Στ. Ψαρυδάκη, (έκδοσις «Χριστιανικής Δημοκρατίας»): «'Η ελανάστασις της άγάτης», σχ. 8ον, σελ. 104, 'Αθήναι 1958.

'Αρ. Α. Ασπιώτη (έκδοσις: 'Ινστιτούτο Ιατρικής ψυχολογίας και ψυχικής υγιεινής—Συνεργασία: Μ. Β. Κωτισπούλου): «Το παιδί και το παιγνίδι» (32—Δ'), σχ. 8ον, σελ. 14, 'Αθήναι 1960.

Ι. 'Ορ. Καλογήρου: «'Η κίνησις *Una Sancta*» και

- τά την παλαιοκαθολικήν θεώρησιν», σχ. 12 ον σελ. 16. Ἀθήναι 1959.
- I. Ὁρ. Καλογήρου:** «Οἱ Παλαιοκαθολικοὶ καὶ ἡ σύγχρονος οἰκουμενικὴ κίνησις (ἀνάπτυξον ἐκ τοῦ περ. «Γρηγόριος Παλαμάς», θεσσαλονική 1959).
- I. Ὁρ. Καλογήρου:** «Ὁ ἐπαινος τῶν ἐπιτίμων δακτύλων τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοῦ Πανεπιστημίου», σχ. 8ον μεγ. (ἀνάπτυξον «Γρηγ. Πυλαρά» 1960), Θεσ/κη 1960
- I. Ὁρ. Καλογήρου:** «Το Διεθνὲς Συνέδριον ἐπὶ τῆς Χριστιανικῆς Δράσεως ἐν τῇ ταχεῖα κοινωνίᾳ ἢ ἀλλαγῇ, (χρονικὸν—ὀρθόδοξος κριτικὴ θεώρησις), σχ. 12ον σελ. 48, Ἀθήναι 1950.
- I. Ὁρ. Καλογήρου:** «Ἡ ἐν Ρόδῳ συνελευσις τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν» (19—27 Αὐγούστου 1959) σχ. 8ον μεγ. σελ. 26, Θεσ/κη 1960.
- I. Ὁρ. Καλογήρου:** «Ἡ ἐνότις ἐν τῇ οἰκουμενικότητι τῆς ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας κατὰ τὰς θεμελιώδεις ἐκκλησιολογικὰς διατάξεις» σχ. 8ον σελ. 24, Θεσ/κη 1960.
- Νανᾶς Παν. Κοντοῦ:** «Ἀντίλοχος» (ποιήματα) σχ. 8ον μεγ., σελ. 48, Θεσ/κη 1960.
- Κων. Δ. Μέρτζιου:** «Ἡ διωτικὴ τοῦ Ἀθηναίου Ἐθνομορφτορὸς Μιχαὴλ Λίμπωνα» (ἀνάπτυξον ἐκ τοῦ 13ου τεύχους περ. «Ἀθηναϊκά», Ἀθήναι 1959).
- Ἀντώνη Τσακιδόπουλου:** «Ἡ γῆ μου» (ποιήματα) σχ. 8ον μεγ. σελ. 72, Σέρρες 1960, (ἔκδοσις «Σερρ. Γραμμάτων»).
- Σωκράτη Καραντινοῦ:** «Ἐπιδράσεις τοῦ Γαλλικοῦ θεάτρου σὴν Ἑλληνικῇ Σκηνῇ» (μελέτη ἐκδοθ. ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστ. Ἀθηνῶν εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν γλῶσσον) σχ. 8ον σελ. 32, Ἀθήναι 1950.
- Ν. Π. Δελιαλῆ:** «Παλαιὰ οἰκογενειακά τιμαλφῆ Κοζανῆς (ἰάτυτο ἀπὸ τὸ «Ἡμερολ. Δυτ. Μακεδονίας», Τ. Α' 1960. Κοζανη 1960).
- Θεωρῆ Βλαχοδημήτρη:** «Κυτᾶτε τὰ δέντρα» (ποιήματα—ἀπόσπασμα ἀπ' τὴν ὑπὸ ἔκδοσιν ποιητ. συλλογῆ «Νότιος Ἄνεμος»). Ἀθήναι 1960.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«Ἑλληνικὰ θέματα» 49,58,61,52,53,54 Ἀθῆναι.—«Παρναστός» τομ Β' τ. 2 Ἀθῆναι.—«Ἐπιθεώρησης τέχνης» 62,63,64 Ἀθῆναι.—Τὸ ξεκίνημα τῶν Μικρῶν» 6,6,7,8, Ἰωάννινα.—«Ὁ κοσμος τῆς Ἑλληνίδος» 67,68,69,70,71 Ἀθῆναι.—«Ζουμάδαι» 7,8, Ἰωάννινα.—«Ἰασηριὰ» 15,16, Ἀθῆναι.—«Μαθητικὴ Ἔστια» 176,177,178,179,180,181 Ἀθῆναι.—«Ἀμυρώνη» 8,9, Νιούκλιον.—

«Λευκοδίτικα» 18 Ἀθῆναι.—«Σχολεῖο καὶ Ζωή» (1959) 12—(1960) 3,4,5,6, Ἀθῆναι.—«Διδασκαλικὸν Βῆμα» 428,429,430,431,432,433,434,435, Ἀθῆναι.—«Θεολογία» τομ Λ', τ. Δ' Ἀθῆναι.—«Ἐβραϊκὸς Λόγος» 25,26,27,28 Χαλκίδα.—«Πυρσοὶ Ἀ' Προτ. Ἄρρ. Πειραιῶς», 10,11, Ἀθῆναι.—«Ὁ κόσμος τῆς ψυχῆς» (I), 2,3,4, Ἀθῆναι.—«Παναθήναια» 16, Ἀθῆναι.—«Φωνὴ τῆς εἰρήνης; Μαρτίος, Μάιος (1960), Ἀθῆναι.—«Λόγος» (Συρινοῶν) 3,3—4, Σέρραι.—«Ἀκτίνες» 20,21,22,211,212—214, Ἀθῆναι.—«Ἐρευνα» Ἰούνιος 1960 Ἀθῆναι.—«Κριτικὸς» 109,110,111,112,113 Λοιδίνον.—«Στερεοελλαδικὴ Ἔστια» 1. Λαμία.—«Ἀρχιτεκτονικὴ» 18,19,20 Ἀθῆναι.—«Ἐκκλησία» (1960) 3,4,5,6,7,8,9,11,11,12, Ἀθῆναι.—«Καφημέριος» 8, Ἀθῆναι.—«Κριτικὴ» 6,7,8,9, Θεσ/κη.—«Ζυγός» 50,51,52,53,54,55, Ἀθῆναι.—«Ἐνδοχώρα» 2,3,4,5, Ἰωάννινα.—«Βιομηχανικὴ Ἐπιθεώρησις» 303,304,305 Ἀθῆναι.—«Ἀδριακὰ σελίδες» (ἔτος Β' τ. 1) Ἀθῆναι.—«Ὁ Ἑλληνοσμός τοῦ Ἐξωτερικοῦ» 95,96,97,98,99 Θεσ/κη.—«Πυρσοὶ (Πόλις)» 59,60,61—62,63, Κων/τολι.—«Ἰλιός» 16,17,18 Ἀθῆναι.—«Λευκοδίτικα» 2 Ἀθῆναι.—«Πορεία» (1960) 5—6 Ἀθῆναι.—«Συζητήσεις» 1,2,3,4,5,6,7, Ἀθῆναι.—«Νεὰ πορεία» 53—60,61,62 Θεσ/κη.—«Ἀριστοτέλης» 18,19 Φλώρινα.—«Ἀθηναϊκά Γράμματα» 16,17,18, Ἀθῆναι.—«Κριτικὴ Ἔστια» 91,92,93,94,95, Χαννί.—«Χριστιανικὸν Συμπόσιον» 8,9, Ἀθῆναι.—«Δαιτικά Χρονικά» 17,18—19 Ἀθῆναι.—«Ποντιακὴ Ἔστια» 118—120, 121—122, 123—124, 125—126 Θεσ/κη.—«Ἐκκλησιαστικὸν Βῆμα» 125,126, 12 Ἀθῆναι.—«Σκοπεῖ» 1—10 (1961) Ἀθῆναι.—«Πρωτοτυπὴ Φιλολ. Ἐπιθεώρησις» (Μαῖος 1961) 25,26,27, Πειρεύς.—«The Illustrated London News» vol. 235,236, Λοιδίνον.

—*—*—

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ

Παρακαλοῦνται, ὅσοι ἀπ' τοὺς συνδρομητὰς τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἔστιας, δὲν ἐξώφλησι τὰς ὑποχρεώσεις τους, νὰ φροντίσουν γιὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν ὀφειλομένων συνδρομῶν. Εἰς περιπτώσιν τουλάχιστον γιὰ τοὺς συνδρομητὰς—νὰ τονίσωμε, πῶς ἡ καθυστέρησις τῆς πληρωμῆς ὀδηγεῖ τὴν ἔκδοσιν εἰς ἀνυπερέβλητες οικονομικὰς δυσκολίας, πράγμα πού θὰ πρέπει νὰ προσέξουν, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον. Ἄνθρωποι αὐτοὶ πού συνδέονται πνευματικῶς τόσο στενὰ μὲ τὴν «Ἑπειρωτικὴ Ἔστια».

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ἙΣΤΙΑ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ
1960

